

АНАЛИЗА

НА ПОДАТОЦИТЕ ОД НАБЉУДУВАНИТЕ СУДСКИ
ПОСТАПКИ ОД ОБЛАСТА НА ОРГАНИЗИРАНИОТ
КРИМИНАЛ И КОРУПЦИЈА ВО 2019 ГОДИНА

ANALIZË

E TË DHËNAVE NGA VËZHGIMI I PROCEDURAVE
GJYQËSORE NË FUSHËN E KRIMIT TË ORGANIZUAR
DHE KORRUPSIONIT NË VITIN 2019

ANALYSIS

OF DATA OBTAINED FROM MONITORING COURT
PROCEEDINGS WITHIN THE FIELD OF ORGANIZED
CRIME AND CORRUPTION IN 2019

Коалиција „Сите за правично судење“ – Скопје

Мисија на ОБСЕ во Скопје

Проф. д-р Бобан Мисоски, Правен факултет „Јустинијан Први“, Скопје

Дарко Аврамовски

Натали Петровска, адвокат

АНАЛИЗА
НА ПОДАТОЦИТЕ ОД НАБЉУДУВАНИТЕ
СУДСКИ ПОСТАПКИ ОД ОБЛАСТА НА
ОРГАНИЗИРАНИОТ КРИМИНАЛ И КОРУПЦИЈА
ВО 2019 ГОДИНА

Автори:

Проф. д-р Бобан Мисоски, Правен факултет „Јустинијан Први“, Скопје

Дарко Аврамовски

Натали Петровска, адвокат

Организација за безбедност и
соработка во Европа
Мисија во Скопје

Содржината на ова издание не секогаш ги одразува погледите или ставовите на Мисијата на ОБСЕ во Скопје.

Скопје, декември 2019 година

СОДРЖИНА

Вовед	4
Правна рамка	4
Методологија	6
Општи податоци	7
Услови за одржување расправа	9
Право на бранител	12
Мерки за обезбедување присуство на обвинетиот	13
Поуки за правата	20
Примена на признанието за вина	22
Главна расправа-доказна постапка	29
Право на правично судење	35
Еднаквост на оружјата	35
Право на јавно судење	37
Пресумпција на невиност	39
Права на одбраната	40
Пресуда	41
Заклучоци и препораки	44

ВОВЕД

Коалицијата Сите за правично судење е мрежа на 13 граѓански организации, формирана како организација со основна мисија да ги набљудува судските процеси во Северна Македонија со цел да го зголеми почитувањето на стандардите за правично судење пред домашните судови, да ги идентификува наследените проблеми во судскиот систем и да укаже на потребата за правна и институционална реформа, да ја запознае јавноста со стандардите за правично судење, да ги намали можностите за несоодветен третман на страните во спорот од страна на судиите и другите учесници во постапката и да ја зајакне јавната доверба во правниот систем и судството воопшто.

Засилената потреба од реформските процеси во изминатите години, а особено иницирањето на процесот на реформи во правосудството кои директно или индиректно влијаат на перформансот на судовите, беше дополнителна мотивација на Коалицијата да продолжи со системското следење на судските постапки. Како и изминатите години, така и оваа година, Коалицијата овие активности ги реализираше во својство на имплементирачки партнер и со финансиска поддршка од Мисијата на ОБСЕ во Скопје, меѓутоа, оваа година за разлика од претходните 4, фокусот беше ставен на едно особено специфично тематско подрачје на криминалот, поточно, организираниот криминал и корупција.

4

Ова подрачје не е новитет во тематското делување на организацијата. Имено, истата има развиено програма за набљудување кривични судски предмети во врска со корупцијата уште во далечната 2007 година преку пилот проект во рамки на кој беа собрани емпириски материјали врз основа на кои, подоцна, уште подлабински е навлезено во анализа и истражување на оваа современа појава која беше следена до 2017 година. Овој пат, сепак, и самиот општествен контекст ја наложи потребата од засилен контрола врз институциите кои постапуваат, кога станува збор за организираниот криминал и корупција.

ПРАВНА РАМКА

Националната правна рамка, во која за прв пат е предвиден Закон за спречување на корупцијата (2002 година) содржи голем број одредби за унапредување на борбата против корупцијата и нејзино спречување и тоа, како во јавната администрација, така и кај избраните/именуваните функционери. Надградба на делотворноста на одредбите од овој закон е направена подоцна со формирањето на Државна комисија за спречување на корупцијата, која е предвидена да има улога на независно тело одговорно за спроведување мерки за спречување на корупцијата и конфликтот на интереси. Две години подоцна, во 2004 година, донесен е новиот Закон за основно јавно обвинителство, во кој се предвидува формирање специјализирано Одделение за кривични дела од областа на организираниот криминал и корупција кое во 2007 година прераснува во посебно Јавно обвинителство за гонење организиран криминал и корупција (ЈОГОКК) кое постапува по предмети поврзани со организиран криминал и корупција на ниво на цела територија на Република Северна Македонија.

Во членот 31 од Законот за Основно јавно обвинителство (Службен весник на РМ бр.150 од 12.12.2007 година) се утврдени надлежностите на делување на ваквото јавно обвинителство,

но и потенциран е опфатот на сè она што ќе биде третирано како корупција, односно кои дела од Кривичниот законик на РСМ се опфатени. Овој член предвидува дека: „Основното јавно обвинителство за гонење на организиран криминал и корупција е надлежно да постапува:

- за кривични дела извршени од структурирана група од три или повеќе лица, која постои одреден временски период и дејствува со цел да изврши едно или повеќе кривични дела за кои е предвидена казна затвор од најмалку четири години, со намера директно или индиректно да стекне финансиска или друга корист,
- за кривични дела извршени од структурирана група или злосторничка организација на подрачјето на Република Северна Македонија или други држави или кога кривичното дело е подготвено или планирано во Република Северна Македонија или во друга држава,
- за кривични дела злоупотреба на службена положба и овластување од членот 353 став (5), примање на поткуп од значителна вредност од членот 357 и противзаконито посредување од членот 359 сите од Кривичниот законик, извршени од избран или именуван функционер, службено лице или одговорно лице во правно лице и
- за кривични дела неовластено производство и пуштање во промет на наркотични дроги, психотропни супстанции и прекурсори од членот 215 став (2), перење пари и други приноси од казниво дело од поголема вредност од членот 273, терористичко загрозување на уставниот поредок и безбедноста од членот 313, давање поткуп од значителна вредност од членот 358, незаконито влијание врз сведоци од членот 368-а став (3), злосторничко здружување од членот 394, терористичка организација од членот 394-а, тероризам од членот 394-б, кривични дела трговија со луѓе од членот 418-а, кривични дела криумчарење со мигранти од членот 418-б, трговија со малолетно лице од членот 418-г и за другите кривични дела против човечноста и меѓународното право од Кривичниот законик, независно од бројот на сторителите.¹⁴

Одредбите предвидени во овој член ги отсликуваат разновидните облици и форми во кои корупцијата може да се појави, што само упатува на фактот дека истата е директно или индиректно присутна во голем дел од нашето секојдневие. Бројот на потпишани и ратификувани конвенции како и бројните законски измени говорат за постоење искрена волја и вложување напори од страна на државата за сузбивање на корупцијата и справување со организиранот криминал. Но, истите сами по себе не претставуваат гаранција дека она што е предвидено во нив, ќе биде и имплементирано во целост. Токму отсуството на капацитет и волја во рамки на посебното одделение во рамки на Јавното обвинителство-Јавното обвинителство за гонење на организиран криминал и корупција, да постапува и да се бори против овој современ феномен, ја наметна потребата од формирање посебно *ad hoc* тело специјализирано за оваа област, но за сторители што се, пред сè, политички фигури и структури блиски до нив.

Во 2015 година, врз основа на посебен закон беше формирано Јавно обвинителство за гонење кривични дела поврзани и кои произлегуваат од содржината на незаконското следење на комуникациите (СЈО), чија што основна цел беше гонење на високиот (и организиран) криминал. Но и по речиси 4 години од формирањето на ова специјализирано обвинителство, а во случајот на ЈОГОКК 15, односно 12 години, Република Северна Македонија според последната проценка и индекс на Транспаренси интернешнл за 2018 година се наоѓа на 93-то место од 180 држави, бодирана со вредност од 35 на скалата до 100 за степен на евидентирана корупција² (во која ниското бодување е индикатор за висок степен на корупција).

1 Законот за Основно јавно обвинителство (Службен весник на РМ бр.150 од 12.12.2007 година)

2 <https://www.transparency.org/cpi2018>

МЕТОДОЛОГИЈА

Методологијата која ја користеше Коалицијата за прибирање на податоците од судењата кои беа предмет на мониторинг, за потребите на оваа анализа, се состоеше од специфично утврдено „теренско“ истражување во кое се користеа два метода: 1) мониторинг на судските постапки за време на нивното одржување од страна на специјализирани набљудувачи кои не беа директни учесници во расправите и 2) систематизиран прашалник во кој по извршениот мониторинг набљудувачите ги внесуваа забележаните податоци.

Физичкото присуство на набљудувачи на Коалицијата во судниците беше изразено во 8 основни судови во сите 4 апелациони подрачја со главен фокус на посебното Одделение за организиран криминал и корупција во рамки на Основниот кривичен суд во Скопје. За таа цел, беа ангажирани 16 професионални набљудувачи, правници со повеќегодишно искуство кои располагаат со подетални познавања на кривично-правната материја. За потребите на истражувањето, беше организирана еднодневна обука за набљудувачите, по што истите беа распределени и присуствуваа во судниците во својство на јавност. Набљудувачите се водеа од начелата на објективност и немешање, а истите беа обврзани и со начелото на доверливост.

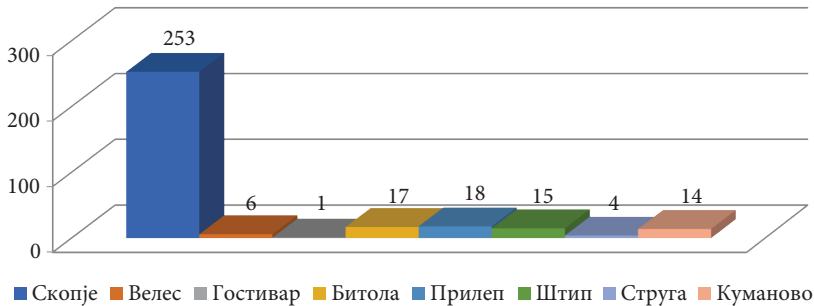
Селекцијата на предметите кои беа опфатени со истражувањето беше по случаен избор, иако беа направени обиди да биде опфатен репрезентативен примерок, односно да бидат опфатени постапки за различни кривични дела од областа на организираниот криминал и корупција, согласно просечната застапеност на кривичните дела во судските постапки објавена во годишните извештаи за работата на судовите, но и годишните анализи на Коалицијата.

За потребите на истражувањето, беше изготвен посебен, систематизиран прашалник во кој набљудувачите ги внесуваа прибраните податоци, а кој содржеше дополнителни индикатори за конкретни детектирани состојби за да се изврши нивно подлабинско истражување. Прашалникот се состоеше од прашања кои се однесуваат на текот на главната расправа и соодветно го следат текот на постапката пред судот, а акцентот беше ставен на неколку од институтите карактеристични за преминот од инквизиторната во акузаторната кривична постапка, но и за профилирање на сторителите на овој вид на кривични дел. Прашањата беа концепирани на начин што овозможуваа да бидат опфатени квалитативни и квантитативни индикатори за степенот на примена на ЗКП, но и на меѓународно ратификуваните документи кои го регулираат правото на фер судење. Затворените прашања кои нудат два или повеќе одговори се доминантен дел од прашалникот и истите овозможуваат посоодветна машинска и статистичка обработка на одредени трендови забележани како проблематични или позитивни при примената на ЗКП. Овие прашања се надополнети со неколку отворени прашања, каде набљудувачите можеа наративно да појаснат одредени одговори, да дадат свое видување, како и да нотираат факти за кои не е предвидено посебно прашање во прашалникот. На овој начин се овозможи да бидат опфатени повеќе квалитативни индикатори за постапката, така што податоците кои се добиваат од страна на набљудувачите даваат јасна, непосредна, објективна и транспарентна слика за кривичниот предмет или расправа кои се предмет на мониторинг.

По прибирањето на овие податоци, истите беа внесени во компјутерска база на податоци, а подоцна беа предмет на анализа и обработка за да се изведат конкретни заклучоци за состојбите во периодот на мониторинг.

ОПШТИ ПОДАТОЦИ

Имајќи предвид дека доминантниот дел на сторените кривични дела од областа на организираниот криминал и корупција се процесираат во Скопје односно во Основниот кривичен суд, за целта на ова истражување беше направен обид да бидат опфатени и некои од останатите судови во државата кои би постапувале по предмети со елементи на корупција. Па, во таа насока, предвидените проектни активности беа распространети преку креираната мрежа на набљудувачи која што опфати осум репрезентативни основни судови од сите четири апелациони подрачја, т.е. судовите во Скопје, Велес, Гостивар, Битола, Прилеп, Штип, Струга и Куманово. Во рамките на овој процес беа набљудувани вкупно 328 судски расправи. Најголемиот број на расправи, односно предмети, со оглед на големината и обемот на работа на судовите, беа набљудувани во Основниот кривичен суд во Скопје-253, пред Велес-6, Гостивар-1, Битола-17, Прилеп-18, Штип-15, Струга-4, и Куманово-14 (графикон бр.1). Мониторингот беше временски распространет низ 7 месеци, почнувајќи од месец април 2019, па сè до крајот на месец ноември 2018, а сè со цел да се прибере што е можно поголем број податоци од кои би можело да се извлечат заклучоци, насоки и препораки.

Графикон бр.1

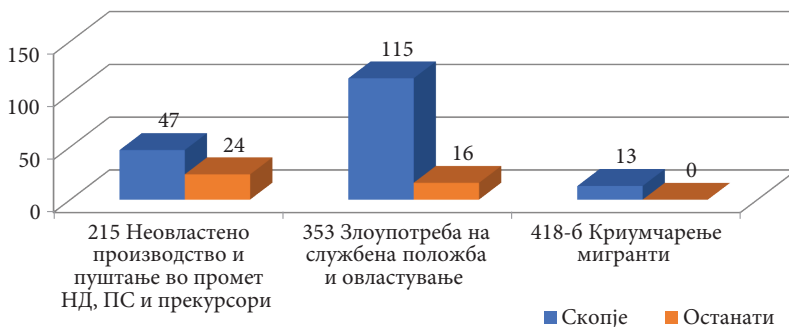
Како што беше наведено и во самиот воведен дел од оваа анализа, предмет на следење беа предмети од областа на организираниот криминал и корупција, што значи потесен опсег на кривични дела. Сега веќе не се среќаваме со кривичните дела од насилен криминал или имотни деликти, туку финансиски криминал и криминал извршени од структурирани групи од три или повеќе лица, кои постојат одреден временски период и дејствуваат со цел да извршат кривични дела. Врз основа на тоа, и резултатот кој е добиен при обработка на податоците упатува дека од овој сет на кривични дела, најзастапено е кривичното дело „Злоупотреба на службената положба и овластување“. Веднаш по него доаѓаат „Неовластено производство и пуштање во промет на наркотични дроги, психотропни супстанции и прекурсори“, „Противзаконито посредување“, „Злосторничкото здружување“, „Криумчарење мигранти“ и сл. Графичкиот приказ со бр.2 упатува на најчесто евидентираниите кривични дела во рамки на постапките следени во сите 8 судови во државата, при тоа не изразувајќи го незначителниот процент и застапеност на некои од останатите кривични дела, а опфатени во КЗ во главите Кривични дела против службената должност, Кривични дела против здравјето на луѓето, Кривични дела против јавните финансии, платниот промет и стопанството, Кривични дела против државата, Кривични дела против правосудството, Кривични дела против јавниот ред и сл.

АНАЛИЗА на податоците од набљудуваните судски постапки од областа на организираниот криминал и корупција во 2019 година

Графикон бр.2

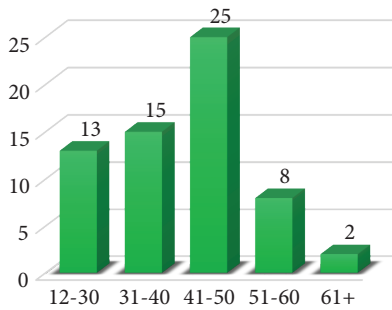
Доколку ги анализираме податоците преку компаративен пристап кон судовите, ќе забележиме идентично пресликана застапеност на кривичните дела во судот во Скопје. Поточно, во Одделението за организиран криминал и корупција при Основниот кривичен суд во Скопје, најголемиот обем на предмети што ги работи се токму оние кои, бездруго, се најзастапени во обработените податоци-кривични дела по чл.353, чл.215 и чл.418-б од Кривичниот законик.

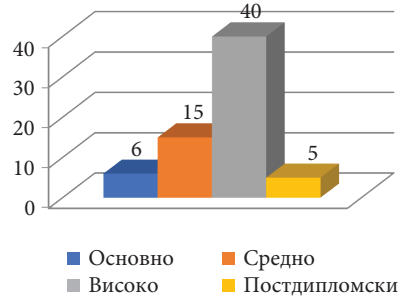
Графикон бр.3

Кога станува збор за индивидуалните карактеристики на сторителите на кривични дела, при креирање на методолошкиот пристап особено важно беше да се утврди и старосната возраст на сторителите, степенот на нивното образование, како и работната позиција на истите. Па така, од обработените податоци, а видно од подолу прикажаните графички прикази, може да се утврди дека најзастапена старосна група претставува онаа на возраст од 41 до 50 годишна возраст, додека пак, кога станува збор за степенот на образование, сторителите се високо едуцирани лица кои најчесто се припадници на извршната власт односно работат во Владата или во некое од министерствата. А, во самиот процес на мониторинг, неизбежно беше следењето на овие постапки од причина што истите повлекуваа голема медиумска експонираност, беа од високо значење за јавноста, но беа и соодветен примерок од судски постапки преку кои компаративно може да се изрази пристапот и постапувањето на судот во однос на останатите постапки од оваа област.

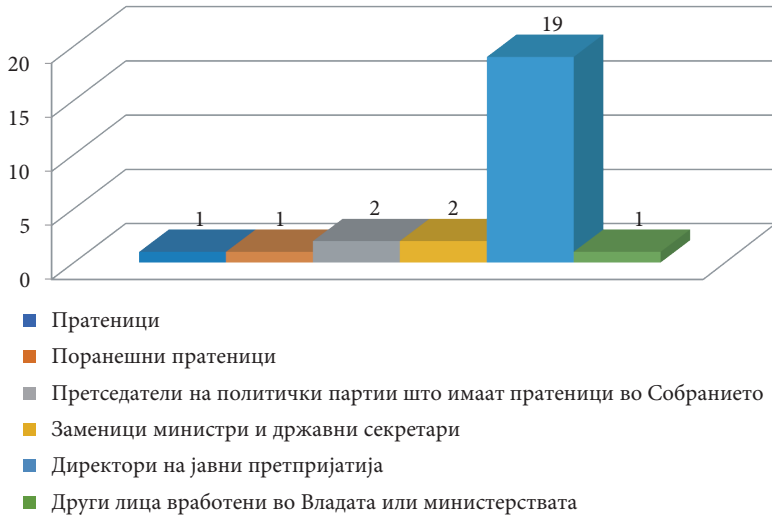
АНАЛИЗА на податоците од набљудуваните судски постапки од областа на организираниот криминал и корупција во 2019 година

Графикон бр.4

Графикон бр.5

Графикон бр.6

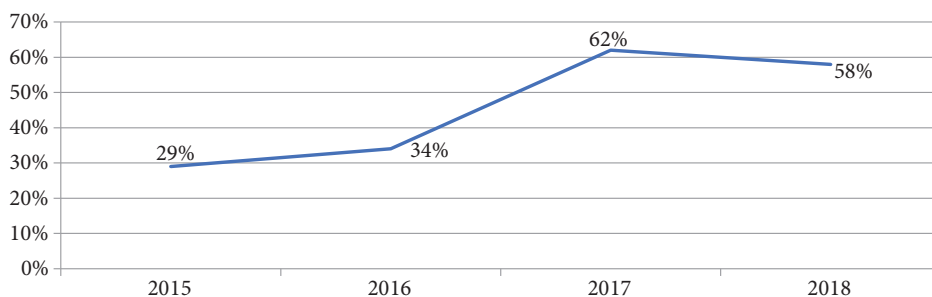
УСЛОВИ ЗА ОДРЖУВАЊЕ РАСПРАВА

Законот за кривична постапка предвидува задолжително учество на дел од странките во постапката и без присуство на истите, во принцип, воопшто не е возможно да биде одржана расправа. Лицата чие присуство се очекува и е задолжително на главната расправа се повикуваат од страна на судот, меѓутоа, предлогот за тоа кои лица конкретно ќе бидат повикани од страна на судот, а за кои законот нема обврзувачко дејство, како на пример сведоци, вештаци, технички советници и слично, е диспозиција на секоја од странките. Поточно, без нивна сугестија и предлог за повикување, овие лица судот нема обврска да ги повикува. Обврската на судот за повикување одредени лица се однесува на обвинетиот, неговиот бранител (по сопствен избор или назначен по службена должност), овластениот тужител (без оглед дали станува збор за Јавен обвинител или пак за приватен тужител), како и оштетениот со својот законски застапник односно полномошник.

АНАЛИЗА на податоците од набљудуваните судски постапки од областа на организираниот криминал и корупција во 2019 година

При отсуство на лицата чие присуство е неопходно за одржување на расправата, судот истата мора да ја одложи. При анализа на вкупните податоците од 2019 година година, евидентиран е висок степен на одложување на судските расправи- 61%, но доколку се пристапи кон подлабока анализа и сегрегација на податоците на податоци обработени од Основниот кривичен суд во Скопје (ОКСС) и останатите судови кои работат предмети од оваа област, може да се увиди дека овој процент на вкупно одложени расправи (61%), не кореспондира со процентот на одложени расправи во Одделението за организиран криминал и корупција при ОКС Скопје. Имено, во 2019 година во ова одделение, при спроведениот процес на набљудување во конкретниот временски период во кој се набљудувани вкупно 177 расправи во 81 предмет, евидентирана е бројка од 49% на одложени расправи. Ова упатува на значителна разлика од вкупниот сумарен процент, а особено ако се има предвид фактот дека од вкупниот број на набљудувани расправи- 328, од кои 253 се во Скопје, во ова одделение се следени 177 расправи или 54% од вкупно набљудуваните расправи.

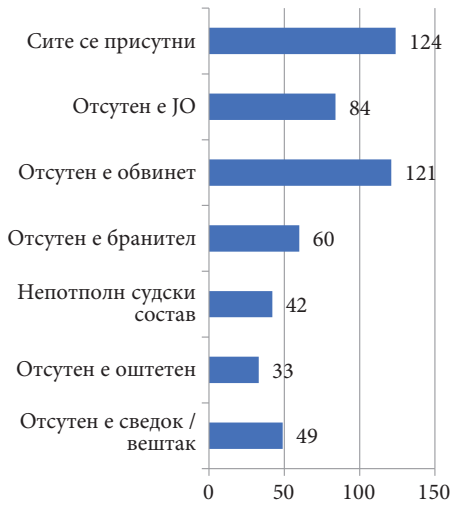
Овој висок процент од 61% на одложени расправи, во целост кореспондира со статистиката на одложени расправи на ниво на сите апелациони подрачја во државава за 2018 и 2017 година, а која ги опфаќаше сите кривични постапки, без оглед на тематското подрачје на гонење. Иако, видно од табеларниот приказ подолу може да се забележи тренд на драстичен пораст на одложениите расправи во однос на претходните години (2015 и 2016) кога овој процент е, практично, за 50% понизок од следните две години.

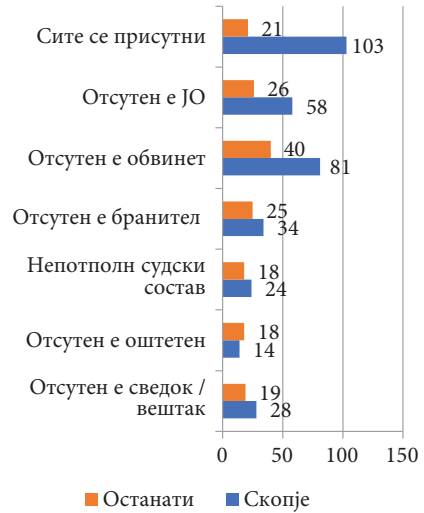
Графикон бр.7
(статистика на одложени расправи во кривични предмети-кривично
полнолетни, во 4-те апелациони подрачја)

Кога станува збор за причините за одлагање, а кои се поврзани со отсуството на лица во постапката, највпечатливо е отсуството на обвинети во постапките, но не е за потценување ниту отсуството на претставниците од јавното обвинителство. Графичкиот приказ бр.8 упатува токму на застапеноста на отсуства кај конкретни лица во постапката. Процентуалниот сооднос на овој статистички податок вели дека отсуството на обвинетите лица во постапката е евидентирано во 33% од случаите, отсуството на Јавниот обвинител во 17%, отсуството на сведоци во постапката во 17%, непотполниот судечки совет бил пресуден за одлагање на расправата во 14% од случаите, а отсуство на вешто лице е евидентирано во 6% од случаите. Следниот графикон, бр.9, претставува компаративен приказ на отсуствата на лицата во постапките во ОКС Скопје и останатите судови во државава, од што е неизбежно да се заклучи дека и овие бројки ја следат аналогијата на вкупната статистичка обработка, имајќи предвид дека 77% од набљудуваните расправи се следени во Основниот кривичен суд во Скопје.

АНАЛИЗА на податоците од набљудуваните судски постапки од областа на организирианиот криминал и корупција во 2019 година

Графикон бр.8

Графикон бр.9

Она што особено го задржува вниманието во последниве 2 години, независно од тоа дали се работи за предмет од областа на организирианиот криминал и корупција или пак за кој било друг кривичен предмет е тоа што сè почесто се евидентира и непотполн судечки совет на расправите. Имено, во 2019 година година, во 42 расправи е евидентиран непотполн судечки совет, од што во 24 од случаите се работи за совет во ОКС Скопје, а во 18 во останатите судови во државата. Во доминантен дел од случаите кога станува збор за ова прашање, а истото е лоцирано во ОКС Скопје во Одделението за организиран криминал и корупција, особено, се работи за предмети во кои претседателите на советот и судиите кои се членови на советот се судии кои постапуваат во исти предмети. Односно, истите се јавуваат наизменично во еден предмет како претседател на совет, а во друг како член на совет, па во услови на често насрочување на предметите, некогаш и повеќекратно во рамки на една работна недела, истите не се во можност да постигнат и да бидат присутни на сите закажани судења. Само во рамките на Одделението за организиран криминал и корупција при ОКС Скопје, во изминатава година се евидентирани 12 случаи каде како основна причина за одлагање на судските расправи е токму непотполниот судечки совет.

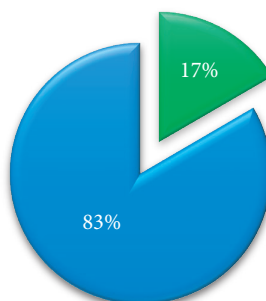
Со цел да се санираат евентуалните штети од ваквото преклопување на членовите на советите, но и оправданите отсуства поради здравствени или кои било други субјективни причини кај овие лица и, воопшто, спреченоста за постапување од која било дополнителна причина на некој член на советот во рамките на конкретен предмет, ЗКП во чл.349 ја предвидува можноста за ангажирање, односно назначување дополнителни судии и судии поротници. Поточно, доколку постои веројатност дека главната расправа би траела подолго, претседателот на советот може да побара од претседателот на судот да определи еден или двајца судии, односно судии поротници, да присуствуваат на главната расправа, како би можеле да ги заменат членовите на советот во случај на нивна спреченост. Ова од причина што претседателот на советот, судиите членови на советот и судиите поротници мораат непрекинато да присуствуваат на главната расправа, па доколку настане некоја од погоре наведените околности при што одреден судија или судија поротник не може понатаму да учествува во работата на советот, истиот би бил

заменет со соодветниот дополнителен член на советот. Законот предвидува „Дополнителните членови на советот присуствуваат и ја следат главната расправа, но не учествуваат во истата и немаат права на членови на советот сè додека не се јави потреба да стапат на местото на судија или судија поротник кој е спречен понатаму да присуствува на главната расправа, по што тие учествуваат на истата со сите права на член на советот“.. Оваа можност е во насока на одредбите за непосредно изведување на доказите, кое нешто е императив во кривичната постапка, но и континуитет на главната расправа.

Во ОКС Скопје, во Одделението за организиран криминал и корупција, досега во два наврати е забележана позитивна пракса за користење на овој механизам- обезбедување на т.н. „резервни“ судии и судии поротници. Се работи за предметите „Тарифа“ и „Титаник“ иницирани од страна на Специјалното јавно обвинителство, а каде претседателите на советите имаат побарано и добиено одобрение за вклучување дополнителни лица согласно чл.349 од ЗКП.

Иако една од причините за одлагање на рочиштата е токму отсуството на обвинетите во постапките, ЗКП дава можност, се разбира доколку се исполнети условите, судот да суди и во отсуство на обвинетиот. Па така, од вкупниот број на набљудувани расправи за 2019 година, набљудувачите нотирале дека во 17% од предметите судот постапувал, односно судел, во отсуство на обвинетиот.

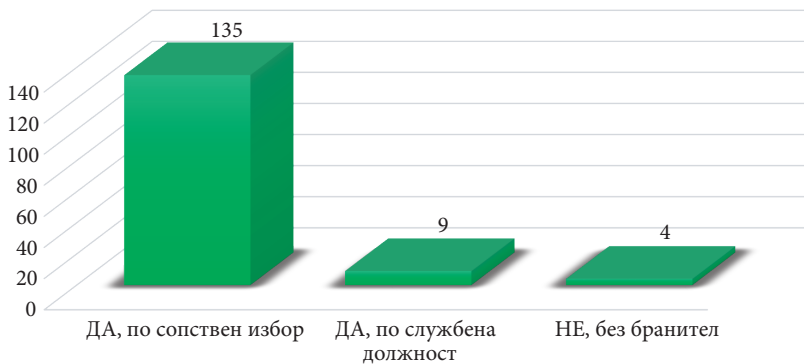
Графикон бр.10

ПРАВО НА БРАНИТЕЛ

Едно од основните права на обвинетите лица во постапките е правото на бранител. Процесниот закон кој се применува при кривичен прогон на осомничени сторители на кривични дела предвидува дека секое лице кое е осомничено или обвинето за кривично дело има право на бранител во текот на целата кривична постапка против него. Ова право на обвинетите се протега низ целата постапка, од првото испитување на обвинетиот па сè до правосилното завршување на постапката, со тоа што законот остава можност во одредени специфични случаи ова право да биде зацврстено до степен што, доколку лицето нема сопствен бранител, судот по службена должност на истото да му назначи.

Имајќи ги предвид околностите под кои се сторени делата што тематски беа предмет на мониторинг изминатата година, нивната комплексност, а со тоа и можноста за соочување со високи предвидени казни за овој вид на дела, од прибраните податоци можеме да дојдеме до заклучок дека, во најголем процент, обвинетите во постапките имале сопствен бранител. Во сосема незначителен дел од постапките, на обвинетите им се поставени бранители по службена должност, додека пак само во 4 случаи обвинетите биле без бранител на главната расправа.

АНАЛИЗА на податоците од набљудуваните судски постапки од областа на организираниот криминал и корупција во 2019 година

Графикон бр.11

МЕРКИ ЗА ОБЕЗБЕДУВАЊЕ ПРИСУСТВО НА ОБВИНЕТИОТ

Податоците за примената на мерките за обезбедување присуство на обвинетите се неизоставен дел од анализата бидејќи преку нивната адекватна и неселективна примена во голема мерка може да се влијае врз оценката на степенот на правичност на една кривична постапка. Согласно минатогодишните практики и оваа година предмет на мониторинг од страна на нашите набљудувачи беше фреквенцијата на сите мерки за обезбедување присуство согласно членот 144 од ЗКП, со посебен фокус на најтешката мерка за обезбедување присуство – притворот со која мерка најмногу и се задира во правото на слобода на обвинетите лица во текот на кривичната постапка. Во таа насока, покрај бројот на применетите мерки и начинот на нивната примена, се детектираат и причините за нивната примена, како и критички се разгледува соодветната доказна основаност на одлуките на судиите за примена на овие мерки.

Анализирајќи ги податоците од набљудуваните предмети за примена на мерките за обезбедување присуство на обвинетите лица во корелација со минатата година, може да констатираме дека, оваа година, Коалицијата има набљудувано за 1/3 помал број рочишта и кривични предмети, односно вкупно биле набљудувани 328 рочишта во 191 предмет, за разлика од минатата година кога беа набљудувани 415 рочишта во 300 предмети³. Притоа, од овие 191 предмет притворот бил применет за 12 обвинети лица во 9 предмети. Вака добиените бројки, доколку се споредат со минатата година од 29 обвинети во 29 притворски предмети, го генерираат заклучокот за сериозен пад на бројката на обвинети притворени лица од случајно одбраните предмети што биле предмет на мониторинг. Имено, простата корелација говори за пад на набљудувани притворски предмети за малку повеќе од 50% од предметите и за скоро 60% од притворените обвинети лица.

Сепак, дека не станува збор за така сериозен пад на притворските предмети во однос на минатата година, потврдува компаративниот пристап во однос на вкупниот број набљудувани предмети во текот на минатата година со бројот од оваа година, па така, за разлика од минатата година кога притворот бил определен во 6,7% од набљудуваните рочишта, оваа година имаме

3 Види: Мисоски Б., Аврамовски Д., Петровска Н., Анализа на податоците од набљудуваните судски постапки во 2018-та година, Мисија на ОБСЕ во Скопје, 2019 година.

АНАЛИЗА на податоците од набљудуваните судски постапки од областа на организираните криминал и корупција во 2019 година

примена на мерката притвор во 4,7% од набљудуваните рочишта. Конечно, вистинскиот број или процент на притворени лица се добива доколку се спореди бројот на притворени лица во однос на вкупниот број на обвинети лица во сите набљудувани предмети. Па така, за разлика од минатата година, кога процентот на притворени обвинети лица во однос на вкупниот број на обвинети лица во сите кривични предмети изнесувал 4,7%, т.е. од 611 обвинети лица притворени биле само 29 лица, оваа година овој процент изнесува 8,1%, односно притворени биле само 12 од вкупно 148 обвинети лица во предмети поврзани со корупција и организиран криминал.

Овие податоци, всушност, го генерираат заклучокот дека оваа година имаме благо зголемување на примената на мерката притвор во однос на минатата година. Но, сепак, оваа бројка не би требало да ја толкуваме со загриженост поради две причини.

Првата причина е дека споредено со минатата година не можеме да заклучиме дека имаме драстичен пораст на примената на мерката притвор, бидејќи и со овој процент на притворени лица во однос на вкупниот број на обвинети лица, македонскиот систем на кривично право е дури на долната граница во рамки на европските стандарди каде процентот на притворени лица во однос на сите обвинети лица е под 10%⁴.

Вториот аргумент кој е и позначен од првиот и со кој директно се објаснува порастот на примената на мерката притвор е анализата на видот на кривичните дела за кои што се врши набљудувањето и анализата на Коалицијата. Имено, за разлика од минатата година кога предмет на анализата беа сите кривични дела што се водат пред основите судови во Република Северна Македонија без оглед на видот на кривичното дело, оваа година анализата е фокусирана само на предметите на организиран криминал и корупција. Согласно ова, односно имајќи го предвид типот на криминалитет со кој се занимава овогодинашната анализа, сосема е оправдан порастот на процентот на притворени обвинети лица. Од друга страна, пак, дека не станува збор за проблематични цифри, односно, дека станува збор за точни податоци од случајниот избор на предмети, кои што во голема мерка би можеле да ја отсликаат и вистинската состојба што е присутна во судовите низ државата говори и фактот дека овој процент од 8,1% во предметите поврзани со корупција и организиран криминал следени во 2019 година во однос на 4,7% во предмети по разни кривични основи следени во 2018 година не би можело да се толкува како некој осетен или значителен вкупен пораст (види графикон бр.12).

4 Види: <https://ec.europa.eu/eurostat/data/database> или кај: van Kalmthout, A.M., Knapen, M.M. and Morgenstern, C., ed. Pre-trial Detention in the European Union, WLP, 2009, стр. 55-56.

АНАЛИЗА на податоците од набљудуваните судски постапки од областа на организираниот криминал и корупција во 2019 година

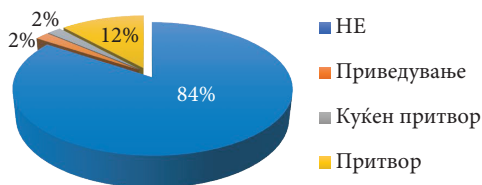
Графикон бр.12

(Мерки за обезбедување присуство и кривични дела за кои се определени)

Според овие податоци може да заклучиме дека најмногу мерки за обезбедување присуство биле определени за кривичното дело од членот 215 од КЗ – Неовластено производство, пуштање во промет на наркотични дроги, психотропни супстанции и прекурсори, па по две за кривичните дела од член 353 од КЗ - Злоупотреба на службена должност и овластување и од чл. 396 од КЗ – Насилство и по еден обвинет во притвор за сторените кривични дела од чл. 418-а од КЗ - Трговија со луѓе, 418-б од КЗ – Криумчарење мигранти и 418-г од КЗ – Трговија со дете. Имајќи ги предвид кривичните дела, не можеме да ја коментираме строгоста и/или оправданоста на судот само во однос на видот на кривичните дела, бидејќи во овие случаи станува збор за сериозен криминал за кој, во зависност од личните карактеристики на сторителите, примената на построгите мерки за обезбедување присуство е, најчесто, оправдана.

АНАЛИЗА на податоците од набљудуваните судски постапки од областа на организираниот криминал и корупција во 2019 година

Сериозен пад од евидентираниите податоци од набљудуваните рочишта може да се констатира во однос на примената на полесните мерки за обезбедување присуство на обвинетиот. Па така, за разлика од минатата година кога овие мерки биле определени во 31 предмет, оваа година овие мерки биле определени само во 12 предмети (види графикон бр.13).

Графикон бр.13

(Мерки за обезбедување присуство)

Дотолку повеќе што, оваа година, од полесните мерки за обезбедување присуство, мерките на претпазливост биле определени само за 22 лица од кои за 9 лица била применета обврската на обвинетиот да се јавува повремено на определено службено лице или кај надлежен државен орган, а за 13 лица била определена мерката привремено одземање на патна или друга исправа за преминување на државната граница, односно забрана за нејзино издавање. Конечно, за двајца обвинети во два предмети бил определен куќниот притвор. Гаранцијата, за жал, оваа година не била забележана во ниту еден од случајно одбраните набљудувани предмети. Преку овие податоци за примената на полесните мерки за обезбедување присуство на обвинетиот, всушност, сме поблиску до предминатогодишните⁵ бројки за примената на полесните мерки за обезбедување присуство на обвинетите лица во текот на кривичната постапка (види графикон бр.14).

Графикон бр.14

(Мерки на претпазливост)

Имајќи ги предвид само податоците за примената на мерките за обезбедување присуство на обвинетите лица согласно податоците од набљудуваните предмети, може да констатираме дека нашите судови во голема мерка го почитуваат правото на слобода на обвинетите лица, односно во голема мерка ја почитувале нивната пресумпција на невиност во однос на примена на мерките со кои сериозно се нарушува нивното уставно загарантирано право на слобода⁶. Со ова, може да го повториме минатогодишното задоволство од рестриktivноста кај судот при примената на мерките за обезбедување присуство на обвинетиот, односно може да се констатира дека нашите судови во предметите на организиран криминал и корупција во целост го почитуваат правото на слобода на обвинетите.

5 Види: Мисоски Б., Аврамовски Д., Петровска Н., Анализа на податоците од набљудуваните судски постапки во 2017 година, Мисија на ОБСЕ во Скопје, 2018 година.

6 Види: Josipović Ivo, Uhićenje i pritvor, Targa, Zagreb, 1998, стр. 38-40, како и Tombs Jacqueline and Jagger Elizabeth, Denying Responsibility, Sentencers' Accounts of their Decisions to Imprison, British Journal of Criminology, 2006, (803-821), стр. 810.

Сепак, ваквото гледање на овие мерки е, во определена насока, еднострано бидејќи преку ова толкување не се зема предвид целта за постоењето на овие мерки, односно преку фаворизирањето на правото на обвинетиот на слобода го занемаруваме правото на ефикасно судење и ефикасно постапување. Односно, доколку се земе предвид високиот процент на одложени рочишта поради отсуство на обвинетиот, се чини дека ефикасноста на системот на казнена правда во нашите случаи не може да се потпре на примена на мерките за обезбедување присуство. Поинаку кажано, може да констатираме, за жал, дека судиите, неретко, премногу лесно ги одлагаат судските рочишта од кои отсуствува обвинетиот и при оценката за причините за отсуството на обвинетиот, често пати, се чини дека имаат можеби и преголемо разбирање за состојбата на обвинетиот, а притоа не применуваат построги мерки за обезбедување на неговото присуство. Токму затоа, сметаме дека високиот процент на одложени рочишта во определена мерка може да се намали и преку почестата примена на полесните мерки за обезбедување присуство на обвинетиот, преку чија соодветна комбинација може да се создаде соодветен квалитет и квантитет на присилба на обвинетиот за неговото редовно присуство во текот на судските рочишта, без притоа примената на мерките за обезбедување присуство на обвинетиот да добијат пунитивен карактер.

Друг заклучок е дека судиите немаат доволно средства и процесни алатки преку кои би можеле да проверат дали навистина обвинетиот е оправдано отсутен или само го шиканира судот, врз основа на што и судиите би можеле да ја базираат и нивната одлука за почесто применување на мерките за обезбедување присуство на обвинетите во текот на кривичните постапки. Токму затоа, сметаме дека е потребно да се реактуелизира минатогодишниот заклучок за законски измени преку кои во системот на казнена правда би се вовела посебна служба која на судиите би им ги сервирала овие податоци за профилот на обвинетото лице. Еден од начините за постигнување на оваа препорака е промена и унапредување на Законот за пробација, каде на пробациските службеници би им ги дале овие овластувања за помош на судиите, кои што по својата суштина се блиски до сегашните овластувања на пробациските службеници за изработка на оценките за ризик на осудените и обвинетите лица согласно член 11 од Законот за пробација⁷. Се разбира, овие законски измени нужно би изискувале и значително зголемување на човечките и материјални капацитети на пробациската служба, за која со задоволство може да констатираме дека полека започнува да ја врши својата законска надлежност и функција.

Слични аргументи во насока на постоење посебна служба за помош на судиите во креирањето на социјалниот профил на обвинетиот сметаме дека се упатни и во врска со определувањето и примената на мерката куќен притвор која, за жал, оваа година бележи пад во однос на минатогодишните 14 мерки, на само 2 детектирани. Притоа, сепак, сметаме дека е за поздравување фактот дека во барем 2 случаи судот нашол сили да ја примени оваа полесна мерка за разлика од 2017-та година, кога оваа мерка не беше определена ниту еднаш⁸. Во таа насока, сметаме дека е потребно да се реактуелизира минатогодишниот заклучок во однос на правилната примена на мерката куќен притвор и негово ограничување само на определени категории на лица.

Оваа година можеме да бидеме задоволни што овој проблем е соодветно адресиран во измените и дополнувањата на ЗКП, кои се во завршна фаза и истите се во Собраниска процедура. Но, за жал, сè уште не се донесени од страна на Собранието на Република Северна

⁷ Службен весник на РМ бр. 226/2015.

⁸ Види: Мисоски Б., Аврамовски Д., Петровска Н., *Анализа на податоците од набљудуваните судски постапки во 2017 година*, Мисија на ОБСЕ во Скопје. 2018 година

Македонија. Во однос на ова, може да констатираме дека во предложените законски измени на ЗКП, во целост се прифатени и препораките на Коалицијата во однос на лимитирање на примената на куќниот притвор само за старите и изнемоштени лица, бремени жени и хронично болни обвинети лица⁹, а имајќи ги предвид спецификите на санкцијата куќен затвор во КЗ.

Сепак, за жал, сè уште немаме соодветна интервенција во одредбите на Законот за пробација и во ЗКП, каде соодветно би се пропишале одредби за унапредување на примената на мерката куќен притвор со електронски надзор преку кој би можело, евентуално, да се зголеми и подобри примената на оваа мерка. Имајќи го предвид сличниот начин на примена на овие две различни мерки, сметаме дека мерките за обезбедување присуство куќен притвор и куќен притвор со електронски надзор би требало да се вметнат под надлежноста на пробациските службеници со што судовите би можеле да бидат сигурни во доверливоста и целисходноста на примената на овие мерки.¹⁰

Токму сличноста во практичната примена на полесните мерки за обезбедување присуство и на алтернативните санкции од страна на органите на прогонот, како и нивото на професионална подготовка кај пробациските службеници, нè води кон заклучокот дека, во услови на постоење на една силна пробациска служба со проширени овластувања за помош на судот во насока на социо-економско профилирање на обвинетиот во текот на кривичната постапка, полесните мерки би можеле почесто да се применуваат во однос на притворот, а би можело и да се направи посоодветна и поефикасна комбинација од полесните мерки преку чија примена и присуството на обвинетиот во текот на кривичната постапка не би било доведено под знак прашалник¹¹.

Во однос на ограничената примена или не примена на мерката гаранција, пак, може да се постават повеќе аргументи, од кој првиот е веќе широко елаборираниот проблем со достапноста на податоците за имотот на обвинетиот, како и проблемот со комплексната сопственичка структура на имотот што обвинетите го депонираат како гаранција дека би присуствувале во текот на рочиштата од судењето. Дотолку повеќе, сметаме дека кога судот би имал доволно и соодветни податоци за вистинската имотна состојба на обвинетите, честопати би се задоволувал и со пониски суми за гаранција, кои во определени случаи и би биле полесни да се ефектуираат во услови на неоправдано отсуство на обвинетите од судењата. На овој начин, доколку судот пред себе при одлучувањето би имал целосен увид во финансискиот и личен профил на обвинетиот, би можел самостојно и најсоодветно да ја определи висината на гаранцијата. Со ова би се одбегнала практиката кога обвинетите во предлогот за определување гаранција предлагаат до судот честопати и преголем имот, но имот кој е тешко пренослив или имот кој тешко се ефектуира во услови на бегство на обвинетиот со што, фактички, истиот тој имот не претставува никаква гаранција за судот дека обвинетиот редовно би се јавувал во текот

9 Ibid

10 Види: Hucklesby Anthea and Marshall Emma, Tackling Offending on Bail, The Howard Journal, Vol. 39, No.2, May, 2000, стр. 150-170, или Misoski B., Can Law on Probation Improve the Implementation of the Measures for Providing the Defendant's Presence in the Criminal Trials in the Republic of North Macedonia?, EU AND MEMBER STATES – LEGAL AND ECONOMIC ISSUES Vol 3 (2019). <https://hrcaak.srce.hr/ojs/index.php/ecljc/index>

11 За ова во домашни услови може да посведочи и судската практика во случајот Империја, кога еден од обвинетите се жали дека примената на мерката на претпазливост Привремено одземање на патна или друга исправа за преминување на државната граница, односно забрана за нејзино издавање, претставува преголемо ограничување на неговата слобода и бара замена со гаранција. Што само говори во полза на заклучокот дека доколку овие мерки се соодветно дозирани и планирани, во значително поголема мерка може да го гарантираат присуството на обвинетиот во текот на кривичната постапка, одошто примената на најстрогата мерка, барем според дефинициите, мерката притвор.

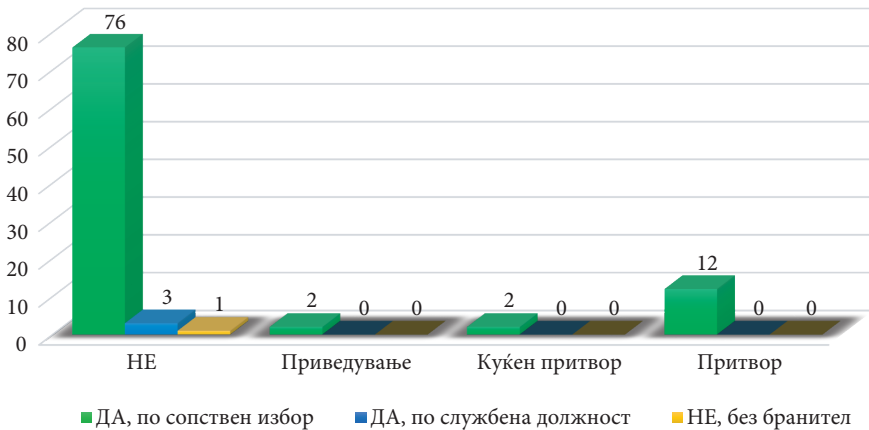

АНАЛИЗА на податоците од набљудуваните судски постапки од областа на организириониот криминал и корупција во 2019 година

на сите рочишта од главната расправа. Ова од едноставна причина што во случај на бегство на обвинетиот депонириониот имот со вака комплексна сопственичка структура ниту судот, а ниту државните институции не би биле во можност да го ефектуираат или да го ликвидираат со што и вистински би ја реализирале заканата во случај на пропаѓање на гаранцијата. Токму затоа, сметаме дека за надминување на сегашната енигма кај домашните судови во примената на гаранцијата, би помогнало воведувањето на посебната надлежност за специфично профилирање на социјалните и финансиските карактеристики на обвинетото лице преку воведување посебни служби било во рамките на јавното обвинителство или во рамките на пробациските служби¹².

Дополнителен аргумент во однос на (не)примената на гаранцијата е и фактот дека оваа мерка, за жал, се уште се перцепира како заменска мерка во однос на притворот, па гаранцијата честопати се предлага како замена за првично определениот притвор во текот на истрагата. Во таа насока, оваа практика сметаме дека на некој начин влијае демотивирачки кај судот за примена на гаранцијата во текот на набљудуваните главни расправи, во поглед на фактот дека по предлогот за нејзино определување судот еднаш веќе се произнел, а притоа од првичниот предлог до повторениот предлог нема поголема промена на фактичките околности ниту кај обвинетиот, ниту во фактите, а ниту кај неговата имотна состојба.

Во поглед на ефикасната правна помош од страна на бранителот на обвинетиот, со задоволство може да констатираме дека оваа година, обвинетиот што бил во притвор во сите случаи имал свој бранител. Од друга страна, во ниту еден случај ниту еден притворен обвинет немал бранител по службена должност што е, на некој начин, и за очекување имајќи го предвид профилот на обвинетите лица во набљудуваните предмети од областа на организириониот криминал и корупција (види графикон бр.15).

Графикон бр.15
(Присуство на бранител и притвор)

12 Види ја надлежноста на Пробациските служби, на пример, во Холандија или Франција види во: van Kalmthout, A.M., Durnescu, I., Probation in Europe, стр. 23-30; или во САД Federal Pretrial Risk Assessment Instrument, User's Guide, Office for Probation and Pretrial Services, 2016. Достапно на: <https://www.ncjrs.gov/> или Cesaro Gianluca, "Probation officers are key actors in reforming pre-trial detention and ensuring effective cross-border justice in the EU", достапно на: <http://cep-probation.org/probation-officers-are-key-actors-in-reforming-pre-trial-detention-and-ensuring-effective-cross-border-justice-in-the-eu/>

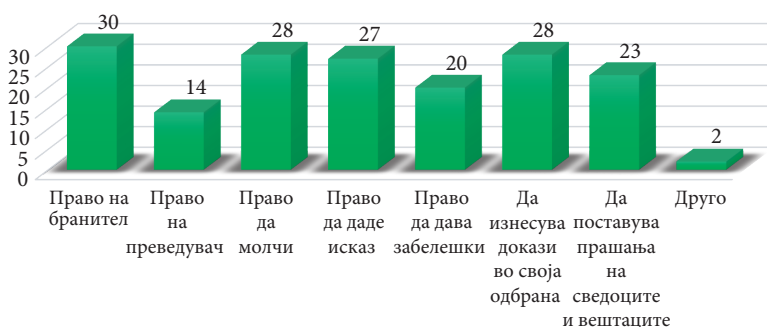

ПОУКИ ЗА ПРАВАТА

Својството на обвинето лице во постапката само по себе е во голема мера специфично, особено ако се земе предвид фактот дека во кривичните постапки лицето против кое се води постапката е соочено со ограничување на неговата слобода. Со цел да се заштити обвинетото лице од арбитрарното постапување на државните органи во која било фаза од постапката, државата гарантира одредени процесни права и доколку тие не се обезбедат, може да биде повредено загарантираното право на фер и правично судење.

Основите на процесните гаранции во постапката се поставуваат во фазата кога обвинетото лице се запознава со содржината на обвинението и квалификацијата на делото кое му се става на товар. При следењето на постапките, набљудувачите увиделе дека во 15% од случаите (од кои половината се во ОКС Скопје, а останатата половина во ОС Куманово), обвинетите лица не биле воопшто прашани од страна на судот дали разбираат за што се обвинети.

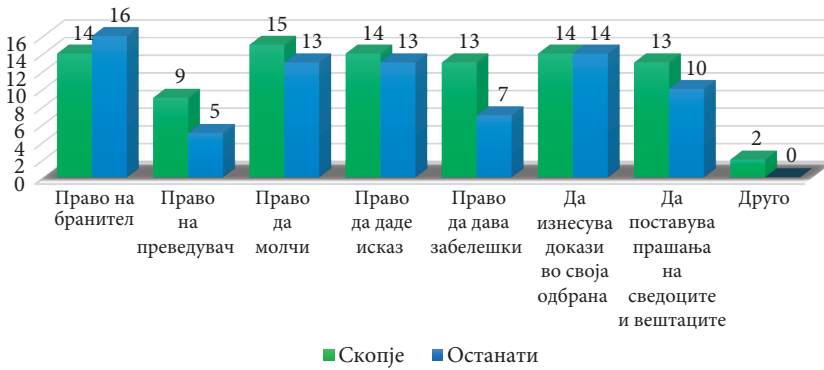
Обвинетото лице ужива заштита до степен во кој со закон се предвидува дека доколку судот постапи спротивно на одредбите кои предвидуваат задолжителна поука за правата, исказот на обвинетиот не може да се користи во текот на судската постапка. Ова е и причината зошто и оваа година, предмет на анализа беа токму поуките за правата. Па така, при обработка и анализа на податоците кои беа собрани од страна на набљудувачите, утврдивме (графикон бр.16) дека најчесто застапените права за кои се поучува обвинетиот се, всушност, правото на бранител, правото на изнесување докази и правото на молчење, за разлика од минатогодишните податоци, кои упатуваа на тоа дека најчесто посочени права се правото на давање исказ, правото на изнесување докази во своја одбрана, како и правото на молчење, а веднаш потоа и правото на забелешки, односно бранител. Она што е идентично со податоците од 2018 година е поуката за правото на преведувач кое, очигледно, се користи рестриктивно без оглед дали станува збор за предмети од областа на организираниот криминал и корупција или пак кривично-полнолетни предмети.

Графикон бр.16
(Поуки за правата)

Имајќи предвид колкав голем број предмети се следени во ОКС Скопје, а колку во останатите градови, поуките за правата го имаат сличниот сооднос, со тоа што правото на преведувач и правото за давање забелешки, во останатите судови во државата, се најмалку поучувани права (види графикон бр.17).

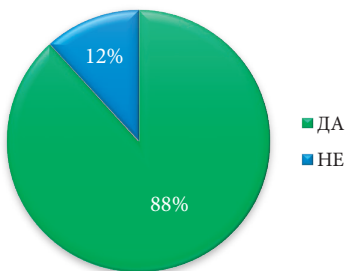
АНАЛИЗА на податоците од набљудуваните судски постапки од областа на организирианиот криминал и корупција во 2019 година

Графикон бр.17

(Поуки за правата во ОКС Скопје наспроти останати основни судови)

Во коментарот на ЗКП се предвидува дека „Секоја поука која е наведена во ст.1 од член 206 на ЗКП треба да му биде поединечно кажана и на обвинетиот треба да му се даде можност да се произнесе поединечно за секое право од ст.1 од овој член¹³.“ Доколку ова толкување на авторите беше прифатено од судиите кои го имплементираат законот, графиконот бр.16 односно 17, ќе ги имаше исполнето сите категории на права кои се предвидени во целосен 100 процентен износ, но со оглед дека тоа не е случај, останува ова прашање да се адресира до практичарите со цел подобрување на состојбите по однос на поуките за правата. Меѓутоа, правата на обвинетите не подразбираат само набројување, туку истите да бидат објаснети на разбирлив начин за обвинетиот. Ова е уште една состојба во која можеби е потребна интервенција при примената на законот, од причина што во 12% од случаите, набљудувачите евидентирале дека правата на обвинетите не се соодветно објаснети. Односно, истите не се објаснети на доволно разбирлив начин за обвинетиот (графикон бр.18). Гледано по судови, оваа негативна пракса е евидентирана во Основните судови во Битола и Струга и во само еден случај во ОКС Скопје.

Графикон бр.18

Графикон бр.19

Иако во делот на објаснувањето на правата на за обвинетиот разбирлив јазик се бележи подобрување на состојбата во однос на минатата година, споредбено со предметите кои се однесуваат на кривично- полнолетни лица, во делот на начинот на објаснување на правата

13 Калајџиев Г., Лажетиќ Г., Неделкова Л., Денковска М., Тромбева М., Витларов Т., Јанкуловска П., Кадиев Д., Коментар на Законот за кривична постапка, ОБСЕ, Скопје, 2018 година.

бележиме назадумање. Имено, во 2017 година, процентот на објаснување на правата на разбирлив јазик за обвинетиот бил 93%, во 2018 година овој процент опаѓа на 75%, за во 2019 година повторно да бележиме нагорна линија, тренд на зголемување односно 88%. Во продлабочувањето на ова прашање, во смисла колкав е опсегот на објаснување, се среќаваме со голем процент на расправи во кои судијата само ги набројал правата (85%), а во минимален дел (3%) правата воопшто не биле ни објаснети. Оваа негативна статистика се однесува на Основниот суд во Битола каде не само што се бележи поголем број расправи каде се само наброени правата, туку и расправи каде воопшто не се ниту објаснети.

ПРИМЕНА НА ПРИЗНАНИЕТО ЗА ВИНА

Постапката за признание на вина во текот на главната расправа претставува неизоставен елемент на анализите на Коалицијата за правично судење преку кои се анализира правичноста на набљудуваните постапки¹⁴. Спецификите на кривичните постапки во кои обвинетиот има дадено признание за вина се интересни за анализа и од теоретски и од практичен аспект. Степенот на почитување на процесните права на обвинетиот во корелација со самостојното откажување на обвинетиот од дел од процесните гаранции за фер судење, а со тоа и влијанието на вака скратената постапка гледана низ призма на процесната економија и заштеда на судските ресурси и влијанието на овие процесни дејствија, имаат особено влијание врз целокупната перцепција на јавноста за правичноста на кривичната постапка. Дотолку повеќе што влијанието на признание за вина на обвинетиот врз останатите процесни дејствија што се преземаат во текот на кривичната постапка, а првенствено врз доказите и степенот на докажување, е непосредно поврзан и со степенот на ефикасност на казнената правда.

Во набљудуваните предмети од оваа година, нашите набљудувачи евидентирале само 7 дадени признанија на вина на обвинетите. Овој податок говори за фактот дека признание на вина во текот на главната расправа станува реткост кај набљудуваните предмети. Имено, за разлика од 40-те признанија забележани во 2017-та¹⁵ и 26-те во 2018-та¹⁶, оваа година, за жал, нашите набљудувачи биле сведоци на само 7 признанија на вина на обвинетите во текот на главната расправа. Ваквиот експоненцијален пад на признанијата на вина на обвинетите во текот на главната расправа најавуваат можен системски проблем во однос на примената на овој институт во кривичната постапка.

14 Постапка која е препознаена во повеќе законодавства низ светот, како и од страна на Советот на Европа низ препораката Recommendation No. (87) 18, of the Committee of Ministers to Member States Concerning the Simplification of the Criminal Justice. Види и: Бужаровска Г., Мисоски Б., Plea Bargaining under the CPC of the Republic of Macedonia, во Simplified Forms of Procedures in Criminal Matters – Regional Criminal Procedure Legislation and Experiences in Application, Ivan Jovanovic and Mirosljub Stanisavljevic eds., OSCE Mission to Serbia, 2013.

15 Види: Мисоски Б., Аврамовски Д., Петровска Н., Анализа на податоците од набљудуваните судски постапки во 2017 година, Мисија на ОБСЕ во Скопје. 2018 година

16 Види: Мисоски Б., Аврамовски Д., Петровска Н., Анализа на податоците од набљудуваните судски постапки во 2018 година, Мисија на ОБСЕ во Скопје. 2019 г.

Број на признанија на вина по кривично дело

Графикон бр.20

Имено, и покрај евидентираните негативни предуслови за пад на бројот на дадените признанија на вина на обвинетите во текот на главната расправа како, на пример, укинувањето на предвидливоста на кривичната санкција што беше протолкувано како посакуван епилог со укинувањето на нашироко критикуваниот¹⁷ и неграмотно срочениот Закон за утврдување на видот и одмерување на висината на кривичните санкции, се чини дека ваквата практика на некористење на признанието за вина на обвинетиот во текот на судските постапки добива проблематични димензии. Па така, се чини дека за некористење на овој институт може да бидат посочени две причини.

Првенствено, едната причина за некористење на признанието на фина како ефикасен и брз начин за окончување на кривичната постапка е евидентна во благата казнена политика, што значи дека, по завршувањето на редовната казнена постапка, обвинетите најчесто би ја добиле или истата или полесната казнена санкција одошто во случаите кога би се согласиле да ја признаат вината. Токму затоа и сметаме дека е упатно да се изготви определено Упатство за судиите и за странките во кривичната постапка, преку кое предложената санкција и нејзиното намалување во однос на конкретното кривично дело би станале евидентни во услови на признание на вина на обвинетиот. Сепак, сметаме дека ова Упатство би требало да нема задолжителна сила, да биде само инструктивно и да биде изготвено согласно вистински, објективно мерливи и статистички и правични критериуми¹⁸. Со други зборови, дијаметрално спротивно од претходниот и, за среќа, ставен вон сила, Закон за утврдување на видот и

17 Види: Каневчев М., За некои (контроверзни) решенија од Законот за определување на видот и одмерување на висината на казната, МРКПК, год. 24, бр. 1, 2017, достапен на: <http://maclc.mk/Upload/Documents/Methodija%20Kanevchev%202.pdf> или Тупанчески Н., Деаноска Трендафилова А., Една година од примената на Законот за одредување на видот и одмерување на висината на казната – проблеми и предизвици, МРКПК, год. 24, бр. 1, 2017, достапен на: <http://maclc.mk/Upload/Documents/Tupanceski,%20Deanoska.pdf>

18 Согласно начинот на изготвување на Федералните упатства за казнување од САД види Груевска Дракулевски А., Мисоски Б., Компаративна анализа на механизмите на упатства за одмерување казна: Упатството за одмерување казни во САД, МРКПК, год. 21, бр. 1, 2014, достапно на: <http://maclc.mk/Upload/Documents/06.pdf>. Притоа апелираме и да се внимава да не повтори грешката што беше направена со Правилникот за одмерување на казната донесен од ВСМ кој што исто така беше еден интересен момент во македонската понова правна историја. Види: Лажетик Бужаровска Г., Невоедначената казнена политика и нејзиното влијание врз спогодувањето за кривична санкција според Законот за кривичната постапка, МРКПК, год. 21, бр. 1, 2014, достапно на: <http://maclc.mk/Upload/Documents/03.pdf>

одмерување на висината на кривичните санкции. Извесноста на санкцијата по вид и висина е можно да се постигне и преку користење на АКМИС системот, на тој начин што од него би се генерирале просечните санкции за сличните кривични дела, но имајќи го предвид степенот на квалитет во кој се наоѓа овој систем, сметаме дека ваквиот начин на утврдување просечни санкции би бил извесен само по спроведена темелна реформа и унапредување на АКМИС системот и по негова правилна примена во тек на неколку години, а со цел добивање релевантни статистички показатели од предметите што се внесени во овој систем¹⁹.

Втората причина за некористење на постапката за признание на вина на обвинетиот во текот на кривичната постапка може да се лоцира и во долготрајноста на кривичните постапки и во неизвесноста од казнување по спроведените кривични постапки за што, во последно време, сè почесто сме сведоци. Имено, поради честите одлагања на судските рочишта, неретко и по вина на обвинетите и нивните бранители²⁰ кои наоѓаат процесни можности за одолговлекување на кривичната постапка дури и до истек на роковите за застареност на гонење, се чини дека понекогаш е навистина депласирано да се очекува обвинетите да сакаат кривичната постапка што се води против нив да заврши само на едно рочиште и во еден релативно краток и брз временски интервал.

Дополнителен аргумент на ова тврдење и фактот дека од 7 признанија на вина во текот на главната расправа, 5 се дадени за полесни дела за кои се води скратена постапка, додека само 2 се дадени за кривични дела за кои е предвидена казна затвор од над 5 години и за кои се води редовна кривична постапка. Ова значи дека обвинетите не се подготвени веднаш да признаат вина за посложените и потешките кривични дела, туку доколку и се решат за признание, тоа се дава најчесто за полесните кривични дела за кои се спроведува скратената постапка.

Во таа насока, сметаме дека е нужно да се зголеми ефикасноста на судот во постапувањето, а со тоа и да се зголеми извесноста за правосилен епилог на кривичните постапки, како основ за зголемување на бројот на признанија на вина на обвинетите во текот на кривичните постапки.

Дополнителен аргумент во поглед на падот на бројот на дадени признанија за вина понекогаш може да се лоцира и кај доказната страна на обвинителните акти. Имено, првенствено имајќи го предвид сложениот карактер на кривичните дела што беа предмет на набљудување и анализа оваа година, како и фактот што во овие случаи неретко се работи за обвинети со силни општествени конекции преку кои понекогаш во текот на кривичната постапка калкулираат и со можноста од влијание врз определени докази, првенствено врз сведоците, во определена нивна полза, во услови на долготрајни судски процеси се чини дека сведоците и тоа како имаат тренд да го променат своето мислење токму поради стравот од неизвесноста од кривичната постапка. За волја на вистината, сегашната поставеност на системот на кривичната постапка, кога овие докази само се прибираат во текот на истрагата, а се изведуваат само во текот на главната расправа, или изјавите на сведоците во текот на истрагата само се нотираат на записник, а поретко и се снимаат кај јавниот обвинител, со што потоа и имаат ограничена употреба во ваква форма во текот на главната расправа, има големо влијание врз сведоците и

19 На овој начин би се следеле искуствата на судовите во Англија, за повеќе види: M. McConville, "Plea Bargaining: Ethics and Politics", *Journal of Law and Society*, Vol. 25, no. 4, 1998, стр. 570 и др; или Sprack John, *A Practical Approach to Criminal Procedure*, Oxford University Press, 10-th Edition 2005, стр. 92.

20 Во таа насока види ги последните податоци од Основниот кривичен суд за застарувањето на предметот попознат по називот „ГНТ“.

АНАЛИЗА на податоците од набљудуваните судски постапки од областа на организираните криминал и корупција во 2019 година

нивната волја за сведочење во текот на судењата. Токму затоа, сметаме дека, особено во овие случаи, би требало судиите да ја имаат предвид примената на одредбите од ЗКП во насока на концентрација на судските рочишта и вклучување на судските роковници на сите субјекти во кривичните постапки на начин што би овозможил концентрација на судските рочишта, а не нивно закажување со фреквенција од едно до две рочишта на месечно ниво.

Од друга страна, пак, анализирајќи ја правичноста и законитоста на постапката при дадените признанија за вина не може да констатираме големи процесни злоупотреби поради кои овој институт не би се применувал или би имал толку драстичен пад.

Имено, ако се земат предвид податоците од нашите набљудувачи од набљудуваните рочишта на кои било дадено признание може да заклучиме дека во 6 од 7 случаи судот постапил соодветно на одредбите од ЗКП, соодветно ги почитувал правата на обвинетиот со јасна поука за видот на обвинението што му е ставено на товар на обвинетиот, како и за последиците од даденото признание, но и давање на соодветен професионален напор за оценка дали признанието е дадено свесно и доброволно (види графикон бр.21).

Графикон бр.21
(Дадени признанија на вина)

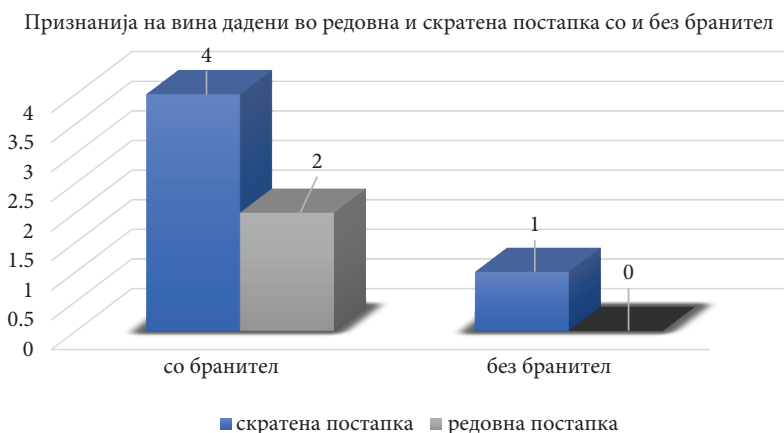
Во поглед на фактичката поткрепеност на признанијата, во 6 случаи биле изведени докази во однос на поранешната осудуваност на обвинетиот, а во 3 случаи биле изведени докази за здравствената состојба на обвинетиот. Сметаме дека практиката за оценување на здравствената состојба на обвинетиот е особено за поздравување, посебно во случаите кога судот има сомневање во способноста на обвинетото лице за признавање на вина (графикон бр.22).

Графикон бр.22
(Изведени докази по дадено признание)

За поздравување е и фактот дека во сите случаи во редовна постапка кога било дадено признанието, обвинетиот имал бранител кој, пак, не приговарал дека немал доволно време за соодветна подготовка за ефикасна одбрана на обвинетиот. Сепак, за жал, едно признание во скратена постапка е дадено без присуство на бранител, што не е изречно во спротивност со одредбите на ЗКП, но сметаме дека во овие случаи, а имајќи ги предвид особено најзначајните процесни гаранции што ги има обвинетиот во текот на главната расправа, а од кои со признанието доброволно се откажува, судот би требало да го опомене обвинетиот да побара помош од бранител (види графикон бр.23).

АНАЛИЗА на податоците од набљудуваните судски постапки од областа на организираниот криминал и корупција во 2019 година

Графикон бр.23
(Признание и бранител)

Токму затоа, сметаме дека е потребно дополнително истражување во насока на ефикасната улога на судот²¹ во заштита на правата на обвинетиот во услови кога е дадено признание на вина без бранител во скратена постапка. Врз основа на тоа, сметаме дека е можеби умесно и да се размислува во насока на корекција на одредбите од ЗКП преку воведување задолжително присуство на бранителот во услови на подготвеност за признание во текот на главната расправа и кај скратената постапка, како уште еден дополнителен гарант на правата на обвинетиот, без оглед на фактот што во овие случаи судот е тој што ги гарантира овие права на обвинетиот.

Графикон бр.24
(Одлука на судот)

Радува фактот дека имаме пораст во однос на одлуката на судот за споредните елементи по кривичниот предмет покрај главните поврзани за видот на делото во услови на дадено признание за вината на обвинетиот. Па така, од податоците од нашите набљудувачи може да утврдиме дека судот одлучувал и за одземените предмети и за судските трошоци, што е впрочем

21 За оваа цел, може да се искористат сознанијата од изворниот модел детектирани од страна на Алшuler во: Alschuler, Albert W., The Trial Judge's Role in Plea Bargaining, Part I, Columbia Law Review, Vol. 76, No. 7. (Nov., 1976), pp. 1059-1154, како и од домашните автори: Misoski B., Ilikj Dimoski D., Judges' Role in the Evaluation of the Defendant's Plea within the Sentence Bargaining Procedure, Journal of the Faculty of Security, Skopje, University St. Klement of Ohrid, Bitola, 2016.

и законска обврска во овие случаи. Во таа насока, би го повториле минатогодишниот заклучок²² дека преку зголемувањето на процентот на одлука на судот покрај за санкцијата и за останатите елементи, а особено за штетата, се зголемува довербата во судството, бидејќи се создава впечатокот во јавноста дека судот целосно го расчистил кривично правниот настан во однос на сите заинтересирани лица. На тој начин, во јавноста се генерира заклучокот дека во случаите кога обвинетиот признал вина сите карактеристики и гаранции на кривичната постапка остануваат запазени, а со тоа и оваа постапка се перцепира како правична и прифатлива. Токму затоа, сметаме дека судиите би требало да направат зголемен напор во овие случаи и почесто да носат одлука и за надоместокот на штета, а не оштетените да ги упатуваат на граѓански спорови (види графикон бр.24).

Од досегашната примена на признанието на вина на обвинетиот во текот на главната расправа, согласно нашите податоци од набљудуваните предмети, македонскиот институт за признание на вина има развиено определени специфики во однос на оригиналното решение позајмено и прилагодено од казнено правниот систем на САД. Во таа насока, може да издвоиме неколку интересни заклучоци кои во практиката се, на некој начин, проблематизирани од страна на теоретските стојалишта за правичноста и ефикасноста на признанието на вина, што пак нужно, се чини, изискуваат промена или корекција и унапредување, или соодветен коментар за правилна примена на одредбите од ЗКП со кои се уредува признанието за вина.

Прв аспект, што сметаме дека е соодветен за коментар, е степенот на убеденост на судот во услови на дадено признание. Имено, согласно увидената практика, евидентен е впечатокот дека судот дава преголема верба во признанието на обвинетиот²³ и, воопшто, само по исклучок се изведуваат докази во поткрепа на вистинитоста на даденото признание. Согласно ова, евидентен е впечатокот, кој е истовремено погрешен, дека признанието на обвинетиот е кралица на доказите и има врвно доказно дејство, со што впрочем станува збор за формализирање на доказите. Согласно теоретските концепти, од компаративното право, сметаме дека е упатно да ги преповториме концепциските специфики на признанието на вина дадено во текот на главната расправа во однос на неговата доказна вредност. Имено, согласно оригиналниот систем на казнено право во САД, во услови на дадено признание за вината на обвинетиот во текот на главната расправа, судот би требало да биде убеден на ниво што е помеѓу претежност на доказите и убеденост надвор од разумно сомневање²⁴. Или, во практика, тоа би значело дека јавниот обвинител има соодветни докази во чијшто квалитет тој самостојно е убеден надвор од разумно сомневање дека по спроведување на редовната кривична постапка преку презентирањето на доказите ќе може да го убеди и судот дека обвинетиот е виновен надвор од разумно сомневање²⁵. Притоа, федералниот суд во САД во ниту еден случај судот не е ограничен

22 Види: Мисоски Б., Аврамовски Д., Петровска Н., *Анализа на податоците од набљудуваните судски постапки во 2018 година*, Мисија на ОБСЕ во Скопје. 2019 г.

23 За доказната вредност на признанието види Damaška M., *Okrivljenikov iskaz kako dokaz u suvremenom krivičnom procesu*, Narodne Novine, Zagreb, 1962, стр. 65.

24 Види: Hall D.E., *Criminal Law and Procedure*, 5th Edition, Delmar Cengage Learning, 2009, стр. 394, или Tapper, C., *Cross and Tapper on Evidence*, 12th Edition, Oxford University Press, стр. 627 или Ingram L.J., *Criminal Evidence*, 12-ed. Elsevier, 2015; како и на пример: Viano, E., *Plea Bargaining in the United States: a Perversion of Justice*, *Revue Internationale De Droit Penal* 2012/1-2 (vol. 83), достапно на: <https://www.cairn.info/revue-internationale-de-droit-penal-2012-1-page-109.htm#>

25 Види: Israel J.H., Kamisar, Yale, LaFave W. R., *Criminal Procedure and the Constitution*, *Leading Supreme Court Cases and Introductory Text*, 2003 Edition, ThomsonWest или Bibas S., *Incompetent Plea Bargaining and Extrajudicial Reforms*, *Harvard Law Review*, Vol. 126, 150:2012, достапно на: [https://www.law.upenn.edu/cf/faculty/sbibas/working-papers/126HarvLRev150\(2012\).pdf](https://www.law.upenn.edu/cf/faculty/sbibas/working-papers/126HarvLRev150(2012).pdf)

да може да изведе кој било доказ од листата на докази што е во прилог на обвинението, но она што е од суштинско значење за овој институт во САД е во текот на рочиштето за оценка на свеста и доброволноста на признанието судот да бара од обвинетиот во целост тој/таа самиот да го признае делото за кое дава признание и да опише како било сторено делото, или барем онака како што е опишано во обвинителниот акт. На тој начин и судот во федералните судови во САД може да оцени дали станува збор за вистинито и целосно или за делумно или лажно признание, односно дали да го прифати или не даденото признание.

Заразлика од Федералните правила на кривичната постапка и од практиката на федералните судови во САД, кај нас процесот е, на некој начин, поставен наопаку, па така, по излагање на обвинението од страна на обвинителот, судот само утврдува дали обвинетиот е свесен што признава и дали признанието е доброволно, без притоа да бара од обвинетиот да даде исказ и да објасни како и зошто е сторено кривичното дело за кое е обвинет, и со тоа да даде впрочем и исказ што би претставувал целосно признание сличен на оригиналоригиналоригиналното англосаксонско решение. Гледано на овој начин, постапката кога имаме дадено признание за вина кај нас неоправдано се формализира, а признанието се глорификува.

Корективниот механизам во нашиот систем на казнено право се состои во ставот 3 од членот 381 од ЗКП со кој се уредува постапката за признанието на вина. Имено, во нашиот кривично правен систем заштитниот механизам за судот од невистинити или нецелосни признанија е составен од два дела. Првиот дел се состои во фазата на оценката на судот дали даденото признание за вина на обвинетиот е доброволно, дали обвинетиот е свесен за правните последици од признавањето на вината, како и дали е свесен за последиците сврзани за имотнoprавното побарување и за трошоците на кривичната постапка (чл. 381 ст. 2); и се врши веднаш по воведните говори и поука за правата, во смисла на членовите 380 и 381 ст. 1 од ЗКП. Додека, вториот дел се врши по оценката за свеста и доброволноста на признанието на обвинетиот каде, во смисла на ставот 3 од членот 381 од ЗКП судот во доказна постапка ќе ги изведе само оние докази што се однесуваат на одлуката за санкцијата.

Она што сметаме дека е неправилно или, повеќе, премногу рестриктивно толкување на одредбите од ЗКП од страна на судовите се детектира во практиката на судовите во РСМ, како поткрепа на одлуката за санкцијата да се зема единствено доказот за претходната осудуваност на обвинетиот што сам по себе како доказ навистина ни е од значење за одмерување на видот и висината на кривичната санкција, но нема апсолутно никаква доказна вредност во поглед на тоа дали признаенито е вистинито или не.

Во таа насока, сметаме дека преку ваквото несомнено тесно толкување на одредбата од ставот 3 од членот, во практиката, всушност, признанието добива неоправдано поголема тежина во однос на останатите докази. Токму затоа, сметаме дека во смисла на современите теоретски постулати за еднаквата доказна вредност и сила на признанието, би требало да одиме со определени корекции на процесниот закон и тоа во две насоки. Првата, а воедно и поедноставна, е бришење на зборовите од делот од ставот 3 од членот 381 кои се однесуваат на видовите на доказите, односно зборовите „докази кои што се однесуваат на одлуката за санкцијата“. Ова дотолку повеќе што во нашето право не постои поделбата на докази за поткрепа на одлуката за санкција и докази за поткрепа на одлуката за вина.

На овој начин судот би можел да изведе докази во квантитет и квалитет онолку колку што му е потребно да биде убеден во вистинитоста на признанието.

АНАЛИЗА на податоците од набљудуваните судски постапки од областа на организираниот криминал и корупција во 2019 година

Втората измена на ЗКП би требало да се однесува, согласно минатогодишните предлози²⁶, во воведувањето на посебно доказно рочиште за одмерување на санкцијата, согласно оригиналниот модел во САД²⁷, со што странките би биле должни да презентираат дека поседуваат докази со степен на претежност на убедување дека признанието е вистинито или не, а потоа, по евентуалниот протест на некоја од странките, оспорените докази да може и да се изведат и оценат во контрадикторна постапка. Одговорот дали и во кој процент оваа предложена можност би имала влијание во практиката заслужува дополнителни анализи и истражувања, кои несомнено би требало да се спроведат и чиешто резултати, се надеваме, би придонеле кон зголемување на примената на овој институт во нашето казнено процесно право.

ГЛАВНА РАСПРАВА - ДОКАЗНА ПОСТАПКА

Со преминот од акузаторен во адверсарен систем во Законот за кривичната постапка, се смени и самата динамика на одвивање на постапките, правилата по кои истата се одвива, но дојде и до унапредување на правата на странките во постапката, особено процесните гаранции за обвинетите лица. Аналогно на ова, клучната фаза во постапката - „докажувањето“, доби сосема поинаква димензија за разлика од претходно. Начинот на изведување и презентирање на доказите на кои се темелат обвинението и одбраната, начинот на испитување на сведоци во постапката, улогата на судот при водењето на постапката, користењето дополнителни експертски ресурси како за обвинителството, така и за одбраната, испитувањето на обвинетиот, доколку воопшто дојде до тоа, односно доколку обвинетиот се изложи самиот себе си на овој процес и сл., се само дел од клучните измени втемелени во важечкиот ЗКП чија примена и покрај долгогодишното практикување, не е целосна и правилна.

Фазата на изведувањето докази е клучна во една постапка. Ова од причина што преку начинот и правилата за изведување на крајот се одмерува како нивната доказна вредност и можноста истите да се побијат, така и способноста на застапникот на обвинението да ја докаже надвор од разумно сомневање основаноста на едно обвинение, а со тоа и сторувањето на некое дело.

Бидејќи товарот на докажување е на страна на обвинителството, законот предвидува приоритет во редоследот на изведување на доказите на страна на застапникот на обвинението. Па така, првин сите докази предложени во листата на докази поднесена со обвинението се изведуваат од страна на обвинителството, а потоа се изведуваат и доказите на одбраната. Со цел да бидат побиени изведените докази, законот предвидува можност за изведување и на други дополнителни докази на предлог како од едната така и од другата страна, но само кога станува збор за докази кои странките немале можност да ги предложат во листата на докази или кои не им биле познати дотогаш.

26 Види: Мисоски Б., Аврамовски Д., Петровска Н., *Анализа на податоците од набљудуваните судски постапки во 2018 година*, Мисија на ОБСЕ во Скопје, 2019 г.

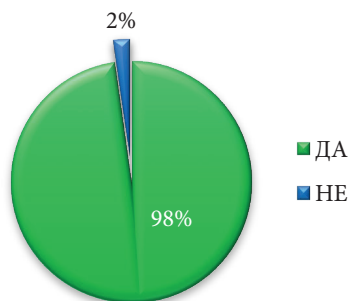
27 Види: Haddad, James B., et al, *Criminal Procedure, Cases and Comments*, 5-th ed. Foundation Press, New York, 1998.

Видно и од графичкиот приказ бр. 25 е дека доказите, во принцип, се изведуваат согласно законски предвидениот ред. Но, евидентирани се исклучоци во минимален процент од 2% каде се отстапило од ова правило, па во насока на „економичност на постапката“ редоследот е променет, а сè со цел да се искористи приликата за присуство на некој од предложените сведоци и истиот да биде испитан кога веќе е во самата судска зграда. Овој исклучок судот се случува да го направи согласно чл. 385 ст. 1 од ЗКП, кога е дозволена да направи проценка за примена на оваа можност секогаш кога е во интерес на економичност во постапката односно за нејзино „забрзување“.

Она што е од особено значење за правилно презентирање и убедливата вредност на теориите на случај на двете страни (обвинителството и одбраната) е можноста секоја од страните да го креира соодветно својот распоред и план на изведување на доказите, но и можноста истите да бидат презентирани од страните од кои се предложени.

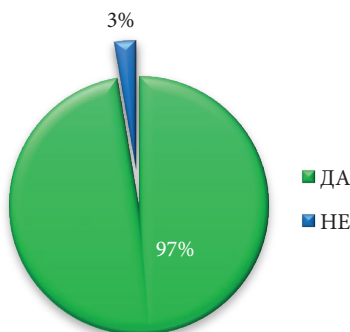
Од обработените податоци собрани од терен, анализата покажува дека во само 3% од случаите имало отстапки од листата за изведување на докази на некоја од странките. Статистички, имајќи ги предвид податоците и од изминатите години, оваа бројка претставува еден вид на константа, т.е. не се бележи ниту подобрување, ниту пак уназадување.

Имајќи предвид дека товарот на докажување е на јавниот обвинител, ако се земе предвид принципот на акузаторност на постапката, законот предвидува дека доказите непосредно ќе се изведуваат на главната расправа, со тоа што ова отвора можност токму преку непосредно изведување, истите да бидат предмет на вкрстено испитување од спротивната страна. Идејата за непосредното изведување докази е во контекст на тоа дека сведокот треба лично да биде испитан на главната расправа, а не неговото испитување да биде заменето со читање записник од изјава која сведокот ја дал претходно. Меѓутоа, законот остава можност за исклучок од овој вид на изведување докази (чл.388 ст.5 од ЗКП) кој оди во насока на предочување на некои од претходно дадените искази, се разбира евидентирани соодветно од страна на надлежни органи. Па така, со цел исказите на некои лица да можат подоцна да бидат искористени за предочување при вкрстено испитување или пак за побивање на веќе изнесените наводи, а поради оценка на веродостојноста на исказите дадени на главна расправа, странките во постапката имаат можност да го практикуваат овој исклучок од правилото за непосредно изведување на доказите согласно закон.

Графикон бр.25

(Дали редоследот на изведувањето на доказите беше според законскиот редослед)

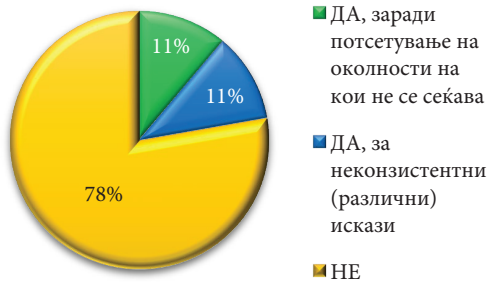

Графикон бр. 26

(Дали изведувањето на доказите беше согласно листата на докази на странката)

АНАЛИЗА на податоците од набљудуваните судски постапки од областа на организираниот криминал и корупција во 2019 година

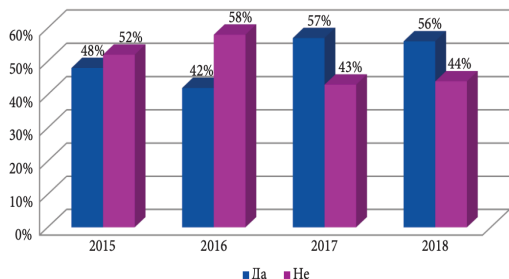
Примената на овој исклучок беше следена низ постапките кои беа предмет на мониторинг во текот на изминатата година, по што ги добивме податоците прикажани во графичкиот приказ бр. 27 подолу. Имено, во најголем процент не е отстапено од правилото за непосредно изведување на доказите (78%), а кога се случила оваа отстапка, тоа се должело на потребата за потсетување на околности за кои сведокот не се сеќавал (11%), како и неконзистентност на исказите кои се дадени, во исто, релативно мал процент (11%).

Графикон бр. 27

(Дали при испитувањето беа користени изјави/искази дадени во претходната постапка)

Пасивната улога на судот која се претпоставува со актуелниот Закон за кривична постапка подразбира следење на постапката, како и контрола над начинот и редоследот на испитување на сведоците и вештаците, но и изведувањето на доказите водејќи сметка за ефикасноста и економичноста на постапката. Иако, во изминатите години бележиме тешка транзиција во улогата на судот од целосен контролор на постапката до релативно пасивен набљудувач на истата, во овој вид на тематски постапки кои беа следени, постапки од областа на организираниот криминал и корупција, бележиме посоодветно постапување од страна на судот. Поточно, доколку ја погледнеме статистиката за изминатите години која произлегува од набљудување на кривични постапки против полнолетни лица, ќе увидиме дека „новата“ улога на судот (истиот да е пасивен) не е соодветно применета (графикон бр.28). Во голем процент од постапките, судот сè уште ја презема онаа активна улога на контрола над испитувањето на сведоците. Меѓутоа, кога станува збор за предмети од областа на организираниот криминал и корупција, бележиме минимално, но сепак некое подобрување, односно подобар резултат по однос на ова прашање. Па така, ако во текот на изминатата година сме идентификувале состојба на примена на оваа можност за судот која што е во голем степен ограничена согласно закон, ќе увидиме дека во кривично полнолетни за 2018 година степенот на застапеност на дополнителното испрашување од судот за појаснување на одговорите е околу 50-тина проценти, за разлика од висината на процентот во предметите од областа на организираниот криминал, каде овој процент е минимално помал (графикон бр.29). Но, идентификуваме повисок процент случаи каде испитувањето прераснало во посебно испитување (види график 29) за разлика од оние кај кривично полнолетните во изминатата година, со што процентот од 4% кај овие случаи е двојно помал од оној во предметите од организиран криминал во 2019 година.

Графикон бр.28

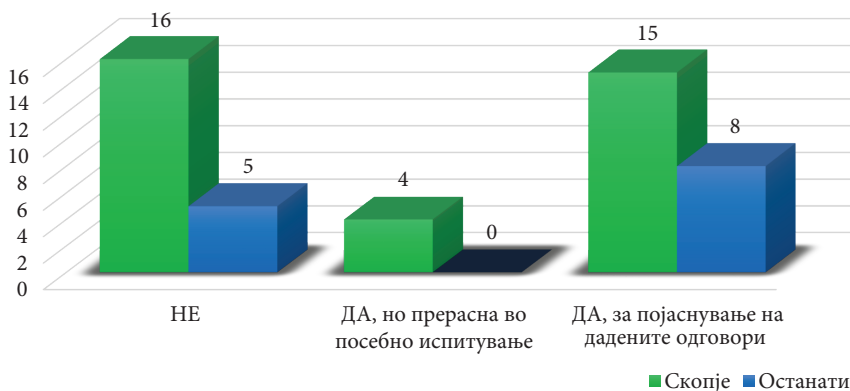
(Дали судот го користи своето право од член 383 ст. 5 и самиот да поставува прашања на сведокот/вештото лице)

Графикон бр.29

АНАЛИЗА на податоците од набљудуваните судски постапки од областа на организираниот криминал и корупција во 2019 година

По детално анализирање на оваа состојба одделно по градови каде беа следени судењата, може да се увиди дека оваа пракса за користење на можноста судот да се вклучи во одреден капацитет при процесот на испитување на сведоците и преминување на она што согласно ЗКП е предвидено како можност за судот, ќе увидиме дека статистички Основниот кривичен суд Скопје е во „негативна предност“ за разлика од останатите судови (графикон бр.30) што само се надоврзува како заклучок при квантитативниот пристап за прибирање и обработка на податоците од предметите во голема и доминантна мера од Основниот кривичен суд во Скопје.

Графикон бр.30

Она што е интересен новитет евидентиран од страна на нашите набљудувачи изминатата година е фактот дека примената на приговорите добива малку поинаква димензија од вообичаената. Имено, нотирани се случаи каде јавното обвинителство или одбраната, имаат реагирано односно приговорано на прашањата кои се поставувани од страна на судот кон сведоците или вештаците, повикани на главна расправа (графикон бр. 31).

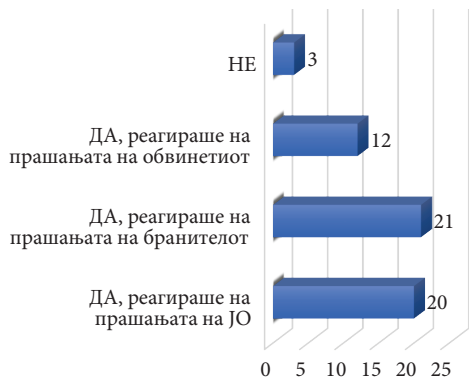
Графикон бр. 31

(Дали странките приговараа на начинот на кој се поставуваат прашањата при испитувањето)

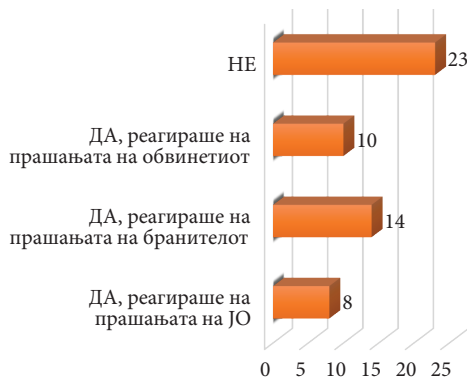
Но, без оглед дали е приговорано од страна на едната или другата страна, на прашањата на спротивната страна или пак на прашањата кои биле поставени од страна на судот, евидентирано е дека судот, во голем процент од 15% не ги забележал сите приговори кои се упатени до него во записникот кој се составува и води од негова страна. Она што од друга страна е интересно е начинот на реагирање, односно на грижата за дозволеноста на прашањата од страна на судот. Законот

АНАЛИЗА на податоците од набљудуваните судски постапки од областа на организириониот криминал и корупција во 2019 година

предвидува претседателот на советот или судијата поединец без воопшто некоја од странките да истакне приговор, да имаат можност да реагираат односно да спречат поставување на некое прашање што не е релевантно или не е допуштено. Меѓутоа, истите задолжително се врзани со приговорот на странките кога треба да се одбие поставено прашање при директното и вкрстеното испитување²⁸. Во податоците со кои располагаме е евидентирано дека судот реагира помалку на поставените прашања во секој случај кога отсутуваат приговори од некоја од странките, но дури и кога тоа го прави без истакнат приговор, истиот реагира процентуално повеќе на прашања поставени од страна на одбраната (обвинетиот и бранителот) отколку на прашања поставени од страна на јавниот обвинител (споредбен приказ во графиконите 32 и 33).

Графикон бр.32

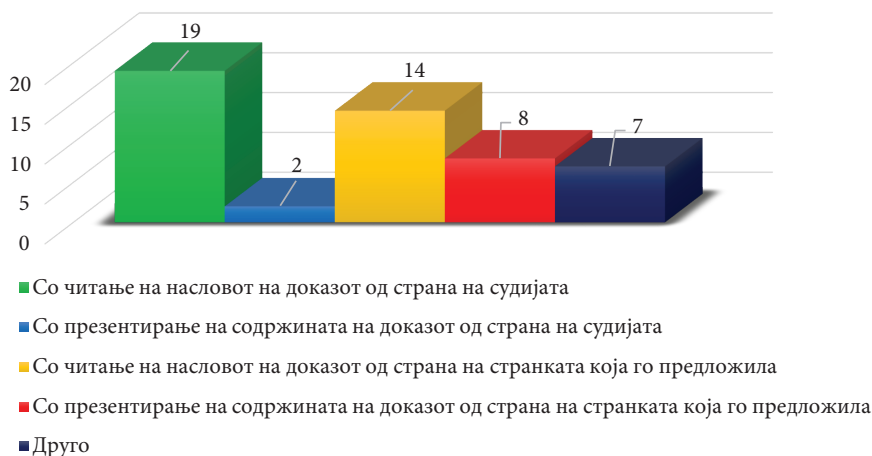
Графикон бр.33

(Судот се грижеше за дозволеноста на прашањата и праведно испитување: ПО истакнат приговор на спротивната страна/БЕЗ истакнат приговор на спротивната страна)

Кога станува збор за начинот на изведување на доказите во постапката, иако законот предвидува странката која ги предлага доказите да ги изведе согласно редоследот по кој што истата одбрала да го направи тоа, со цел да ја докаже својата теорија на случај и да ја издржи својата поставена стратегија за водење на предметот, многу често доказите не се презентирани туку истите се читани и тоа само нивниот наслов кој упатува на тоа кој вид на доказ е. Графичкиот приказ бр.34 упатува токму на оваа пракса на судот односно странките во постапката. Па така, наместо во име на транспарентноста и непосредноста на изведување на доказите со кратко презентирање на нивната содржина со цел како странките, така и јавноста на постапките да се запознае со некој конкретен доказ, нотирано е дека, во доминантен дел од предметите, судијата е оној што го чита насловот на доказот, па не станува збор за изведување докази од странките. А кога тоа не го прави судот, тогаш странката исто така, на идентичен начин како и судот, го чита само насловот на доказот. Во многу мал дел од постапките, странките сами ги изведуваат доказите запознавајќи ги судот, спротивната страна и јавноста за содржината на истите. Што е пракса која треба да се унапредува и подобрува, а во насока на практикување на начелото на непосредно изведување на доказите во јавна постапка. Ова од причина што без оглед на тоа што законот предвидува еднаквост на оружјата и јавна постапка за странките, доколку не се применуваат овие принципи во текот на сите фази во постапката, вклучително и оваа – делот со изведување на доказите, би можеле да констатираме дека е идентично опасно како и затворено судење во кое изведувањето на доказите, како и самата постапка е зад „затворени врати”.

28 Коментар на ЗКП – Проф.д-р Гордан Калаџиев и др.

АНАЛИЗА на податоците од набљудуваните судски постапки од областа на организираниот криминал и корупција во 2019 година

Графикон бр.34

(На кој начин беа изведени писмените и материјалните докази)

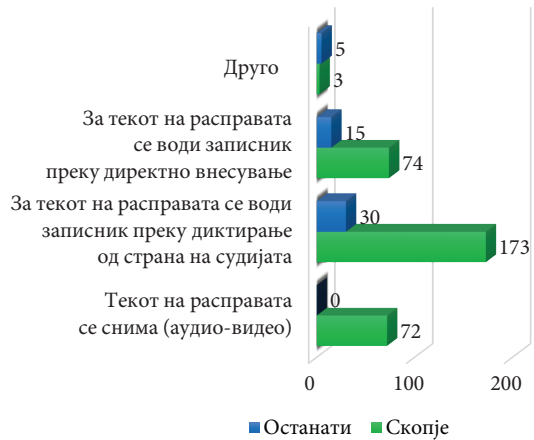
Законот за кривична постапка го регулира начинот на регистрирање на главната расправа во членот 374. Текот на главната расправа е предвидено да се снима тонски или визуелно-тонски, а на почетокот на расправата, претседателот на советот ги известува присутните странки и другите учесници во постапката за тоа дека расправата се снима и дека снимката претставува тонски или визуелно-тонски запис од одржаната расправа. По однос на ова прашање буквално секоја година се констатира идентична состојба без оглед дали се работи за кривични предмети против полнолетни лица или предмети (оваа година) од областа на организираниот криминал и корупција. А тоа е дека судот во доволна мера не вложува напор да ја корегира својата пракса на диктирање на она што е изнесено на главната расправа, во записник, а уште помалку пак расправите ги евидентира визуелно или тонски. Во текот на минатата година, без оглед што не се работи за идентично тематско подрачје на следење на постапките, нотирано е дека станува збор за година во која, за разлика од изминатите, имало најголем број расправи кои се регистрираат по пат на визуелно-тонско снимање. Во 2018 година пак, една од детектираните состојби за кои беше апелirano, беше токму потребата од снимање на расправите бидејќи, во тој период, ниту една набљудувана расправа не била снимана. Оваа година пак, видно од графичкиот приказ бр.35, евидентиран е (релативно) висок процент (19%) расправи кои се аудио-визуелно снимени, но, сепак, високиот процент на водење записници кои се диктирани од страна на судот наместо внесување на содржината директно од страна на странките е евидентно доминантен. Ова дополнително води кон загрижувачки големи број расправи кои се евидентираат преку диктирање од страна на претседателот на советот на записник.

АНАЛИЗА на податоците од набљудуваните судски постапки од областа на организираниот криминал и корупција во 2019 година

Графикон бр.35

Графикон бр.36

(Како се регистрира текот и изведувањето на доказите на главната расправа)

Кога станува збор за споредбениот пристап за анализа на Основниот кривичен суд Скопје со останатите судови во државата во рамки на постапување на оваа тема, видно е дека единствено во овој суд (графикон бр.36) има можности за аудио-визуелно снимање на расправите, што и во одреден степен се практикува, но очигледно е неопходно да се обезбедат услови и за останатите судови со соодветна техничка опрема за примена на овој начин на евидентирање на расправите. Во секој случај и во останатите судови, доминантен пристап за евидентирање на расправите е водење на записник за истите кој се диктира од страна на судот.

35

ПРАВО НА ПРАВИЧНО СУДЕЊЕ

Правото на правично судење предвидено и заштитено со Европската конвенција за човекови права. Идентично, тоа е предмет на заштита и во домашната регулатива, како во највисокиот акт во државата – Уставот, така и во процесните закони.

Законот за кривична постапка предвидува одредби кои се во тесна корелација и се однесуваат на заштита на стандардите за фер и правично судење. Поточно, во чл.5 од овој закон е предвидено и загарантирано правото на јавно и правично судење пред независен и непристрасен суд и тоа во контрадикторна постапка, во која што обвинетото лице ќе може да ги оспорува фактите и доказите, односно обвинението против него, но и активно да учествува во процесот на градење на својата одбрана со изведување и предлагање докази. Членот 6 од ЗКП го разработува временскиот концепт на траењето на постапката, па така истиот предвидува изведување на лицето против кое се води постапката пред суд во разумен рок, како и негово судење без неоправдано одложување на постапката.

ЕДНАКВОСТ НА ОРУЖЈАТА

Принципот на еднаквост на оружјата подразбира дека околностите, односно условите за време на судењето и одлучувањето мора да бидат еднакви за сите страни во постапката.

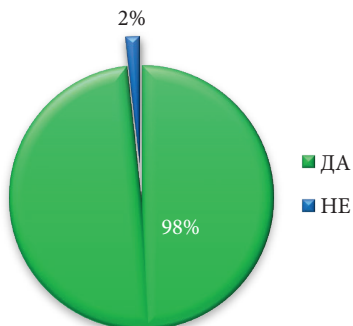
Правичниот баланс помеѓу страните во постапката подразбира дека секоја од нив треба да има прилика да го презентира својот случај и, при тоа, ниту една од страните не треба да биде во привилегирана положба во однос на другата страна. Овој принцип е наследен сегмент од принципот на фер судење, а е во корелација со принципот на еднаквост пред судовите.

Поинаку кажано, преку начелото на еднаквост на оружјето судот го гарантира правото на двете страни да имаат подеднакво и доволно време, можности и средства за да го презентираат својот случај пред независниот арбитар. Притоа, согласно начелото на еднаквост на оружјето, на обвинетиот би требало да му бидат обезбедени доволно време и средства за да може да ја презентира својата теорија на случајот, односно да му се гарантираат доволно средства и време за нивна подготовка за да може ефикасно да опонира на теоријата на случајот на обвинителот.

Комитетот за човекови права го има опишано овој принцип како неопходност на уживање на исти процесни права од страна на сите страни во постапката, освен ако, се разбира, разликите не се предвидени во закон и оправдани, при тоа не овозможувајќи суштинска неповолност за една од страните. Европската комисија за човекови права, во контекст на кривичните постапки, овој принцип го дефинира како процесна еднаквост на обвинетиот со обвинителот.

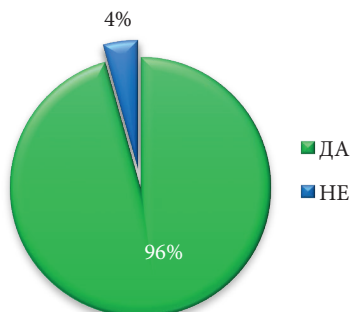
Со цел да се утврди состојбата за почитувањето на овој клучен принцип на кривичната постапка, во рамки на спроведеното теренско истражување, во прашалникот кој го пополнуваа набљудувачите беа предвидени прашања кои, сами по себе, се индикатори за применливоста на овој принцип. Па така, како клучни прашања, чии резултати упатуваат на потреба од подобрување, би ги истакнале прашањата околу можноста за предлагање докази од двете засегнати страни во постапката, како и третманот на истите од страна на судот по однос на приговорите.

Од прибраните податоци кои се однесуваат на тоа дали одбраната имала исти можности за предлагање докази, бележиме идентична состојба како и во ланските податоци кои се однесуваа на кривично полнолетни предмети²⁹. Евидентирана е состојба кој со години наназад не бележи ниту пораст ниту пад, што впрочем до одредена мера загрижува, имајќи ги предвид значајноста на овој принцип и отсуството на волја за подобрување кај практичарите.

Графикон бр.37

Дали одбраната ги имаше истите можности како и обвинителството во предлагање на докази

Графикон бр.38

Дали одбраната и обвинителот беа еднакво третирани од страна на судијата во врска со приговорите

29 Анализа на податоците од набљудуваните судски постапки за 2018 година, доцент д-р Бобан Мисоски, Дарко Аврамовски, Натали Петровска

АНАЛИЗА на податоците од набљудуваните судски постапки од областа на организирианиот криминал и корупција во 2019 година

Кога станува збор за еднаквиот третман на странките по однос на приговорите, ја бележиме идентичната пракса со изминатите години. Минимален, но сепак значаен процент од 4% кој упатува на нееднаков третман (графикон бр. 38). На ова само се надоврзува и погоре евидентираната состојба во која судовите прилично нееднакво ги третираат странките по однос на приговорите кога истите се произнесуваат во доказна постапка. Поточно, се работи за ситуација кога, иако во отсуство на приговори, судот реагира повеќе на прашањата поставени од одбраната, отколку на оние на обвинителството. Генерално, како заклучок би можело да се наведе дека е подобрен впечатокот за еднаков третман на странките во постапката со тоа што е забележан само минимален 1% од следените судења во кој е нотирана пристрасност на судијата во постапката. По однос пак на прашањето за ex parte комуникацијата помеѓу судот и обвинителството, иако во мал процент, истата сè уште опстојува.

ПРАВО НА ЈАВНО СУДЕЊЕ

Правото на јавно судење е базирано на идејата за отвореност и транспарентност на работењето на судските органи и претставува еден вид заштитен надзор на интересите на граѓаните и општеството во глобала. Ова право овозможува присуство на јавноста за време на судските постапки и претставува принцип од кој судските набљудувачи го црпат својот легитимитет за реализација на својата улога – набљудување на судските постапки. Одржувањето јавни расправи во судовите го зголемува степенот на транспарентност, обезбедува интегритет при водење на судските постапки, но овозможува и заштита од потенцијална злоупотреба на постапките. Исклучокот од ова правило се однесува на исклучување на јавноста од процесот на судење во исклучителни ситуации кога се работи за моралот, јавниот ред, националната безбедност и интересот за заштита на приватноста на некоја од странките во постапката. Сепак, законот предвидува можност согласно чл. 355 ст.2, во постапките каде е исклучена јавноста да се овозможи присуство на стручна јавност. Со оглед на фактот дека од страна на судовите во државата Коалицијата „Сите за правично судење“ е препознаена како единствена домашна организација која спроведува мониторинг на судски постапки повеќе од една декада, на нејзините претставници често им се дозволува да ги следат судските постапки и во ситуациите кога обичната јавност е исклучена. Низ призмата на овие неколку индикатори, во продолжение на текстот од оваа анализа ќе биде претставен впечатокот на набљудувачите по однос на начелото на јавност во постапките.

Од вкупниот број на набљудувани расправи во 2019 година, само 1.5% не биле јавни. Со оглед на фактот дека се работи за предмети од специфична тематска област, кај кои многу често прашање е висока безбедност, класифицирани информации и заштита на околности од личниот/приватниот живот на обвинетите кои во овие постапки, најчесто, се сегашни или поранешни носители на некои функции во државава, судот има пракса да ја исклучи јавноста кога тоа е неопходно. Но, токму имајќи го предвид погоре наведеното, за разлика од кривично полнолетните постапки кои беа предмет на мониторинг изминатите 4-5 години, а во кои е евидентиран повисок степен на исклучена јавност (~2%), во овие постапки овој процент е помал (графикон бр.39). Во 25% од

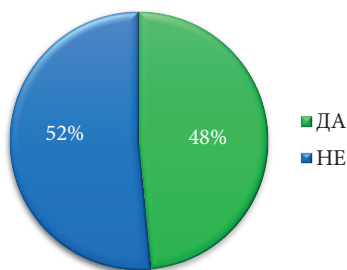

Графикон бр.39

предметите во кои е исклучена јавноста, на претставници од Коалицијата им било овозможено да присуствуваат на рочиштата и истите да ги следат во својство на стручна јавност.

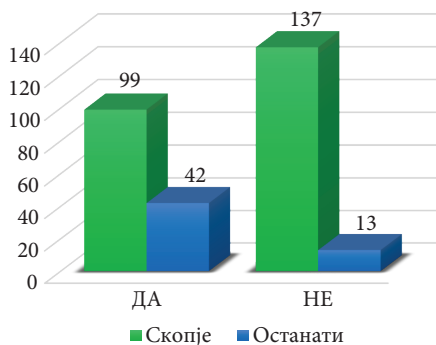
Во поглед на заплашувањето од страна на судот кон претставници на јавноста, евидентирани се два изолирани случаи во Основниот суд во Прилеп и Основниот кривичен суд во Скопје.

Кога станува збор за јавното објавување на времето и судницата во која би се спроведувале судењата, како значаен елемент на начелото на јавноста на судењата, сметаме дека не само што нема подобрувања во однос на минатата година туку, напротив, состојбата се влошува. Имено, јавното објавување во голема мерка е значајно за кревање на довербата на јавноста во судството, како и за општиот впечаток за функционирањето на судството. Досегашните анализи покажуваат тренд на пораст на нетранспарентното работење на судот во оваа насока, но податоците од оваа година го достигнуваат најголемиот „врв“ досега. Имено, ако податоците од 2017 година упатуваат на 21% необјавени податоци во судот за времето и локацијата на судењето, во 2018 година овие податоци растат на 36%, за во 2019 година од следените постапки во предметите од организиран криминал и корупција да се соочиме со податок дека во 52% од случаите, времето и местото на судењето не биле јавно објавени на табла надвор од судница (графикон бр.40).

Графикон бр.40

(Дали местото и времето на судењето беа јавно објавени на таблата надвор од судницата)

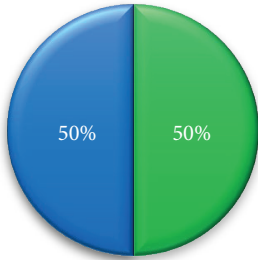

Графикон бр.41

Кога овие податоци ќе се разгледаат по градови, односно кога ќе се направи паралела на Основниот кривичен суд Скопје со останатите судови кои беа предмет на мониторинг, ќе се увиди дека останатите судови во државата повеќе внимаваат на јавното објавување на информациите за рочиштата на таблите пред судниците, отколку ОКСС, бидејќи во 42 од вкупно набљудуваните случаи низ Република Северна Македонија, податоците биле објавени (графикон бр. 41).

Следејќи ги статистичките податоци од изминатите години, оваа година применивме подлабински пристап по однос на околностите кога јавноста се исклучува од судењата. Па така, оваа година анализиравме дали доколку судот одлучил да ја исклучи јавноста, а имајќи ги предвид одредбите на ЗКП кои упатуваат на задолжително носење на решенија за исклучување на јавноста, дали судот воопшто донел решение. Од обработените податоци е дојдено до заклучок дека во 50% од случаите кога јавноста била исклучена (графикон бр. 42), судот не донел решение за тоа, додека пак, кога е тоа донесено, а претставниците на Коалицијата биле присутни во својство на стручна јавност, судот воопшто не навлегол во образложение на причините за исклучување на јавноста.

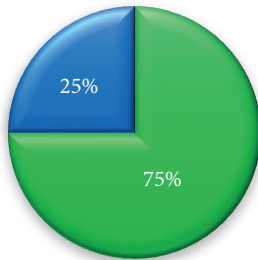
АНАЛИЗА на податоците од набљудуваните судски постапки од областа на организирано криминално и корупција во 2019 година

■ ДА ■ НЕ

Графикон бр.42

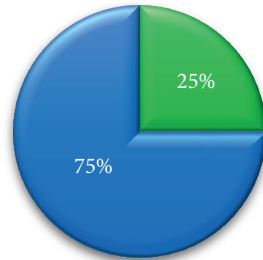
(Дали е донесено решение за исклучување)

■ Чување на државна, воена, службена или деловна тајна
■ Заштита на интересите на малолетник

График 43

(Причини поради исклучување на јавноста)

■ ДА ■ НЕ

График 44

(Присуство на стручна јавност согласно чл.355 ст.2 од ЗКП)

Најчестите причина за исклучување на јавноста во постапките, во 75% од следните предмети била „Чување на државна, воена, службена или деловна тајна“ како и „Заштита на интересите на малолетник“ во 25% од случаите (графикон бр. 43). Прашањето за овозможување на присуство на стручна јавност, кое што беше начнато и погоре, е евидентирано во 25% од случаите (графикон бр. 44).

ПРЕСУМПЦИЈА НА НЕВИНОСТ

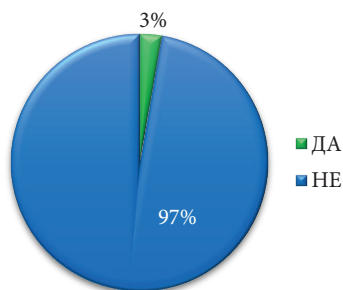
Пресумпцијата на невиност претставува фундаментален принцип во заштитата на човековите права и неговата практична примена подразбира дека: судот не смее да го предодреди исходот на постапката; обвинителството мора да докаже вина надвор од основите на разумно сомневање; начинот на кој обвинетиот е третиран не смее да индицира дека тој е виновен; медиумите треба да бидат внимателни во своето известување за да не ја „поткопаат“ пресумпцијата на невиност, а исто така и државните власти треба да се воздржат од давање изјави кои би го имале тој ефект. Секое лице има право да биде третирано како невино, од самото добивање на својството на осомничен, а понатаму и покренување на обвинение, па сè до изрекување на кривичната пресуда. Ова е задолжителен принцип за сите фази на постапката. Следствено на ова, Европскиот суд во предметите *Matijašević v Serbia* и *Garycki v Poland*³⁰ истакнува дека иако е утврдено дека апликантот е виновен, тоа не го ослободува од основното право на пресумпција на невиност, додека истиот не биде прогласен за виновен согласно закон.

Од погоренаведеното се наметнува дека судот во ниту едена фаза од постапката, не треба да има веќе изградено мислење за обвинетиот и за неговата евентуална вина во постапката. Напротив, дури ни опцијата за бранење со молчење од страна на обвинетиот, за судот не

30 *Matijašević v Serbia* [2006] ECHR 1161, para 49; *Garycki v Poland* [2007] ECHR 112, para 72.

АНАЛИЗА на податоците од набљудуваните судски постапки од областа на организираниот криминал и корупција во 2019 година

треба да претставува индикација на вина. При процесот на собирање податоци за ова прашање, наидовме на следните податоци: во 93% од случаите, не изгледало дека судечкиот совет веќе има оформено мислење кое би можело да влијае на одлучувањето (графикон бр.45).

Графикон бр.45

(Дали изгледаше дека судијата или членовите на судечкиот совет веќе имаат оформено мислење кое би можело да влијае врз одлучувањето)

ПРАВА НА ОДБРАНАТА

Правата на обвинетите лица се дел од принципот на фер и правично судење. Европската конвенција за човекови права и слободи ги предвидува и гарантира следните минимални права и слободи на обвинетото лице: лицето да биде веднаш детално известно на јазик кој го разбира за природата и основите на обвинението; да има доволно време и адекватни услови за подготовка на одбраната; да има право да се брани сам или со бранител по свој избор или, доколку не располага со средства за бранител, да добие бранител по службена должност; да ги сослуша сведоците; и да добие преведувач доколку не го разбира или не го зборува службениот јазик на судот.

Дел од овие процесни гаранции веќе ги разгледавме во делот на анализата кој се однесува на правата на обвинетите пред и за време на отпочнување на постапката. Во овој дел ќе ги опфатиме единствено пристапот до доказите и временскиот интервал кој го имал бранителот за подготовка на одбраната.

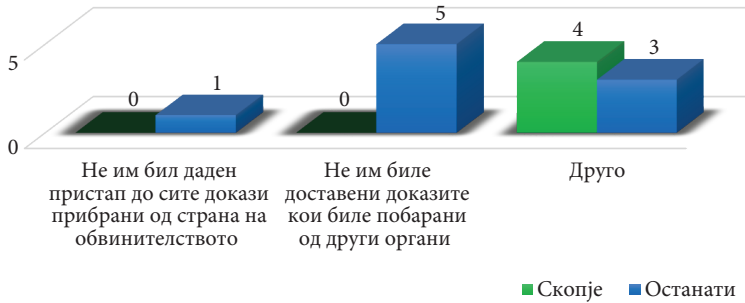
Најчеста причина за реакција од страна на одбраната е невозможувањето на пристап до доказите кои се прибрани и предложени од страна на обвинителството, но и недоставувањето докази од страна на други државни органи кои биле побарани (графикон бр.46).

Графикон бр.46

АНАЛИЗА на податоците од набљудуваните судски постапки од областа на организираниот криминал и корупција во 2019 година

Компаративниот пристап за анализа на оваа состојба помеѓу Основниот кривичен суд Скопје и останатите судови во државата, прикажана низ графичкиот приказ со број 47, упатува на тоа дека во ниту еден од останатите судови одбраната немала замерки по однос на достапноста на доказите.

Графикон бр. 47

По однос на времето што би било доволно за одбраната да може да ја подготви својата стратегија со цел соодветно да го застапува обвинетиот, како и евентуалното постоење на какви било рестрикции во комуникацијата, особено ако обвинетиот бил во притвор и слично, статистиката упатува дека само во 2% од предметите е евидентирана реакција. Истата се однесува на времето неопходно за подготовка, поточно, адвокатот кој (по службена должност) бил назначен во конкретниот случај, бил назначен ден пред рочиштето.

ПРЕСУДА

Законот предвидува јавно објавување на пресудата веднаш откако истата, претходно, ќе биде изречена. Кога судот од објективни причини не е во можност да ја изрече пресудата истиот ден по завршувањето на главната расправа, има можност да го одложи објавувањето на пресудата најмногу за три дена, при што ќе го определи времето и местото на објавувањето на пресудата. Изреките на пресудите е предвидено да се читаат јавно од страна на претседателот на советот во присуство на странките, нивните законски застапници, полномошници и бранител. Обврска на судот е накратко да ги соопшти причините за донесување на таквата пресуда, а при тоа и да го поучи обвинетото лице за правото на жалба на пресудата и жалбената постапка.

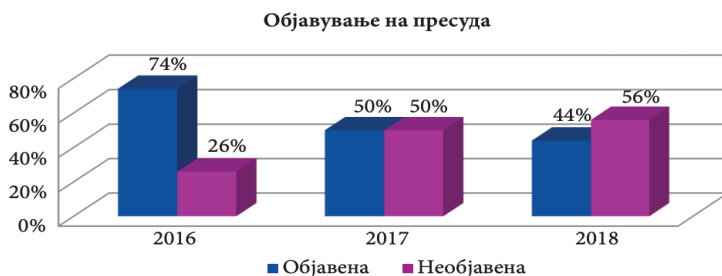
Иако ова е една од најчестите препораки изминатиот период (евидентирана е во скоро секоја од анализите за предметите кои се од областа на кривично полнолетни), во конкретниов случај, односно, во оваа конкретна тематска област, бележиме најголем напредок. Поточно, во изминатите години беше евидентирано дека судот сè помалку ги применува задолжителните законски одредби кои се однесуваат на објавување на пресудата (графикон бр.48). Ако во 2016³¹ година процентот на јавно објавени пресуди го има својот најголем „врв“, овој процент се намалува во 2017 година³², за во 2018 година³³ истиот да е дотогаш најнизок евидетиран.

31 Петровска Н., Мисоски Б., Анализа на податоците од набљудуваните судски постапки во 2016 година, Коалиција сите за правично судење, ОБСЕ, Скопје 2016 г.

32 Мисоски Б., Аврамовски Д., Петровска Н., Анализа на податоците од набљудуваните судски постапки во 2017 година, Коалиција сите за правично судење, ОБСЕ, Скопје 2017 г.

33 Мисоски Б., Аврамовски Д., Петровска Н., Анализа на податоците од набљудуваните судски постапки во 2018

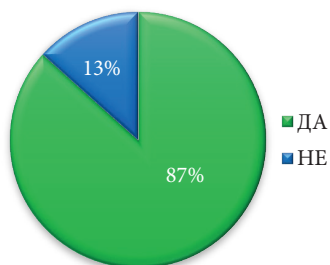
АНАЛИЗА на податоците од набљудуваните судски постапки од областа на организирианиот криминал и корупција во 2019 година

Графикон бр.48

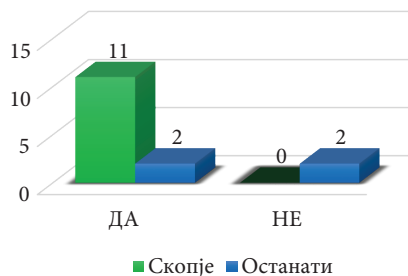
Оваа година, во предметите од областа на организирианиот криминал и корупција, се бележи висок процент (87%) на јавно објавени пресуди (графикон бр.49), со тоа што, повторно, Основниот кривичен суд Скопје, односно Одделението за организиран криминал и корупција при истиот, е директно одговорен за овој зголемен процент и напуштање на праксата на „затвореност“ на судењата, па дури и кога станува збор за објави на пресудите (графикон бр.50). Останатите градови во државата имаат статистика од 50% на јавно објавени пресуди. Податок кој е алармантен и упатува на што поскоро подобрување и унапредување на праксата по примерот на Основниот кривичен суд Скопје.

42

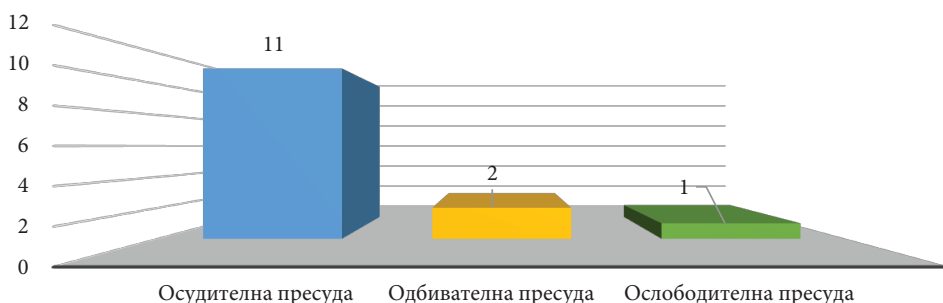
Графикон бр.49

Јавно изречена и објавена пресуда / Компаративен приказ по градови

Графикон бр.50

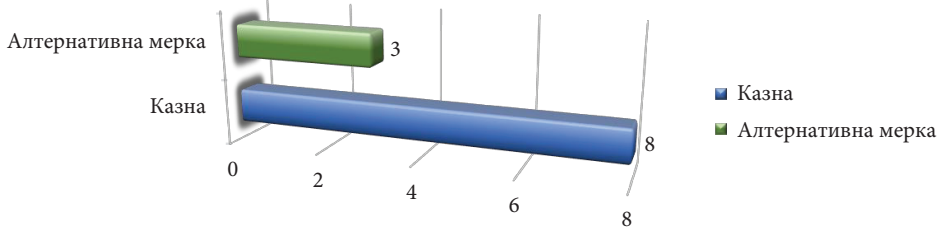
Кога станува збор за видовите на пресуди кои се изречени во текот на изминатата година, а кои биле предмет на мониторинг, статистички, податоците упатуваат на висок процент на осудителни пресуди, но застапени се и одбивателните односно ослободителни пресуди (графикон бр.51).

АНАЛИЗА на податоците од набљудуваните судски постапки од областа на организираниот криминал и корупција во 2019 година

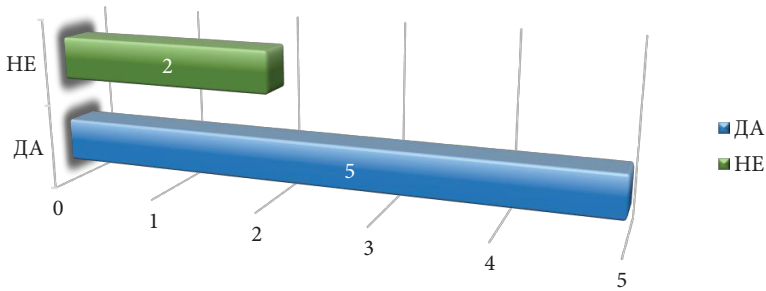
Графикон бр.51
(Видови пресуди)

По однос на видот на санкцијата, податоците упатуваат дека скоро $\frac{3}{4}$ од објавените пресуди, во себе содржат казни, додека пак $\frac{1}{4}$ алтернативна казна (графикон бр.52). За жал, имајќи го предвид фактот дека станува збор за организиран криминал и корупција, предмети во кои многу често тематско подрачје е финансискиот криминал и стекнувањето противправна имотна корист од страна на обвинетите лица, во предметите кои беа предмет на мониторинг, не е евидентиран ниту еден случај на изречена мерка конфискација на имот и имотна корист.

Графикон бр. 52
(Видови санкции)

Кога станува збор за поуките за правото и условите за жалба на обвинетото лице, евидентирани се само 2 случаи (графикон бр. 53) во кои судот не го поучил обвинетиот за ова негово право. Вообичаена претпоставка од која се водат судиите е дека обвинетите, особено во овие кривични предмети, имаат обезбедено сопствени бранители кои ќе имаат прилика да им објаснат, што во секој случај е отстапка од предвиденото правило согласно ЗКП.

Графикон бр. 53
(Дали судот му ги објасни на обвинетиот условите за жалба)

ЗАКЛУЧОЦИ И ПРЕПОРАКИ

- Евидентиран е висок степен на одложени расправи, поради отсуство на повеќе лица чиешто присуство е задолжително. Отсуството на бранителите и јавните обвинители е, генерално, една од клучните причини за одлагање, но сè почесто како причина се јавува и непотполниот состав на судскиот совет.

ПРЕПОРАКА:

- ✓ Неопходно е судот да вложи повеќе напор во координација при закажувањето на судските расправи, а особено во делот кој што го засега менаџирањето на време и распределувањето на судии по советиза истите да имаат можност да го унапредат своето работење во поглед на ова прашање.
- ✓ Неопходно е АКМИС системот да биде координиран и усогласен со распоредите на активностите на сите субјекти во постапката.
- ✓ Зголемената стапка на отсуства на судиите и обвинителите може да биде показател за недоволните човечки ресурси во судовите и обвинителствата, па затоа е потребно да се направат испитувања во поглед на бројот на судии и обвинители, но и кај нивните стручни служби.
- ✓ Кога станува збор за Одделението за организиран криминал и корупција при Основниот кривичен суд Скопје, бележиме тренд на подобрување по однос на одлагањето на судските расправи. Во ова одделение, во изминатата година е евидентиран за 12% помал процент на одложени рочишта од извадениот просек на останатите судови во државава.

- Доминантна примена на мерката притвор наспроти полесните мерки за обезбедување на присуство на обвинетите лица.

ПРЕПОРАКА:

- ✓ Притворот сè уште е најчесто применувана мерка за обезбедување присуство на обвинетите лица, иако законот овозможува употреба и на полесни мерки. Обвинителството треба да настојува за примена и на останатите предвидени мерки со кои би се обезбедило присуство на обвинетите, а притворот да биде последна опција.
- ✓ Опстојува практиката на судот да не дава соодветни образложенија на причините за определениот притвор, ниту пак реално се ценат и нотираат факторите во решенијата за определување и продолжување на мерката притвор од страна на судот.
- ✓ Потребна е реформа на ЗКП и Законот за пробација, во насока на отворање можност пробациските служби да имаат надлежност во насока на контрола и мониторинг врз ефикасната примена на полесните мерки за обезбедување присуство.

- Неопходно е да се посвети повеќе внимание од страна на судот при истакнување на поуките за правата на обвинетите и сведоците, особено во судовите надвор од Скопје.

ПРЕПОРАКА:

- ✓ Доследна примена на ЗКП од страна на судиите во однос на правата на обвинетиот при неговото испитување во насока на целосна и детална поука за правата предвидени во ЗКП.
- ✓ Неопходна е промена во праксата на толкување на одредбите од ЗКП и нивно спроведување во пракса како би се овозможила гаранција за правичноста и објективноста на судските процеси.

АНАЛИЗА на податоците од набљудуваните судски постапки од областа на организирањето криминал и корупција во 2019 година

- ❑ Начелото на јавност на судењата е во голем степен застапено, а кога станува збор за расправи кои се затворени за јавност, охрабрувачки е ставот на Основниот кривичен суд во Скопје за овозможување на присуство на стручна јавност предвидена согласно чл.355 ст.2 од ЗКП. Сепак, имајќи предвид дека дел од судовите низ државата сè уште не се целосно отворени за јавноста, сметаме дека е неопходно унапредување во постапувањето по однос на ова прашање.

ПРЕПОРАКА:

- ✓ Позитивната пракса која ја применува ОКСС за овозможување присуство на стручна јавност на судењата треба да биде имплементирана и од останатите судови, до степен на нивна целосна отвореност.
- ❑ Неопходна е промена на праксата на изведување докази од страна на судовите. Треба да се напушти системот на изведување на доказите со читање на насловите, а на сметка на изнесување на нивната содржина. Исто така, треба да се почитува редоследот на изведување на доказите.

ПРЕПОРАКА:

- ✓ Неопходно е воедначување на праксата на судиите кога и во која мерка можат да го изменат законски предвидениот редослед на изведување на доказите поради разни основи. Од страна на судот е потребно истиот детално да ги образложува своите одлуки за измена на редоследот на докажување, со цел да се осигура дека постои еднаквост на оружјата и дека товарот на докажување не е префрлен врз одбраната.
- ❑ Присуство на практиката на судиите да имаат активна улога во текот на главната расправа, поради што кај јавноста се добива впечаток дека станува збор за пристрасни судии.

ПРЕПОРАКА:

- ✓ Доследна примена на одредбите од ЗКП во поглед на улогата на судот во текот на главната расправа.
- ❑ Нотиран е напредок во поглед на аудио-визуелното снимање на расправите и тоа исклучиво во Основниот кривичен суд во Скопје, но, сепак, преовладува праксата на водење на записник преку диктирање од страна на судиите.

ПРЕПОРАКА:

- ✓ Неопходно е итно да се напушти праксата на диктирање, односно парафразирање на прашањата и исказите од страна на судијата. Во оваа насока, неопходно е да се алоцираат соодветни средства и ресурси како би се овозможило аудио-визуелно снимање на сите расправи со цел да се зајакне објективноста, сигурноста и правичноста на постапката.
- ❑ Продолжува трендот на кршење на процесните права на одбраната преку ограничување или неправилна примена на одредбите од ЗКП кои се однесуваат на пристапот на бранителите до сите докази со кои располага јавниот обвинител.

ПРЕПОРАКА:

- ✓ Доследна примена на одредбите од ЗКП со кои се предвидува правото на пристап и увид на бранителите во списите на обвинителите, како и навремено овозможување пристап до сите списи, односно докази кои се поврзани со предметот.

- Унапредување на начелото на еднаквост на оружјата во предмети од областа на организираниот криминал и корупција.

ПРЕПОРАКА:

- ✓ Еднаквиот третман на сите странки во постапката е клучен за општиот впечаток за исполнување на условите за фер и правично судење, а низ призмата на овој институт на еднаквост на оружјата, тоа е највидливо. Оттука, неопходно е судот да се погрижи за еднаквиот третман на странките во постапката за да не се извлекуваат негативни впечатоци.
- Намалување на степенот на транспарентност на постапките, особено во судовите од внатрешноста на државата, што се должи на неколку фактори:
  - ◆ Недостаток на функционална електронската опрема за објавување на времето и местото на рочиштата за судењата;
  - ◆ Намален е обемот и квалитетот на јавно објавените податоци на веб страните на судовите кои се однесуваат на тековните предмети, особено во делот на „календарот“ на судења, по интегрирање на поединечните веб страни на судовите во заедничкиот интегриран портал: sud.mk.

ПРЕПОРАКА:

- ✓ Алоцирање доволно средства за техничко одржување на електронскиот систем за објавување на времето и местото на рочиштата, како и унапредување на електронскиот систем во кој јавно се објавуваат податоци за судењата.

46

- Конфискацијата како мерка не е воопшто применувана. Евидентирано е отсуство на мерката конфискација како во нејзината основна форма, така и во форматот на проширена конфискација.

ПРЕПОРАКА:

- ✓ Неопходно е обвинителството да ги користи одредбите во законот кои дозволуваат барање и изрекување на мерката конфискација, особено што овој вид на предмети-предмети од областа на организираниот криминал и корупција, се во голем степен предмети кои се подобни за барање и аплицирање на оваа мерка.
- Забележана е намалена транспарентност при објавување на пресудите како и зголемен тренд на необјавување на истите во останатите градови во државата, но и на необразлагање на условите за жалба на обвинетите. Исклучок и добар пример по однос на ова прашање е Основниот кривичен суд во Скопје.

ПРЕПОРАКА:

- ✓ Доследно почитување на одредбите на ЗКП кои се однесуваат на јавно објавување и изрекување на пресудите, како и примена на добро поставената позитивна пракса на Основниот кривичен суд во Скопје.
- Оваа, како и изминатата година, не е евидентирана употреба на дискриминаторски јазик и, генерално, дискриминација било по основ на раса или пол од страна на судовите, што би можело да се нотира како позитивна пракса.
- За пофалба е и практиката на судиите да се воздржуваат и да немаат генерирано негативен заклучок во поглед на обвинетиот, кој во постапката се бранел со молчење.

Koalicioni i OJQ-ve "Të gjithë për gjykim të drejtë"

Misioni i OSBE-së në Shkup

Prof.dr Boban Misoski, Fakultetit Juridik "Justinianus Primus", Shkup

Darko Avramovski

Natali Petrovska, avokate

ANALIZË
E TË DHËNAVE NGA
VËZHGIMI I PROCEDURAVE GJYQËSORE
NË FUSHËN E KRIMIT TË ORGANIZUAR DHE
KORRUPSIONIT NË VITIN 2019

Autorët:

Prof.dr Boban Misoski, Fakultetit Juridik “Justinianus Primus”, Shkup

Darko Avramovski

Natali Petrovska, avokate

Përmbajtja e këtij publikimi nuk përfaqëson medoemos këndvështrimin apo qëndrimin e Misionit të OSBE-së në Shkup.

Shkup, dhjetor 2019

PËRMBAJTJA

Hyrje	50
Korniza ligjore	50
Metodologjia	52
Të dhëna të përgjithshme	53
Kushtet për mbajtjen e seancës	55
E drejta për avokat mbrojtës	58
Masat për sigurimin e pranisë së të akuzuarit	59
Këshillat për të drejtat	66
Zbatimi i pranimit të fajit	68
Shqyrtimi kryesor - procedura e provave	75
E drejta për gjykim të drejtë	81
Barazia e armëve	81
E drejta për gjykim publik	83
Prezumimi i pafajësisë	85
E drejta e mbrojtjes	86
Aktgjykimi	87
Përfundime dhe rekomandime	90

HYRJE

Koalicioni “Të gjithë për gjykim të drejtë” është rrjet i 13 organizatave të shoqërisë civile, i formuar si organizatë me misionin kryesor për t’i vëzhguar proceset gjyqësore në Republikën e Maqedonisë së Veriut, me qëllim të rritjes së respektimit të standardeve për gjykime të drejta para gjykatave të vendit, identifikimit të problemeve të trashëguara në sistemin gjyqësor dhe nxjerrjes në pah të nevojës për reforma ligjore dhe institucionale, njoftimit të publikut me standardet për gjykim të drejtë, zvogëlimin të mundësisë për trajtim joadekuat të palëve në kontest nga ana e gjyqtarëve dhe pjesëmarrësve të tjerë në procedurë dhe forcimit të besimit të publikut në sistemin e drejtësisë dhe gjyqësinë në përgjithësi.

Nevoja në rritje për procese reformuese në vitet e fundit, e veçanërisht inicimi i procesit të reformave në gjyqësi që ndikon drejtpërdrejt ose indirekt në punën e gjykatave, ishte një motiv shtesë për Koalicionin për të vazhduar me monitorimin sistematik të procedurave gjyqësore. Sikurse edhe vitet e kaluara, ashtu edhe këtë vit, Koalicioni këto aktivitete i realizoi në cilësinë e partnerit implementues dhe me mbështetje financiare nga Misioni i OSBE-së në Shkup, mirëpo këtë vit, ndryshe nga 4 vitet e kaluara, përqendrimi ishte në një fushë tematike veçanërisht specifike të krimit, konkretisht në krimin e organizuar dhe korrupsionin.

Kjo fushë nuk është risi në fushëveprimin tematik të organizatës. Në fakt, ajo ka zhvilluar një program për vëzhgimin e lëndëve penale gjyqësore të lidhura me korrupsionin që në vitin e largët 2007, përmes një projekti pilot në kuadër të të cilit u mblodhën materiale empirike në bazë të të cilave, më vonë, është analizuar dhe hulumtuar më tej kjo dukuri bashkëkohore, e cila vazhdoi të ndiqet deri në vitin 2017. Kësaj radhe, megjithatë, edhe vetë konteksti shoqëror e imponoi nevojën për kontroll të shtuar mbi institucionet që veprojnë, kur bëhet fjalë për krimin e organizuar dhe korrupsionin.

KORNIZA LIGJORE

Korniza ligjore e nacionale, në të cilën për herë të parë parashihet Ligji për Parandalimin e Korrupsionit (vitit 2002), përmban një numër të madh dispozitash për promovimin e luftës kundër korrupsionit dhe parandalimin e tij, edhe atë, si në administratën publike, ashtu edhe në mesin e funksionarëve të zgjedhur/emëruar. Përmirësimi i efektivitetit të dispozitave të këtij ligji u bë më vonë me krijimin e Komisionit Shtetëror për Parandalimin e Korrupsionit, i cili është paraparë të ketë rolin e një organi të pavarur përgjegjës për zbatimin e masave për parandalimin e korrupsionit dhe konfliktit të interesave. Dy vjet më vonë, në vitin 2004, u miratua Ligji i ri për Prokurorinë Themelore Publike, i cili parashikon krijimin e një Njësie të specializuar për veprat penale nga fusha e krimit të organizuar dhe korrupsionit, e cila në vitin 2007 kaloi në Prokurori të veçantë Publike për Ndjekjen e Krimit të Organizuar dhe Korrupsionit (PPNKOK), e cila merret me rastet që lidhen me krimin e organizuar dhe korrupsionin në nivelin e tërë territorit të Republikës së Maqedonisë së Veriut.

Neni 31 i Ligjit për Prokurorinë Themelore Publike (Gazeta Zyrtare e RM nr. 150, e datës 12.12.2007) i përcakton kompetencat e veprimit të kësaj prokurorie publike, por dhe theksohet diapazoni i i asaj që do të trajtohet si korrupsion, gjegjësisht cilat vepra nga Kodi Penal i RMV-së janë të përfshira. Ky nen parasheh se “Prokuroria Themelore Publike për Ndjekjen e Krimit të Organizuar dhe Korrupsionit është kompetente të veprojë për:

- vepra penale, të kryera nga një grup i strukturuar prej tre ose më tepër personash, i cili ekziston një periudhë të caktuar kohore dhe vepron me qëllim që të kryejë një apo më shumë vepra penale, për të cilat është paraparë dënim me burg me së paku katër vjet, me qëllim që në mënyrë të drejtpërdrejtë apo të tërthortë të përfitojë të mira financiare ose të mira të tjera,
- vepra penale, të kryera nga një grup i strukturuar apo nga organizatë kriminale në rajonin e Republikës së Maqedonisë së Veriut ose të shteteve të tjera apo kur vepra penale është përgatitur ose planifikuar në Republikën e Maqedonisë së Veriut apo në shtet tjetër,
- vepra penale, keqpërdorim të detyrës zyrtare dhe autorizimit, nga neni 353, paragrafi (5), mit-marrje me vlerë të konsiderueshme nga neni 357 dhe ndërmjetësim kundërligjor nga neni 359, që të gjitha nga Kodi Penal, të kryera nga funksionari i zgjedhur ose i emëruar, nga personi zyrtar ose nga personi përgjegjës në personin juridik dhe
- vepra penale, prodhimi i paautorizuar dhe lëshimi në qarkullim i drogave narkotike, substan-cave psikotrope dhe prekursorëve, nga neni 215, paragrafi 2, larje parash dhe të hyra të tjera nga vepra penale, me vlerë më të madhe nga neni 273, rrezikim terrorist i rregullimit kushtetues dhe i sigurisë nga neni 313, mitëdhënie me vlerë të konsiderueshme nga neni 358, ndikim i jashtëligjshëm mbi dëshmitarët, nga neni 368-a paragrafi (3), shoqërim me qëllime kriminale, nga neni 394, organizatë terroriste, nga neni 394-a, terrorizëm nga neni 394-b, vepra penale tregti me njerëz, nga neni 418-a, vepra penale kontrabandë me emigrantë, nga neni 418-b, tregti me persona të mitur, nga neni 418-g, dhe për vepra të tjera penale kundër njerëzimit dhe të drejtës ndërkombëtare nga Kodi Penal, pavarësisht nga numri i kryerësve.¹

Dispozitat e përcaktuara në këtë nen i pasqyrojnë format e larmishme në të cilat mund të paraqitet korrupsioni, gjë që tregon se ai është direkt ose indirekt i pranishëm në pjesën më të madhe të jetës sonë të përditshme. Numri i konventave të nënshkruara dhe të ratifikuara si dhe ndryshimet e shumta ligjore tregojnë se ka vullnet të sinqertë dhe se bëhen përpjekje nga ana e shtetit për ta luftuar korrupsionin dhe për t'u përballë me krimin e organizuar. Mirëpo, ato vetvetiu nuk garantojnë se ajo që është paraparë në to edhe do të zbatohet plotësisht. Pikërisht mungesa e kapacitetit dhe e vullnetit në kuadër të njësisë së veçantë brenda Prokurorisë Publike - Prokurorisë Publike për Ndjekjen e Krimit të Organizuar dhe Korrupsionit, për të vepruar dhe luftuar kundër këtij fenomeni modern, e imponoi nevojën për krijimin e një organi të posaçëm, *ad hoc*, të specializuar për këtë fushë, por për kryerës që, para së gjithash, janë figura politike dhe struktura të afërta me ta.

Në vitin 2015, në bazë të një ligji të posaçëm u themelua Prokuroria Publike për ndjekjen e veprave penale të cilat kanë të bëjnë dhe rezultojnë nga përmbajtja e ndjekjes së paligjshme të komunikimeve (PSP), qëllimi kryesor i të cilës ishte ndjekja penale e krimit të lartë (dhe të organizuar). Por, edhe pas pothuajse 4 vitesh nga krijimi i kësaj prokurorie të specializuar, e në rastin e PPNKOK-së kanë kaluar 15 vjet, gjegjësisht 12 vjet, sipas vlerësimit të fundit dhe indeksit të “Transparency International” për vitin 2018, Republika e Maqedonisë së Veriut është në vendin e 93-të nga 180 vende, e vlerësuar me 35 pikë në shkallën deri në 100 pikë për shkallën e korrupsionit të regjistruar² (ku numri më i vogël i pikëve është tregues për shkallë më të lartë të korrupsionit).

1 Ligji për Prokurorinë Themelore Publike (Gazeta Zyrtare e RM-së nr. 150, e datës 12.12.2007)

2 <https://www.transparency.org/cpi2018>

METODOLOGJIA

Metodologjia e përdorur nga Koalicioni për t'i mbledhur të dhënat nga gjykimet që iu nënshtruan monitorimit për qëllimet e kësaj analize, konsistonte nga një hulumtim i përcaktuar në mënyrë specifike "në terren", duke i përdorur dy metoda: 1) monitorimi i procedurave gjyqësore gjatë mbajtjes së tyre nga ana e vëzhguesve të specializuar që nuk ishin pjesëmarrës të drejtpërdrejtë në seanca dhe 2) një pyetësor i sistematizuar në të cilin, pas monitorimit të kryer, vëzhguesit i fushin të dhënat e vëzhguara.

Vëzhguesit e Koalicionit ishin të pranishëm fizikisht në sallat e gjyqit në 8 gjykata themelore në të katër zonat e apelit, me fokus kryesor në Njësinë e veçantë për Krimin e Organizuar dhe Korrupsionin në Gjykatën Themelore Penale në Shkup. Për këtë qëllim u angazhuan 16 vëzhgues profesionalë, juristë me eksperiencë shumëvjeçare dhe të cilët kanë njohuri më të detajuara të materies së të drejtës penale. Për qëllimet e hulumtimit u organizua një trajnim njëditor për vëzhguesit, dhe më pas ata u shpërndanë dhe morën pjesë në sallat e gjykatave në cilësi të publikut. Vëzhguesit u udhëhoqën nga parimet e objektivitetit dhe të mosndërrhyrjes, e po ashtu kishin për detyrë ta respektojnë dhe parimin e konfidencialitetit.

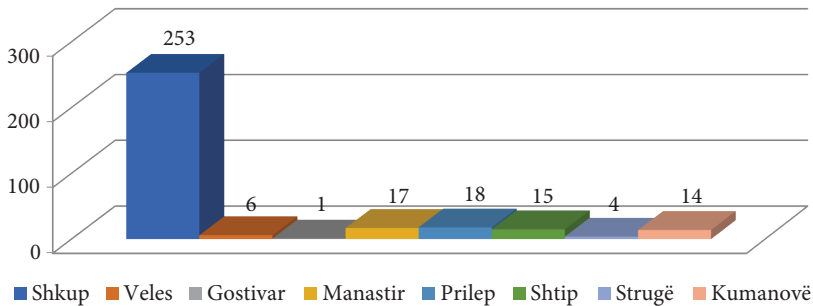
Përzgjedhja e lëndëve që u përfshinë në hulumtim u bë në mënyrë të rastësishme, edhe pse u bënë përpjekje për të përfshirë një mostër përfaqësuese, gjegjësisht të përfshihen procedura për vepra të ndryshme penale nga fusha e krimit të organizuar dhe korrupsionit, sipas përfaqësimit mesatar të veprave penale në procedurat gjyqësore të publikuara në raportet vjetore për punën e gjykatave, por edhe në analizat vjetore të Koalicionit.

Për nevojat e hulumtimit, është përgatitur një pyetësor i veçantë, i sistematizuar, në të cilin vëzhguesit i kanë futur të dhënat e mbledhura, dhe i cili përmban tregues shtesë për gjendjet konkrete të konstatuara në mënyrë që të bëhet një hulumtim më i hollësishëm i tyre. Pyetësi përbëhet nga pyetje që kishin të bënin me rrjedhën e shqyrtimit kryesor, me ç'rast ndiqej rrjedha e procedurës para gjykatës, ndërsa theksi u vu në disa prej instituteve karakteristike të kalimit nga procedura inkuizitore në procedurën akuzatore penale, por edhe për profilizimin e autorëve të këtij lloji të veprave penale. Pyetjet u konceptuan në mënyrë që mundësojnë përfshirjen e indikatorëve cilësorë dhe sasiorë për shkallën e zbatimit të LPP-së, por edhe të dokumenteve të ratifikuara ndërkombëtare, që e rregullojnë të drejtën për gjykim të drejtë. Pyetjet e mbyllura që ofrojnë dy ose më shumë përgjigje janë pjesa dominuese e pyetësorit dhe ato mundësojnë përpunimin më adekuat kompjuterik dhe statistikor të tendencave të caktuara të vërejtura si problematike ose pozitive gjatë zbatimit të LPP-së. Këto pyetje janë plotësuar me disa pyetje të hapura, ku vëzhguesit kishin mundësi t'i sqarojnë në mënyrë përshkruese disa përgjigje, t'i japin pikëpamjet e tyre, si dhe të shënojnë fakte për të cilat nuk është paraparë ndonjë pyetje konkrete në pyetësor. Në këtë mënyrë, u mundësua përfshirja e më shumë treguesve cilësorë të procedurës, në mënyrë që të dhënat që merren nga ana e vëzhguesve të japin një pasqyrë të qartë, të drejtpërdrejtë, objektive dhe transparente të lëndës penale ose shqyrtimit që i nënshtrohen monitorimit.

Pas mbledhjes së këtyre të dhënave, ato u futën në bazën kompjuterike të të dhënave, e më vonë u analizuan dhe u përpunuan për të nxjerrë konkluzione konkrete për situatën gjatë periudhës së monitorimit.

TË DHËNA TË PËRGJITHSHME

Duke marrë parasysh se pjesa dominuese e veprave të kryera penale në fushën e krimit të organizuar dhe korrupsionit procedohen në Shkup, gjegjësisht në Gjykatën Themelore Penale, për qëllimin e këtij hulumtimi u bë përpjekje që të mbulohen edhe disa nga gjykatat e tjera në vend, që merren me raste që kanë elemente të korrupsionit. Në këtë kuptim, aktivitetet e planifikuara të projektit u shpërndanë përmes rrjetit të krijuar vëzhguesve, i cili përfshinte tetë gjykata reprezentative themelore nga të katër zonat e apelit, gjegjësisht gjykatat në Shkup, Veles, Gostivar, Manastir, Prilep, Shtip, Strugë dhe Kumanovë. Në kuadër të këtij procesi u vëzhguan gjithsej 328 seanca gjyqësore. Numri më i madh i shqyrtimeve, gjegjësisht lëndëve, duke pasur parasysh edhe madhësinë dhe vëllimin e punës, janë vëzhguar në Gjykatën Themelore Penale në Shkup - 253, Veles - 6, Gostivar - 1, Manastir - 17, Prilep - 18, Shtip - 15, Strugë - 4, dhe Kumanovë - 14 (grafiku nr.1). Në aspekt kohor, monitorimi zgjati 7 muaj, duke filluar nga muaji prill i vitit 2019 e deri në fund të nëntorit të vitit 2019, me qëllim që të mblidhen sa më shumë të dhëna nga të cilat do të mund të nxirreshin përfundime, udhëzime dhe rekomandime.

Grafiku nr.1

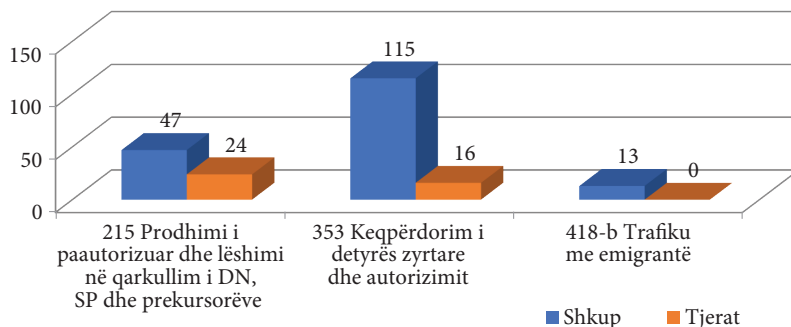
Siç u theksua edhe në pjesën hyrëse të kësaj analize, subjekt i monitorimit ishin rastet nga fusha e krimit të organizuar dhe korrupsionit, që do të thotë një diapazon më i ngushtë i krimeve. Tani më nuk kemi vepra penale të krimit të dhunshëm ose krimeve të pronës, por të krimit financiar dhe të krimit të kryer nga grupe të strukturuar të përbëra prej tre ose më shumë personave, të cilat ekzistojnë një periudhë të caktuar kohore dhe që veprojnë për të kryer vepra penale. Në bazë të kësaj, edhe rezultati i marrë gjatë përpunimit të të dhënave tregon se nga ky grup i veprave penale, vepra më e shpeshtë penale është "Keqpërdorimi i detyrës zyrtare dhe autorizimit". Menjëherë pas tij vijnë "Prodhimi i paautorizuar dhe lëshimi në qarkullim i drogave narkotike, substancave psikotrope dhe prekursorëve", "Ndërmjetësimi i kundërligjshëm", "Shoqërimi kriminal", "Trafiku me emigrantë" dhe të ngjashme. Në paraqitjen grafike nr. 2 janë dhënë veprat penale të regjistruara më shpesh në kuadër të procedurave të ndjekura në të gjitha 8 gjykatat në vend, pa e shprehur përqindjen dhe përfaqësimin e parëndësishëm të disa prej veprave të tjera penale, e që janë të përfshira në Kodin Penal në kapitujt Vepra penale kundër detyrës zyrtare, Vepra penale kundër shëndetit të njeriut, Vepra penale kundër financave publike, qarkullimit pagesor dhe ekonomisë, Vepra penale kundër shtetit, Vepra penale kundër jurispruencës, Vepra penale kundër rendit publik, etj.

ANALIZË e të dhënave nga vëzhgimi i procedurave gjyqësore në fushën e krimit të organizuar dhe korrupsionit në vitin 2019

Grafiku nr.2

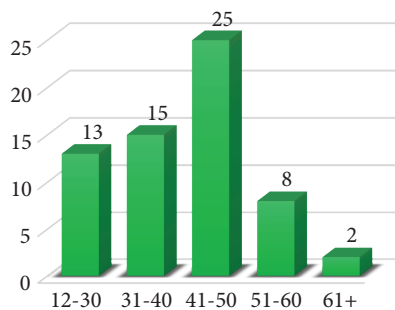
Nëse i analizojmë të dhënat përmes një qasje krahasuese në aspekt të gjykatave, do të vërejmë një përfaqësim identik të veprave penale në gjykatën në Shkup. Konkretisht, në Njësinë për Krimin e Organizuar dhe Korrupsionin në Gjykatën Themelore Penale në Shkup, vëllimi më i madh i lëndëve që procedohen janë mu ato që, pa dyshim, janë më të përfaqësuara në të dhënat e përpunuara - veprat penale sipas nenit 353, nenit 215 dhe nenit 418-b të Kodit Penal.

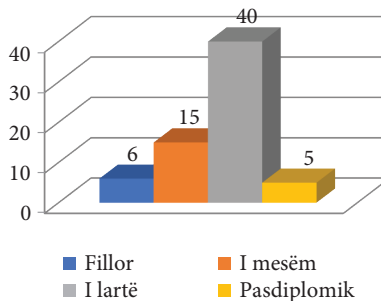
Grafiku nr.3

Kur bëhet fjalë për karakteristikat individuale të kryerësve të veprave penale, gjatë përgatitjes së qasjes metodologjike, ishte veçanërisht e rëndësishme të përcaktohet edhe moshja e kryerësve, niveli i arsimimit të tyre, si dhe pozita e tyre e punës. Kështu, nga të dhënat e përpunuara, e që shihet qartë në pamjet grafike të paraqitura më poshtë, mund të konstatohet se grupmosha më e përfaqësuar është ajo e moshës prej 41 deri në 50 vjet, ndërsa kur bëhet fjalë për nivelin e arsimimit, autorët janë njerëz me arsim të lartë, të cilët zakonisht janë pjesëtarë të pushtetit ekzekutiv, gjegjësisht punojnë në qeveri ose në ndonjërin prej ministrive. Në vetë procesin e monitorimit, ishte i pashmangshëm monitorimi i këtyre procedurave, sepse ato tërhoqën vëmendje të madhe të mediave, kishin rëndësi të madhe për publikun, por ishin edhe shembull adekuat i procedurave gjyqësore, përmes të cilave mund të analizohet në mënyrë krahasuese qasja dhe veprimet e gjykatës në krahasim me procedurat e tjera në këtë fushë.

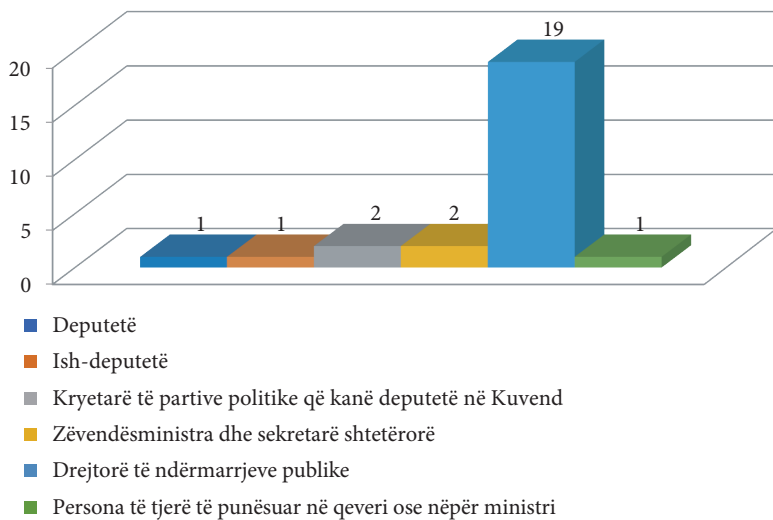
ANALIZË e të dhënave nga vëzhgimi i procedurave gjyqësore në fushën e krimit të organizuar dhe korrupsionit në vitin 2019

Grafiku nr.4

Grafiku nr.5

Grafiku nr.6

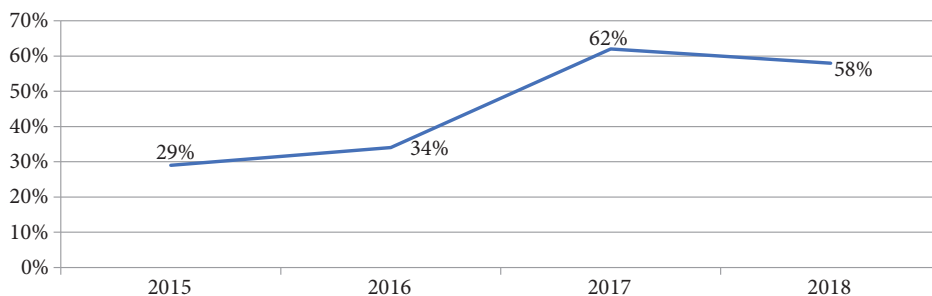
KUSHTET PËR MBAJTJEN E SEANCËS

Ligji për Procedurën Penale përcakton pjesëmarrjen e detyrueshme të disa prej palëve në procedurë dhe pa praninë e tyre, në parim, nuk ka mundësi të mbahet shqyrtimi. Personat, prania e të cilëve pritet dhe është e detyrueshme në shqyrtimin kryesor thirren nga gjykata, mirëpo, propozimi për atë se konkretisht cilët persona do të thirren nga gjykata, e për të cilët ligji nuk ka efekt detyrues, siç janë dëshmitarët, ekspertët, këshilltarët teknikë etj., është disponueshmëria e secilës nga palët. Konkretisht, pa sugjerimin e tyre dhe pa propozim për thirrje, gjykata nuk ka detyrim t'i thërrasë këta persona. Detyrimi i gjykatës për thirrjen e personave të caktuar vlen për të akuzuarin, mbrojtësin e tij (sipas zgjedhjes së tij ose që është emëruar sipas detyrës zyrtare), paditësin e autorizuar (qoftë ai prokuror publik apo paditës privat), si dhe për palën e dëmtuar me përfaqësuesin e saj ligjor, gjegjësisht personin e autorizuar.

Në mungesë të personave, prania e të cilëve është e domosdoshme për mbajtjen e shqyrtimit, gjykata patjetër duhet ta shtyjë atë. Kur i analizojmë të dhënat e përgjithshme nga viti 2019, është reg-

jistruar një shkallë e lartë e shtyrjes së shqyrtimeve gjyqësore - 61%, por nëse bëhet një analizë më e thellë dhe ndarje e të dhënave të përpunuara nga Gjykata Themelore Penale në Shkup (GjThPSh) dhe gjykatat e tjera që merren me lëndë të kësaj fushe, mund të shihet se kjo përqindje e përgjithshme e shqyrtimeve të shtyra (61%) nuk korrespondon me përqindjen e shqyrtimeve të shtyra në Njësinë për Krimin e Organizuar dhe Korrupsionin në GjThP - Shkup. Në fakt, gjatë procesit të monitorimit të kryer në këtë njësi në vitin 2019, në periudhën përkatëse kohore gjatë së cilës janë monitoruar gjithsej 177 shqyrtime në 81 lëndë, është regjistruar një shifër prej 49% të shqyrtimeve të shtyra. Kjo tregon se ka një ndryshim të konsiderueshëm nga përqindja e përgjithshme, e veçanërisht nëse merret parasysh fakti se nga numri i përgjithshëm i shqyrtimeve të monitoruara - 328, nga të cilat 253 janë në Shkup, në këtë njësi janë monitoruar 177 shqyrtime ose 54% nga numri i përgjithshëm i shqyrtimeve të monitoruara.

Kjo përqindje e lartë prej 61% e shqyrtimeve të shtyra korrespondon plotësisht me statistikat e shqyrtimeve të shtyra në nivelin e të gjitha zonave të apelit në vend për vitin 2018 dhe 2017, të cilat i përfshinin të gjitha procedurat penale, pavarësisht nga fusha tematike e ndjekjes penale. Megjithatë, siç mund të shihet edhe nga paraqitja grafike më poshtë, ka një trend të rritjes drastike të shqyrtimeve të shtyra në krahasim me vitet e kaluara (2015 dhe 2016), kur kjo përqindje, praktikisht, ka qenë 50% më e ulët se dy vitet e ardhshme.

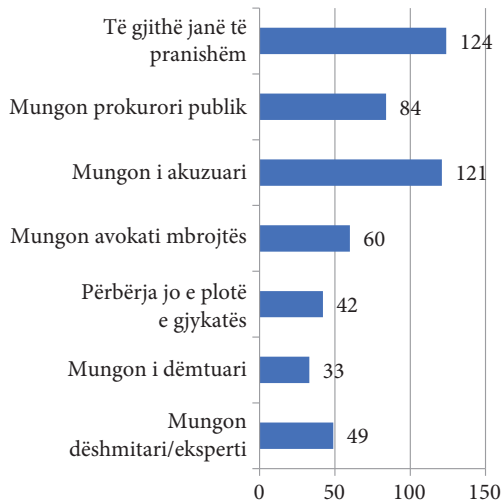

Grafiku nr.7

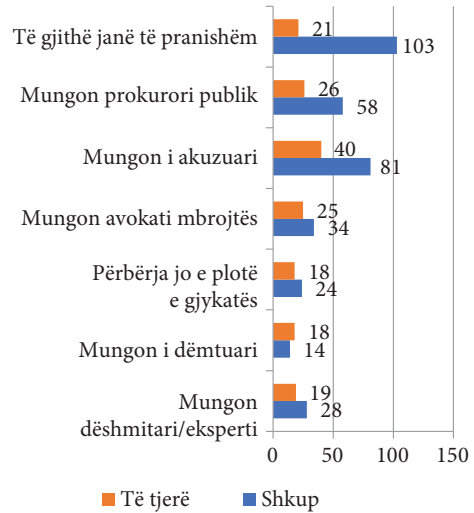
Statistikat e shqyrtimeve të shtyra në lëndët me maturi penale, në të 4 zonat e apelit

Kur bëhet fjalë për shkaqet e shtyrjes, e të cilat kanë të bëjnë me mungesën e personave në procedurë, ajo që le më shumë përshtypje është mungesa e të akuzuarve në procedurë, por nuk është për t'u nënvlerësuar as mungesa e përfaqësuesve të Prokurorisë publike. Paraqitja grafike nr. 8 e tregon pikërisht përfaqësimin e mungesave të personave konkretë në procedurë. E shprehur në përqindje, kjo e dhënë statistikore tregon se mungesa e të akuzuarve në procedurë është regjistruar në 33% të rasteve, mungesa e Prokurorit Publik në 17%, mungesa e dëshmitarëve në procedurë në 17%, këshilli jo i plotë gjyqësor ka qenë vendimtar për shtyrjen e 14% të shqyrtimeve, ndërsa mungesa e ekspertit është regjistruar në 6% të rasteve. Në grafikun e mëposhtëm, nr.9, është dhënë një paraqitje krahasuese e mungesave të personave në procedurat në GjThP - Shkup dhe në gjykatat e tjera në vend, nga i cili në mënyrë të pashmangshme mund të konkludohet se edhe këto numra e ndjekin analogjinë e përpunimit të përgjithshëm statistikor, duke marrë parasysh se 77% e shqyrtimeve janë monitoruar në Gjykatën Themelore Penale në Shkup.

ANALIZË e të dhënave nga vëzhgimi i procedurave gjyqësore në fushën e krimit të organizuar dhe korrupsionit në vitin 2019

Grafiku nr.8

Grafiku nr.8

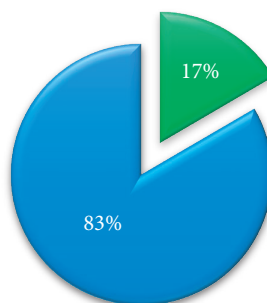
Ajo që ka qenë veçanërisht e dukshme në dy vitet e fundit, pavarësisht se a bëhet fjalë për lëndë nga fusha e krimit të organizuar dhe korrupsionit apo për ndonjë lëndë tjetër penale, është se gjithnjë e më shpesh evidentohet edhe këshill jo i plotë gjyqësor në shqyrtime. Në fakt, në vitin 2019, në 42 shqyrtime, është regjistruar këshill jo i plotë gjyqësor, nga të cilat në 24 raste bëhet fjalë për këshill gjyqësor në GjThP - Shkup, ndërsa në 18 rastet e tjera për gjykatat e tjera në vend. Në pjesën dominuese të rasteve kur bëhet fjalë për këtë çështje, ndërsa e njëjta është konstatuar edhe në GjThP - Shkup, në Njësinë për Krimin e Organizuar dhe Korrupsionin, kryesisht, bëhet fjalë për lëndë në të cilat kryetari i këshillit dhe gjyqtarët që janë anëtarë të këshillit, janë gjyqtarë që merren me lëndët e njëjta. Do të thotë, të njëjtit paraqiten në mënyrë alternative në një lëndë si kryetar i këshillit, e në një lëndë tjetër si anëtar i këshillit, kështu që në kushte të caktimit të shpeshtë të shqyrtimeve të lëndëve, ndonjëherë edhe disa herë brenda një jave pune, ata nuk janë në gjendje të arrijnë të jenë të pranishëm në të gjitha gjykimet e caktuara. Vetëm në kuadër të Njësisë për Krim të Organizuar dhe Korrupsion pranë GjThP - Shkup, në vitin e kaluar janë regjistruar 12 raste ku si arsye kryesore për shtyrjen e shqyrtimeve gjyqësore është pikërisht përbërja jo e plotë e këshillit gjyqësor.

Për t'i riparuar dëmet e mundshme nga kjo përputhje e angazhimeve të anëtarëve të këshillave, por edhe mungesat e arsyeshme për shkak të arsyeve shëndetësore ose për ndonjë arsye tjetër subjektive nga ana e këtyre personave, në përgjithësi, në nenin 349 të LPP-së është paraparë mundësia e angazhimit, gjegjësisht caktimit të gjyqtarëve shtesë dhe gjyqtarëve-porotë, për shkak të pengesës për të vepruar për çfarëdo qoftë arsye shtesë të ndonjë anëtari të këshillit në kuadër të një lënde konkrete. Konkretisht, nëse ka mundësi që shqyrtimi kryesor të zgjasë më shumë, kryetari i këshillit mund të kërkojë nga kryetari i gjykatës që të caktojë një ose dy gjyqtarë, gjegjësisht gjyqtarë-porotë, të marrin pjesë në shqyrtimin kryesor, që t'i zëvendësojnë anëtarët e këshillit në rast të pengesës së tyre. Kjo për shkak se kryetari i këshillit, gjyqtarët që janë anëtarë të këshillit dhe gjyqtarët-porotë duhet të marrin pjesë në vazhdimësi në shqyrtimin kryesor, kështu që nëse ndodh ndonjëra nga rrethanat e mësipërme gjatë së cilës ndonjë gjykatës i caktuar ose gjykatës porotë, nuk mund të marrë pjesë më tej në punën e këshillit, ai do të zëvendësohet nga një anëtar i përkatës shtesë. Ligji përcakton anëtarët shtesë të këshillit, janë prezent dhe marrin pjesë në shqyrtimet kryesore, por nuk marrin pjesë në të

njëjtën dhe nuk kanë të drejtat e anëtarit të këshillit derisa nuk paraqitet nevoja për ta zëvendësuar ndonjërin nga gjykatësit ose gjykatësit porotë i cili është i penguar që metutje të marrë pjesë në shqyrtimin kryesor, nga ku ata marrin pjesë me të gjitha të drejtat si një anëtar i këshillit". Kjo mundësi është në përputhje me dispozitat për nxjerrjen e drejtpërdrejtë të provave, që është e domosdoshme në procedurën penale, por edhe vazhdimësi e shqyrtimit kryesor.

Në GjThP - Shkup, në Njësinë për Krimin e Organizuar dhe Korrupsionin, deri më tani në dy raste është vërejtur një praktikë pozitive e përdorimit të këtij mekanizmi - angazhimi i të ashtuquajturve gjyqtarë dhe gjyqtarë-porotë "rezervë". Bëhet fjalë për rastet "Tarifa" dhe "Titanik" të iniciuara nga Prokuroria Speciale Publike, ku kryetarët e këshillave kanë kërkuar dhe është miratuar kërkesa e tyre për përfshirjen e personave shtesë, në përputhje me nenin 349 të LPP-së.

Megjithëse njëra nga arsyet për shtyrjen e shqyrtimeve është mungesa e të akuzuarve në procedurë, LPP-ja ofron mundësi, natyrisht, nëse përmbushen kushtet, që gjykata të gjykojë edhe në mungesë të të akuzuarit. Kështu, nga numri i përgjithshëm i shqyrtimeve të vëzhguara për vitin 2019, vëzhguesit vunë në dukje se në 17% të lëndëve gjykata ka vepruar, gjegjësisht ka gjykuar, në mungesë të të akuzuarit.

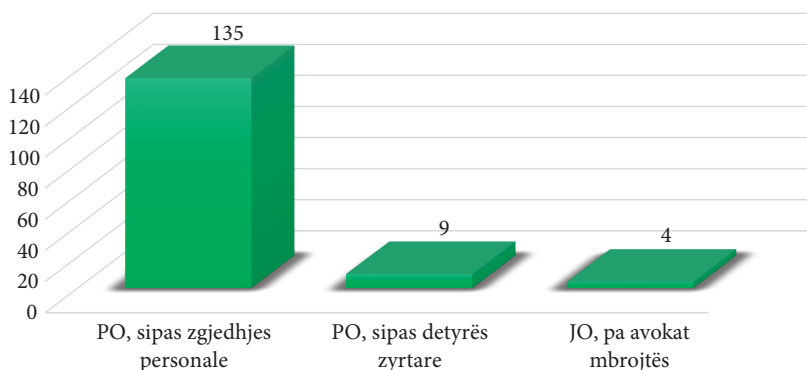

Grafiku nr.10

E DREJTA PËR AVOKAT MBROJTËS

Një nga të drejtat themelore të personave të akuzuar në procedurë është e drejta për avokat mbrojtës. Ligji i procesit që zbatohet gjatë ndjekjes penale të autorëve të dyshuar të veprave penale përcakton se çdo person i dyshuar ose i akuzuar për një vepër penale ka të drejtë për avokat mbrojtës gjatë gjithë procedurës penale që zhvillohet kundër tij. Kjo e drejtë e të akuzuarve vlen për gjithë procedurën, duke filluar nga marrja e parë në pyetje e të akuzuarit e deri në përfundimin e plotfuqishëm të procedurës, me atë që ligji le mundësinë që në raste të caktuara specifike kjo e drejtë të forcohet deri në atë shkallë sa që, nëse personi nuk ka avokat të vetin mbrojtës, gjykata ia cakton një avokat mbrojtës sipas detyrës zyrtare.

Duke i marrë parasysh rrethanat në të cilat janë kryer veprat që janë monitoruar tematikisht vitin e kaluar, kompleksitetin e tyre, e me këtë edhe mundësia për t'u përballë me dënime të larta për këtë lloj të veprave penale, nga të dhënat e mbledhura mund të konkludojmë se, në pjesën më të madhe, të akuzuarit në procedura kishin avokatët e tyre mbrojtës. Në një pjesë krejtësisht të papërfillshme të procedurave, të akuzuarve u janë caktuan avokatë mbrojtës sipas detyrës zyrtare, ndërsa në vetëm 4 raste të akuzuarit ishin pa avokat mbrojtës në shqyrtimin kryesor.

Grafiku nr.11

MASAT PËR SIGURIMIN E PRANISË SË TË AKUZUARIT

Të dhënat për zbatimin e masave për sigurimin e pranisë së të akuzuarve janë pjesë përbërëse e analizës, sepse përmes aplikimit të tyre adekuat dhe joselektiv mund të ndikohet në masë të madhe në vlerësimin e shkallës së drejtësisë së një procedure penale. Në përputhje me praktikatat e vitit të kaluar, edhe këtë vit objekt i monitorimit nga vëzhguesit tanë ishte shpeshësia e të gjitha masave për sigurimin e pranisë sipas nenit 144 të LPP-së, me fokus të veçantë në masën më të vështirë për sigurimin e pranisë - paraburgimin, e cila më së shumti e prek të drejtën e lirisë së të akuzuarve gjatë procedurës penale. Në këtë drejtim, përveç numrit të masave të aplikuara dhe mënyrës së zbatimit të tyre, zbulohen edhe arsyet e aplikimit të tyre, si dhe shqyrtohet në mënyrë kritike se sa janë mbështetur gjyqtarët në mënyrë adekuate në prova gjatë marrjes së vendimeve për zbatimin e këtyre masave.

Duke i analizuar të dhënat nga lëndët e vëzhguara për aplikimin e masave për sigurimin e pranisë së personave të akuzuar në krahasim me vitin e kaluar, mund të konstatojmë se, këtë vit, Koalicioni ka monitoruar për 1/3 numër më të vogël të seancave dhe të lëndëve penale, gjegjësisht janë vëzhguar gjithsej 328 seanca në 191 lëndë, për dallim na viti i kaluar ku janë vëzhguar 415 seanca në 300 lëndë³. Me këtë rast, nga këto 191 lëndë, paraburgimi është zbatuar për 12 të akuzuar në 9 lëndë. Nëse këto numra krahasohen me vitin e kaluar nga 29 të akuzuar në 29 raste paraburgimi, mund të nxirret përfundimi se ka rënie serioze të numrit të të akuzuarve të arrestuar nga lëndët e zgjedhura rastësisht që janë monitoruar. Në fakt, korrelacioni i thjeshtë flet për rënie të numrit të lëndëve të vëzhguara me masë të paraburgimit për pak më shumë se 50% të lëndëve dhe për pothuajse 60% të personave të akuzuar të arrestuar.

Megjithatë, se nuk bëhet fjalë për rënie serioze në numrin e lëndëve me masë të paraburgimit në krahasim me vitin e kaluar, konfirmon qasja krahasuese sa i përket numrit të përgjithshëm të rasteve të vëzhguara gjatë vitit të kaluar me numrin e këtij viti, kështu që, për dallim nga viti i kaluar kur masa e paraburgimit është përcaktuar në 6.7% të seancave të vëzhguara, këtë vit kemi zbatim të masës së paraburgimit në 4.7% të seancave të vëzhguara. Më në fund, numri ose përqindja e vërtetë e personave të paraburgosur fitohet nëse krahasohet numri i personave të paraburgosur me numrin e përgjith-

3 Shih: Misoski B., Avramovski D., Petrovska N., Analiza e të dhënave nga procedurat e vëzhguara gjyqësore në vitin 2018, Misioni i OSBE në Shkup, vitit 2019.

shëm të personave të akuzuar në të gjitha lëndët e vëzhguara. Kështu, për dallim nga viti i kaluar, kur përqindja e personave të akuzuar të paraburgosur në krahasim me numrin e përgjithshëm të personave të akuzuar në të gjithë lëndët penale ishte 4.7%, gjegjësisht nga 611 persona të akuzuar, vetëm 29 persona kanë qenë në paraburgim, këtë vit kjo përqindje është 8.1%, gjegjësisht në paraburgim kanë qenë vetëm 12 nga 148 persona të akuzuar në lëndët e lidhura me korrupsion dhe krim të organizuar.

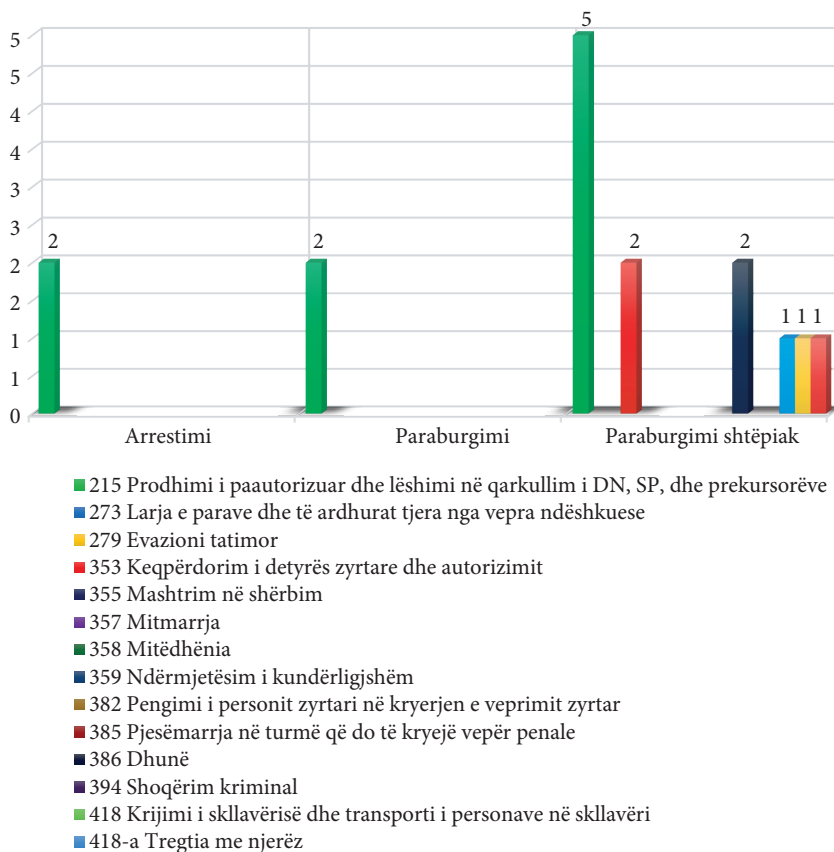
Këto të dhëna, në të vërtetë, na çojnë në përfundimin se këtë vit kemi një rritje të lehtë të zbatimit të masës së paraburgimit në krahasim me vitin e kaluar. Megjithatë, këtë numër nuk duhet ta interpretojmë me shqetësim për dy arsye.

Arsyeja e parë është se në krahasim me vitin e kaluar nuk mund të konkludojmë se kemi rritje drastike të zbatimit të masës së paraburgimit, sepse edhe me këtë përqindje të personave të paraburgosur në krahasim me numrin e përgjithshëm të personave të akuzuar, sistemi i të drejtës penale në Maqedoninë e Veriut është madje në kufirin e poshtëm në kuadër standardeve evropiane ku përqindja e personave të paraburgosur në krahasim me të gjithë të akuzuarit është nën 10%⁴.

Argumenti i dytë, i cili është edhe më i rëndësishëm se i pari dhe i cili e shpjegon drejtpërdrejt rritjen e zbatimit të masës së paraburgimit, është analiza e llojit të veprave penale të cilat vëzhgohen dhe analizohen nga Koalicioni. Në fakt, për dallim nga viti i kaluar kur objekt i analizës ishin të gjitha veprat penale që gjykohen para gjykatave themelore në Republikën e Maqedonisë së Veriut, pavarësisht nga lloji i veprës penale, këtë vit analiza është përqendruar vetëm në lëndët e krimit të organizuar dhe korrupsionit. Sipas kësaj, gjegjësisht duke e marrë parasysh llojin e krimit me të cilin merret analiza e këtij viti, rritja e përqindjes së personave akuzuar të paraburgosur është plotësisht e justifikuar. Nga ana tjetër, se këto numra nuk janë problematikë, gjegjësisht se bëhet fjalë për të dhëna të sakta nga zgjedhja e rastësishme e lëndëve, të cilat në masë të madhe mund ta pasqyrojnë situatën reale që është e pranishme në gjykatat anembanë vendit, flet edhe fakti se kjo përqindje prej 8.1% në lëndët të lidhura me krimin e organizuar dh korrupsion të vëzhguara në vitin 2019 në krahasim me 4.7% në lëndët penale për arsye të ndryshme penale të vëzhguara në vitin 2018, nuk mund të interpretohet si rritje e ndjeshme ose e konsiderueshme (shih Grafikon nr.12).

4 Shih: <https://ec.europa.eu/eurostat/data/database> ose te: van Kalmthout, AM, Knapen, MM dhe Morgenstern, C., ed. Pre-trial Detention in the European Union, WLP, 2009, fq. 55-56.

ANALIZË e të dhënave nga vëzhgimi i procedurave gjyqësore në fushën e krimit të organizuar dhe korrupsionit në vitin 2019

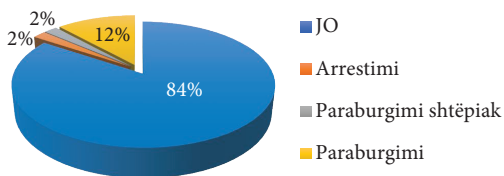

Grafiku nr.12

(Masat për sigurimin e pranisë dhe veprat penale për të cilat janë caktuar ato)

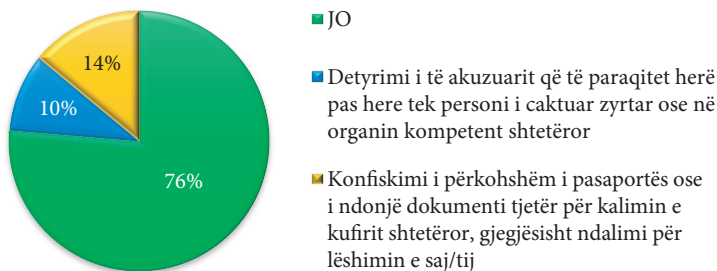
Sipas këtyre të dhënave, mund të konkludojmë se shumica e masave për sigurimin e pranisë janë përcaktuar për veprën penale nga neni 215 i Kodit Penal - Prodhimi i paautorizuar dhe lëshimi në qarkullim i drogave narkotike, substancave psikotrope dhe prekursorëve, dhe nga dy për veprat penale nga neni 353 i Kodit Penal - Keqpërdorimi i detyrës zyrtare dhe autorizimit dhe nga neni 396 i Kodit Penal - Dhunë dhe nga një i akuzuar në paraburgim për veprat penale nga neni 418-a i KP-së - Tregti me njerëz, 418-b i KP-së - Kontrabanda me emigrantë dhe 418-g i KP-së - Tregti me fëmijë. Duke i marrë parasysh veprat penale, nuk mund të komentojmë për ashpërsinë dhe/ose arsyetimin e gjykatës vetëm për sa i përket llojit të veprave penale, sepse në këto raste bëhet fjalë për krim të rëndë për të cilin, në varësi të karakteristikave personale të autorëve, zbatimi i masave më të rrepta për sigurimin e pranisë, më shpesh, është i arsyeshëm.

Nga të dhënat e regjistruara nga seancat e vëzhguara mund të konkludohet një rënie serioze sa i përket zbatimit të masave më të lehta për sigurimin e pranisë së të akuzuarit. Kështu, për dalim nga viti i kaluar kur këto masa u përcaktuan në 31 lëndë, këtë vit këto masa u përcaktuan në vetëm 12 lëndë (shih Grafikon nr.13).

Grafiku nr.13
(Masat për sigurimin e pranisë)

Aq më tepër pasi që këtë vit nga masat më të lehta për sigurimin e pranisë, masat parandaluese janë përcaktuar vetëm për 22 persona, nga të cilët për 9 persona është zbatuar detyrimi për të akuzuarin që të paraqitet herë pas here tek personi i caktuar zyrtar ose në organin kompetent shtetëror, ndërsa për 13 persona, u përcaktua masa e konfiskimit të përkohshëm të pasaportës ose ndonjë dokumenti tjetër për kalimin e kufirit shtetëror, gjegjësisht ndalimi për lëshimin e saj/tij. Në fund, paraburgimi shtëpiak u përcaktua për dy të akuzuar në dy raste. Për fat të keq, këtë vit garancia nuk është vërejtur në asnjërin prej lëndëve të zgjedhura rastësisht që u vëzhguan. Përmes këtyre të dhënave për aplikimin e masave më të lehta për sigurimin e pranisë së të akuzuarit, në fakt, jemi më afër numrave të dy viteve më parë⁵ për aplikimin e masave më të lehta për sigurimin e pranisë së personave të akuzuar gjatë procedurës penale (shiko Grafikon nr.14).

Grafiku nr.14
(Masat parandaluese)

Duke i pasur parasysh vetëm të dhënat për zbatimin e masave për sigurimin e pranisë së personave të akuzuar në përputhje me të dhënat nga rastet e vëzhguara, mund të konstatojmë se gjykatat tona në masë të madhe e respektojnë të drejtën e lirisë të personave të akuzuar, gjegjësisht në masë të madhe e respektojnë parimin e supozimit të pafajësisë në krahasim me zbatimin e masave që e cenojnë seriozisht të drejtën e tyre të lirisë që është e garantuar me kushtetutë⁶. Me këtë, mund ta përsërisim kënaqësinë e vitit të kaluar për përmbajtjen nga ana e gjykatës për zbatimin e masave për sigurimin e pranisë së të akuzuarit, gjegjësisht mund të konstatohet se gjykatat tona në lëndët e krimit të organizuar dhe korrupsionit e respektojnë plotësisht të drejtën e lirisë së të akuzuarve.

Megjithatë, këndvështrimi i këtyre ndaj këtyre masave është, deri diku, i njëanshëm, sepse ky interpretim nuk e merr parasysh qëllimin e ekzistimit të këtyre masave, gjegjësisht duke e favorizuar të

5 Shih: Misoski B., Avramovski D., Petrovska N., Analiza e të dhënave nga procedurat e vëzhguara gjyqësore në vitin 2017, Misioni i OSBE në Shkup, viti 2018.

6 Shih: Josipović Ivo, Uhićenje i pritvor, Targa, Zagreb, 1998, fq. 38-40, si dhe Tombs Jacqueline and Jagger Elizabeth, Denying Responsibility, Sentencers' Accounts of their Decisions to Imprison, British Journal of Criminology, 2006, (803-821), fq. 810.

drejtën e të akuzuarit për liri e injorojmë të drejtën për gjykim efikas dhe veprim efektiv. Në fakt, nëse merret parasysh përqindja e lartë e seancave të shtyra për shkak të mungesës së të akuzuarit, duket se efikasiteti i sistemit të drejtësisë penale në rastet tona nuk mund të mbështetet në zbatimin e masave për sigurimin e pranisë. Me fjalë të tjera, mund të konkludojmë se, për fat të keq, gjyqtarët, jo rrallë, shumë lehtë i shtyjnë seancat gjyqësore në të cilat mungon i akuzuari dhe gjatë vlerësimit të shkaqeve për mungesën e të akuzuarit, shpesh herë, duket se kanë, ndoshta edhe mirëkuptim të tepërt për gjendjen e të akuzuarit, dhe me këtë rast nuk zbatojnë masa më të rrepta për ta siguruar praninë e tij. Mu për këtë arsye, konsiderojmë se përqindja e lartë e seancave të shtyra mund të zvogëlohet deri diku edhe me aplikimin më të shpeshtë të masave më të lehta për sigurimin e pranisë së të akuzuarit, edhe atë përmes kombinimit adekuat të tyre mund të krijohet cilësi dhe sasi e përshtatshme për ta detyruar të të akuzuarin të marrë pjesë rregullisht në seancat gjyqësore, me ç'rast zbatimin e masave për sigurimin e pranisë së të akuzuarit nuk do të kishte karakter ndëshkues.

Një konkluzion tjetër është se gjyqtarët nuk kanë fonde të mjaftueshme dhe mjete të procesit me anë të të cilave do të mund të verifikonin nëse i akuzuari me të vërtetë mungon me arsye apo thjesht e manipulon gjykatën, dhe mbi këtë bazë edhe gjyqtarët do të mund ta bazonin vendimin e tyre për zbatimin më të shpeshtë të masave për sigurimin e pranisë së të akuzuarve gjatë procedurave penale. Mu për këtë arsye, konsiderojmë se është e nevojshme të riaktualizohet përfundimi i vitit të kaluar për ndryshime ligjore përmes të cilave do të futej një shërbim i veçantë në sistemin e drejtësisë penale, i cili do t'ua jepte këto të dhëna gjyqtarëve për profilin e personit të akuzuar. Njëra nga mënyrat për zbatimin e këtij rekomandimi është ndryshimi dhe përmirësimi i Ligjit për Shërbimin e Provës, me ç'rast zyrtarëve të Shërbimit të provës do t'u jepeshin këto kompetenca për t'i ndihmuar gjyqtarët, të cilët në esencë janë të afërta me kompetencat aktuale të zyrtarëve të Shërbimit të provës për të bërë vlerësime të rrezikut për personat e dënuar dhe të akuzuar sipas nenit 11 të Ligjit për Shërbimin e Provës⁷. Kuptohet, këto ndryshime ligjore do të kërkonin në mënyrë të pashmangshme edhe një rritje të konsiderueshme të kapaciteteve njerëzore dhe materiale të Shërbimit të provës, për të cilën mund të konstatojmë me kënaqësi se dalëngadalë po fillon ta ushtrojë kompetencën dhe funksionin e tij ligjor.

Argumente të ngjashme në lidhje me ekzistimin e një shërbimi të veçantë për t'i ndihmuar gjyqtarët në krijimin e profilit social të të akuzuarit mendojmë se janë të vlefshme edhe për përcaktimin dhe zbatimin e masës së paraburgimit shtëpiak, i cili, për fat të keq, këtë vit shënon rënie në krahasim me 14 masat e vitit të kaluar, me ç'rast sivjet janë regjistruar 2 masa të tilla. Megjithatë, konsiderojmë se është për t'u lavdëruar fakti se në të paktën 2 raste gjykata gjeti fuqinë që ta zbatojë këtë masë më të lehtë për dallim nga viti 2017, kur kjo masë nuk u përcaktua asnjëherë⁸. Në këtë drejtim, konsiderojmë se është e nevojshme të riaktualizohet përfundimi i vitit të kaluar në lidhje me zbatimin adekuat të masës së paraburgimit shtëpiak dhe kufizimin e tij vetëm për disa kategori të caktuara njerëzish.

Këtë vit mund të jemi të kënaqur që ky problem është trajtuar siç duhet në ndryshimet dhe plotësimet e LPP-së, të cilat janë në fazën përfundimtare dhe gjenden në procedurë parlamentare. Por, për fat të keq ende nuk janë miratuar nga Parlamenti i Republikës së Maqedonisë së Veriut. Në lidhje me këtë mund të konstatojmë se në ndryshimet e propozuara ligjore në LPP, në tërësi janë pranuar edhe rekomandimet e Koalicionit në lidhje me kufizimin e zbatimit të paraburgimit shtëpiak vetëm për të

7 Gazeta Zyrtare e RM nr. 226/2015.

8 Shih: Misoski B., Avramovski D., Petrovska N., Analiza e të dhënave nga procedurat e vëzhguara gjyqësore në vitin 2017, Misioni i OSBE në Shkup. Viti 2018

moshuarit dhe të dobëtit, gratë shtatzëna dhe të akuzuarit me sëmundje kronike⁹, duke i marrë parasysh me këtë rast specifikat e sanksionit të paraburgimit shtëpiak në Kodin Penal.

Megjithatë, për fat të keq, ende nuk kemi ndërhyrje adekuate në dispozitat e Ligjit për Shërbimin e Provës dhe në LPP, ku në mënyrë adekuate do të parashiheshin dispozita për avancimin e zbatimit të masës së paraburgimit shtëpiak me mbikëqyrje elektronike, me anë të së cilës, eventualisht, do të mund të rritej dhe të përmirësohej zbatimi i kësaj mase. Duke u nisur nga aplikimi i ngjashëm i këtyre dy masave të ndryshme, konsiderojmë se masat për sigurimin e pranisë, paraburgimi shtëpiak dhe paraburgimi shtëpiak me mbikëqyrje elektronike do të duhej të vendosen nën kompetencën e zyrtarëve të Shërbimit të provës, në mënyrë që gjykatat të mund të jenë të sigurta në konfidencialitetin dhe përshtatshmërinë e zbatimit të këtyre masave.¹⁰

Pikërisht ngjashmëria në zbatimin praktik të masave më të lehta për sigurimin e pranisë dhe të sanksioneve alternative nga ana e organeve të hetuesisë, si dhe niveli i përgatitjes profesionale të zyrtarëve të Shërbimit të provës, na çon në përfundimin se, në kushtet kur ekziston një Shërbim i fortë i provës me autorizime të zgjeruara për ta ndihmuar gjykatën duke përgatitur profilin socio-ekonomik të të akuzuarit gjatë procedurës penale, masat më të lehta do të mund të zbatoheshin më shpesh se sa paraburgimi, e po ashtu do të mund të bëhej edhe një kombinim më i përshtatshëm dhe më efektiv i masave më të lehta, me zbatimin e të cilave nuk do të vihej në dyshim prania e të akuzuarit gjatë procedurës penale¹¹.

Në lidhje me zbatimin e kufizuar ose moszbatimin e masës së garancisë, mund të ofrohen disa argumente, i pari prej të cilave është problemi tashmë i shtjelluar gjerësisht sa i përket disponueshmërisë së të dhënave për pasurinë e të akuzuarit, si dhe problemi me strukturën komplekse pronësore të pronës që depozitohet si garanci nga të akuzuarit se do të marrin pjesë në seancat gjyqësore. Për më tepër, konsiderojmë se nëse gjykata do të kishte të dhëna të mjaftueshme dhe adekuate për gjendjen e vërtetë të pronës së të akuzuarve, shpeshherë do të ishte e kënaqur edhe me shumica më të ulëta si garanci, të cilat në raste të caktuara do të ishin më të lehta për t'u realizuar në rast të mungesës së pajustificuar të të akuzuarve nga gjykimet. Në këtë mënyrë, nëse gjykata do të kishte njohuri të plotë për profilin financiar dhe personal të të akuzuarit kur vendos për garancinë, do të mund ta përcaktonte në mënyrë të pavarur dhe më të përshtatshme sasinë e garancisë. Me këtë, do të shmangej praktika kur të akuzuarit në propozimin për përcaktimin e garancisë shpeshherë gjykatës i propozojnë pronë shumë të madhe, por e cila është e vështirë për t'u transferuar ose pronë që është e vështirë për t'u realizuar në rast të arratisjes së të pandehurit, me ç'rast, faktikisht, kjo pronë nuk përbën asnjë garanci për gjykatën se i akuzuari do të paraqitet rregullisht në të gjitha seancat e shqyrtimit kryesor. Kjo për arsye të thjeshtë se në rast të arratisjes së të akuzuarit, prona e depozituar me një strukturë kaq të ndërlikuar të pronësisë, as gjykata, e as institucionet shtetërore nuk do të mund ta realizonin ose ta likuidojnë, për ta realizuar me të vërtetë kërcënimin në rast të dështimit të garancisë. Mu për këtë arsye, konsidero-

9 Po aty

10 Shih: Hucklesby Anthea and Marshall Emma, Tackling Offending on Bail, The Howard Journal, Vol. 39, No.2. May, 2000, fq. 150-170, ose Misoski B., Can Law on Probation Improve the Implementation of the Measures for Providing the Defendant's Presence in the Criminal Trials in the Republic of North Macedonia?, EU AND MEMBER STATES – LEGAL AND ECONOMIC ISSUES Vol 3 (2019). <https://hrcaak.srce.hr/ojs/index.php/eclic/index>

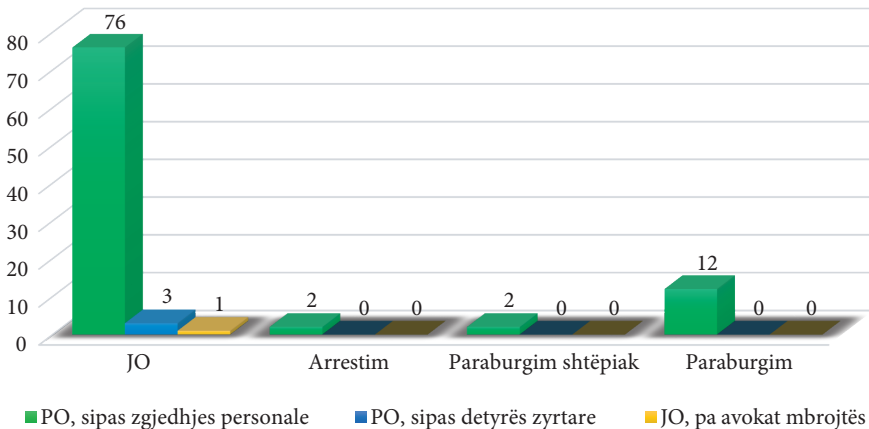
11 Për këtë, nga përvoja e vendit mund të shërbejë praktika gjyqësore në rastin "Perandoria" (Imperija), kur njëri prej të akuzuarve ankohet se zbatimi i masës parandaluese "Konfiskimi i përkohshëm i dokumentit të udhëtimit ose dokumentit tjetër për kalimin e kufirit shtetëror, përkatësisht ndalim për dhënie e tij", paraqet kufizim të tepërt të lirisë së tij dhe kërkon zëvendësimin e kësaj mase me garanci. Gjë që flet në favor të konkluzionit se nëse këto masa dozohen dhe planifikohen siç duhet, ato mund ta garantojnë në masë të madhe praninë e të akuzuarit gjatë procedurës penale, në vend që të zbatohet masa më e rreptë, të paktën sipas definicionit, ajo e paraburgimit.

ANALIZË e të dhënave nga vëzhgimi i procedurave gjyqësore në fushën e krimit të organizuar dhe korrupsionit në vitin 2019

jmë se për tejkalimin e enigmës aktuale në gjykatat vendase në zbatimin e garancisë, do të ndihmonte vendosja e kompetencës së veçantë për profilizim specifik të karakteristikave sociale dhe financiare të të akuzuarit, duke krijuar shërbime të veçanta qoftë në kuadër të Prokurorisë Publike, apo në kuadër të Shërbime të provës¹².

Një argument shtesë në lidhje me (mos)zbatimin e garancisë është edhe fakti se kjo masë, për fat të keq, ende perceptohet si masë zëvendësuese e paraburgimit, kështu që garancia shpesh herë propozohet si zëvendësim i paraburgimit të përcaktuar fillimisht gjatë hetimit. Në këtë drejtim, konsiderojmë se kjo praktikë në një farë mënyre ka një efekt demotivues ndaj gjykatës për zbatimin e garancisë gjatë shqyrtimeve kryesore të vëzhguara, duke marrë parasysh faktin se gjykata tashmë ka vendosur një herë për përcaktimin e saj, mirëpo nga propozimi fillestar deri te propozimi i përsëritur nuk ka ndonjë ndryshim të madh në rrethanat faktike as te i akuzuari, as te faktet, e as në statusin e tij pronësor.

Lidhur me ndihmën efikase juridike të ofruar nga mbrojtësi i të akuzuarit, me kënaqësi mund të konstatojmë se këtë vit, të akuzuarit që ishin në paraburgim në të gjitha rastet kishin avokatin e tyre mbrojtës. Nga ana tjetër, në asnjë rast asnjëri prej të akuzuarve të paraburgosur nuk kishte mbrojtës të caktuar sipas detyrës zyrtare, që, në një farë mënyre, edhe mund të pritet, duke pasur parasysh profilin e personave të akuzuar në rastet e vëzhguara të krimit të organizuar dhe korrupsionit (shih Grafikon nr.15).

Grafiku nr.15
(Prania e avokatit mbrojtës dhe paraburgimi)

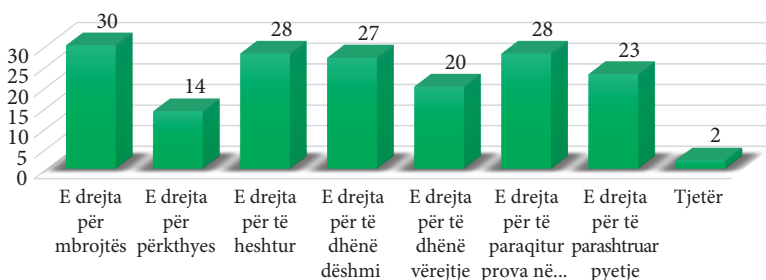
12 Shih kompetencën e Shërbimeve të provës, për shembull, në Holandë ose në Francë, në: Van Kalmthout, AM, Durnesku, I., Probata në Evropë, fq. 23-30; ose në SHBA, Federal Pretrial Risk Assessment Instrument, User's Guide, Office for Probation and Pretrial Services, 2016. Gjetet në: <https://www.ncjrs.gov/> ose Cesaro Gianluca, "Probation officers are key actors in reforming pre-trial detention and ensuring effective cross-border justice in the EU", gjetet në: <http://cep-probation.org/probation-officers-are-key-actors-in-reforming-pre-trial-detention-and-ensuring-effective-cross-border-justice-in-the-eu/>

KËSHILLAT PËR TË DREJTAT

Statusi i personit të akuzuar në procedurë, në masë të madhe, vetvetiu është specifik, veçanërisht nëse e marrim parasysh faktin se në procedurat penale personi kundër të cilit zhvillohet procedura përballlet me kufizim të lirisë së tij. Për ta mbrojtur personin e akuzuar nga veprimi arbitrar i organeve shtetërore në çdo fazë të procedurës, shteti garanton të drejta të caktuara të procesit dhe nëse ato nuk sigurohen, mund të shkelet e drejta e garantuar për gjykim korrekt dhe të drejtë.

Bazat për garancitë e procesit në procedurë përcaktohen në fazën kur personi i akuzuar njihet me përmbajtjen e aktakuzës dhe kualifikimin e veprës me të cilën akuzohet. Gjatë monitorimit të procedurave, vëzhguesit konstatuan se në 15% të rasteve (gjysma e të cilave ishin në GjThP - Shkup, ndërsa gjysma tjetër në GjTh - Kumanovë), të akuzuarit nuk u pyetën fare nga gjykata se a e kuptuan se për çfarë akuzoheshin.

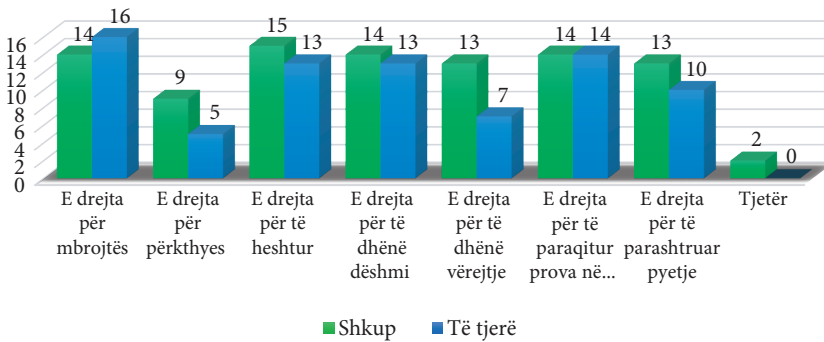
Personi i akuzuar gëzon mbrojtje deri në atë shkallë sa që me ligj parashihet se nëse gjykata vepron në kundërshtim me dispozitat që parashohin këshillim të detyrueshëm për të drejtat, dëshmia e të akuzuarit nuk mund të përdoret gjatë procedurës gjyqësore. Kjo është arsyeja pse këshillat për të drejtat ishin objekt i analizës edhe këtë vit. Kështu, gjatë përpunimit dhe analizës së të dhënave të mbledhura nga vëzhguesit, konstatuam (Grafiku nr.16) se të drejtat për të cilat më shpesh këshillohen të akuzuarit janë, në fakt, e drejta për avokat mbrojtës, e drejta për të paraqitur prova dhe e drejta për të heshtur, për dallim nga të dhënat e vitit të kaluar, të cilat tregonin se të drejtat më të përmendura ishin e drejta për të dëshmuar, e drejta për të paraqitur prova në mbrojtje të vetes, si dhe e drejta për të heshtur, dhe menjëherë pas kësaj, e drejta për vërejtje, respektivisht për avokat mbrojtës. Ajo që është identike me të dhënat nga viti 2018 është këshilla për të drejtën për përkthyes, e cila, qartazi, përdoret me kufizim, pavarësisht nga ajo se a bëhet fjalë për lëndë nga fusha e krimit të organizuar dhe korrupsionit apo për lëndë me maturi penale.

Grafiku nr.16
(Këshillat për të drejtat)

Duke marrë parasysh sa raste janë monitoruar në GjThP - Shkup, e sa në qytetet e tjera, këshillat për të drejtat e kanë raportin e ngjashëm, me atë që e drejta për përkthyes dhe e drejta për të dhënë vërejtje, në gjykatat e tjera në vend, janë të drejtat për të cilat të akuzuarit janë këshilluar më së paku (shih Grafikon nr.17).

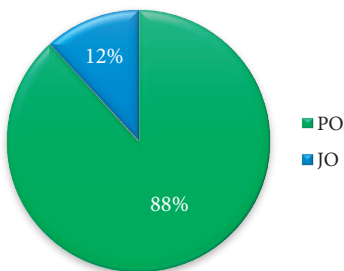
ANALIZË e të dhënave nga vëzhgimi i procedurave gjyqësore në fushën e krimit të organizuar dhe korrupsionit në vitin 2019

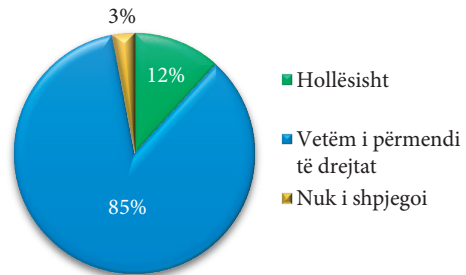
Grafiku nr.17

(Këshillat për të drejtat në GjThP - Shkup kundrejt gjykatave të tjera themelore)

Në komentin e LPP-së parashikohet se "Çdo këshillë që është përmendur në paragrafin 1 të nenit 206 të LPP-së, të akuzuarit duhet t'i tregohet veç e veç dhe atij duhet t'i jepet mundësia të deklarohet veç e veç për secilën të drejtë nga paragrafi 1 i këtij neni.¹³" Nëse ky interpretim i autorëve do të ishte pranuar nga gjyqtarët që e zbatojnë ligjin, grafiku nr.12 gjegjësisht 17, do t'i kishte përmbushur me 100 për qind të gjitha kategoritë e të drejtave të cilat janë të parapara, por meqenëse kjo nuk është kështu, mbetet që kjo çështje të trajtohet nga ata që punojnë në praktikë me qëllim të përmirësimit të gjendjeve në lidhje me këshillat për të drejtat. Megjithatë, të drejtat e të akuzuarve nuk nënkuptojnë vetëm përmendjen e tyre, por ato duhet edhe të shpjegohen në mënyrë që është e kuptueshme për të akuzuarin. Kjo është një situatë tjetër në të cilën, ndoshta, ka nevojë për ndërhyrje gjatë zbatimit të ligjit, pasi në 12% të rasteve, vëzhguesit kanë vërejtur se të drejtat e të akuzuarve nuk janë shpjeguar në mënyrë të duhur. Kjo do të thotë se ato nuk janë shpjeguar në mënyrë që është e kuptueshme për të akuzuarin (Grafiku nr.18). Po të shihet sipas gjykatave, kjo praktikë negative është regjistruar në Gjykatat Themelore në Manastir dhe Strugë dhe vetëm në një rast në GjThP - Shkup.

Grafiku nr.18

Grafiku nr.19

Megjithëse në pjesën e shpjegimit të të drejtave për të akuzuarin në gjuhë të kuptueshme ka një përmirësim të situatës në krahasim me vitin e kaluar, po të bëhet një krahasim me lëndët që kanë të bëjnë me veprat me maturi penale, në pjesën e mënyrës së shpjegimit të të drejtave vërejmë ngecje. Në

13 Kallajxhiev G., Llazhetiq G., Nedellkova L., Denkovska M., Trombeva M., Vitllarov T., Jankullovska P., Kadiev D., Koment i Ligjit për procedurën penale, OSBE, Shkup, 2018

fakt, në vitin 2017, përqindja e shpjegimit të të drejtave në gjuhë të kuptueshme për të akuzuarin ishte 93%, në vitin 2018, kjo përqindje ka rënë në 75%, ndërsa në vitin 2019 shohim përsëri një tendencë rritjeje prej 88%. Po ta analizojmë më thellë këtë çështje, në aspekt të diapazonit të shpjegimit, do të shohim se ka një përqindje të madhe të shqyrtimeve në të cilat gjyqtari vetëm i ka përmendur të drejtat (85%), ndërsa në një pjesë minimale (3%) të drejtat nuk janë shpjeguar fare. Kjo statistikë negative ka të bëjë me Gjykatën Themelore në Manastir, ku jo vetëm që janë regjistruar një numër i madh shqyrtimeve ku vetëm janë përmendur të drejtat, por edhe i shqyrtimeve ku ato nuk janë shpjeguar fare.

ZBATIMI I PRANIMIT TË FAJIT

Procedura për pranimin e fajit gjatë shqyrtimit kryesor është një element i domosdoshëm i analizave të Koalicionit për gjykim të drejtë, me të cilat analizohet drejtësia e procedurave të vëzhguara¹⁴. Specifikat e procedurës penale në të cilat i akuzuari e ka pranuar fajin janë interesante për analizë, si nga pikëpamja teorike ashtu edhe nga pikëpamja praktike. Shkalla e respektimit të të drejtave të procesit të të akuzuarit në korrelacion me heqjen dorë në mënyrë të paravar nga ana e të akuzuarit nga një pjesë e garancive të procesit për gjykim të drejtë, e me këtë edhe ndikimi i një procedure të tillë të shkurtuar, shikuar përmes prizmit të ekonomisë së procesit dhe kursimit të burimeve gjyqësore dhe ndikimit të këtyre veprimeve të procesit, kanë një ndikim të konsiderueshëm në perceptimin e përgjithshëm të publikut për drejtësinë e procedurës penale. Aq më tepër kur kihat parasysh se ndikimi i pranimit të fajit nga i akuzuari mbi veprimet e tjera të procesit që ndërmerren gjatë procedurës penale, edhe atë kryesisht mbi provat dhe shkallën e provës, është i lidhur drejtpërdrejt edhe me shkallën e efikasitetit të drejtësisë penale.

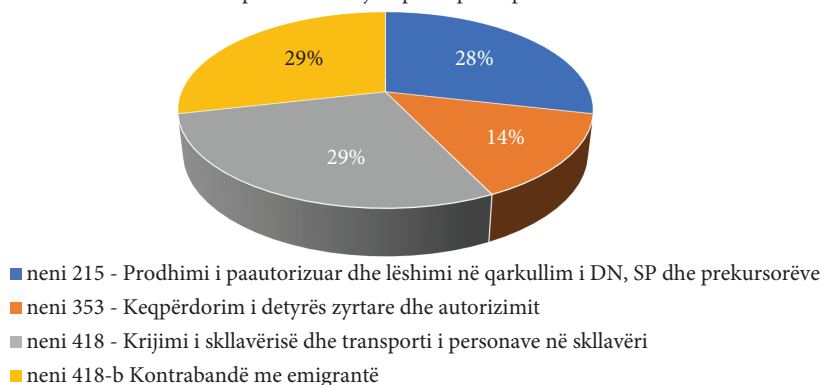
Në lëndët e vëzhguara gjatë këtij viti, vëzhguesit tanë regjistruan vetëm 7 pranime të fajit nga ana e të akuzuarve. Këto të dhëna flasin për faktin se pranimi i fajit gjatë shqyrtimit kryesor po bëhet gjithnjë e më i rrallë në rastet e vëzhguara. Në fakt, për dallim nga 40 pranimet e fajeve të regjistruara në vitin 2017¹⁵ dhe 26 në 2018¹⁶, këtë vit, për fat të keq, vëzhguesit tanë kanë dëshmitarë të vetëm 7 pranimeve të fajit nga të akuzuarit gjatë shqyrtimit kryesor. Një rënie e këtillë eksponenciale e pranimit të fajit nga të akuzuarit gjatë shqyrtimit kryesor paralajmëron një problem të mundshëm sistematik sa i përket zbatimit të këtij instituti në procedurën penale.

14 Procedurë që njihet në shumë legjislacione nëpër botë, si dhe nga ana e Këshillit të Evropës përmes Rekomandimit Nr. (87) 18, të Komitetit të Ministrave të Vendeve Anëtare lidhur me Thjeshtësimin e Drejtësisë Penale. Shih edhe: Buzharovska G., Misoski B., Plea Bargaining under the CPC of the Republic of Macedonia, në Simplified Forms of Procedures in Criminal Matters – Regional Criminal Procedure Legislation and Experiences in Application, Ivan Jovanovic and Mirosljub Stanisavljevic eds., OSCE Mission to Serbia, 2013

15 Shih: Misoski B., Avramovski D., Petrovska N., Analiza e të dhënave nga procedurat e vëzhguara gjyqësore në vitin 2017, Misioni i OSBE në Shkup. Viti 2018

16 Shih: Misoski B., Avramovski D., Petrovska N., Analiza e të dhënave nga procedurat e vëzhguara gjyqësore në vitin 2018, Misioni i OSBE në Shkup. viti 2019

Numri i pranimit të fajtit sipas veprave penale

Grafiku nr.20

Në fakt, përkundër parakushteve të evidentuara negative për rënien e numrit të pranimit të fajtit nga ana e të akuzuarve gjatë shqyrtimit kryesor, siç është për shembull, heqja e parashikueshmërisë së sanksionit penal që u interpretua si epilog i dëshiruar me heqjen e Ligjit të kritikuar gjerësisht¹⁷ dhe të papërgatitur si duhet për përcaktimin e llojit dhe lartësisë së sanksionit penal, me sa duket kjo praktikë e mos përdorimit të pranimit të fajtit nga i akuzuari gjatë procedurave gjyqësore është duke marrë përmasa problematike. Kështu, me sa duket, mund të përmenden dy arsye për mos përdorimin e këtij instituti.

Fillimisht, një arsye e qartë për të mos e përdorur pranimin e fajtit si një mënyrë efektive dhe e shpejtë për ta përfunduar procedurën penale është politika e butë ndëshkuese, që do të thotë se, pas përfundimit të procedurës së rregullt penale, të akuzuarit zakonisht do ta merrnin ose dënimin e njëjtë penal ose dënimin më të lehtë sesa në rastet kur do të pajtoheshin ta pranonin fajin. Mu kjo është arsyeja pse konsiderojmë se duhet të përgatitet një Udhëzues për gjyqtarët dhe palët në procedurën penale, përmes të cilit sanksioni i propozuar dhe ulja e tij sa i përket veprës konkrete penale do të ishin të qarta në rast se bëhet pranimi i fajtit nga i akuzuari. Megjithatë, konsiderojmë se ky Udhëzues nuk duhet të jetë i detyrueshëm, por duhet të jetë vetëm informues dhe duhet të përgatitet në përputhje me kriteret reale, objektivisht të matshme dhe kriteret statistikore dhe të drejta¹⁸. Me fjalë të tjera, diametralisht i kundërt me Ligjin paraprak për Përcaktimin e Llojit dhe Lartësisë së Sanksionit Penal, i cili, për fat të mirë, është shfuqizuar. Probabiliteti i sanksionit për sa i përket llojit dhe lartësisë mund të arrihet edhe duke e përdorur sistemin AKMIS, në atë mënyrë që prej tij do të gjeneroheshin sanksionet mesatare për veprat e ngjashme penale, por duke e pasur parasysh shkallën e cilësisë në të cilën ndodhet ky

17 Shih: Kanevçev M., Për disa zgjidhje (kontraverze) nga Ligji për Përcaktimin e Llojit dhe Lartësisë së Sanksionit Penal, MRKPK, viti 24, nr. 1, 2017, gjendet në: <http://maclc.mk/Upload/Documents/Metodija%20Kanevchev%202.pdf> ose Tupançeski N., Deanoska Trendafillova A., Një vit nga zbatimi i Ligjit për Përcaktimin e Llojit dhe Lartësisë së Sanksionit Penal - Problemet dhe sfidat, MRKPK, viti 24, nr. 1, 2017, gjendet në: <http://maclc.mk/Upload/Documents/Tupanceski,%20Deanoska.pdf>

18 Sipas mënyrës së përgatitjes së Udhëzimeve Federale për Ndëshkim të SHBA-ve, shih Gruevska Drakulevski A., Misoski B., Analizë krahasuese e mekanizmeve të udhëzimeve për matjen e dënimit: Udhëzime për matjen e dënimeve në SHBA, MRKPK, viti 21, nr. 1, 2014, gjendet në: <http://maclc.mk/Upload/Documents/06.pdf>. Me këtë rast apelojmë që të kihet kujdes të mos përsëritet gabimi që është bërë me Rregulloren për matjen e dënimit, të miratuar nga GjSRMV-ja, e cila ishte gjithashtu një moment interesant në historinë më të re juridike të Maqedonisë së Veriut. Shih: Lazhetiç Buzharovska G., Politika e pabarabartë ndëshkuese dhe ndikimi i saj në marrëveshjen për fajin për sanksionin penal sipas Ligjit për Procedurën Penale, MRKPK, viti 21, nr. 1, 2014, gjendet në: <http://maclc.mk/Upload/Documents/03.pdf>

sistem, konsiderojmë se kjo mënyrë e përcaktimit të sanksioneve mesatare do të ishte e sigurt vetëm pas një reforme të plotë dhe përmirësimit të sistemit AKMIS dhe pas zbatimit të tij adekuat për disa vite me radhë, në mënyrë që të fitohen tregues relevantë statistikorë nga lëndët që janë futur në këtë sistem¹⁹.

Arsyeja e dytë për të mos e përdorur procedurën për pranimin e fajit nga i pandehuri gjatë procedurës penale mund të gjendet edhe në kohëzgjatjen e procedurës penale dhe në paqartësinë për t'u dënuar pas procedurës së kryer penale për të cilën, kohët e fundit, gjithnjë e më shumë jemi dëshmitarë. Në fakt, për shkak të shtyrjeve të shpeshta në seancave gjyqësore, shpesh edhe për fajin e të akuzuarve dhe avokatëve të tyre mbrojtës²⁰, të cilët gjejnë mundësi të procesit për ta vonuar procedurën penale, madje edhe pas skadimit të afateve të vjetërsisë për ndjekje penale, duket se ndonjëherë është me të vërtetë e gabuar të pritet që të akuzuarit të dëshirojnë që procedura penale që zhvillohet kundër tyre të përfundojë vetëm në një seancë dhe në një interval kohor relativisht të shkurtër dhe të shpejtë.

Një argument shtesë për këtë pretendim është edhe fakti se nga 7 pranime të fajit gjatë shqyrtimit kryesor, 5 janë dhënë për vepra të lehta për të cilat zhvillohet procedurë e shkurtuar, ndërsa vetëm 2 pranime të fajit janë bërë për vepra penale për të cilat është paraparë dënim me më shumë se 5 vjet burg dhe për të cilat zhvillohet procedurë e rregullt penale. Kjo do të thotë se të pandehurit nuk janë të gatshëm ta pranojnë menjëherë fajin për veprat më të ndërlikuara dhe më të rënda, por edhe sikur të vendosin ta pranojnë fajin, këtë zakonisht e bëjnë për veprat penale për të cilat zhvillohet procedurë e shkurtuar.

Në këtë drejtim, konsiderojmë se është e nevojshme të rritet efikasiteti i gjykatës në procedurë, dhe kështu të rritet siguria për një epilog të plotfuqishëm të procedurës penale, si bazë për rritjen e numrit të pranimeve të fajit nga ana e të akuzuarve gjatë procedurës penale.

Një argument shtesë në lidhje me rënien e numrit të pranimeve të fajit, ndonjëherë mund të gjendet edhe tek pala e provës së aktakuzës. Në fakt, duke e marrë parasysh kryesisht natyrën komplekse të veprave penale që ishin objekt i vëzhgimit dhe i analizës këtë vit, si dhe faktin që në këto raste shpeshherë bëhet fjalë për të akuzuar me lidhje të forta shoqërore përmes të cilave ndonjëherë gjatë procedurës penale kalkulojnë edhe me mundësinë për të ndikuar në prova të caktuara, kryesisht mbi dëshmitarët, në favor të caktuar të tyre, në raste të proceseve gjyqësore që zgjasin shumë, duket se ata kanë tendencë për ta ndryshuar mendimin e tyre pikërisht për shkak të frikës nga paqartësia e procedurës penale. Thënë të vërtetën, rregullimi aktual i sistemit të procedurës penale, kur këto prova mblidhen vetëm gjatë hetimit, dhe nxirren vetëm gjatë shqyrtimit kryesor, ose kur deklaratat e dëshmitarëve gjatë hetimit vetëm shënohen në procesverbal, e më rrallë edhe incizohen te prokurori publik, me ç'rast më pas kanë përdorim të kufizuar në këtë formë gjatë shqyrtimit kryesor, ka ndikim të madh te dëshmitarët dhe gatishmëria e tyre për të dëshmuar gjatë gjykimeve. Mu për këtë arsye, konsiderojmë se, veçanërisht në këto raste, gjyqtarët duhet ta marrin parasysh zbatimin e dispozitave të LPP-së, në aspekt të koncentrimit të seancave gjyqësore dhe harmonizimit të orareve të të gjitha subjekteve të përfshira në procedurën penale në mënyrë që do të mundësonte koncentrim të seancave gjyqësore, e jo caktimin e tyre me një shpeshësi prej një deri në dy seanca në muaj.

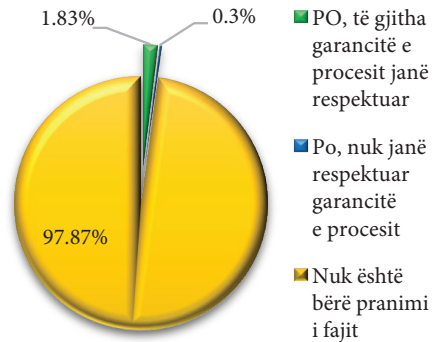
19 Në këtë mënyrë, do të ndiqeshin përvojat e gjykatave në Angli, për më shumë shih: M. McConville, "Plea Bargaining: Ethics and Politics", *Journal of Law and Society*, Vol. 25, no. 4, 1998, fq. 570 dhe të tjerët; ose Sprack John, *A Practical Approach to Criminal Procedure*, Oxford University Press, 10-th Edition 2005, fq. 92.

20 Në këtë drejtim, shih të dhënat e fundit nga Gjykata Themelore Penale mbi vjetërsimin e lëndës së njohur më mirë me emrin "TNT".

ANALIZË e të dhënave nga vëzhgimi i procedurave gjyqësore në fushën e krimit të organizuar dhe korrupsionit në vitin 2019

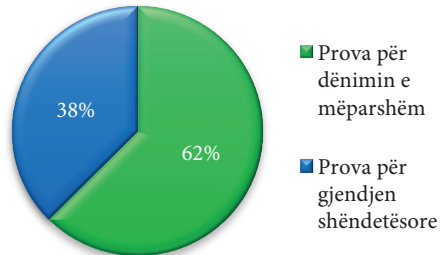
Nga ana tjetër, duke e analizuar drejtësinë dhe ligjshmërinë e procedurës në rastet e pranimit të fajit, nuk mund të konstatojmë keqpërdorime të mëdha të procesit, për shkak të të cilave ky institut nuk do të zbatohet ose do të kishte një rënie kaq drastike.

Në fakt, nëse merren parasysh të dhënat nga vëzhguesit tanë nga seancat e vëzhguara në të cilat është bërë pranimi i fajit, mund të konkludojmë se në 6 nga 7 raste gjykata ka vepruar në përputhje me dispozitat e LPP-së, në mënyrë adekuate i kanë respektuar drejtat të të akuzuarit me këshillim të qartë për llojin e akuzës me të cilën ngarkohet i akuzuari, si dhe pasojat nga pranimi i fajit, por edhe se ka bërë përpjekje adekuate profesionale për të vlerësuar nëse pranimi i fajit është bërë me vetëdije dhe vullnetarisht (shih grafikun nr.21).

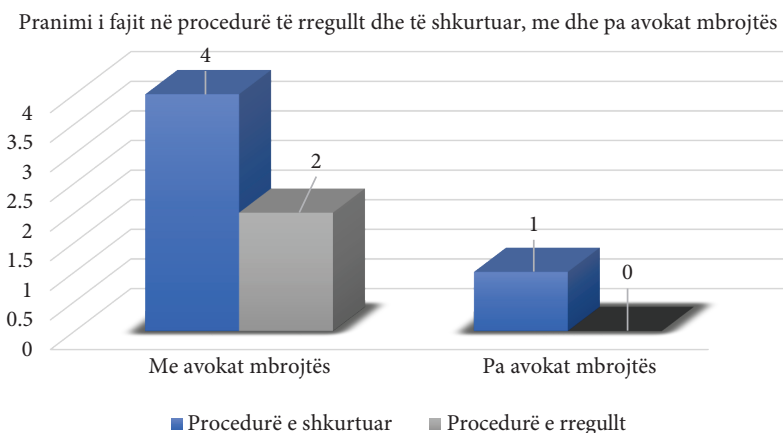
Grafiku nr.21
(Pranime të fajit)

Sa i përket mbështetjes me fakte të pranimeve të fajit, në 6 raste janë nxjerrë prova në lidhje me dënimin e mëparshëm të të akuzuarit, ndërsa në 3 raste janë nxjerrë prova për gjendjen shëndetësore të të akuzuarit. Konsiderojmë se praktika e vlerësimit të gjendjes shëndetësore të të akuzuarit është veçanërisht për t'u përhëndetur, sidomos në rastet kur gjykata ka dyshime për aftësinë e të akuzuarit për ta pranuar fajin (Grafiku Nr.22).

Grafiku nr.22
(Provat e nxjerra pas pranimit të fajit)

Për t'u përhëndetur është edhe fakti se në të gjitha rastet në procedurë të rregullt kur është bërë pranimi i fajit, i akuzuari kishte avokat mbrojtës, i cili nuk kundërshtoi se nuk ka pasur kohë të mjaftueshme për përgatitjen e duhur për mbrojtje efikase të të akuzuarit. Megjithatë, për fat të keq, një pranimi i fajit në procedurë të shkurtuar është bërë pa praninë e avokatit mbrojtës, gjë që nuk është në kundërshtim të qartë me dispozitat e LPP-së, por konsiderojmë se në këto raste, e duke i pasur parasysh garancitë më të rëndësishme të procesit që i ka akuzuari gjatë shqyrtimit kryesor, e nga të cilat heq dorë vullnetarisht me pranimin e fajit, gjykata duhet ta paralajmërojë të akuzuarin të kërkojë ndihmë nga avokati mbrojtës (shih Grafikun nr.23).

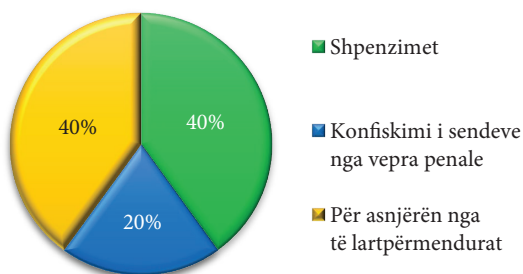

Grafiku nr.23

(Pranimi i fajit dhe avokati mbrojtës)

Mu për këtë arsye, konsiderojmë se nevojiten hulumtime të mëtejshme për ta përcaktuar rolin efikas të gjykatës²¹ në mbrojtjen e të drejtave të të akuzuarit në rrethana kur pranimi i fajit është bërë pa avokat mbrojtës në procedurë të shkurtuar. Në bazë të kësaj, konsiderojmë se ndoshta mund të jetë e arsyeshme të mendohet për korrigjimin e dispozitave të LPP-së duke futur praninë e detyrueshme të avokatit mbrojtës në kushte kur ka gatishmëri për pranim të fajit gjatë shqyrtimit kryesor edhe në procedurën e shkurtuar, si një garantues tjetër shtesë i të drejtave të të akuzuarit, pavarësisht nga fakti se në këto raste gjykata është ajo që i garanton këto të drejta të të akuzuarit.

72

Grafiku nr.24

(Vendimi i gjykatës)

Gëzon fakti që kemi rritje sa i përket vendimit të gjykatës për elementet dytësore të vendimit për lëndën penale, përveç elementeve kryesore që lidhen me llojin e veprës në kushte kur është bërë pranimi i fajit nga ana e të akuzuarit. Kështu, nga të dhënat e vëzhguesve tanë mund të konstatohet se gjykata ka vendosur edhe për sendet e konfiskuara edhe për shpenzimet gjyqësore, që në fakt është edhe detyrim ligjor në këto raste. Në këtë drejtim, do ta përsërisim përfundimin e vitit të kaluar²² se me

21 Për këtë qëllim, mund të shfrytëzohen njohuritë nga modeli burimor, të zbuluara nga Alshuler në: Alshuler, Albert W., The Trial Judge's Role in Plea Bargaining, Part I, Columbia Law Review, Vol. 76, No. 7. (Nov., 1976), pp. 1059-1154, si dhe nga autorët vendas: Misoski B., Ilikj Dimoski D., Judges' Role in the Evaluation of the Defendant's Plea within the Sentence Bargaining Procedure, Journal of the Faculty of Security, Skopje, University St. Klement of Ohrid, Bitola, 2016.

22 Shih: Misoski B., Avramovski D., Petrovska N., Analiza e të dhënave nga procedurat e vëzhguara gjyqësore në vitin 2018, Misioni i OSBE në Shkup. viti 2019

rritjen e përqindjes së vendimit të gjykatës, përveç për sanksionin dhe për elementet e tjera, e veçanërisht për dëmin, rritet besimi në gjyqësi, pasi që krijohet përshtypja në opinion se gjykata plotësisht e ka qartësuar ngjarjen penale-juridike në raport me të gjithë personat e interesuar. Në këtë mënyrë, publiku arrin në përfundimin se në rastet kur i akuzuari e ka pranuar fajin, të gjitha karakteristikat dhe garancitë e procedurës penale mbesin të respektuara, e me këtë edhe kjo procedurë perceptohet si e drejtë dhe e pranueshme. Mu për këtë arsye, konsiderojmë se gjyqtarët duhet të bëjnë përpjekje më të mëdha në këto raste dhe më shpesh të marrin vendim edhe për kompensim të dëmit, e jo t'i këshillojnë palët e dëmtuara që të ngrenë konteste civile (shih grafikonin numër 24).

Nga zbatimi i deritanishëm i pranimit të fajit nga i akuzuari gjatë shqyrtimit kryesor, sipas të dhënave tona nga lëndët e vëzhguara, instituti maqedonas i pranimit të fajit ka zhvilluar disa specifika në krahasim me zgjidhjen origjinale të huazuar dhe të adaptuar nga sistemi i drejtësisë penale të SHBA-ve. Në këtë drejtim, mund të veçojmë disa përfundime interesante, të cilat në praktikë janë problematizuar, në një farë mënyre, nga kërkëpamjet teorike mbi drejtësinë dhe efikasitetin e pranimit të fajit, gjë që, nga ana tjetër, detyrimisht kërkojnë ndryshim ose korrigjim dhe përmirësim, ose koment adekuat për zbatimin e drejtë të dispozitave të LPP-së, me të cilat rregullohet pranimi i fajit.

Aspekti i parë, të cilin ne e konsiderojmë të përshtatshëm për t'u komentuar, është shkalla e bindjes së gjykatës për sa i përket pranimit të fajit. Në fakt, sipas praktikës së vëzhguar, është e qartë përshtypja se gjykata i beson së tepërmi pranimit të fajit nga i akuzuari²³ dhe se, pothuajse aspak, përveç me përjashtim, nuk nxjerr prova në mbështetje të vërtetësisë së pranimit të fajit. Sipas kësaj, është e qartë përshtypja, e cila njëkohësisht është e gabuar, se pranimi i fajit nga i akuzuari është mbretëresha e provave dhe se ka forcë të lartë provuese, me ç'rast bëhet formalizimi i provave. Sipas koncepteve teorike nga e drejta krahasuese, konsiderojmë se është e udhës që t'i përsërisim specifikat konceptuale të pranimit të fajit të bëra gjatë shqyrtimit kryesor sa i përket peshës së tij provuese. Në fakt, sipas sistemit origjinal të së drejtës penale në Shtetet e Bashkuara të Amerikës, në kushte kur është bërë pranimi i fajit nga i akuzuari gjatë shqyrtimit kryesor, gjykata duhet të jetë e bindur në një nivel që është midis mbizotërimit të provave dhe bindjes përtej dyshimit të arsyeshëm²⁴. . . Ose, në praktikë, kjo do të nënkuptonte se prokurori publik ka prova adekuate në cilësinë e të cilave ai vetë është i bindur përtej dyshimit të arsyeshëm se pas kryerjes së procedurës së rregullt penale duke i prezantuar provat do të jetë në gjendje ta bindë gjykatën se i pandehuri është fajtor përtej dyshimit të arsyeshëm²⁵. Me këtë rast, në asnjë rast gjykata federale në SHBA nuk është e kufizuar për ta nxjerrë cilën do qoftë provë nga lista e provave që është në favor të aktakuzës, por ajo që është thelbësore për këtë institut në SHBA, është ajo se gjatë seancës për vlerësimin se pranimi i fajit a është bërë me vetëdije dhe në mënyrë vullnetare, gjykata të kërkojë nga i akuzuari që ai/ajo në tërësi vetë ta pranojë veprën penale për të cilën e pranon fajin dhe të përshkruajë se si është kryer vepra, ose të paktën ashtu siç është përshkruar në aktakuzë. Në këtë mënyrë edhe gjykata në gjykatat federale në SHBA mund të vlerësojë se a bëhet fjalë për pranim të vërtetë dhe të plotë të fajit apo për pranim të pjesshëm ose të rremë të fajit, gjegjësisht a ta pranojë ose jo pranimin e fajit nga i akuzuari.

23 Për peshën e provës së pranimit të fajit, shihni Damaska M., Okrivljenikov iskaz kako dokaz u suvremenom krivičnom procesu, Narodne Novine, Zagreb, 1962, fq. 65.

24 Shih: Hall D.E., Criminal Law and Procedure, 5th Edition, Delmar Cengage Learning, 2009, fq. 394, ose Tapper, C., Cross and Tapper on Evidence, 12th Edition, Oxford University Press, fq. 627 ose të Ingram L.J., Criminal Evidence, 12-ed. Elsevier, 2015; si dhe për shembull: Viano, E., Plea Bargaining in the United States: a Perversion of Justice, Revue Internationale De Droit Penal 2012/1-2 (vol. 83), gjendet në: <https://www.cairn.info/revue-internationale-de-droit-penal-2012-1-page-109.htm#>

25 Shih: Israel J.H., Kamisar, Yale, LaFave W. R., Criminal Procedure and the Constitution, Leading Supreme Court Cases and Introductory Text, 2003 Edition, ThomsonWest ose Bibas S., Incompetent Plea Bargain and Extrajudicial Reforms, Harvard Law Review, Vol. 126, 150:2012, gjendet në: [https://www.law.upenn.edu/cf/faculty/sbibas/workingpapers/126HarvLRev150\(2012\).pdf](https://www.law.upenn.edu/cf/faculty/sbibas/workingpapers/126HarvLRev150(2012).pdf)

Për dallim nga Rregullat federale të procedurës penale dhe nga praktika e gjykatave federale në SHBA, në vendin tonë, në një farë mënyre, procesi është vendosur mbrapshtë, kështu që pas prezantimit të aktakuzës nga prokuroria, gjykata vetëm përcakton nëse i pandehuri është i vetëdijshëm për atë se çka pranon, dhe nëse pranimi i fajit është bërë në mënyrë vullnetare, pa kërkuar me këtë rast nga i akuzuari që të dëshmojë dhe të shpjegojë se si dhe pse është kryer vepra penale për të cilën akuzohet, duke dhënë kështu dëshmi që do të paraqiste pranimit të plotë të fajit, ngjashëm me zgjidhjen origjinale anglo-saksone. Shikuar në këtë mënyrë, procedura kur kemi pranimit të fajit të ne formalizohet në mënyrë të pajustificueshme, ndërsa pranimi i fajit glorifikohet.

Mekanizmi korrigjues në sistemin tonë të drejtësisë penale konsiston në paragrafin 3 të nenit 381 të LPP -së, i cili e rregullon procedurën e pranimit të fajit. Në fakt, në sistemin tonë juridik penal, mekanizmi mbrojtës për gjykatën nga pranimet e pavërteta dhe jo të plota të fajit përbëhet nga dy pjesë. Pjesa e parë konsiston në fazën e vlerësimit nga ana e gjykatës nëse pranimi i fajit nga i akuzuari është bërë në mënyrë vullnetare, nëse i akuzuari është i vetëdijshëm për pasojat juridike nga pranimi i fajit, dhe nëse është i vetëdijshëm për pasojat që lidhen me kërkesën pronësore-juridike dhe me shpenzimet e procedurës penale (neni 381 paragrafi 2); dhe bëhet menjëherë pas fjalimeve hyrëse dhe këshillave për të drejtat, në kuptim të neneve 380 dhe 381 paragrafi 1 i LPP-së. Ndërsa, pjesa e dytë realizohet pas vlerësimit të asaj se a është bërë pranimi i fajit me vetëdije dhe në mënyrë vullnetare nga i akuzuari, me ç'rast në kuptim të paragrafit 3 të nenit 381 të LPP-së, gjykata në procedurën e provave do t'i nxjerrë vetëm ato prova që lidhen me vendimin për sanksionin.

Atë që ne e konsiderojmë si jo të drejtë ose, thënë ndryshe, si interpretim tepër kufizues i dispozitave të LPP-së nga gjykatat zbulohet në praktikën e gjykatave në RMV, si mbështetje për vendimin për sanksionin të merret vetëm prova për dënimin e mëparshëm të të akuzuarit, që si provë, është me të vërtetë e rëndësishme për përcaktimin e llojit dhe lartësisë së sanksionit penal, por nuk ka absolutisht asnjë peshë të provës, në kuptim të asaj se pranimi i fajit a është i vërtetë apo jo.

Në lidhje me këtë, konsiderojmë se përmes një interpretimi të këtyllë, pa dyshim të ngushtë, të dispozitës së paragrafit 3 të nenit, në praktikë, në fakt, pranimi i fajit fiton në mënyrë të pajustificueshme peshë më të madhe se sa provat e tjera. Mu për këtë arsye, konsiderojmë se në kuptim të postulateve teorike moderne për peshën e barabartë të provës dhe për forcën e pranimit të fajit si provë, duhet të bëhen korrigjime të caktuara të ligjit të procesit, edhe atë në dy drejtime. I pari, dhe në të njëjtën kohë edhe më i thjeshti, është fshirja e fjalëve nga pjesa e paragrafit 3 të nenit 381 që i referohen llojeve të provave, gjegjësisht fjalët "prova që kanë të bëjnë me vendimin për sanksionin". Kjo aq më tepër kur dihet se në legjisllacionin tonë nuk ka ndarje në prova për ta mbështetur vendimin për sanksionin dhe prova për ta mbështetur vendimin për fajin.

Në këtë mënyrë gjykata mund të nxjerrë sa të ketë nevojë prova, si në aspekt të sasisë ashtu edhe në aspekt të cilësisë, për t'u bindur për vërtetësinë e pranimit të fajit.

Ndryshimi i dytë i LPP duhet të përfshijë, në përputhje me rekomandimet e vitit të kaluar,²⁶ futjen e një seance të veçantë të provës për përcaktimin e sanksionit, në përputhje me modelin origjinal në SHBA²⁷, me ç'rast palët do të ishin të detyruara të paraqesin se kanë prova me shkallë mbizotërimi të bindjes se pranimi i fajit është i vërtetë apo jo, dhe pastaj, pas kundërshtimit eventual të njëres prej

26 Shih: Misoski B., Avramovski D., Petrovska N., Analiza e të dhënave nga procedurat e vëzhguara gjyqësore në vitin 2018, Misioni i OSBE në Shkup, viti 2019

27 Shih: Haddad, James B., et al, Criminal Procedure, Cases and Comments, 5-th ed. Foundation Press, New York, 1998.

palëve, provat e kontestuara të mund edhe të nxirren edhe të vlerësohen në një procedurë kundërshtuese. Përgjigja në lidhje me atë se kjo mundësi e propozuar a do të kishte ndikim dhe në çfarë mase do të ndikonte në praktikë, meriton analiza dhe hulumtime të mëtejshme, të cilat padyshim që duhet të kryhen dhe rezultatet e të cilave, shpresojmë se do të kontribuojnë në rritjen e zbatimit të këtij instituti në të drejtën tonë penale-të procesit.

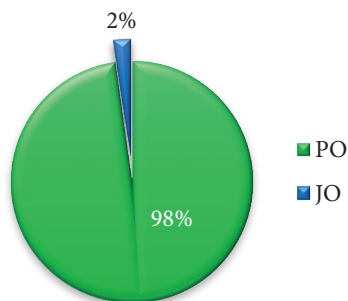
SHQYRTIMI KRYESOR - PROCEDURA E PROVAVE

Me kalimin nga sistemi akuzator në sistemin kundërshtues në Ligjin për Procedurën Penale, ndryshoi edhe vetë dinamika e zhvillimit të procedurave, rregullat sipas të cilave zhvillohen ato, por u bë edhe avancimi i të drejtave të palëve në procedurë, veçanërisht garancitë e procesit për personat e akuzuar. Në mënyrë analogjike me këtë, faza kryesore në procedurë - "provimi i fakteve", mori një dimension krejtësisht tjetër për dallim nga më parë. Mënyra e nxjerrjes dhe paraqitjes së provave në të cilat bazohet aktakuza dhe mbrojtja, mënyra e marrjes në pyetje të dëshmitarëve në procedurë, roli i gjykatës në zhvillimin e procedurës, përdorimi i burimeve shtesë të ekspertëve si për prokurorinë ashtu edhe për mbrojtjen, marrja në pyetje e të akuzuarit, nëse bëhet kjo, gjegjësisht nëse i akuzuari vetë i nënshtrohet këtij procesi, etj., janë vetëm disa nga ndryshimet kryesore të përcaktuara në LPP-në aktuale, zbatimi i të cilave, përkundër zbatimit shumë vjeçar, nuk është i plotë dhe i saktë.

Faza e nxjerrjes së provave është thelbësore në një procedurë. Kjo për faktin se përmes mënyrës dhe rregullave për nxjerrjen e provave, në fund përcaktohet pesha e tyre e provës dhe mundësia që ato të përgënjeshtrohen, si dhe aftësia e përfaqësuesit të prokurorisë për t'i vërtetuar përtej dyshimit të arsyeshëm meritat e një aktakuze, dhe me këtë ta dëshmojë edhe kryerjen e veprës.

Pasi që barra e provës qëndron në anën e prokurorisë, ligji i jep përparësi në rendin e nxjerrjes së provave anës së përfaqësuesit të aktakuzës. Kështu, së pari të gjitha provat e propozuara në listën e provave, të cilat janë paraqitur me aktakuzën, nxirren nga prokuroria, e pastaj nxirren provat e mbrojtjes. Për t'i përgënjeshtrohet provat e nxjerra, ligji parashikon mundësinë që të nxirren edhe prova të tjera shtesë me propozimin e të dyja palëve, por vetëm kur bëhet fjalë për prova të cilat palët nuk kanë pasur mundësi t'i propozojnë në listën e provave, apo për të cilat nuk kanë pasur njohuri deri atëherë.

Siç mund të shihet edhe në paraqitjen grafike nr. 25, provat, në parim, nxirren në përputhje me renditjen e përcaktuar me ligj. Mirëpo, janë regjistruar edhe përjashtime në përqindje minimale prej 2%, kur nuk është respektuar kjo rregull, kur, me qëllim që "procedura të jetë më ekonomike" është ndryshuar renditja, me qëllim që të shfrytëzohet mundësia e pranisë së ndonjërit prej dëshmitarëve të propozuar që ai të merret në pyetje kur tashmë gjendet në ndërtesën e gjykatës. Ndodh që gjykata ta bëjë këtë përjashtim në përputhje me nenin 385 paragrafi 1 të LPP-së, kur lejohet që ajo të bëjë vlerësim për zbatimin e kësaj mundësie sa herë që kjo është në interes të aspektit ekonomik të procedurës, gjegjësisht për ta "përsheptuar" atë.

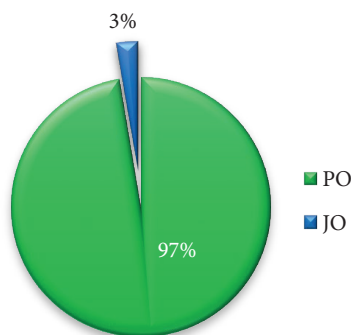

Grafiku nr.25
A ishte renditja e nxjerrjes së provave sipas renditjes së paraparë me ligj?

Ajo që është veçanërisht e rëndësishme për prezantimin e drejtë dhe për vlerën bindëse të teorive të rastit të të dyja palëve (prokurorisë dhe mbrojtjes) është mundësia që secila nga palët ta krijojë në mënyrë përkatëse orarin dhe planin e nxjerrjes së provave, por gjithashtu edhe mundësia që ato të prezantohen nga palët të cilat i kanë propozuar ato.

Nga të dhënat e përpunuara që janë mbledhur nga terreni, analiza tregon se në vetëm 3% të rasteve ka pasur devijime nga lista e provave të ndonjërës nga palët. Statistikisht, duke i pasur parasysh të dhënat nga vitet e kaluara, kjo shifër paraqet një lloj konstante, gjegjësisht nuk ka as përmirësim e as kthim prapa.

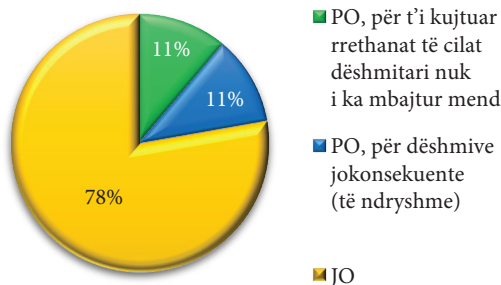

Grafiku nr.26

(A ishte nxjerrja e provave në përputhje me listën e provave të palës)

Duke pasur parasysh se barra e provës qëndron te prokurori publik, nëse merret në konsideratë parimi i natyrës akuzatore të procedurës, ligji përcakton se provat do të nxirren drejtpërdrejt në shqyrtimin kryesor, me atë që jepet mundësia që pikërisht përmes nxjerrjes së drejtpërdrejtë të provave, t'i nënshtrohen marrjes së kryqëzuar në pyetje nga pala e kundërt. Ideja e nxjerrjes së drejtpërdrejtë të provave qëndron në kontekstin se dëshmitari duhet të merret në pyetje personalisht gjatë shqyrtimit kryesor, e jo që marrja e tij në pyetje të zëvendësohet me leximin e deklaratës nga procesverbali, të cilën dëshmitari e ka dhënë më parë. Megjithatë, ligji le mundësinë e përjashtimit nga ky lloj i nxjerrjes së provave (neni 388 paragrafi 5 i LPP-së) duke mundësuar paraqitjen e disa prej dëshmive të dhëna më parë, kuptohet që janë regjistruar në mënyrë adekuate nga ana e organeve kompetente. Kështu, në mënyrë që dëshmitë e disa personave të mund të përdoren më vonë për prezantim gjatë marrjes në pyetje në formë të kryqëzuar ose për përgënjeshttrimin e pretendimeve të bëra më parë, me qëllim që të bëhet vlerësimi i vërtetësisë së dëshmive të dhëna në shqyrtimin kryesor, palët në procedurë kanë mundësinë ta praktikojnë këtë përjashtim nga rregulli për nxjerrjen e drejtpërdrejtë të provave në përputhje me ligjin.

Zbatimi i këtij përjashtimi u ndoq gjatë procedurave që ishin subjekt i monitorimit gjatë vitit të kaluar, pas të cilit i fituam të dhënat e paraqitura në paraqitjen grafike nr. 27 më poshtë. Në fakt, në përqindjen më të madhe nuk është devijuar nga rregulli për nxjerrjen e drejtpërdrejtë të provave (78%), ndërsa kur ka ndodhur ky përjashtim, kjo është bërë për shkak të nevojës për t'i kujtuar rrethanat të cilat dëshmitari nuk i ka mbajtur mend (11%), si dhe për shkak të mospërputhjes së dëshmive të dhëna, po ashtu, në përqindje relativisht të vogël (11%).

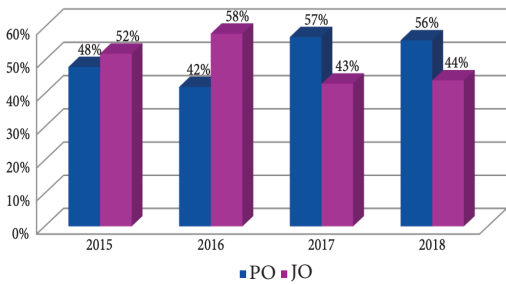
Grafiku nr. 27

(Gjatë marrjes në pyetje a u përdorën deklaratat/dëshmi që janë dhënë në procedurën paraprake)

Roli pasiv i gjykatës, i cili parashikohet me Ligjin aktual për Procedurën Penale, nënkupton monitorimin e procedurës, si dhe kontrollin mbi mënyrën dhe rendin e marrjes në pyetje të dëshmitarëve

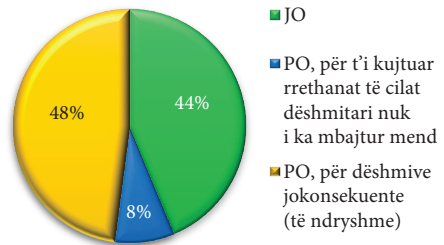
ANALIZË e të dhënave nga vëzhgimi i procedurave gjyqësore në fushën e krimit të organizuar dhe korrupsionit në vitin 2019

dhe të ekspertëve, por dhe nxjerrjen e provave, duke mbajtur llogari për efikasitetin dhe aspektin ekonomik të procedurës. Megjithatë, në vitet e kaluara kemi vërejtur një tranzicion të vështirë në rolin e gjykatës - nga një kontrollues i plotë i procedurës, deri te një vëzhgues relativisht pasiv i saj, në këtë lloj të procedurave tematike që janë ndjekur, procedurat në fushën e krimit të organizuar dhe korrupsionit, vërejmë një veprim më të përshtatshëm nga ana e gjykatës. Konkretisht, nëse i shikojmë statistikat e viteve të kaluara nga vëzhgimi i procedurave kundër personave të rritur, do të shohim se roli "i ri" i gjykatës (që ajo të jetë pasive) nuk është zbatuar siç duhet (Grafiku nr.28). Në një përqindje të madhe të procedurave, gjykata ende e merr rolin aktiv të kontrollit mbi marrjen në pyetje të dëshmitarëve. Mirëpo, kur bëhet fjalë për lëndë nga fusha e krimit të organizuar dhe korrupsionit, vërejmë një përmirësim minimal, por megjithatë një përmirësim, gjegjësisht një rezultat më të mirë në lidhje me këtë çështje. Kështu, nëse gjatë vitit të kaluar kemi identifikuar një situatë të zbatimit të kësaj mundësie nga gjykata, e cila në masë të madhe është e kufizuar me ligj, do të shohim se në lëndët me maturi penale për vitin 2018, shkalla e përfaqësimit të marrjes në pyetje shtesë nga gjykata për t'i sqaruar përgjigjet është rreth 50 përqind, për dallim nga përqindja e lëndëve nga fusha e krimit të organizuar, ku kjo përqindje është shumë pak më e ulët (Grafiku nr.29). Mirëpo, kemi identifikuar një përqindje më të lartë të rasteve kur marrja në pyetje ka kaluar në marrje të veçantë në pyetje (shih Grafikon nr. 29), për dallim nga rastet e lëndëve me maturi penale të vitit të kaluar, me ç'rast përqindja prej 4% në këto raste është dy herë më e ulët se sa në rastet e krimit të organizuar në vitin 2019.

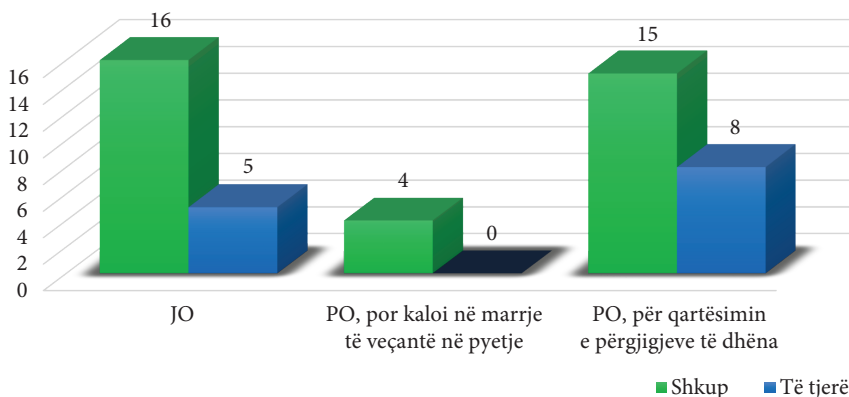
Grafiku nr.28

(A e ushtron gjykata të drejtën e saj sipas nenit 383 paragrafi 5 që edhe vetë t'i parashtrojë pyetje dëshmitarit/ekspertit)

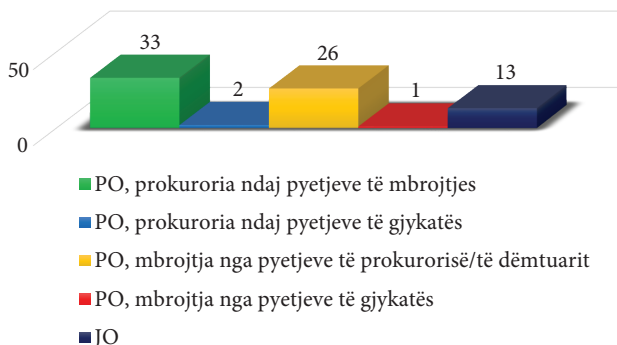
Grafiku nr.29

Pas një analize të hollësishme të kësaj situatë veçmas për çdo qytet ku janë monitoruar gjykimet, mund të shihet se kjo praktikë e shfrytëzimit të mundësisë që gjykata të përfshihet në një kapacitet të caktuar në procesin e marrjes në pyetje të dëshmitarëve dhe kalimin në atë që sipas LPP-së është paraparë si mundësi për gjykatën, do të shohim se statistikisht Gjykata Themelore Penale - Shkup është në një "avantazh negativ" për dallim nga gjykatat e tjera (Grafiku nr.30), gjë që del si përfundim gjatë qasjes sasiore për mbledhjen dhe përpunimin e të dhënave nga lëndët, që në masë të madhe dhe dominuese janë nga Gjykata Themelore Penale në Shkup.

Grafiku nr.30

Një risi interesante që është regjistruar nga vëzhguesit tanë vitin e kaluar është fakti se zbatimi i kundërshtimeve ka marrë një dimension pak më ndryshe se zakonisht. Në fakt, ka pasur raste kur prokuroria publike ose mbrojtja kanë reaguar, gjegjësisht kanë kundërshtuar ndaj pyetjeve të parashtruara nga gjykata për dëshmitarët ose ekspertët, të cilët kanë qenë të thirrur në shqyrtimin kryesor (Grafiku nr. 31).

Grafiku nr. 31

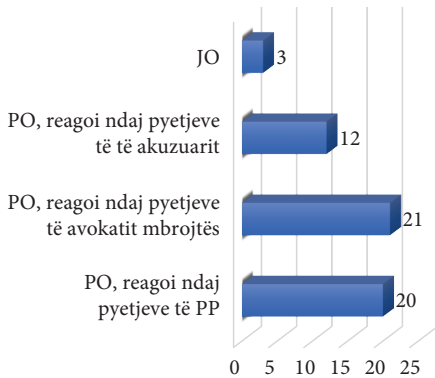
(A kundërshtuan palët sa i përket mënyrës në të cilën parashtrihen pyetjet gjatë marrjes në pyetje?)

Mirëpo, pavarësisht nga ajo se a është kundërshtuar nga njëra ose pala tjetër për pyetjet e palës kundërshtare apo për pyetjet e parashtruara nga gjykata, është regjistruar se gjykata, në një përqindje të madhe prej 15%, nuk i kishte shënuar të gjitha kundërshtimet që iu drejtuan asaj në procesverbalin që përpilohet dhe mbahet nga gjykata.

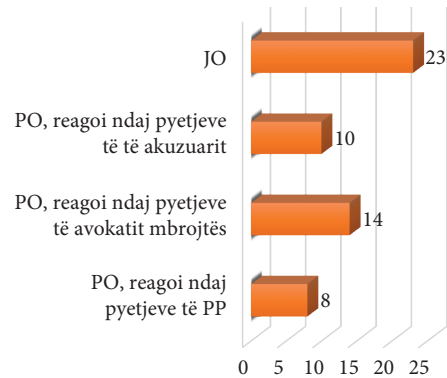
Ajo që është interesante nga ana tjetër, është mënyra se si gjykata reagon, gjegjësisht kujdeset për lejueshmërinë e pyetjeve. Ligji përcakton se kryetari i këshillit ose gjyqtari individual, pa pasur ndonjë kundërshtim nga ndonjëra prej palëve, kanë mundësinë të reagojnë, gjegjësisht ta pengojnë parashtrimin e ndonjë pyetjeje që nuk është e rëndësishme ose që nuk është e lejuar. Megjithatë, ato **detyrimisht** janë të lidhura me kundërshtimin e palëve kur duhet të refuzohet pyetja e parashtruar gjatë marrjes së drejt-

ANALIZË e të dhënave nga vëzhgimi i procedurave gjyqësore në fushën e krimit të organizuar dhe korrupsionit në vitin 2019

përdrejtë dhe të kryqëzuar në pyetje²⁸. Në të dhënat që i kemi në dispozicion, është regjistruar se gjykata reagon më pak ndaj pyetjeve të parashtruara në çdo rast kur nuk ka kundërshtime nga ndonjëra prej palëve, por edhe atëherë kur e bën këtë pa pasur kundërshtim, gjykata reagon në përqindje më të madhe ndaj pyetjeve të parashtruara nga mbrojtja (i akuzuari dhe avokati mbrojtës) se sa në pyetjet e parashtruara nga ana e prokurorit publik (paraqitje krahasuese në grafikët nr. 32 dhe 33).

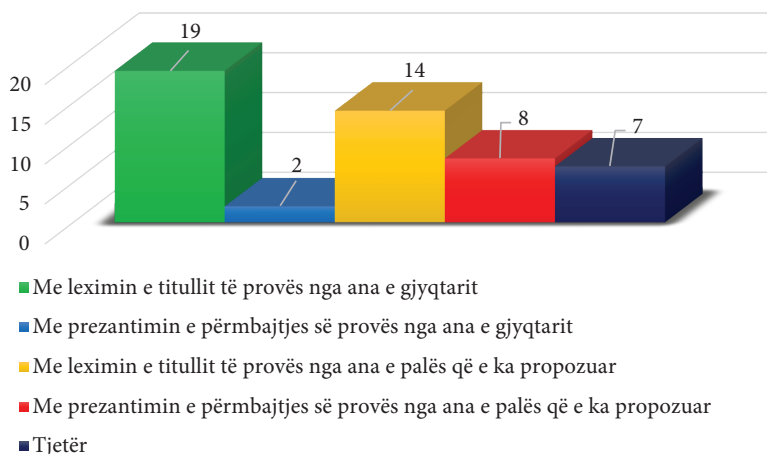
Grafiku nr.32

Grafiku nr.33

Gjykata u kujdes për lejueshmërinë e pyetjeve dhe marrjen e drejtë në pyetje: PAS kundërshtimit të palës kundërshtare / PA kundërshtimin e palës kundërshtare

Kur bëhet fjalë për mënyrën e nxjerrjes së provave në procedurë, megjithëse ligji parashikon që pala që i propozon provat t'i nxjerrë ato në bazë të rendit sipas të cilit ka vendosur ta bëjë këtë, në mënyrë që të dëshmojë teorinë e saj të rastit dhe ta mbështesë strategjinë e saj për zhvillimin e rastit, shumë shpesh provat nuk janë prezantuar, por ato vetëm janë lexuar, edhe atë vetëm titulli, që tregon se për çfarë lloj prove bëhet fjalë. Prezantimi grafik nr. 34 i referohet mu kësaj praktike të gjykatës, gjegjësisht të palëve në procedurë. Kështu, në vend që në emër të transparencës dhe nxjerrjes së drejtpërdrejtë të provave duke e paraqitur shkurtimisht përmbajtjen e tyre, në mënyrë që të dyja palët, e po ashtu edhe publiku në procedurë, të njihen me ndonjë provë konkrete, është vënë re se, në pjesën dominuese të lëndëve, gjyqtari është ai që e lexon titullin e provës, kështu që nuk bëhet fjalë për nxjerrjen e provave nga palët. E kur gjykata nuk e bën këtë, atëherë edhe pala, në mënyrë identike sikurse edhe gjykata, e lexon vetëm titullin e provës. Në një pjesë shumë të vogël të procedurave, vetë palët i nxjerrin provat duke e informuar gjykatën, palën kundërshtare dhe publikun me përmbajtjen e tyre. Kjo është praktika që duhet të avancohet dhe të përmirësohet, në mënyrë që të praktikohet parimi i nxjerrjes së drejtpërdrejtë të provave në procedurë publike. Kjo për faktin se pavarësisht nga ajo se ligji parashikon barazinë e armëve dhe procedurë publike për palët, nëse nuk zbatohen këto parime gjatë të gjitha fazave të procedurës, duke përfshirë edhe këtë - pjesën me nxjerrjen e provave, do të mund të konstatojmë se kjo është po aq e rrezikshme sa dhe gjykimi i mbyllur, në të cilin nxjerrja e provave, si edhe vetë procedura, zhvillohet pas "dyerve të mbyllura".

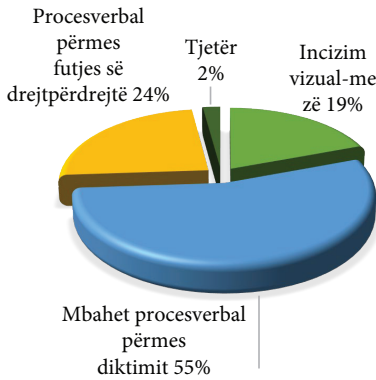

Grafiku nr.34

(Si u nxorën provat me shkrim dhe ato materiale)

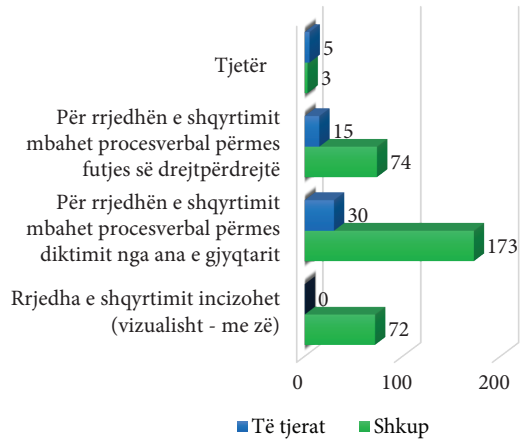
Ligji për Procedurën Penale e rregullon mënyrën e incizimit të shqyrtimit kryesor në nenin 374. Është paraparë që rrjedha e shqyrtimit kryesor të incizohet me zë ose në mënyrë audio-vizuale, ndërsa në fillim të shqyrtimit, kryetari i këshillit i njofton palët e pranishme dhe pjesëmarrësit e tjerë në procedurë për atë se shqyrtimi incizohet, dhe se incizimi paraqet shënim vizual me zë nga shqyrtimi i mbajtur. Në lidhje me këtë çështje, për çdo vit konstatohet situatë identike, pavarësisht nga ajo se a bëhet fjalë për lëndë penale kundër personave të rritur ose për lëndë (këtë vit) nga fusha e krimit të organizuar dhe korrupsionit. E ajo është se gjykata nuk bën përpjekje të mjaftueshme për ta korrigjuar praktikën e saj të diktimit të asaj që është prezantuar në shqyrtimin kryesor në procesverbal, e aq më pak shqyrtimet i incizon në mënyrë vizuale ose me zë. Gjatë vitit të kaluar, pavarësisht se nuk bëhet fjalë për fushën e njëjtë tematike të monitorimit të procedurave, është vërejtur se ky është një vit në të cilin, për dallim nga vitet e mëparshme, ka pasur numër më të madh të shqyrtimeve që janë incizuar në mënyrë vizuale-me zë. Njëra nga gjendjet e konstatuara në vitin 2018, për të cilën u dha rekomandim, ishte pikërisht nevoja për incizimin e shqyrtimeve, sepse, gjatë asaj periudhe, asnjë shqyrtim i vëzhguar nuk ishte incizuar. Mirëpo, këtë vit, siç mund të shihet nga paraqitja grafike nr. 35, është regjistruar një përqindje (relativisht) e lartë e shqyrtimeve (19%) që janë incizuar në mënyrë vizuale-me zë, por megjithatë, përqindja e lartë e mbajtjes së procesverbaleve që diktohen nga ana e gjykatave, në vend që të futet përmbajtja drejtpërdrejt nga palët është qartazi dominuese. Kjo çon më tej në një numër të madh, shqetësues, të shqyrtimeve që incizohen përmes diktimit nga ana e kryetarit të këshillit në procesverbal.

ANALIZË e të dhënave nga vëzhgimi i procedurave gjyqësore në fushën e krimit të organizuar dhe korrupsionit në vitin 2019

Grafiku nr.35

(Si regjistroheshin rrjedha dhe nxjerrja e provave në shqyrtimin kryesor)

Grafiku nr.36

Kur bëhet fjalë për qasjen krahasuese për analizë mes Gjykatës Themelore Penale - Shkup me gjykatat e tjera në vend, në lidhje me trajtimin e kësaj çështjeje, është e qartë se vetëm në këtë gjykatë (Grafiku nr.36) ka mundësi për incizim audio-vizual të shqyrtimeve, që në një farë mase edhe praktikohet, por padyshim se është e nevojshme të sigurohen kushte edhe për gjykatat e tjera me pajisje adekuate teknike për zbatimin e kësaj mënyre të incizimit të shqyrtimeve. Sidoqoftë, edhe në gjykatat e tjera, qasja mbizotëruese për evidentimin e shqyrtimeve është të mbajtja e procesverbalit për to, i cili diktohet nga ana e gjykatës.

E DREJTA PËR GJYKIM TË DREJTË

E drejta për gjykim të drejtë të parashikuar dhe mbrojtur nga Konventa Evropiane për të Drejtat e Njeriut. Në mënyrë identike, ajo është e mbrojtur edhe me legjislacionin e vendit, si në aktin më të lartë të vendit - në Kushtetutë, ashtu edhe në ligjet e procesit.

Ligji për Procedurën Penale parashikon dispozita që lidhen ngushtë dhe zbatohen për mbrojtjen e standardeve të gjykimit korrekt dhe të drejtë. Konkretisht, neni 5 i këtij ligji parashikon dhe garanton të drejtën për gjykim publik dhe të drejtë para një gjykate të pavarur dhe të paanshme, në një procedurë kundërshtuese, në të cilën personi i akuzuar mund t'i kontestojë faktet dhe provat, gjegjësisht aktakuzën kundër tij, por dhe të marrë pjesë në mënyrë aktive në procesin e ndërtimit të mbrojtjes së tij duke nxjerrë dhe propozuar prova. Neni 6 i LPP-së e shtjellon konceptin kohor të kohëzgjatjes së procedurës, kështu që parashikon nxjerrjen e personit ndaj të cilit zhvillohet procedura përpara gjykatës brenda një kohe të arsyeshme, si dhe gjykimin e tij pa shtyrje të paarsyeshme të procedurës.

BARAZIA E ARMËVE

Parimi i barazisë së armëve nënkupton se rrethanat, përkatësisht kushtet gjatë gjykimit dhe marrjes së vendimit duhet të jenë të barabarta për të gjithë palët në procedurë. Ekuilibri i drejtë ndërmjet palëve në procedurë nënkupton se secila prej tyre duhet të ketë mundësinë ta paraqesë rastin e saj dhe

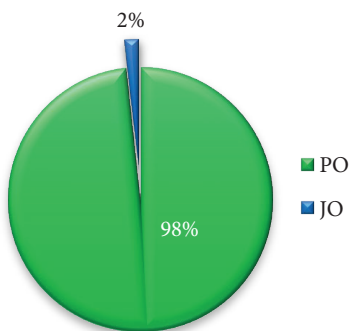
gjatë kësaj asnjëra palë nuk duhet të jetë në pozicion të privilegjuar ndaj palës tjetër. Ky parim është një segment i trashëguar i parimit për gjykimin korrekt dhe është i lidhur me parimin e barazisë para gjykatave.

Me fjalë të tjera, përmes parimit të barazisë së armëve, gjykata e garanton të drejtën e të dyja palëve që të kenë kohë, mundësi dhe mjete të barabarta dhe të mjaftueshme për ta prezantuar rastin e tyre para një arbitri të pavarur. Përveç kësaj, sipas parimit të barazisë së armëve, të akuzuarit duhet t'i sigurohet kohë dhe mjete të mjaftueshme që të mund ta prezantojë teorinë e tij të rastit, gjegjësisht t'i garantohen mjete dhe kohë e mjaftueshme për përgatitjen e tyre që të jetë në gjendje ta kundërshtojë në mënyrë efikase teorinë e rastit të prokurorit.

Komiteti për të Drejtat e Njeriut e ka përshkruar këtë parim si një domosdoshmëri që të gjitha palët t'i gëzojnë të njëjtat të drejta të procesit në procedurë, përveç nëse, kuptohet, dallimet nuk janë parashikuar me ligj dhe nuk janë të arsyeshme, duke mos lejuar me këtë rast disavantazh të konsiderueshëm për njërin nga palët. Komisioni Evropian për të Drejtat e Njeriut, në kontekstin e procedurave penale, e përcakton këtë parim si barazi të procesit të të akuzuarit me prokurorin.

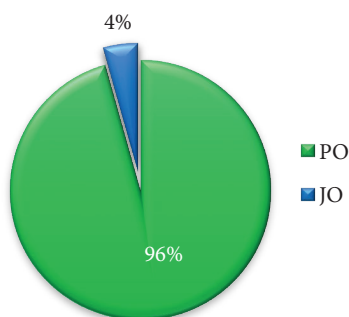
Për ta përcaktuar gjendjen për respektimin e këtij parimi kyç të procedurës penale, në kuadër të hulumtimit të kryer në terren, në pyetësorin që e plotësonin vëzhguesit ishin paraparë edhe pyetje që, vetvetiu, janë tregues për zbatueshmërinë e këtij parimi. Kështu, si çështje kyçe, rezultatet e të cilave tregojnë se ka nevojë për përmirësim, do ta theksonim mundësinë për propozimin e provave nga të dyja palët e interesuara në procedurë, si dhe trajtimin e tyre nga gjykata në lidhje me kundërshtimet.

Nga të dhënat e mbledhura në lidhje me atë se a i ka pasur mbrojtja të njëjtat mundësi për të propozuar prova, vërejmë një gjendje identike me të dhënat e vitit të kaluar që kishin të bëjnë me lëndët me maturi penale²⁹. Është regjistruar një situatë e cila prej vitesh nuk shënon as rritje as rënie, që në një farë mase paraqet shqetësim, duke pasur parasysh rëndësinë e këtij parimi dhe mungesën e vullnetit për ta përmirësuar atë nga ata që punojnë në praktikë.

Grafiku nr.37

A i kishte mbrojtja mundësitë e njëjta sikurse edhe prokuroria për të propozuar prova?

Grafiku nr.38

A u trajtuan në mënyrë të barabartë mbrojtja dhe prokurori nga gjyqtari në lidhje me kundërshtimet

29 Analiza e të dhënave nga procedurat e vëzhguara gjyqësore në vitin 2018, Docent Dr. Boban Misoski, Darko Avramovski, Natali Petrovska

ANALIZË e të dhënave nga vëzhgimi i procedurave gjyqësore në fushën e krimit të organizuar dhe korrupsionit në vitin 2019

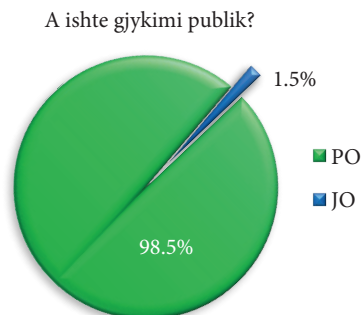
Kur bëhet fjalë për trajtimin e barabartë të palëve në lidhje me kundërshtimet, vërejmë praktikë identike me vitet e kaluara. Ka një përqindje minimale, por megjithatë e rëndësishme prej 4% që i referohet trajtimit të pabarabartë (Grafiku nr.38). Kjo ndërlidhet edhe me gjendjen e konstatuar më lartë, në të cilën gjykatat i trajtojnë palët relativisht në mënyrë të pabarabartë në aspektin e kundërshtimeve, kur ato paraqiten në procedurën e provave. Konkretisht, bëhet fjalë për situatën kur, edhe pse në mungesë të kundërshtimeve, gjykata reagon më shumë në pyetjet e parashtruara nga mbrojtja sesa në ato të prokurorisë.

Në përgjithësi, mund të konstatohet se është përmirësuar përshtypja për trajtimin e barabartë të palëve në procedurë, me faktin se është vërejtur vetëm një përqindje minimale prej 1% e gjykimeve të monitoruara, në të cilat është vënë re anshmëri e gjyqtarit në procedurë. Sa i përket çështjes së komunikimit *ex-parte* midis gjykatës dhe prokurorisë, megjithëse në një përqindje të vogël, ajo ende vazhdon.

E DREJTA PËR GJYKIM PUBLIK

E drejta për gjykim publik bazohet në idenë e hapjes dhe transparencës së punës së organeve gjyqësore dhe është një lloj mbikëqyrje mbrojtëse e interesave të qytetarëve dhe e shoqërisë në përgjithësi. Kjo e drejtë mundëson që publiku të jetë i pranishëm gjatë procedurave gjyqësore dhe paraqet parim nga i cili vëzhguesit gjyqësorë e nxjerrin legjitimitetin e tyre për realizimin e rolit të tyre - vëzhgimin e procedurave gjyqësore. Mbatja e shqyrtimeve publike në gjykata e rrit shkallën e transparencës, siguron integritet në zhvillimin e procedurave gjyqësore, por gjithashtu siguron edhe mbrojtje kundër keqpërdorimit eventual të procedurave. Përjashtimi nga kjo rregull ka të bëjë me përjashtimin e publikut nga procesi i gjykimit në situata të jashtëzakonshme kur bëhet fjalë për moralin, rendin publik, sigurinë kombëtare dhe interesin për ta mbrojtur privatësinë e secilës nga palët në procedurë. Megjithatë, ligji parashikon mundësi në përputhje me nenin 355 paragrafi 2, në procedurat kur është i përjashtuar publiku të mundësohet prania e ekspertëve. Duke pasur parasysh faktin se koalicioni “Të gjithë për gjykim të drejtë” është i njohur nga gjykatat e vendit si e vetmja organizatë vendase që bën monitorim të procedurave gjyqësore për më shumë se një dekadë, përfaqësuesve të saj shpesh u lejohet t'i ndjekin procedurat gjyqësore edhe në situatat kur përjashtohet publiku i zakonshëm. Përmes prizmit të disa prej këtyre treguesve, në vazhdimin e tekstit të kësaj analize, do të prezantohet përshtypja e vëzhguesve në lidhje me parimin e transparencës në procedurat e vëzhguara.

Nga numri i përgjithshëm i shqyrtimeve të monitoruara në vitin 2019, vetëm 1.5% e nuk ishin publike. Duke pasur parasysh faktin se bëhet fjalë për lëndë të një fushë specifike, në të cilat shumë shpesh kemi të bëjmë me siguri të lartë, informacione të klasifikuara dhe mbrojtje të rrethanave nga jeta personale/private e të akuzuarve, të cilët në këto procedura, më shpesh, janë bartës aktualë ose të mëparshëm të funksioneve të caktuara shtetërore, gjykata ka praktikë që ta përjashtojë publikun kur kjo është e nevojshme. Mirëpo, duke marrë parasysh atë që u tha më lartë, për dallim nga procedurat me maturi penale që ishin objekt i monitorimit gjatë 4-5 viteve të kaluara, dhe në të cilat është regjistruar një shkallë më e lartë e publikut të përjashtuar (~ 2%), në këto procedura kjo përqindje është më e ulët (Grafiku nr.39). Në 25% të lëndëve në të

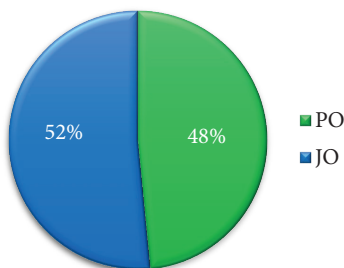
Графикон бр.39

cilat publiku ishte i përjashtuar, përfaqësuesit e Koalicionit u lejuan të marrin pjesë në seanca dhe t'i ndjekin ato në cilësinë e ekspertëve.

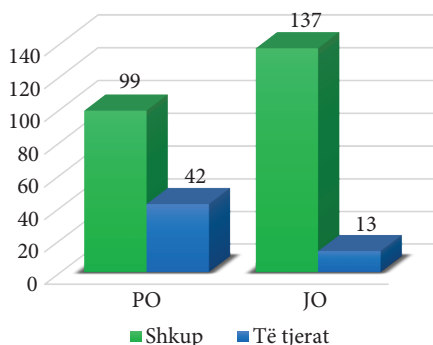
Sa i përket frikësimit nga ana e gjykatave ndaj përfaqësuesve të publikut, janë regjistruar dy raste të izoluar në Gjykatën Themelore në Prilep dhe në Gjykatën Themelore Penale në Shkup.

Kur bëhet fjalë për publikimin e kohës dhe sallës së gjyqit në të cilën do të mbahen gjykimet, si një element i rëndësishëm i parimit të transparencës së gjykimeve, konsiderojmë se jo vetëm që nuk ka përmirësime në krahasim me vitin e kaluar, por përkundrazi, gjendja përkeqësohet. Në fakt, publikimi i këtyre informatave është shumë i rëndësishëm për rritjen e besimit të publikut në gjyqësi, si dhe për përshtypjen e përgjithshme të funksionimit të gjyqësisë. Analizat e deritanishme tregojnë se ka një trend të rritjes së funksionimit jo transparent të gjykatave në këtë drejtim, por të dhënat nga ky vit e arrijnë "kulmin" më të lartë deri më tani. Në fakt, nëse të dhënat nga vitit 2017 tregojnë se ka pasur 21% të rasteve kur gjykata nuk e ka publikuar kohën dhe vendin e mbajtjes së gjykimet, në vitin 2018 këto të dhëna u rritën në 36%, ndërsa në vitin 2019, nga procedurat e monitoruara në rastet e krimit të organizuar dhe korrupsionit del se në 52% të rasteve, koha dhe vendi i gjykimet nuk ishin publikuar në tabelën jashtë sallës së gjyqit (Grafiku nr.40).

Grafiku nr.40

(A u publikuan vendi dhe koha e gjykimet në tabelën jashtë sallës së gjyqit)

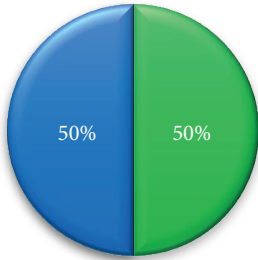

Grafiku nr.41

Kur këto të dhëna shqyrtohen sipas qyteteve, gjegjësisht kur bëhet një paralele midis Gjykatës Themelore Penale - Shkup dhe gjykatave të tjera që ishin subjekt i monitorimit, do të shihet se gjykatat e tjera në vend i kushtojnë më shumë vëmendje publikimit të informacioneve për seancat në tabelat para gjykatave, sesa GjThPSh, sepse në 42 nga gjithsejt numri i të rasteve të vëzhguara anembanë Republikës së Maqedonisë së Veriut, të dhënat janë publikuar (Grafiku nr.41).

Duke i ndjekur statistikën e viteve të kaluara, këtë vit kemi aplikuar një qasje më të thelluar në lidhje me rrethanat kur publiku ishte i përjashtuar nga gjykimet. Kështu, këtë vit kemi analizuar se nëse gjykata ka vendosur ta përjashtojë publikun, e duke marrë parasysh dispozitat e LPP-së që parashohin miratim të detyrueshëm të vendimit për përjashtimin e publikut, a ka marrë ajo një vendim të tillë. Nga të dhënat e përpunuara u konstatua se në 50% të rasteve kur ishte përjashtuar publiku (Grafiku nr.42), gjykata nuk mori vendim për këtë, ndërsa kur u miratua, e përfaqësuesit e Koalicionit ishin të pranishëm në cilësinë e ekspertëve, gjykata fare nuk i ka shpjeguar arsyet për përjashtimin e publikut.

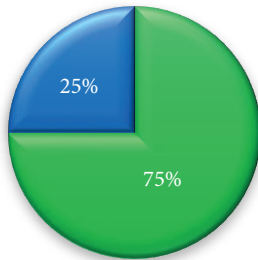
ANALIZË e të dhënave nga vëzhgimi i procedurave gjyqësore në fushën e krimit të organizuar dhe korrupsionit në vitin 2019

■ PO ■ JO

Grafiku nr.42

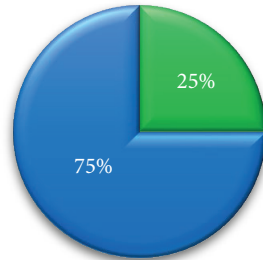
A është marrë vendim për përjashtim të publikut

■ Ruajtja e fshehtësisë shtetërore, ushtarake, zyrtare ose afariste
 ■ Mbrojtja e interesave të personit të mitur

Grafiku nr.43

Arsyet e përjashtimit të publikut

■ PO ■ JO

Grafiku nr.44

Prania e ekspertëve në përputhje me nenin 355

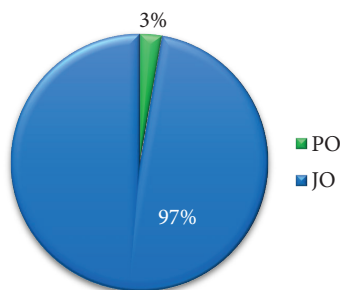
Arsyeja më e shpeshtë për përjashtimin e publikut në procedura, në 75% të lëndëve të monitoruara ishte "Ruajtja e fshehtësisë shtetërore, ushtarake, zyrtare ose afariste", si dhe "Mbrojtja e interesave të personit të mitur" në 25% të rasteve (Grafiku nr.43). Çështja e lejimit të pranisë së ekspertëve, e cila u diskutua edhe më lartë, është regjistruar në 25% të rasteve (Grafiku nr.44).

PREZUMIMI I PAFAJËSISË

Prezumimi i pafajësisë është një parim themelor në mbrojtjen e të drejtave të njeriut dhe zbatimi i tij praktik nënkupton se: gjykata nuk duhet ta paracaktojë rezultatin e procedurës; prokuroria duhet ta dëshmojë fajin përtej dyshimit të arsyeshëm; mënyra se si është trajtuar i akuzuari nuk duhet të jetë tregues se ai është fajtor; media duhet të jenë të kujdesshme në raportimin e tyre që të mos e dëmtojnë "prezumimi i pafajësisë", e po ashtu edhe autoritetet shtetërore duhet të përmbahen nga dhënia e deklaratave që do ta kishin atë efekt. Çdo person ka të drejtë të trajtohet si i pafajshëm, që nga momenti kur e fiton cilësinë e të dyshuarit, më tej kur ngrihet aktakuza, e deri në shqiptimin e aktgjykimit penal. Ky është parim i detyrueshëm për të gjitha fazat e procedurës. Në përputhje me këtë, Gjykata Evropiane në lëndët *Matijašević kundër Serbisë dhe Garycki kundër Polonisë*³⁰ thekson se megjithëse është vërtetuar se aplikuesi është fajtor, kjo nuk e liron atë nga e drejta themelore e prezumimit të pafajësisë, derisa të shpallet fajtor sipas ligjit.

30 *Matijašević v Serbia* [2006] ECHR 1161, para 49; *Garycki v Poland* [2007] ECHR 112, para 72.

Nga ajo që u tha më lartë vijon se gjykata në asnjë fazë të procedurës, nuk duhet të ketë mendim të krijuar që më parë për të akuzuarin dhe për fajin e tij të mundshëm në procedurë. Përkundrazi, madje as edhe opsioni për mbrojtje me heshtje nga ana e të akuzuarit, për gjykatën nuk duhet të jetë tregues i fajit. Gjatë procesit të mbledhjes së të dhënave për këtë çështje, hasëm në të dhënat e mëposhtme: në 93% të rasteve, nuk është dukur se këshilli gjyqësor kishte formuar paraprakisht mendim që mund të ndikonte në marrjen e vendimit (Grafiku nr.45).

Grafiku nr.45

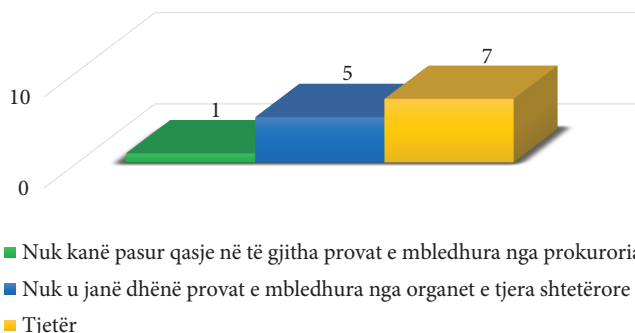
(A dukej se gjyqtari ose anëtarët e këshillit gjyqësor kishin formuar paraprakisht mendim që mund të ndikonte në marrjen e vendimit?)

E DREJTA E MBROJTJES

Të drejtat e personave të akuzuar janë pjesë e parimit për gjykim korrekt dhe të drejtë. Konventa Evropiane për të Drejtat dhe Liritë e Njeriut i parashikon dhe i garanton të drejtat dhe liritë minimale në vijim për të akuzuarit: të informohet brenda një afati sa më të shkurtër, në një gjuhë që ai e kupton dhe në mënyrë të hollësishme, për natyrën dhe për shkakun e akuzës që ngrihet ndaj tij; t'i jepet koha dhe lehtësitë e përshtatshme për përgatitjen e mbrojtjes; të mbrohet vetë ose të ndihmohet nga një mbrojtës i zgjedhur prej tij, ose në qoftë se ai nuk ka mjete të mjaftueshme për të shpërblyer mbrojtësin, të fitojë mbrojtës sipas detyrës zyrtare; të pyesë ose të kërkojë që të merren në pyetje dëshmitarët; të ndihmohet falas nga një përkthyes në qoftë se nuk e kupton ose nuk e flet gjuhën e përdorur në gjyq.

Një pjesë të këtyre garancive të procesit tashmë i shtjelluam në pjesën e analizës që i referohet të drejtave të të akuzuarve para dhe gjatë fillimit të procedurës. Në këtë pjesë do ta përfshijmë vetëm qasjen në prova dhe intervalin kohor që e ka pasur mbrojtësi për përgatitjen e mbrojtjes.

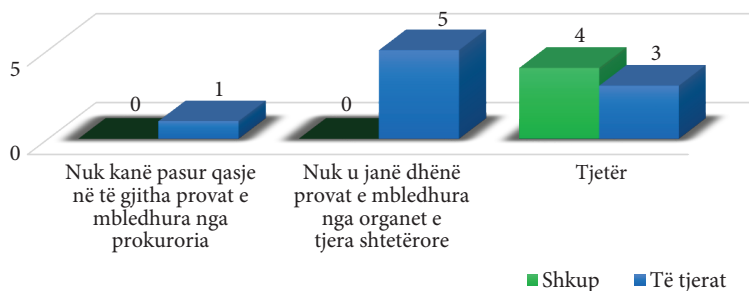
Arsyeja më e shpeshtë për reagimin nga ana e mbrojtjes është pamundësia për të pasur qasje në provat e mbledhura dhe të propozuara nga prokuroria, por edhe mosdhënia e provave nga organet e tjera shtetërore kur janë kërkuar ato (Grafiku nr.46).

Grafiku nr.46

ANALIZË e të dhënave nga vëzhgimi i procedurave gjyqësore në fushën e krimit të organizuar dhe korrupsionit në vitin 2019

Qasja krahasuese për ta analizuar këtë situatë ndërmjet Gjykatës Themelore Penale - Shkup dhe gjykatave të tjera në vend, e treguar përmes paraqitjes grafike numër 47, tregon se në asnjërin nga gjykatat e tjera mbrojtja nuk ka pasur ndonjë vërejtje sa i përket disponueshmërisë së provave.

Grafiku nr. 47

Sa i përket kohës që do të ishte e mjaftueshme që mbrojtja të jetë në gjendje ta përgatisë strategjinë e saj në mënyrë që ta përfaqësojë siç duhet të akuzuarin, si dhe ekzistimit eventual të ndonjë kufizimi në komunikim, veçanërisht nëse i akuzuari ka qenë në paraburgim dhe të ngjashme, statistikat tregojnë se reagim është regjistruar vetëm në 2% të lëndëve. E njëjta vlen edhe për kohën që është e nevojshme për përgatitje, përkatësisht avokati i cili ishte emëruar (sipas detyrës zyrtare) në rastin konkret, ishte emëruar një ditë para seancës.

AKTGJYKIMI

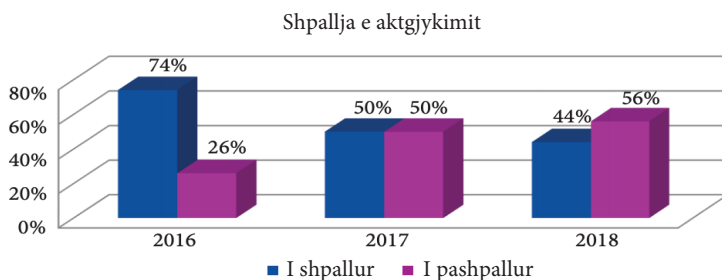
Ligji parashikon shpalljen publike të aktgjykimit, menjëherë sa po të kumtohet ai. Kur gjykata për arsye objektive nuk është në gjendje ta shqiptojë aktgjykimin ditën e njëjtën pas përfundimit të shqyrtimit kryesor, ka mundësi ta shtyjë shpalljen e aktgjykimit më së shumti për tre ditë, me ç'rast do ta caktojë kohën dhe vendin e shpalljes së aktgjykimit. Është paraparë që kumtimet e aktgjyqimeve të lexohen publikisht nga kryetari i këshillit në prani të palëve, përfaqësuesve të tyre ligjorë, të autorizuarve dhe mbrojtësve. Është detyrë e gjykatës që t'i përshkruajë shkurtimisht arsyet për marrjen e një aktgjykimit të tillë, e me këtë rast edhe ta udhëzojë personin e akuzuar për të drejtën e ankimit ndaj aktgjykimit dhe për procedurën e ankimit.

Megjithëse kjo është një nga rekomandimet më të shpeshta në periudhën e kaluar (është regjistruar në pothuajse çdo analizë të lëndëve nga fusha e lëndëve me maturi penale), në rastin konkret, gjegjësisht në këtë fushë konkrete tematike, e kemi bërë përparimin më të madh. Më saktësisht, në vitet e kaluara është regjistruar se gjykata i zbaton gjithnjë e më pak dispozitat e detyrueshme ligjore që kanë të bëjnë me shpalljen e aktgjykimit (Grafiku nr.48). Nëse në vitin 2016³¹ Ligji parashikon shpalljen publike të aktgjykimit, menjëherë sa po të kumtohet ai. Kur gjykata për arsye objektive nuk është në gjendje ta shqiptojë aktgjykimin ditën e njëjtën pas përfundimit të shqyrtimit kryesor, ka mundësi ta shtyjë shpalljen e aktgjykimit më së shumti për tre ditë, me ç'rast do ta caktojë kohën dhe vendin e shpalljes së aktgjykimit. Është paraparë që kumtimet e aktgjyqimeve të lexohen publikisht nga kryetari i këshillit në prani të palëve, përfaqësuesve të tyre ligjorë, të autorizuarve dhe mbrojtësve. Është detyrë e

31 Petrovska N., Misoski B., Analiza e të dhënave nga procedurat e vëzhguara gjyqësore në vitin 2016, Koalicioni Të gjithë për gjykim të drejtë, OSBE, Shkup 2016

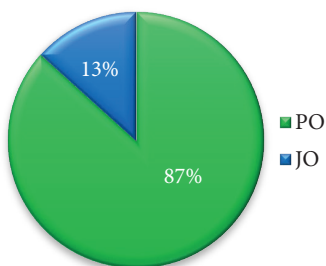
gjykatës që t'i përshkruajë shkurtimisht arsyet për marrjen e një aktgjykimit të tillë, e me këtë rast edhe ta udhëzojë personin e akuzuar për të drejtën e ankimit ndaj aktgjykimit dhe për procedurën e ankimit.

Megjithëse kjo është një nga rekomandimet më të shpeshta në periudhën e kaluar (është regjistruar në pothuajse çdo analizë të lëndëve nga fusha e lëndëve me maturi penale), në rastin konkret, gjegjësisht në këtë fushë konkrete tematike, e kemi bërë përparimin më të madh. Më saktësisht, në vitet e kaluara është regjistruar se gjykata i zbaton gjithnjë e më pak dispozitat e detyrueshme ligjore që kanë të bëjnë me shpalljen e aktgjykimit (Grafiku nr.48). Nëse në vitin 2016³², ndërsa në vitin 2018³³ është përqindja më e ulët e shënuar deri atëherë.

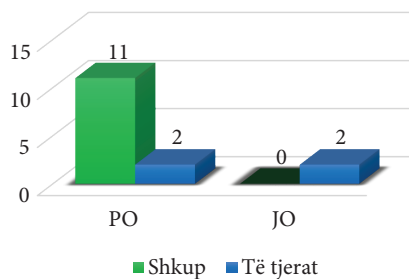
Grafiku nr.48

Këtë vit, në lëndët nga fusha e krimit të organizuar dhe korrupsionit, vërehet një përqindje e lartë (87%) e aktgjyqimeve të shpallura publikisht (Grafiku nr.49), me atë që, përsëri, Gjykata Themelore Penale - Shkup, gjegjësisht Njësia për Krim të Organizuar dhe Korrupsion në kuadër të saj, është drejtpërdrejt përgjegjëse për këtë përqindje të rritur dhe për heqjen dorë nga praktika e "mbylljes" së gjyqimeve, bile edhe atëherë kur bëhet fjalë për shpalljen e aktgjyqimeve (Grafiku nr.50). Qytetet e tjera në vend kanë një statistikë prej 50% të aktgjyqimeve të shpallura publikisht. Ky informacion është alarmant dhe bën me dije se kjo gjendje duhet të përmirësohet dhe të avancohet sa më shpejt të jetë e mundur, duke e ndjekur shembullin e Gjykatës Themelore Penale - Shkup.

Grafiku nr.49

Aktgjykim i shqiptuar dhe i shpallur publikisht / Paraqitje krahasuese sipas qyteteve

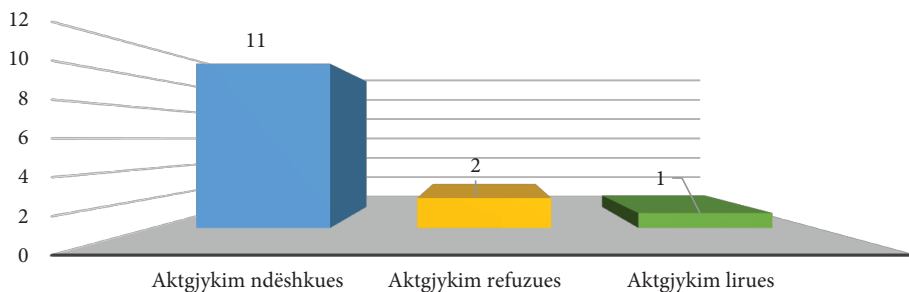
Grafiku nr.50

32 Misoski B., Avramovski D., Petrovska N., Analiza e të dhënave nga procedurat e vëzhguara gjyqësore në vitin 2017, Koalicioni Të gjithë për gjykim të drejtë, Shkup, OSBE, Shkup 2017

33 Misoski B., Avramovski D., Petrovska N., Analiza e të dhënave nga procedurat e vëzhguara gjyqësore në vitin 2018, Koalicioni Të gjithë për gjykim të drejtë, Shkup, Misioni i OSBE-së - Shkup 2018.

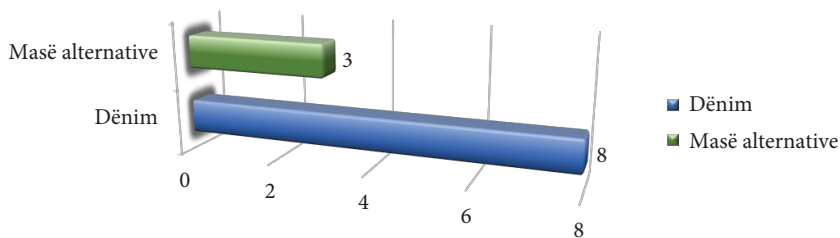
ANALIZË e të dhënave nga vëzhgimi i procedurave gjyqësore në fushën e krimit të organizuar dhe korrupsionit në vitin 2019

Kur bëhet fjalë për llojet e aktgjyqimeve që janë shqiptuar gjatë vitit të kaluar, e të cilat kanë qenë subjekt i monitorimit, në aspekt statistikor, të dhënat tregojnë se ka një përqindje të lartë të aktgjyqimeve ndëshkuese, por të pranishme janë edhe aktgjyqimet refuzuese, gjegjësisht liruese (Grafiku nr.51).

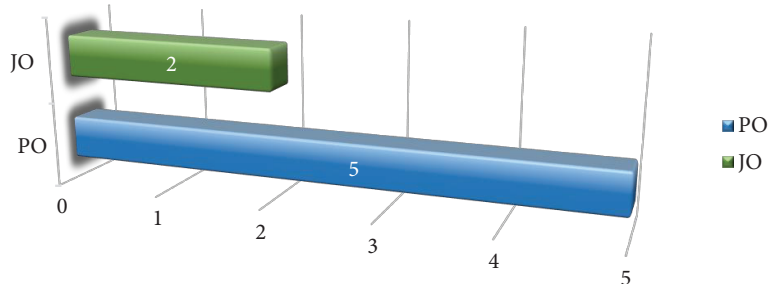
Grafiku nr.51
(Llojet e aktgjyqimeve)

Lidhur me llojin e sanksionit, të dhënat tregojnë se pothuajse $\frac{3}{4}$ e aktgjyqimeve të shpallura, në vete përmbajnë dënime, ndërsa $\frac{1}{4}$ dënime alternative (Grafiku nr.52). Fatkeqësisht, duke pasur parasysh faktin se bëhet fjalë për krim të organizuar dhe korrupsion, lëndë në të cilat shumë shpesh fushë tematike është edhe krimi financiar dhe përfitimi i dobisë së paligjshme pronësore nga ana e të akuzuarve, në lëndët që ishin objekt i monitorimit, nuk është regjistruar asnjë rast i shqiptimit të masës së konfiskimit të pronës dhe të dobisë pronësore.

Grafiku nr. 52
(Llojet e sanksioneve)

Kur bëhet fjalë për këshillat për të drejtat dhe kushtet për ankesë për personin e akuzuar, janë regjistruar vetëm 2 raste (Grafiku nr. 53) në të cilat gjykata nuk e ka këshilluar të akuzuarin për këtë të drejtë të tij. Një supozim i zakonshëm që e bëjnë gjykatësit është se të akuzuarit, posaçërisht në këto lëndë penale, kanë siguruar avokatë të tyre mbrojtës, të cilët do të kenë mundësi që t'ua shpjegojnë këtë atyre, por që, megjithatë, paraqet devijim nga rregulli i përcaktuar në LPP.

Grafiku nr. 52
(A ia shpjegoi gjykata të akuzuarit kushtet për ankesë)

PËRFUNDIME DHE REKOMANDIME

- ❑ Është regjistruar një nivel i lartë i shqyrtimeve të shtyra, për shkak të mungesës së disa personave, prania e të cilëve është e detyrueshme. Mungesa e avokatëve mbrojtës dhe e prokurorëve publikë, në përgjithësi, është një nga arsyet kryesore për shtyrjet, por gjithnjë e më shpesh, si shkak është edhe përbërja jo e plotë e këshillit gjyqësor.

REKOMANDIM:

- ✓ Është e nevojshme që gjykata të bëjë më shumë përpjekje për koordinim gjatë caktimit të shqyrtimeve gjyqësore, e veçanërisht në pjesën që ka të bëjë me menaxhimin e kohës dhe shpërndarjen e gjyqtarëve nëpër këshilla gjyqësorë, që ata të kenë mundësi ta avancojnë punën e tyre në lidhje me këtë çështje.
- ✓ Është e nevojshme që sistemi AKMIS të koordinohet dhe të harmonizohet me oraret e aktiviteteve të të gjitha subjekteve në procedurë.
- ✓ Rritja e numrit të mungesave të gjyqtarëve dhe të prokurorëve mund të jetë një tregues i burimeve të pamjaftueshme njerëzore në gjykatat dhe prokuroritë, prandaj është e nevojshme të bëhen analiza në lidhje me numrin e gjyqtarëve dhe të prokurorëve, por dhe të shërbimeve të tyre profesionale.
- ✓ Kur bëhet fjalë për Njësinë për Krim të Organizuar dhe Korrupsion në kuadër të Gjykatës Themelore Penale - Shkup, vërejmë një trend të përmirësimit sa i përket shtyrjes së shqyrtimeve gjyqësore. Në këtë njësi, në vitin e kaluar, është regjistruar një përqindje më e ulët prej 12% e seancave të shtyra sesa mesatarja e gjykatave të tjera në vend.

- ❑ Zbatimi dominues i masës së paraburgimit kundrejt masave më të lehta për sigurimin e pranisë së të akuzuarit.

REKOMANDIM:

- ✓ Paraburgimi është akoma masa më e përdorur për sigurimin e pranisë së të akuzuarve, megjithëse ligji e lejon përdorimin edhe të masave më të lehta. Prokuroria duhet të përpiqet t'i zbatojë edhe masat e tjera të parapara me të cilat do të sigurohej prania e të akuzuarve, ndërsa paraburgimi të jetë opsioni i fundit.
- ✓ Vazhdon praktika e gjykatave që të mos japin shpjegime adekuate për arsyet e përcaktimit të paraburgimit, e po ashtu nuk çmohen dhe nuk përmenden as faktorët në vendimet për përcaktimin dhe zgjatjen e masës së paraburgimit nga ana e gjykatave.
- ✓ Ka nevojë për reformë të LPP-së dhe të Ligjit për Shërbimin e Provës, me qëllim të hapjes së mundësisë që shërbimet e provës të kenë kompetenca në aspekt të kontrollit dhe monitorimit të zbatimit efikas të masave më të lehta për sigurimin e pranisë.
- ❑ Është e nevojshme që gjykata t'i kushtojë më shumë vëmendje dhënies së këshillave për të drejtat e të akuzuarve dhe të dëshmitarëve, veçanërisht në gjykatat jashtë Shkupit.

REKOMANDIM:

- ✓ Zbatimi konsekuent i LPP-së nga ana e gjyqtarëve në lidhje me të drejtat e të akuzuarit gjatë marrjes së tij në pyetje me qëllim të këshillimit të plotë dhe të hollësishtëm për të drejtat e parashikuara në LPP.
- ✓ Është e nevojshme të ndryshohet praktika e interpretimit të dispozitave të LPP-së dhe zbatimi

ANALIZË e të dhënave nga vëzhgimi i procedurave gjyqësore në fushën e krimit të organizuar dhe korrupsionit në vitin 2019

i tyre në praktikë që të mundësohet garanci për drejtësinë dhe objektivitetin e proceseve gjyqësore.

- ❑ Parimi i transparencës së gjykimeve është kryesisht i pranishëm, e kur bëhet fjalë për shqyrtimet që janë të mbyllura për publikun, inkurajues është qëndrimi i Gjykatës Themelore Penale në Shkup për të mundësuar praninë e ekspertëve, që është parashikuar sipas nenit 355 paragrafi 2 të LPP-së. Megjithatë, duke pasur parasysh se një pjesë e gjykatave në vend ende nuk janë plotësisht të hapura për publikun, konsiderojmë se nevojitet përparim në trajtimin e kësaj çështjeje nga ana e gjykatave.

REKOMANDIM:

- ✓ Praktika pozitive e përdorur nga GjThPSH-ja për të mundësuar praninë publikut ekspert në gjykime duhet të zbatohet edhe nga gjykatat e tjera, deri sa të arrihet hapja e tyre e plotë.
- ❑ Është e nevojshme të ndryshohet praktika e nxjerrjes së provave nga ana e gjykatave. Duhet të braktiset sistemi i nxjerrjes së provave duke i lexuar vetëm titujt, edhe atë duke e nxjerrë edhe përmbajtjen e tyre. Gjithashtu duhet të respektohet edhe renditja e nxjerrjes së provave.

REKOMANDIM:

- ✓ Është e nevojshme të bëhet barazimi i praktikës së gjyqtarëve se kur dhe deri në ç'masë mund ta ndryshojnë renditjen e paraparë me ligj të nxjerrjes së provave mbi baza të ndryshme. Gjykatat duhet t'i shpjegojnë në detaje vendimet e tyre për ndryshimin e renditjes së nxjerrjes së provave, me qëllim që të sigurohet se ka barazi të armëve dhe se barra e provës nuk është transferuar mbi mbrojtjen.

- ❑ Prania e praktikës në mesin e gjyqtarëve për të pasur rol aktiv gjatë shqyrtimit kryesor, gjë që i jep publikut përshtypjen se këta janë gjyqtarë të njëanshëm.

REKOMANDIM:

- ✓ Zbatimi konsekuent i dispozitave të LPP-së në aspekt të rolit të gjykatës gjatë shqyrtimit kryesor.
- ❑ Është vërejtur përparim në lidhje me incizimin audio-vizual të shqyrtimeve edhe atë vetëm në Gjykatën Themelore Penale - Shkup, por, megjithatë, mbisundon praktika e mbajtjes së procesverbalit përmes diktimit nga ana e gjyqtarëve.

REKOMANDIM:

- ✓ Është e nevojshme që urgjentisht të braktiset praktika e diktimit, gjegjësisht e parafrazimit të pyetjeve dhe të dëshmimeve nga ana e gjyqtarit. Në këtë drejtim, është e nevojshme të ndahen mjetet dhe burimet e duhura që të mundësohet incizimi audio-vizual i të gjitha shqyrtimeve për ta forcuar objektivitetin, besueshmërinë dhe drejtësinë e procedurës.

- ❑ Vazhdon trendi i shkeljes së të drejtave të procesit të mbrojtjes duke i kufizuar ose duke i zbatuar në mënyrë jo të drejtë dispozitat e LPP-së që kanë të bëjnë me qasjen e avokatëve të mbrojtjes në të gjitha provat me të cilat disponon prokurori publik.

REKOMANDIM:

- ✓ Zbatimi konsekuent i dispozitave të LPP-së, me të cilat parashikohet e drejta për qasje dhe shikim të dokumenteve të prokurorëve nga ana e avokatëve mbrojtës. Si dhe qasja në kohë në të gjitha dokumentet, gjegjësisht provat që lidhen me rastin.

- ❑ Avancimi i parimit të barazisë së armëve në rastet e krimit të organizuar dhe korrupsionit.

REKOMANDIM:

- ✓ Trajtimi i barabartë i të gjitha palëve në procedurë është thelbësor për përshtypjen e përg-

jithshme për plotësimin e kushteve për gjykim korrekt dhe të drejtë, e përmes prizmit të këtij instituti të barazisë së armëve, kjo është më e dukshme. Prandaj, është e nevojshme që gjykata të kujdeset për trajtimin e barabartë të palëve në procedurë në mënyrë që të mos krijohen përshtypje negative.

- ❑ Ulja e shkallës së transparencës së procedurave, veçanërisht në gjykatat në brendi të vendit, për shkak të disa faktorëve:
  - ◆ Mungesa e pajisjeve elektronike funksionale për publikimin e kohës dhe vendit të seancave të gjykimeve;
  - ◆ Është zvogëluar vëllimi dhe cilësia e të dhënave të publikuara në ueb-faqet e gjykatave që kanë të bëjnë me rastet aktuale, veçanërisht në pjesën e "kalendarit" të gjykimeve, pas integritetit të ueb-faqeve individuale të gjykatave në portalin e integruar të përbashkët: sud.mk.

REKOMANDIM:

- ✓ Alokimi i mjeteve të mjaftueshme për mirëmbajtjen teknike të sistemit elektronik për publikimin e kohës dhe vendit të seancave, si dhe avancimi i sistemit elektronik në të cilin publikohen të dhënat për gjykimet.
- ❑ Konfiskimi si masë nuk është aplikuar fare. Është evidentuar mungesa e masës së konfiskimit si në formën e saj themelore, ashtu edhe në formatin e konfiskimit të zgjeruar.

REKOMANDIM:

- ✓ Është e nevojshme që prokuroria t'i përdorë dispozitat e ligjit që lejojnë kërkimin dhe shqiptimin e masës së konfiskimit, veçanërisht pasi ky lloj i lëndëve nga fusha e krimit të organizuar dhe korrupsionit janë kryesisht raste që janë të përshtatshme për ta kërkuar dhe zbatuar këtë masë.
- ❑ Është vërejtur zvogëlimi i transparencës në publikimin e aktgjykimeve, si dhe një tendencë e shtuar për mospublikimin e tyre në qytetet e tjera të vendit, por edhe i mosshpjegimit të kushteve për ankesë për të të akuzuarit. Një përjashtim dhe shembull i mirë në këtë drejtim është Gjykata Themelore Penale në Shkup.

REKOMANDIM:

- ✓ Respektimi konsekuent i dispozitave të LPP-së që kanë të bëjnë me shpalljen publike dhe kumtimin e aktgjykimeve, si dhe zbatimi i praktikës pozitive të vendosur nga Gjykata Themelore Penale në Shkup.
- ❑ Edhe këtë vit, sikurse edhe vitin e kaluar, nuk është regjistruar përdorimi i gjuhës diskriminuese dhe, në përgjithësi, diskriminim në bazë të racës ose gjinisë nga ana e gjykatave, gjë që mund të potencohet si praktikë pozitive.
- ❑ Për t'u lavdëruar është edhe praktika e gjyqtarëve që të jenë të përmbajtur dhe të mos nxjerrin përfundim negativ për të akuzuarin, i cili në procedurë është mbrojtur me heshtje.

NGO Coalition “All for Fair Trials” – Skopje

OSCE Mission to Skopje

Prof. Boban Misoski, PhD, Faculty of Law “Justinianus Primus”, Skopje

Darko Avramovski

Natali Petrovska, attorney at law

ANALYSIS
OF DATA OBTAINED FROM
MONITORING COURT PROCEEDINGS WITHIN
THE FIELD OF ORGANIZED CRIME AND
CORRUPTION IN 2019

Authors:

Prof. Boban Misoski, PhD, Faculty of Law “Justinianus Primus”, Skopje

Darko Avramovski

Natali Petrovska, attorney at law

Organization for Security and
Co-operation in Europe
Mission to Skopje

The content of this publication does not necessarily represent the views or the position of the OSCE Mission to Skopje.

Skopje, December 2019

CONTENT

Introduction	96
Legal Framework	96
Methodology	97
General Data	98
Conditions For Holding A Hearing	101
Right To Counsel	104
Measures For Securing The Presence Of The Defendant	104
Advice On The Rights	110
Application Of The Admission Of Guilt	112
Main Hearing – Evidentiary Procedure	119
Right To Fair Trial	125
Equality Of Arms	125
Right To Public Trial	127
Presumption Of Innocence	129
Rights Of The Defence	130
Verdict	131
Conclusions And Recommendations	134

INTRODUCTION

The Coalition “All for Fair Trials” is a network composed of 13 civil society organizations, established as an organization whose fundamental mission is to monitor court proceedings in North Macedonia in order to increase compliance with fair trial standards before the national courts, to identify inherited problems in the judicial system and to point out the need for legal and institutional reforms, to acquaint the public with the fair trial standards, to reduce the possibility of inappropriate treatment to parties in disputes by judges and other participants in the procedure, as well as to strengthen the public confidence in the legal system and the judiciary in general.

The growing need for reforms in recent years, and in particular the initiation of a judicial reform process that directly or indirectly affects the performance of courts, was an additional motivation for the Coalition to continue to systemically monitor court proceedings. Like in the years before, the Coalition implemented these activities in the capacity of an implementing partner financially supported by the OSCE Mission to Skopje. This year, unlike the previous 4 years, the focus was put on one particular type of crime, the organized crime and corruption.

This is not a novelty in the thematic activities undertaken by the organization. Namely, even back in 2007 the Coalition developed a program for monitoring criminal court cases related to corruption through a pilot project within which empirical materials were collected. This contemporary phenomenon was more deeply analyzed and studied based on the gathered data until 2017. However, this time, the social context around organised crime and corruption, required a more rigorous control over the institutions involved.

LEGAL FRAMEWORK

The national legal framework, which for the first time envisages a law on prevention of corruption (2002), contains numerous provisions promoting the fight against corruption and its prevention, both in the public administration and in elected/appointed officials. An upgrade of the effectiveness of the provisions of this law was made later when the State Commission for Prevention of Corruption was established, which was intended to have a role of an independent body responsible for implementing measures to prevent corruption and conflict of interest. Two years later, in 2004, the new Law on the Public Prosecutor's Office was adopted, envisaging the establishment of a specialized Department for Organized Crime and Corruption, and in 2007 this Department became a separate Public Prosecutor's Office for Prosecuting Organized Crime and Corruption (PPO POCC) acting upon cases related to organized crime and corruption across the entire territory of the Republic of North Macedonia.

Article 31 of the Law on the Public Prosecutor's Office (Official Gazette of RM no. 150 of 12.12.2007) defines the competence of this public prosecutor's office, but it also emphasizes the range of actions that shall be treated as corruption, i.e. a selection of criminal actions from the Criminal Code of the Republic of North Macedonia. This article envisages that the “Basic Public Prosecutor's Office for Prosecuting Organized Crime and Corruption” is competent to act upon:

- ▶ criminal offences committed by a structured group of three or more individuals, which exists for a certain time period and is active in order to commit one or more criminal offences that

entail a prison sentence of at least four years, with an intent to acquire financial or other gain, directly or indirectly,

- ▶ criminal offences committed by a structured group or a criminal enterprise on the territory of the Republic of North Macedonia or other countries, or in instances when the crime was organized or planned in the Republic of North Macedonia or another country.
- ▶ criminal offences of misuse of official position and authority under Article 353, paragraph (5), accepting bribes of a significant value under Article 357 and illegal mediation under Article 359, all of them from the Criminal Code, committed by an elected or an appointed official, authorized person or responsible person in the legal entity;
- ▶ criminal offences of unauthorized production and trade in narcotic drugs, psychotropic substances and precursors under Article 215, paragraph (2), money laundering and other proceeds of a punishable act of a greater value under Article 273, terrorist endangerment of the constitutional order and security under Article 313, giving bribes of a significant value under Article 358, unlawful influence on witnesses under Article 368-a, paragraph (3), criminal enterprising under Article 394, terrorist organizations under Article 394-a, terrorism under Article 394-b, criminal offences of human trafficking under Article 418-a, criminal offences of smuggling of migrants under Article 418-b, trafficking of juveniles under Article 418-d and the rest of the criminal offences against humanity and international law from the Criminal Code, irrespective of the number of perpetrators.¹⁴

The provisions set out in this article reflect the diverse forms in which corruption may occur, which only points to the fact that it is directly or indirectly present in today's society. The number of signed and ratified conventions as well as many legal changes speak of the existence of a sincere will and efforts being made by the state to combat corruption and tackle organized crime. However, the written word by itself is not a guarantee for successful implementation. It is precisely the apparent lack of capacity and will by the special department within the Public Prosecutor's Office, i.e. the Public Prosecutor's Office for Prosecuting Organized Crime and Corruption, to act upon and fight this modern phenomenon, that has imposed the need to establish a separate specialized ad hoc body that would target perpetrators, who are, above all, political figures, as well as structures close to them.

The Public Prosecutor's Office for Prosecuting Criminal Offences Related to and Arising from the Content of the Illegally Intercepted Communications, whose main purpose was to prosecute high (and organized) crime, was established on the basis of a special law in 2015. However, according to Transparency International's latest assessment and index for 2018, even after almost 4 years since the establishment of this specialized prosecutor's office, or 15, i.e. 12 years since the establishment of the PPO POCC, the Republic of North Macedonia ranks the 93rd among 180 countries, scoring 35 points on the 100 point corruption perception scale² (where the lower the score the higher the level of corruption).

METHODOLOGY

The methodology used by the Coalition to collect data from monitored trials, for the purposes of this analysis, consisted of a specific "field" study using two methods: 1) real time monitoring of court proceedings performed by specialized monitors who were not direct participants in the hearings and 2) a systematized questionnaire that was filled with data by the monitors after performing the monitoring.

1 Law on the Public Prosecutor's Office (Official Gazette of RM No.150 as of 12.12.2007)

2 <https://www.transparency.org/cpi2018>

Coalition's monitors were physically present in the courtrooms of 8 basic courts in all 4 appellate regions, mainly focusing on the special Department for Organized Crime and Corruption within the Basic Criminal Court in Skopje. With that aim, 16 professional monitors, experienced lawyers with more detailed knowledge about criminal justice, were engaged. For the needs of the research a one-day training was organized for the monitors, after which they were assigned to and attended court proceedings in the courtrooms in the capacity of public. The monitors were guided by the principles of objectivity and non-interference, and they were bound by the principle of confidentiality.

The cases covered by the research were selected randomly, although attempts were made to comprise a representative sample, i.e. to cover proceedings conducted for various crimes in the field of organized crime and corruption, reflecting the average representation of crimes in court proceedings published in the annual reports on the performance of courts as well as in the annual analyses of the Coalition.

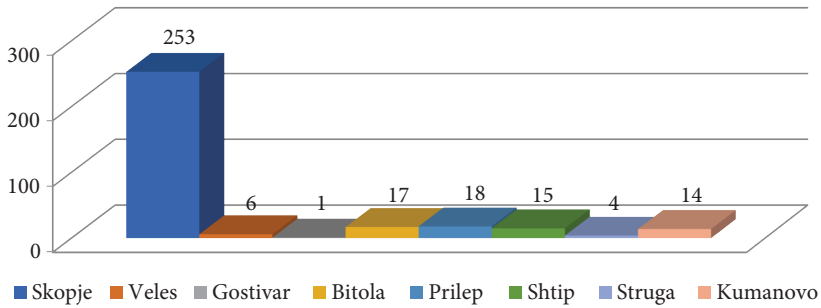
For the needs of the research a special, systematized questionnaire was prepared which the monitors were required to complete with collected data. The questionnaire contained additional indicators for detected conditions that were specific in nature for further research. The questionnaire consisted of questions about the course of the main hearing reflecting the order of the court procedure, by placing emphasis on several institutes characteristic of the transition from the inquisitorial to the accusatory criminal procedure, aimed at profiling perpetrators of this kind of criminal acts. The questions were structured to cover qualitative and quantitative indicators of the level of application of the Law on Criminal Procedure (LCP), but also of internationally ratified documents that regulate the right to fair trial. Closed questions that allow two or more answers were the dominant part of the questionnaire and they provide for a more appropriate machine and statistical processing of certain trends observed as problematic or positive in the application of the LCP. These questions were complemented with several open questions, where monitors could narratively clarify certain answers, give their views, and note facts for which no specific question was posed in the questionnaire. In this way, it was made possible to include more procedure-related qualitative indicators and the monitors were enabled to collect data that would give a clear, direct, objective and transparent picture of the monitored criminal case or hearing.

Once collected, the data were entered into a computer database and later analyzed and processed in order to draw concrete conclusions about the situation in the monitoring period.

GENERAL DATA

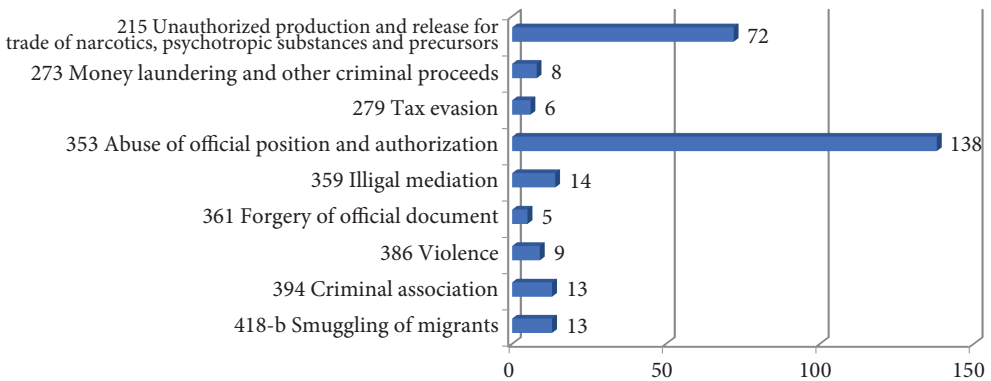
Considering that the dominant part of crimes committed in the field of organized crime and corruption are processed in the Basic Criminal Court in Skopje, for the purpose of this research an attempt was made to comprise some of the other courts in the country acting on cases containing elements of corruption. So, in that direction, the envisaged project activities were spread through the created network of monitors and comprised eight representative basic courts from all four appellate regions, i.e. the courts in Skopje, Veles, Gostivar, Bitola, Prilep, Shtip, Struga and Kumanovo. 328 court proceedings in total were monitored within this process. Most of the hearings, i.e. cases, given the size of courts and their work volumes, were monitored in the Basic Criminal Court in Skopje-253, followed by Veles-6, Gostivar-1, Bitola-17, Prilep-18, Shtip-15, Struga-4 and Kumanovo-14 (graph no.1). The monitoring was conducted for 7 months, from April 2019 to the end of November 2018, in order to collect as much data as possible from which conclusions, guidance and recommendations could be drawn.

ANALYSIS of data obtained from trial monitoring in organized crime and corruption cases in 2019

Graph no. 1

As stated in the introductory part of this analysis, only cases of organized crime and corruption were subject to monitoring, i.e. a narrower range of criminal acts. The focus is no longer on violent or property-related criminal acts, but on financial crimes and crimes committed by structured groups of three or more people, existing for a certain period of time and acting in order to commit criminal acts. On the basis of that, the results obtained from the data processing indicate that from this set of crimes, the most commonly committed one is the "Abuse of official position and authorization". This crime is immediately followed by "Unauthorized production and release for trade of narcotics, psychotropic substances and precursors", "Illegal mediation", "Criminal association", "Smuggling of migrants" and the like. Graph no.2 shows the crimes that most frequently appear in the proceedings monitored in all 8 courts in the country, without showing the insignificant percentage and representation of some other criminal acts that are included in the Criminal Code in the chapters referring to Crimes against official duty, Crimes against human health, Crimes against public finances, payment operations and the economy, Crimes against the state, Crimes against the judiciary, Crimes against the public order, etc.

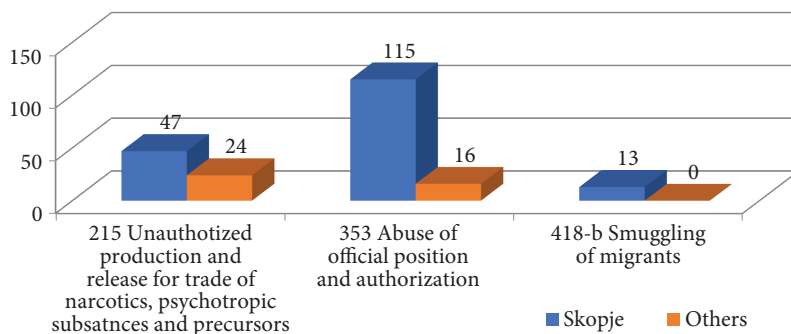

Graph no. 2

If we analyse the data by taking a comparative approach towards courts, we will notice an identically mirrored representation of criminal acts in the court in Skopje. Specifically, the Department for Organized Crime and Corruption within the Basic Criminal Court in Skopje deals with the largest volume of cases that are without any doubt most represented in the processed data – criminal acts of Article 353, Article 215 and Article 418-b of the Criminal Code.

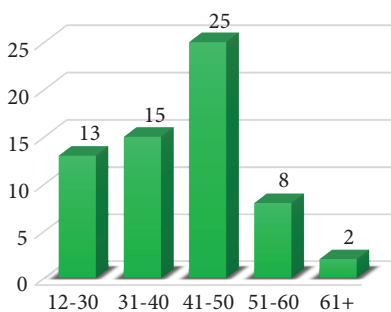

ANALYSIS of data obtained from trial monitoring in organized crime and corruption cases in 2019

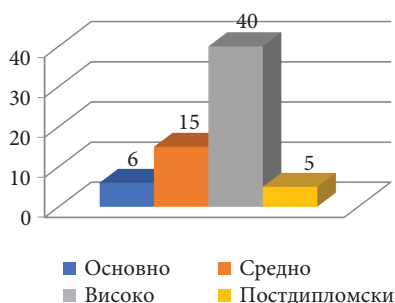

Graph no. 3

When it comes to the individual characteristics of the perpetrators of this type of criminal acts, when creating the methodological approach, it was especially important to determine the age of perpetrators, the level of their education, as well as their professional position. Thus, according to the data processed and according to the graphs shown below, it can be established that the most represented age group is the one aged 41 to 50, while when it comes to the level of education, it can be noted that the perpetrators are highly educated people. In regards to their professional positions, the defendants were most often directors of public enterprises. In addition, as to the monitoring process, it was inevitable that these proceedings be monitored since they attracted major media coverage, were of high importance to the public and represented an appropriate sample of court proceedings through which the court's approach and actions could be comparatively expressed in relation to the remaining proceedings in this area.

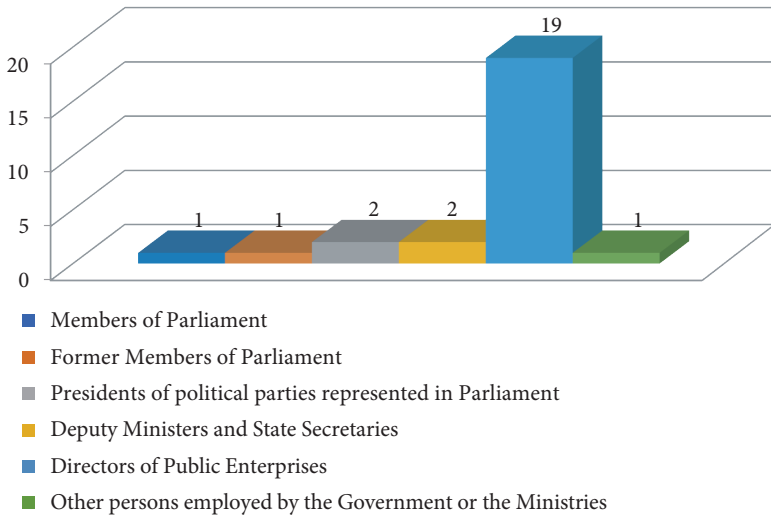

Graph no. 4

Graph no. 5

ANALYSIS of data obtained from trial monitoring in organized crime and corruption cases in 2019

Graph no. 6

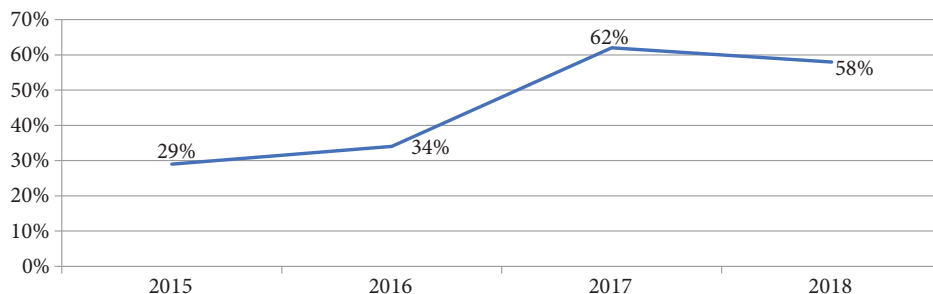
CONDITIONS TO HOLD A HEARING

The Law on the Criminal Procedure envisages the mandatory participation of some of the parties to the procedure and, in principle, a hearing cannot be held in their absence. The persons whose presence is expected and obligatory at the main hearing are summoned by the court; however, the proposal as to which persons are to be summoned by the court, and for whom the law does not have a binding effect, such as witnesses, experts, technical advisers, etc., is the disposition of each of the parties. Specifically, without their suggestion and proposal for summons, the court has no obligation to summon these persons. The obligation of the court to summon certain persons refers to the defendant, their defence attorney (of their own choice or appointed ex-officio), the authorized plaintiff (a public prosecutor or a private plaintiff), as well as the damaged party with their legal representative, i.e. proxy.

In case of absence of persons whose presence is necessary for holding the hearing, the court shall postpone the hearing. When analysing the total 2019 data, a high level of postponements of court hearings was recorded - 61%; but if we venture in a deeper analysis and segregate the data processed by the Basic Criminal Court in Skopje and other courts working on cases within this field, we will see that this percentage of total postponed hearings (61%) does not correspond to the percentage of postponed hearings in the Department for Organized Crime and Corruption within the Basic Criminal Court Skopje. Namely, in 2019, during the monitoring process conducted within the specific time period in which a total of 177 hearings in 81 cases were monitored, 49% of postponed hearings was registered in this department. That points to a significant difference from the total summary percentage, and that is especially so as a result of the fact that out of the total number of monitored hearings (328) 253 were held in Skopje, of which 177 hearings in the department, being 54% of the total number of monitored hearings.

This high percentage of 61% of postponed hearings fully corresponds to the statistics of postponed hearings at the level of all appellate regions in the country for 2017 and 2018, which covered all criminal

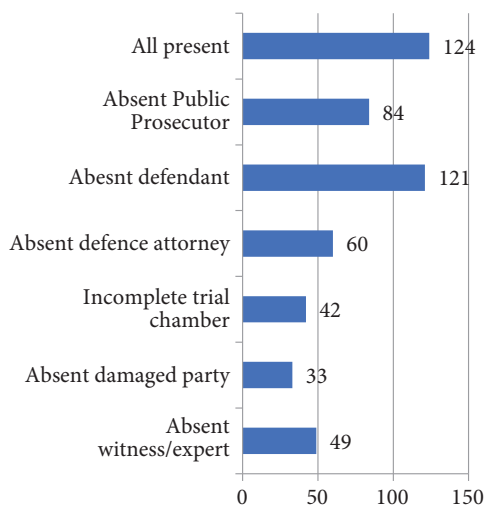
proceedings, regardless of the thematic area of prosecution. Namely, clearly from the table below, we can see a trend of a drastic increase in postponed hearings as compared to previous years (2015 and 2016) when this percentage was practically 50% lower than the next two years.

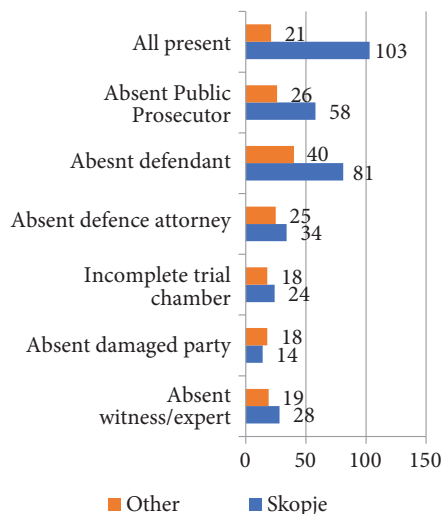
Graph no.7

(Statistics of adult-related criminal case hearings postponed in 4 appellate regions)

When it comes to postponement reasons, which are related to the absence of persons from the proceedings, the most striking reason is the absence of defendants followed by the absence of representatives of the Public Prosecutor's Office. Graph no.8 points to the frequency of absences of specific persons involved in the procedure. The percentage ratio of the statistical data shows the reasons not to hold a hearing: the absence of defendants from the proceedings was recorded in 33% of cases, the absence of the Public Prosecutor in 17%, the absence of witnesses in 17%, the incomplete composition of the trial chamber in 14% of cases, and the absence of experts in 6% of cases. Graph no.9 gives a comparative overview of absences of persons from the proceedings conducted in Basic Criminal Court Skopje and other courts in the country, from which it is inevitable to conclude that these figures also follow the analogy of the total statistical processing, given that 77% of monitored hearings were in the Basic Criminal Court in Skopje.

Graph no. 8

Graph no. 8

ANALYSIS of data obtained from trial monitoring in organized crime and corruption cases in 2019

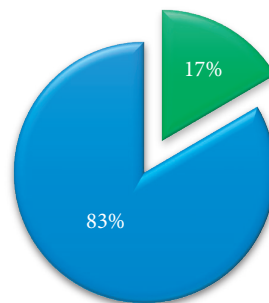
Regardless of whether it is a case of organized crime and corruption or another kind of criminal case, a noteworthy fact is that the incomplete trial chamber is more and more often identified as a reason for postponement of hearings in the past 2 years. Namely, in 2019, an incomplete trial chamber was registered in 42 hearings, out of which in 24 of cases it was a trial chamber in Basic Criminal Court Skopje, and in 18 cases in other courts in the country. In a dominant part of cases, in particular, with regard to Basic Criminal Court Skopje, i.e. the Department for Organized Crime and Corruption, it is about cases in which the presiding judges of the trial chambers and the judges that are members thereof are the same judges acting on same cases. That is, they appear alternately in one case as a president of trial chamber, and in another as a member of the chamber, so in conditions of frequent scheduling of cases, sometimes even multiple times within the working week, they are not able to get things done and be present at all scheduled trials. 12 cases were registered last year only within the Department for Organized Crime and Corruption in Basic Criminal Court Skopje, in which the main reason for postponing court hearings was precisely the incomplete composition of the trial chamber.

In order to repair any damage caused by such overlaps of chamber members or by justified absences due to health or other subjective reasons, and generally any other additional reason preventing a member of the chamber to proceed upon a case, Article 349 of the LCP envisages the possibility to engage or appoint additional judges and lay judges. Specifically, if it is likely that the main hearing will last longer, the presiding judge of the trial chamber may ask the president of the court to assign one or two judges or lay judges, to attend the main hearing and replace any trial chamber members if they are prevented from attending the hearing. This happens because the presiding judge, the judges who are trial chamber members and lay judges have to continuously attend the main hearing, so if any of the above circumstances occur and any of these persons (trial chamber member or lay judge) cannot further participate in the work of the chamber, they shall be replaced by a "reserve" member. The law envisages that these persons shall follow the hearing and be present at it, but for as long as there is no need for them to replace some of the prevented persons, they shall not participate in the hearing. This possibility is in line with the provisions on direct presentation of evidence, being an imperative in the criminal proceedings, as well as a continuity of the main hearing.

In the Basic Criminal Court Skopje, in the Department for Organized Crime and Corruption, on two occasions a positive practice of using such a mechanism was observed – provision of so-called "reserve" judges and lay judges. This mechanism was applied to the cases "Tariff" and "Titanic", initiated by the Special Public Prosecutor's Office, where the presidents of the chambers had requested and then received approval for inclusion of additional persons in accordance with Article 349 of LCP.

Although one of the reasons for postponing hearings is precisely the absence of defendants from the proceedings, LCP provides an opportunity, of course, if the conditions have been met, for the court to adjudicate in the absence of the defendant. Thus, from the total

number of hearings monitored in 2019, the monitors noted that in 17% of cases the court acted, i.e. tried in the absence of the defendant.

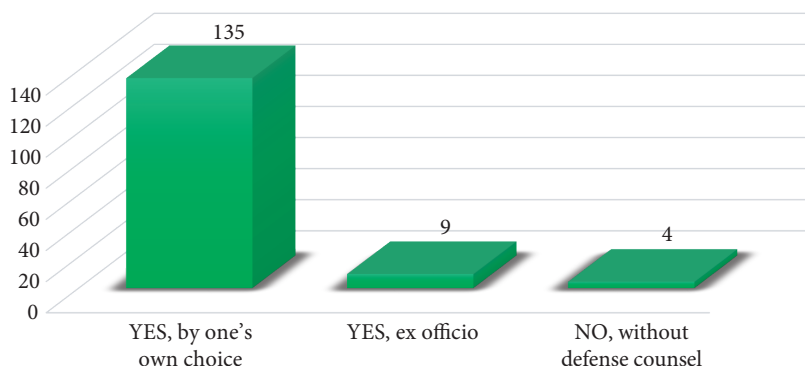

Graph no. 10

RIGHT TO COUNSEL

One of the basic rights of the defendant in the proceedings is the right to counsel. The procedural law, applicable to criminal prosecution of suspected perpetrators of criminal acts, envisages that any person suspected or accused of a crime shall have the right to counsel in the course of the entire criminal proceedings that are being conducted against them. This right of the defendant extends throughout the entire proceedings, from the first examination of the defendant up to the effective completion of the proceedings, whereby, in certain specific cases, the law provides a possibility of further strengthening this right to the extent that the court could appoint a defence attorney ex-officio if the defendant has not retained a counsel.

Having in mind the circumstances under which the crimes (that were thematically monitored last year) were committed as well as their complexity, and thus the possibility of severe sentences envisaged for this type of crimes, according to the collected data one can conclude that, for the most part, the defendants in the proceedings had their own defence attorneys. In a completely insignificant part of the proceedings the defendants were assigned defence attorneys ex-officio, whereas in only 4 cases defendants were tried without being represented by a defence attorney at the main hearing.

Graph no. 11

MEASURES FOR SECURING THE PRESENCE OF THE DEFENDANT

The data concerning the application of measures for securing the presence of the defendant represent an integral part of the analysis because through their adequate and non-selective application the assessment of the level of fairness of the criminal proceedings can be largely influenced. Similarly to last year's practices, this year our monitors also monitored the frequency of all measures to secure presence, applicable in accordance with Article 144 of the LCP, by especially focusing on the strictest measure to ensure the defendant's presence – detention, being a measure that most harshly affects defendants' right to liberty in the course of the criminal proceedings. In that regard, in addition to the number of applied measures and the manner of their application, the monitors detected the reasons for their application, making it possible to critically review justifiability and grounds for these decisions.

By analysing data obtained from monitored cases that refer to the application of measures for ensuring the presence of accused persons against last year's data, it may be concluded that this year the Coalition monitored a 1/3 less hearings and criminal cases, in other words 328 hearings were

ANALYSIS of data obtained from trial monitoring in organized crime and corruption cases in 2019

---

monitored in total of 191 cases, compared to 415 hearings in 300 cases in the previous year³. Of these 191 cases, detention was applied to 12 defendants in 9 cases. The figures obtained, compared to last year's 29 defendants in 29 detention cases, generate the conclusion of a serious decline in the number of indicted detainees from the randomly selected cases that were subject to monitoring. Namely, the simple correlation speaks of a decrease in the number of monitored detention cases for a little over than 50% of the cases and for almost 60% of detained defendants.

However, the comparative approach to the total number of cases monitored over the past year with this year's number shows that this is not a serious decrease in the number of detention cases as compared to last year. So, unlike last year when detention was imposed in 6.7% of monitored hearings, this year the detention measure is imposed in 4.7% of monitored hearings. Finally, the actual number or percentage of detainees is obtained by comparing the number of detainees with the total number of defendants in all monitored cases. Thus, unlike last year, when the percentage of detained defendants in relation to the total number of defendants was 4.7%, i.e. out of 611 defendants only 29 were detained, this year this percentage is 8.1%, i.e. only 12 out of 148 defendants were detained.

These data, in fact, generate the conclusion that this year there is a slight increase in the application of the detention measure as compared to last year. These figures, however, should not give rise to concerns due to two reasons.

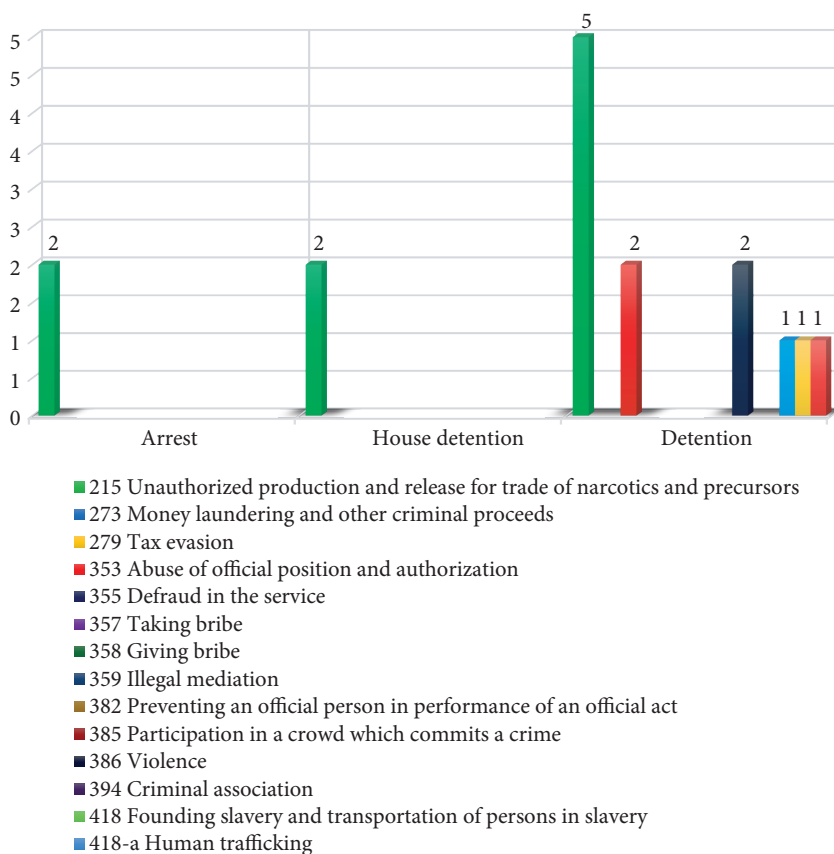
The first reason is that as compared to last year we cannot conclude that we have a drastic increase in the application of the detention measure, because even with this percentage of detainees compared to the total number of defendants, the Macedonian criminal justice system is within the low threshold set by European standards where the percentage of detainees compared to all defendants is below 10%⁴.

The second argument, which is more important than the first one and which directly explains the increase in the application of the detention measure, is the analysis of the type of crimes the Coalition monitors and analyses. Namely, unlike last year when subject to the analysis were all crimes prosecuted before the basic courts in the Republic of North Macedonia, regardless of the nature of the crimes, this year the analysis is focused only on organized crime and corruption cases. Hence, having in mind the type of criminality that this year's analysis deals with, the increase in the number of detained defendants is completely justified. On the other hand, these are not problematic figures, i.e. they are accurate data obtained from a random selection of cases which could to a large extent reflect the real situation in the courts across the country, is backed with the fact that this percentage of 8.1% in cases related to organized crime and corruption monitored in 2019 as compared to 4.7% in all types of criminal cases monitored in 2018 could not be interpreted as a significant increase (see graph no.12).

---

3 See: Misoski B., Avramovski D., Petrovska N., Analysis of data obtained from court proceedings monitored in 2018, OSCE Mission to Skopje, 2019.

4 See: <https://ec.europa.eu/eurostat/data/database> or: van Kalmthout, A.M., Knapen, M.M. and Morgenstern, C., ed. Pre-trial Detention in the European Union, WLP, 2009, p. 55-56.

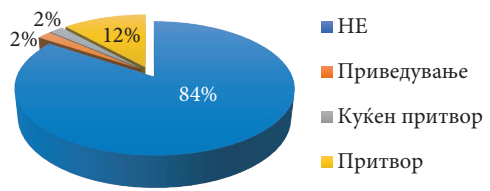
Graph no. 12

(Measures for securing presence and criminal acts for which such measures were imposed)

According to these data, we can conclude that most presence securing measures were imposed for the crime of Article 215 of CC - Unauthorized production and release for trade of narcotic drugs, psychotropic substances and precursors; two such measures imposed for each of the crimes of Article 353 of CC- Abuse of official duty and authorization and of Article 396 of CC - Violence; and one defendant in detention for the criminal acts of Article 418-a of CC - Human trafficking, Article 418-b of CC - Smuggling of migrants and 418-d of CC - Child trafficking. Given the crimes, we cannot comment on the courts' strictness and/or justification only in relation to the type of the crimes, because these are cases involving serious crimes for which, depending on the personal characteristics of the perpetrators, the application of stricter measures to ensure their presence is most often justified.

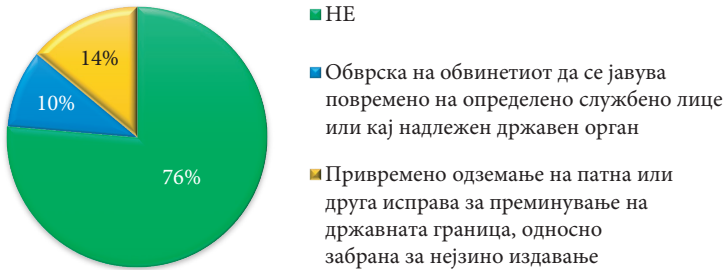
ANALYSIS of data obtained from trial monitoring in organized crime and corruption cases in 2019

Data from the monitored hearings suggest that there is a serious decline in the application of lighter measures ensuring the presence of the defendant. Thus, unlike last year when such measures were imposed in 31 cases, this year similar measures have been imposed in only 12 cases (see graph no.13).

Graph no. 13
(Measures for securing presence)

Moreover, this year, out of the lighter presence securing measures, precautionary measures were ordered only against 22 persons, 9 of whom were ordered to occasionally report before a certain official or a competent state body, while the measure of temporary confiscation or prohibition of issuance of passport or equivalent international travel document was ordered against 13 persons. Finally, house detention was ordered against two defendants in two cases. Unfortunately, this year the application of the guarantee measure was not identified in any of the randomly selected cases for monitoring. The data concerning the application of lighter measures ensuring the defendant’s presence, are, in fact, closer to the figures from two years ago⁵ (see graph no.14).

Graph no. 14
(Precautionary measures)

Having in mind only the data pertaining to application of presence ensuring measures gathered from the monitored cases, it may be concluded that our courts largely respect the right of defendants to be presumed innocent and did not overly order measures that seriously violate their constitutionally guaranteed right to liberty⁶. With this in mind, we can reiterate our last year’s satisfaction with the restrictiveness of the court in applying measures for ensuring the presence of the defendant, i.e. it can be concluded that our courts fully respect the right to liberty of the defendant in cases of organized crime and corruption.

However, observing these measures from such a perspective is one-sided, as it does not take into account the purpose of these measures, i.e. by favouring the right of the defendant to liberty, the right to effective trial and effective action is neglected. Given the high percentage of postponed hearings

5 See: Misoski B., Avramovski D., Petrovska N., Analysis of data obtained from court proceedings monitored in 2017, OSCE Mission to Skopje, 2018.

6 See: Josipović Ivo, Uhićenje i pritvor, Targa, Zagreb, 1998, p. 38-40, and Tombs Jacqueline and Jagger Elizabeth, Denying Responsibility, Sentencers’ Accounts of their Decisions to Imprison, British Journal of Criminology, 2006, (803-821), p. 810.

due to defendant's absence, it seems that the efficiency of the criminal justice system in the monitored cases cannot rely upon the application of the measures ensuring the defendant's presence. In other words, we can conclude that, unfortunately, judges often and too easily postpone court hearings where the defendant is absent, and when assessing the reasons for the defendant's absence, it often seems that judges perhaps have excessive understanding for the defendant's condition, thus failing to apply stricter measures to ensure their presence. Therefore, the authors consider that the high percentage of postponed hearings can be reduced to a certain extent by more frequently applying lighter measures for ensuring the presence of the defendant. By appropriately combining these lighter measures, an appropriate measure of coercion of appropriate quality and quantity could be created ensuring that the defendant is regularly present at court hearings, thus avoiding a situation in which the measures for ensuring the defendant's presence would get a punitive character.

Another conclusion is that judges do not have sufficient resources and procedural tools to check whether a defendant is absent for justified reasons or they are merely deceiving the court. Given this, judges could justify their decisions for a more frequent application of measures to ensure the presence of defendants during criminal proceedings. That is why we consider that it is necessary to revisit last year's conclusion for legal amendments through which a special unit could be introduced to the criminal justice system that would serve the judges with data about defendants' profiles. One of the ways to realize this recommendation is to amend and improve the Law on Probation, where probation officers could be authorized to assist judges; probation officers presently have similar authorizations since they are entitled, according to Article 11 of the Law on Probation, to prepare risk assessments as to convicts and defendants⁷. Of course, such legal amendments would inevitably lead to a significant increase in human and material capacities of the probation service, for which we are pleased to state that it has slowly started to exercise its legal competence and function.

Similar arguments in direction of a special service to assist judges in creating the social profile of the defendant are considered to be favouring the application of the home detention measure, which, unfortunately, this year has been reduced to only 2 cases compared to the last year's 14 cases. However, in comparison with 2017, when this measure was not even once ordered, we consider that we should welcome the fact that the court found strength to apply this lighter measure in at least 2 cases⁸. In that regard, we consider that it is necessary to revisit last year's conclusion regarding the proper application of the home detention measure and its restriction only to certain categories of persons.

We can be satisfied this year that this problem is properly addressed in the amendments to the LCP, which are in their final stage in a Parliamentary procedure. Unfortunately, they have not been adopted by the Assembly of the Republic of North Macedonia yet. In this regard, we can conclude that the Coalition's recommendations have been fully accepted and integrated into the proposed legal amendments to the LCP; they refer to the limitation of the application of the home detention measure comprising only the elderly and frail, pregnant women and chronically ill defendants⁹, having in mind the specifics of the home detention sanction in the Criminal Code.

However, unfortunately, we still do not have a proper intervention in the Law on Probation and in the LCP, with adequate provisions for improving the application of the home detention measure with electronic monitoring, through which the application rate of this measure could be increased and

---

7 Official Gazette of RM, No. 226/2015.

8 See: Misoski B., Avramovski D., Petrovska N., Analysis of data obtained from court proceedings monitored in 2017, OSCE Mission to Skopje, 2018.

9 Ibid

ANALYSIS of data obtained from trial monitoring in organized crime and corruption cases in 2019

---

improved. Given the similar mode of application of these two different measures, we consider that the presence securing measures - home detention and home detention with electronic monitoring - should fall within the competence of probation officers so that courts could be confident in the confidentiality and appropriateness of the application of these measures.¹⁰

It is precisely the similarity in the practical application of the lighter presence securing measures and the alternative sanctions by law enforcement organs, as well as the level of professional training of probation officers, that led us to the conclusion that, given the existence of a strong probation service with expanded authorizations to assist the court in the socio-economic profiling of the defendant in the criminal procedure, lighter measures could be more often applied, at the expense of detention, whereby the application of an effective combination of lighter measures would not call into question the defendant's presence at criminal proceedings¹¹.

As to the limited application or non-application of the guarantee measure, several arguments can be advanced, the first of which is the already widely elaborated problem concerning the availability of data about the defendant's property, as well as the problem concerning the complex ownership structure of property deposited by defendants as a guarantee that they would attend the hearings. Moreover, we consider that if the court had sufficient and appropriate data about the real property status of the defendant, it would often be satisfied with lower guarantee amounts, which in certain cases would be easier to effectuate in cases of unjustified absence of defendants from trials. Therefore, if the court had full insight into the financial and personal profile of the defendant before making a decision, it could independently and most appropriately determine the amount of the guarantee. This would avoid the practice where defendants propose excessive property as guarantee; property that is hardly transferable or effectuated in the event of escape of the defendant; in this case it does not represent a guarantee to the court that the defendant would appear regularly during all hearings of the main trial. This is for the simple reason that in case of flight, the deposited property, having such a complex ownership structure, would not be effectuated or liquidated by the court or by state institutions and thus, in case of failure of the guarantee, they would not be able to truly realize the threat (the confiscation). Therefore, we consider that the introduction of a special competence for specific profiling of the social and financial characteristics of the accused by establishing special services, either within the public prosecutor's office or within the probation services, could help in direction of overcoming the current enigma that exists in domestic courts as to the application of the guarantee measure¹².

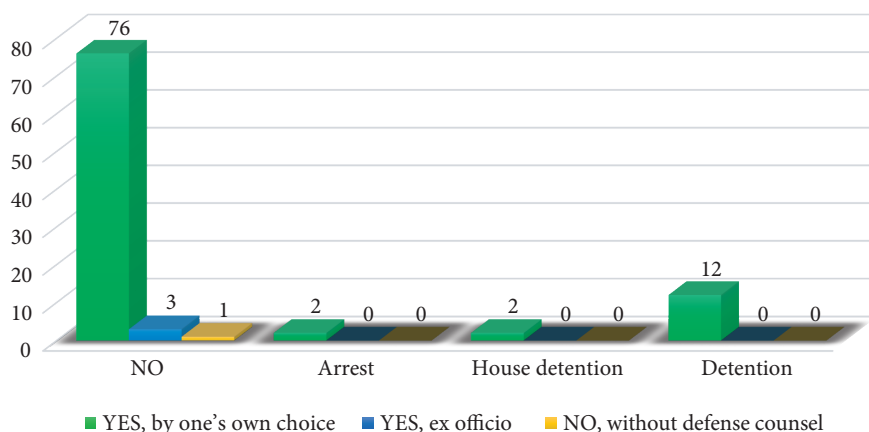
10 See: Hucklesby Anthea and Marshall Emma, Tackling Offending on Bail, *The Howard Journal*, Vol. 39, No.2. May, 2000, p. 150-170, or Misoški B., Can Law on Probation Improve the Implementation of the Measures for Providing the Defendant's Presence in the Criminal Trials in the Republic of North Macedonia?, *EU AND MEMBER STATES – LEGAL AND ECONOMIC ISSUES Vol 3* (2019). <https://hrcak.srce.hr/ojs/index.php/eclic/index>

11 Empire case from the national jurisprudence, in which one of the defendants complained that by applying the precautionary measure Temporary confiscation of a passport or another document for crossing of the state border, i.e. prohibition on their issuance, their liberty was overly restricted, and demanded this measure be replaced with another measure – the guarantee measure. This only speaks in favor of the conclusion that if these measures are properly dosed and planned, they can represent a significant guarantee that the defendant will appear before court during criminal proceedings, instead of applying the strictest measure, at least according to the definitions, the detention measure.

12 See the competence of the probation services, for example, in Netherlands or France, see in: van Kalmthout, A.M., Durnescu, I., Probation in Europe, p. 23-30; or in USA Federal Pretrial Risk Assessment Instrument, User's Guide, Office for Probation and Pretrial Services, 2016. Accessible on: <https://www.ncjrs.gov/> or Cesaro Gianluca, "Probation officers are key actors in reforming pre-trial detention and ensuring effective cross-border justice in the EU", accessible on: <http://cep-probation.org/probation-officers-are-key-actors-in-reforming-pre-trial-detention-and-ensuring-effective-cross-border-justice-in-the-eu/>

An additional argument regarding the (non)application of the guarantee measure is the fact that this measure, unfortunately, is still perceived as a replacement measure to detention, so the guarantee is often proposed as a replacement for the detention measure initially ordered during the investigation. In this regard, we consider that this practice somehow has a demotivating effect on the court putting it away from applying the guarantee measure during the monitored main hearings, in view of the fact that the court already ruled upon the proposed measure, whereby from the initial proposal to the second proposal there has been no major change in the factual circumstances of the defendant, the facts or his property status.

Regarding the effective legal assistance provided by the defence attorney, we are pleased to state that this year in all cases defendants who were put in detention had their own defence attorney. On the other hand, in no case a defence attorney was assigned ex-officio to a defendant, which is somehow expected, given the profile of the defendants in the monitored cases of organized crime and corruption (see graph no.15).

Graph no.15
(Presence of a defence attorney and detention)

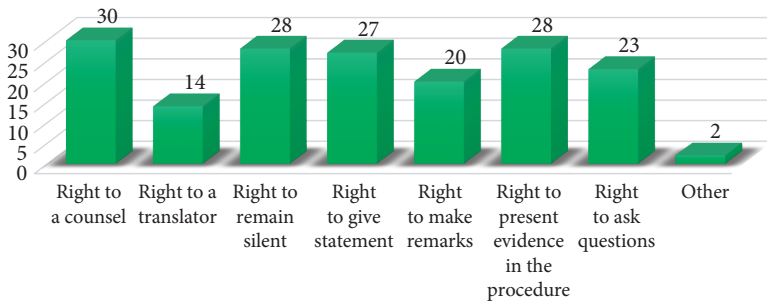
ADVICE ON THE RIGHTS

The status of the indicted person in the proceedings is largely specific in itself, especially if we take into account the fact that in criminal proceedings the defendant is faced with a restriction of his/her liberty. In order to protect the defendant from arbitrary actions by state organs at any stage of the proceedings, the state guarantees certain procedural rights and if they are not observed, then the guaranteed right to a fair trial might be violated.

The grounds of the procedural guarantees in the proceedings are set in the phase when the defendant is acquainted with the content of the indictment and the qualification of the crime that they are charged with. During the monitoring of proceedings, the monitors found that in 15% of cases (half of which were conducted in Basic Criminal Court Skopje and the other half in Basic Court Kumanovo), the defendants were not asked at all by the court as to whether they understood the charges against them.

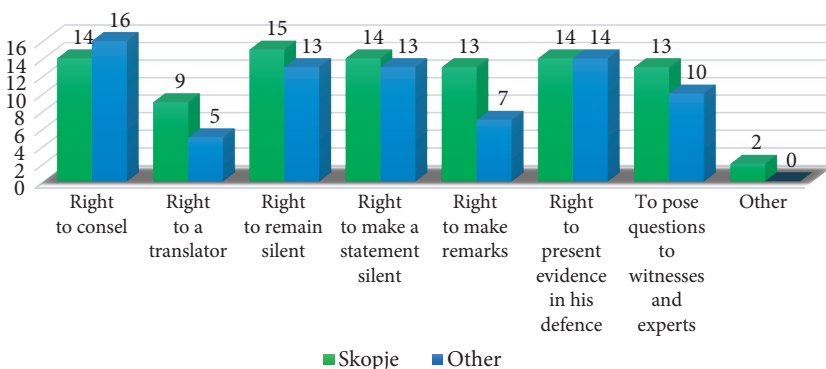
ANALYSIS of data obtained from trial monitoring in organized crime and corruption cases in 2019

The defendant enjoys protection to the extent envisaged by law. So, according to the law, if the court acts contrary to the provisions envisaging obligatory advice on the defendant's rights, the defendant's statement cannot be used during the court proceedings. This is the reason why this year's analysis also analyzed the advice on the defendant's rights. So, during the processing and analysis of data collected by the monitors, we established (graph no.16) that the most common rights the defendant was advised on were the right to counsel, the right to present evidence and the right to remain silent, unlike last year's data which suggested that the rights most frequently advised on were the right to make a statement, the right to present evidence in one's defence, as well as the right to remain silent, followed by the right to remark and counsel. What is identical to 2018 data is the advice on the right to translator, which is obviously used restrictively, both in organized crime and corruption-related cases or adult-related criminal cases.

Graph no.16
(Rights advice)

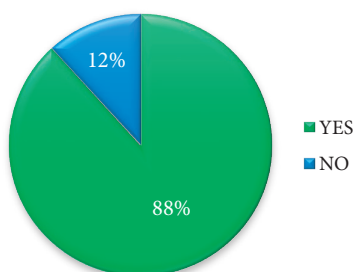
Considering the amount of cases monitored in Basic Criminal Court Skopje, and the amount of cases monitored in other cities, the advice on rights have a similar ratio, with the right to translator and the right to make remarks being the least advised rights in the other courts in the country (see graph 17).

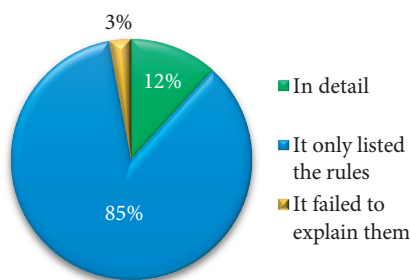
Graph no.17
(Advising on rights in Basic Criminal Court Skopje as compared to other basic courts)

The Commentary to the LCP suggests that “each advice of Article 206 (1) LCP, should be individually given to the defendant and the defendant should be given a possibility to express

themselves as to each of the rights of paragraph 1 to this Article¹³.“ If this interpretation by the authors had been accepted by the judges implementing the law, then graph 16 or 17 would have fully contained all the categories of envisaged rights and now they would have shown an amount of 100 percent, but given that this is not the case, it remains that this question be addressed to practitioners in order to improve the situation in terms of advising on rights. However, advising on the defendants’ rights means not only listing the rights, but an explanation thereof that is understandable to the defendant. This is another situation that, perhaps, requires intervention when the law is applied as in 12% of cases the monitors registered that the defendant’s rights were not appropriately explained. That happened since these rights were not explained in a language sufficiently understandable to the defendant (graph no. 18). Such a negative practice was noted in the basic courts in Bitola and Struga and within only one case in Basic Criminal Court Skopje.

Graph no. 18

Graph no. 19

Although there is an improvement compared to last year with respect to the explanation of the defendant’s rights in a language understandable to the defendants, we did note a certain setback in that respect. Namely, the percentage of explanation of the rights in language understandable to the defendant was 93% in 2017, dropping to 75% the year after, and then in 2019 there is an upward trend, reaching 88%. While researching this issue more deeply, in terms of the scope of explanation, we have found a large percentage of hearings in which the judge only listed the rights (85%), and in a minimal part (3%) the rights were not explained at all. Such negative statistic refers to the Basic Court Bitola where in a large number of hearings the rights were only listed, but there were also hearings where they were not explained at all.

APPLICATION OF THE ADMISSION OF GUILT

The procedure for admitting guilt during the main hearing is an indispensable element of the analyses of the Coalition for Fair Trials, through which the fairness of monitored proceedings is analyzed¹⁴. The specifics of the criminal proceedings in which the defendants enter guilty pleas are interesting for analysis from both a theoretical and a practical point of view. The level of observation

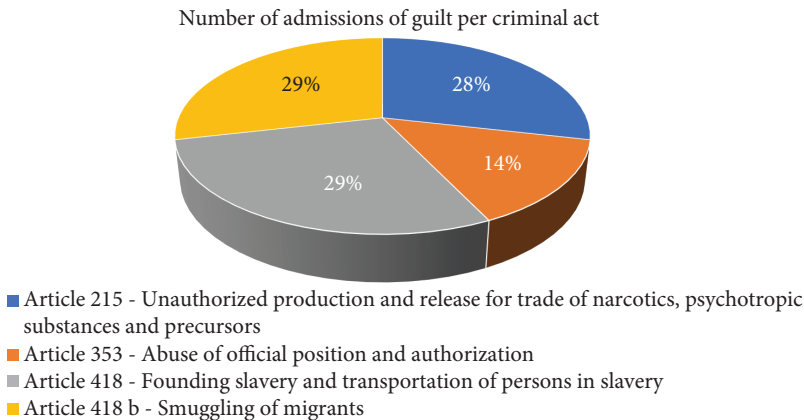
13 Kalajdjiev G., Lazhetikj G., Nedelkova L., Denkovska M., Trombeva M., Vitlarov T., Jankulovska P., Kadiev D., Commentary on the Law on Criminal Procedure, OSCE, Skopje, 2018

14 A procedure that has been recognized in many legislations around the world, as well as by the Council of Europe through the Recommendation No. (87) 18, of the Committee of Ministers to Member States Concerning the Simplification of the Criminal Justice. See also: Buzharovska G., Misoski B., Plea Bargaining under the CPC of the Republic of Macedonia, in Simplified Forms of Procedures in Criminal Matters – Regional Criminal Procedure Legislation and Experiences in Application, Ivan Jovanovic and Miroљub Stanisavljevic eds., OSCE Mission to Serbia, 2013

ANALYSIS of data obtained from trial monitoring in organized crime and corruption cases in 2019

of procedural rights of the defendant in correlation with the defendant's voluntary waiver of one part of the procedural guarantees for a fair trial have a particular impact on the overall public perception about the fairness of the criminal proceedings, apart from the impact of such summary procedure seen through the prism of the procedural economy and the saving of judicial resources and the impact of such procedural actions. Moreover, the impact of the defendant's admission of guilt on the other procedural actions undertaken during criminal proceedings, primarily on the evidence and degree of proving is among others directly related to the degree of efficiency of the criminal justice.

In cases monitored this year, the monitors noted only 7 admissions of guilt. Such data speak of the fact that the admission of guilt made during the main hearing becomes a rarity in the monitored cases. Namely, unlike the 40 admissions of guilt recorded in 2017¹⁵ and the 26 in 2018¹⁶, this year, unfortunately, our monitors witnessed only 7 admissions of guilt made by defendants during the main hearing. Such an exponential decline in admissions of guilt made by defendants during the main hearing possibly reveals a systemic issue in relation to the application of this institute in criminal proceedings.

Graph no. 20

Namely, despite the observed negative preconditions for the decline in the number of admissions of guilt made by defendants during the main hearing, such as the abolition of the predictability of the criminal sanction, which was interpreted as a desired epilogue with the abolition of the widely criticized¹⁷ and slackly put together Law on Determining the Type and Measuring the Severity of Criminal Sanctions, it seems that such a practice of failing to use the admission of guilt of the defendant during court proceedings is becoming an issue with problematic proportions. We can point to two reasons for the court's failure to use this institute.

15 See: Misoski B., Avramovski D., Petrovska N., Analysis of data obtained from court proceedings monitored in 2017, OSCE Mission to Skopje, 2018.

16 See: Misoski B., Avramovski D., Petrovska N., Analysis of data obtained from court proceedings monitored in 2018, OSCE Mission to Skopje, 2019.

17 See: Kanevchev M., About some (controversial) solutions from the Law on Determining the Type and Measuring the Severity of Criminal Sanctions, MRCLC, year. 24, no. 1, 2017, available on: <http://maclc.mk/Upload/Documents/Metodija%20Kanevchev%202.pdf> or Tupancheski N., Deanoska Trendafilova A., One year after the application of the Law on Determining the Type and Measuring the Severity of Criminal Sanctions – problems and challenges, MRCLC, year.24, no.1, 2017, available on:<http://maclc.mk/Upload/Documents/Tupancheski,%20Deanoska.pdf>

Above all, one reason for not using the admission of guilt as an effective and fast way to end criminal proceedings is the mild criminal policy, which means that the defendant would usually receive either the same or a lighter criminal sanction after the regular criminal proceedings compared to the sanctions following a guilty plea. We therefore consider that it is advisable to prepare a specific Guide for judges and parties in criminal proceedings, through which the proposed sanction and its reduction in relation to the crime of concern would become evident if a defendant decides to admit guilt. However, we consider that this Guide should not have a binding force; it should only be instructive and prepared in accordance with real, objectively measurable and statistical and fair criteria¹⁸. In other words, it should be quite the opposite of the former and fortunately no longer in force Law on Determining the Type and Measuring the Severity of Criminal Sanctions. Certainty and severity of sanctions should be predictable by using the ACCMIS to generate average sanctions for similar crimes. However, given the degree of quality that can be attributed to this system now, we consider that such a way of determining average sanctions would be possible and safe only after the ACCMIS system has been thoroughly reformed and upgraded and properly applied for several years, aimed at obtaining relevant statistical indicators from cases entered in this system¹⁹.

The second reason why this procedure is not used often in criminal proceedings can be attributed to the longevity of criminal proceedings and the uncertainty of punishment after the conducted criminal proceedings, being something that we have started to witness more and more often. Namely, due to the frequent postponements of court hearings, often at the fault of the defendants and their defence attorneys²⁰ who find procedural possibilities to delay the criminal proceedings even after the statute of limitations has applied, it seems that sometimes it is really improper to expect that the defendants would like the criminal proceedings against them to be completed in only one hearing and within a relatively short and quick time interval.

An additional argument supporting this claim is the fact that out of 7 admissions of guilt made during the main hearing, 5 were made for minor criminal acts subject to summary proceedings, whereas only 2 admissions of guilt were made for criminal acts punishable by over 5 years of imprisonment and for which regular criminal proceedings were conducted. This means that defendants are not ready to immediately plead guilty for more complex and serious crimes; they usually decide to enter guilty pleas only for lighter crimes subject to summary proceedings.

In this regard, we consider that it is necessary to increase the efficiency of the court's actions, thus increasing the certainty of a final epilogue of the criminal proceedings, being a basis for increasing the number of admissions of guilt made by defendants during criminal proceedings.

An additional argument regarding the decline in the number of admissions of guilt can sometimes be found on the evidence-related side of the indictment. Namely, it seems that in conditions

---

18 According to the way of preparation of U.S Federal instructions for sentencing see Gruevska, Drakulevski A., Misoski B., Comparative analysis of the instruction mechanisms concerning the process of measuring the severity of sentences: Instruction on measuring sentences in USA, MRCLC, year 21, no.1, 2014, available on: <http://maclc.mk/Upload/Documents/06.pdf>. We also warn that we should be careful not to repeat the mistake that was made with the Rulebook on measuring the severity of sentences, adopted by GNM, which was also an interesting moment in the recent Macedonian legal history. See: Lazhetikj Buzharovska G., Unharmonized penal policy and its impact on the plea bargaining according to the Law on Criminal Procedure, MRCLC, Vol. 21, no. 1, 2014. available on:<http://maclc.mk/Upload/Documents/03.pdf>

19 In this way, the experiences of the courts in England could be followed, for more see: M. McConville, "Plea Bargaining: Ethics and Politics", *Journal of Law and Society*, Vol. 25, no. 4, 1998, p. 570 and other; or Sprack John, *A Practical Approach to Criminal Procedure*, Oxford University Press, 10-th Edition 2005, p. 92.

20 In that direction see the latest data of the Basic Criminal Court concerning the application of the statute of limitations in the case known as "TNT".

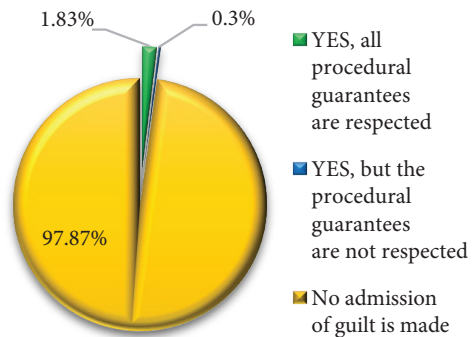

ANALYSIS of data obtained from trial monitoring in organized crime and corruption cases in 2019

of lengthy court proceedings the witnesses have a tendency to change their opinion because of fear of uncertainty of the criminal proceedings. This may primarily be concluded considering the complex nature of the criminal acts that were subject to monitoring and analysis this year, as well as the fact that these cases often see defendants who have strong social connections through which sometimes, in the proceedings, they calculate the possibility to influence certain evidence, primarily witnesses, in their favour. Truth be told, the current set-up of the system of the criminal procedure in which such evidence is only collected during the investigation and presented only at the main hearing, where the statements of witnesses are only noted on the record during the investigation, and less frequently recorded by the public prosecutor, thus of limited use at the main hearing, has a great influence on witnesses and their willingness to testify in trials. Therefore, we consider that especially in these cases judges should take into account the LCP provisions and apply them in the sense that hearings are more frequently scheduled and attendance of all entities in the criminal proceedings is harmonized, instead of scheduling one to two hearings per month.

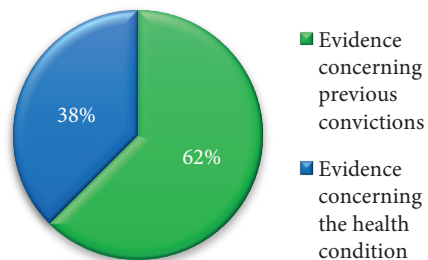
On the other hand, while analysing the fairness and legality of the proceedings in which admissions of guilt were made, we cannot conclude that there were major procedural violations causing non-application of this institute or a drastic decrease in its application.

Namely, if we take into account the data from the hearings provided by our monitors, in which admission of guilt was made, we can conclude that in 6 out of 7 cases the court acted in accordance with the LCP provisions, observed the rights of the defendant and provided clear advice on the type of indictment against the defendant, the consequences from the guilty plea, and made appropriate professional effort to assess whether the guilty plea was made knowingly and voluntarily (see graph no. 21).

Graph no.21
(Admissions of guilt made)

As to whether the admissions of guilt were factually backed, evidence in relation to previous convictions of the defendant was presented in 6 cases, and in 3 cases evidence was presented in connection with the health condition of the defendant. We consider that the practice of assessing the health condition of the defendant is particularly to be welcomed, especially in cases where the court doubts the defendant's ability to admit guilt (graph no.22).

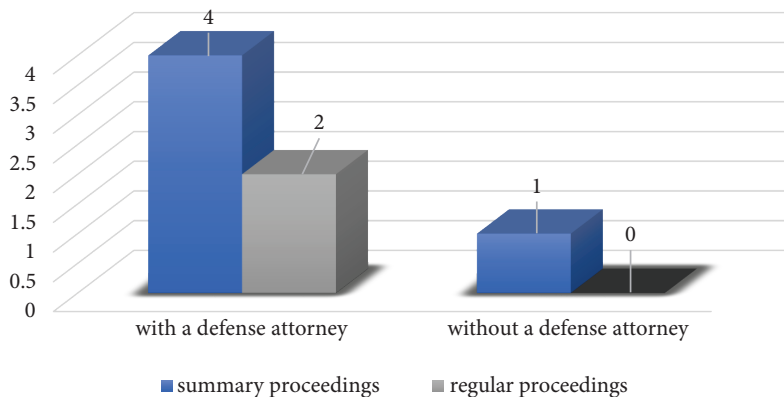
Graph no.22
(Evidence presented after making admission of guilt)

We welcome the fact that in all cases in the regular procedure in which an admission of guilt was made, the defendant was accompanied by a defence attorney who did not object to the lack of time

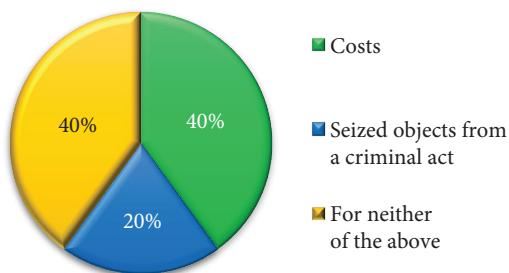
to properly prepare effective defence of the defendant. However, regrettably, there is one admission of guilt made in summary proceedings in the absence of a defence attorney. Although this is not expressly contrary to the LCP provisions, we consider that in such cases, given the particularly important procedural guarantees put at the disposal of the defendant during the main hearing which they voluntarily waive by admitting guilt, the court should warn and advise the defendant to seek assistance from a defence attorney (see graph 23).

Admissions of guilt made in regular and summary proceedings with and without a defence attorney

Graph no 23
(Admission of guilt and defence attorney)

We consider that the effective role of the court²¹ in the protection of the defendant’s rights in conditions of admission of guilt made in summary proceedings in the absence of a defence attorney should be additionally studied. We think that it might be reasonable to consider correcting the LCP provisions by introducing a mandatory presence of a defence attorney if the defendant feels prepared to admit guilt during the main hearing and in the summary proceedings, being an additional guarantor of the rights of the defendant, irrespective of the fact that in such cases the court is the one who guarantees these rights to the defendant.

Графикон бр.24
(Одлука на судот)

21 To that aim, one could use the information of the original model detected by Alshuler in: Alshuler, Albert W., The Trial Judge’s Role in Plea Bargaining, Part I, Columbia Law Review, Vol. 76, No. 7. 7. (Nov., 1976), pp. 1059-1154, as well as of domestic authors: Misoski B., Ilikj Dimoski D., Judges’ Role in the Evaluation of the Defendant’s Plea within the Sentence Bargaining Procedure, Journal of the Faculty of Security, Skopje, University St. Klement of Ohrid, Bitola, 2016.

ANALYSIS of data obtained from trial monitoring in organized crime and corruption cases in 2019

In the cases resulting in guilty pleas, we are happy to see an increase in the number of decisions reached by the court on the secondary elements of the criminal case besides the main ones related to the type of crime. Thus, according to the data of our monitor, we can establish that the court ruled on seized items and court costs, which is in fact a legal obligation in such cases. In this regard, we would like to repeat the last year's conclusion²² that the increase in the percentage of decisions made by the court on other elements of the case besides the sanction, especially with regard to any damage, would increase the public confidence in the judiciary as the public impression would be that the court had completely resolved the case in relation to all interested persons. This way, a conclusion is generated by the public that, in cases of guilty pleas, all the characteristics and guarantees of the criminal procedure have been observed and the proceedings are perceived as fair and acceptable. Therefore, we consider that judges should make increased efforts in such cases and more often decide on compensation of damages, by refraining to refer the damaged parties to civil disputes (see graph no. 24).

The admission of guilt at a main hearing, according to our data from the monitored cases, seems to have developed certain specifics in relation to the original solution borrowed and adapted from the US criminal justice system. In this regard, we can single out some interesting conclusions that are somehow problematized in practice by the theoretical views on the fairness and effectiveness of the admission of guilt, which, in turn, seem to require change or correction and improvement, or appropriate commentary on the proper application of the LCP provisions regulating the admission of guilt.

The first aspect worthy of a comment is the court's degree of conviction in the admission of guilt. Namely, according to the monitored practice, there is obvious impression that the court gives too much faith in the admission of guilt made by the defendant²³ and, in general, only exceptionally evidence is adduced in support of the veracity of the admission of guilt made by the defendant. According to this, there is an obvious impression, which is also wrong, that the admission of guilt made by the defendant is the crown evidence with a supreme evidentiary value, which is a formalization of the evidence. According to the court's theoretical concepts, from the comparative law, we consider that it is advisable to repeat the conceptual specifics of the admission of guilt made during the main hearing in relation to its evidentiary value. Namely, according to the original criminal law system in the United States, in case of a guilty plea made by the defendant during the main hearing, the court should be convinced at a level that is between preponderance of the evidence and persuasion beyond reasonable doubt²⁴. Or, in practice, this would mean that the public prosecutor should have appropriate evidence in the quality of which they are convinced beyond reasonable doubt that after conducting regular criminal proceedings by presenting the very evidence they would be able to convince the court of the defendant's guilt beyond reasonable doubt²⁵. In no case is the federal court in the United States limited

22 See: Misoski B., Avramovski D., Petrovska N., Analysis of data obtained from court proceedings monitored in 2018, OSCE Mission to Skopje, 2019.

23 As to the evidentiary value of the admission of guilt see Damaška M., Otkrivenik i iskaz kako dokaz u suvremenom krivičnom procesu, Narodne Novine, Zagreb, 1962, p. 65.

24 See: Hall D.E., Criminal Law and Procedure, 5th Edition, Delmar Cengage Learning, 2009, p. 394, or Tapper, C., Cross and Tapper on Evidence, 12th Edition, Oxford University Press, p. 627 or Ingram L.J., Criminal Evidence, 12-ed. Elsevier, 2015; as well as, for example: Viano, E., Plea Bargaining in the United States: a Perversion of Justice, Revue Internationale De Droit Penal 2012/1-2 (vol. 83), available on: <https://www.cairn.info/revue-internationale-de-droit-penal-2012-1-page-109.htm#>

25 See: Israel J.H., Kamisar, Yale, LaFave W. R., Criminal Procedure and the Constitution, Leading Supreme Court Cases and Introductory Text, 2003 Edition, ThomsonWest или Bibas S., Incompetent Plea Bargaining and Extrajudicial Reforms, Harvard Law Review, Vol. 126, 150:2012, available on: [https://www.law.upenn.edu/cf/faculty/sbibas/workingpapers/126HarvLRev150\(2012\).pdf](https://www.law.upenn.edu/cf/faculty/sbibas/workingpapers/126HarvLRev150(2012).pdf)

in its entitlement to present any evidence from the list of evidence attached to the indictment, but what is essential to this institute in the United States is that the court, in order to assess the defendant's awareness and voluntariness of the admission of guilt, can ask the defendant, during the hearing, that they themselves fully acknowledge the criminal act for which they admit guilt and describe how the criminal act has been committed, at least as described in the indictment. This way, the United States federal courts can assess whether it comes to a true and complete, or partial and false admission of guilt, thus knowing whether to accept or not the admission of guilt.

Unlike the Federal Rules of Criminal Procedure and the practice of federal courts in the United States, in our country the process seems to be upside down, so after the presentation of the indictment by the public prosecutor, the court only determines whether the defendant is aware of what they are admitting to and whether the admission of guilt is made on a voluntary basis, without asking the defendant to testify and explain how and why the crime they are charged with was perpetrated. In fact, such a testimony and explication represents a full admission of guilt similar to the original Anglo-Saxon solution. Viewed this way, in our country the procedure in which the defendant makes admission of guilt is unjustifiably formalized, and the admission of guilt is glorified.

The corrective mechanism in our criminal justice system is consisted of paragraph 3 of Article 381 of LCP which regulates the procedure for admission of guilt. Namely, in our criminal justice system the protection mechanism enabling the court to avoid false or incomplete admissions of guilt is composed of two parts. The first part consists of a stage in which the court assesses whether the guilty plea is entered by the defendant on a voluntary basis, whether the defendant is aware of the resulting legal consequences and whether they are aware of the consequences of the compensation claim and the costs of the criminal proceedings (paragraph 2 of Article 381). This is being done immediately after the opening remarks and advising the defendant of their rights, in sense of Article 380 and paragraph 1 of Article 381 of LCP. On the other hand, the second part is realized after the assessment of the awareness and voluntariness of the defendant's admission of guilt, where, in sense of paragraph 3 of Article 381 of LCP, in the evidentiary procedure the court shall present only the evidence related to the decision on the sanction.

What we consider to be incorrect or, moreover, a too restrictive interpretation of the LCP provisions by the court, is the fact that there is a practice in the courts in the Republic of North Macedonia where the decision on the sanction is backed only by taking into account the evidence of previous convictions of the defendant. It does not represent in itself significant evidence in order to mete out the type and the severity of the criminal sanction and absolutely has no evidentiary value as to the veracity of the admission of guilt.

In this regard, we consider that through such an undoubtedly narrow interpretation of the provision of paragraph 3 of the article, the admission of guilt gains unjustifiably greater weight than any other evidence. Therefore, we consider that in sense of the modern theoretical postulates for equal evidentiary value and force of the confession, we should proceed with certain corrections of the procedural law in two directions. The first correction, and at the same time a simpler one, is to delete the words from the part of paragraph 3 of Article 381 that refer to the types of evidence, i.e. the words "evidence that refers to the decision on the sanction". This is all the more so because in our law there is no division of evidence into evidence supporting the sanction decision and evidence supporting the guilt decision.

In this way, the court could present as much evidence in quantity and quality as it needs to be convinced of the veracity of the admission of guilt.

ANALYSIS of data obtained from trial monitoring in organized crime and corruption cases in 2019

According to the last year's proposals²⁶, the second amendment to LCP should refer to the introduction of a special evidentiary hearing for measuring the severity of the sanction, according to the original US model²⁷, which would oblige parties to present that they are in possession of evidence with a degree of preponderance of conviction that the admission of guilt is true or not, and then, upon an any objection raised by some of the parties, the challenged evidence could be presented and evaluated in a contradictory procedure. The answer to whether and to what extent this proposed opportunity could have an impact on the practice deserves further analysis and research, which should undoubtedly be carried out and whose results, we hope, would contribute to an increase in the application of this institute in our criminal procedural law.

MAIN HEARING - EVIDENTIARY PROCEDURE

With the transition from accusatory to adversarial system in the Law on Criminal Procedure, the dynamics of the proceedings and the rules by which they take place changed, but the rights of the parties in the proceedings were improved, especially with respect to the procedural guarantees for defendants. Consequently to this, the key stage in the proceedings - "the proving", was vested a completely different dimension than before. The presentation of the evidence on which the indictment and the defence are to be based, the examination of witnesses in the proceedings, the role of the court in conducting the proceedings, the use of additional expert resources by both the prosecution and the defence, the examination of the defendant, if any and if the defendant wishes to be exposed to this process, etc., are only some of the key changes built into the current LCP, the application of which, despite many years of practice, is not yet complete and proper.

The phase when evidence is adduced is an essential part of the procedure. This is because in the end, the evidence and the possibility to refute it as well as the ability of the public prosecutor to prove beyond reasonable doubt the merits of the indictment and thus the commission of a certain criminal act, are assessed by the manner in which evidence was adduced.

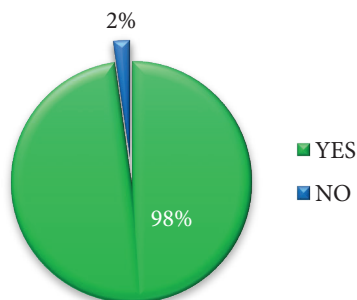
As the burden of proof is on the public prosecutor's office, the law envisages that the prosecution should have priority in the order of presentation of evidence. So, first, all evidence proposed in the list of evidence filed with the indictment is presented by the public prosecutor's office, followed by the presentation of the evidence by the defence. In order to refute the presented evidence, the law allows production of additional evidence upon a proposal made by any of the parties, but only evidence that the parties were unable to propose in their list of evidence or evidence that they were unaware of until then.

---

26 See: Misoski B., Avramovski D., Petrovska N., Analysis of data obtained from court proceedings monitored in 2018, OSCE Mission to Skopje, 2019

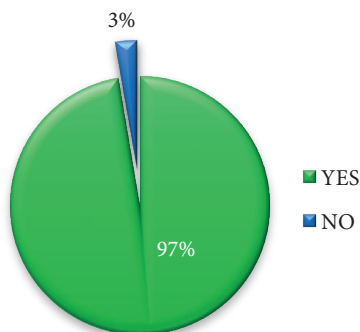
27 See: Haddad, James B., et al, Criminal Procedure, Cases and Comments, 5-th ed. Foundation Press, New York, 1998.

As shown in graph no.25, the evidence, in principle, is presented in accordance with the legally envisaged order. However, some minor exceptions were noted in 2% of the monitored hearings when this rule was not followed, i.e. the order was changed for purposes of "economy of the procedure". This is so because judges wanted to grasp the opportunity and take advantage of the presence of some of the proposed witnesses to examine them while they were still in the court building. The court can make such an exception in accordance with paragraph 1 of Article 385 of LCP, envisaging that the court can assess if the conditions for "accelerating" the procedure have been met, being in favour of the economy of the procedure.

Graph no 25
(Was the evidence presented according to the legally envisaged order)

Of particular importance to the proper presentation of evidence and to the convincing value of the theories of case of both parties (the public prosecutor's office and the defence) is that each party is given an opportunity to create their own schedule and plan of presentation of evidence, as well as an opportunity for the parties to present the evidence they proposed.

Графикон бр. 26
(Дали изведувањето на доказите беше согласно листата на докази на странката)

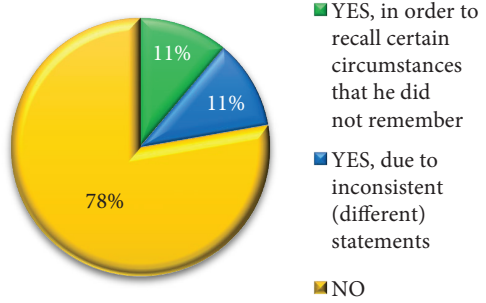
According to the processed data collected from the field, the analysis shows that in only 3% of cases there were deviations in the list of evidence of one of the parties. Statistically seen, given the data from the past years, this figure is becoming constant, i.e. there is neither improvement nor regression.

Having in mind that the burden of proof is with the public prosecutor and given the fact that this is an accusatory procedure, the law envisages that evidence is presented directly at a main hearing, as this opens the possibility for cross-examination by the opposite side. The idea of directly presenting evidence is in the context of that the witness should be examined at the main hearing in person, instead of replacing the witness examination by reading out a record of the witness' previously given statement. However, the law allows exceptions to this type of presentation of evidence (Article 388, paragraph 5 of LCP) and allows the adducing of previously given statements, of course, if appropriately recorded by competent authorities. Thus, in order for the statements of some persons to be later used and adduced during cross-examination or for refuting the already stated allegations, and for assessment of the veracity of the statements given at the main hearing, the parties in the proceedings have the opportunity to practice this exception to the rule regulating the direct presentation of evidence, in accordance with the law.

The application of this exception was noted in the proceedings that were subject to monitoring during the past year, after which we obtained the data shown in graph no.27 below. Namely, the largest

ANALYSIS of data obtained from trial monitoring in organized crime and corruption cases in 2019

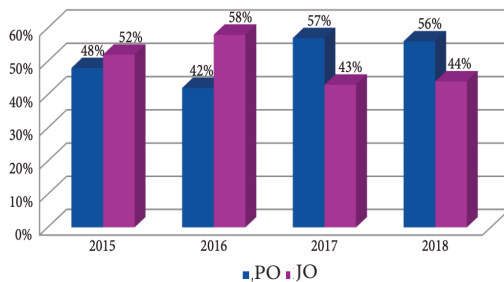
percentage of cases did not deviate from the rule regulating the direct presentation of evidence (78%), and when such deviation occurred, it was due to the need to recall circumstances that the witness could not remember (11%), as well as due to inconsistencies in earlier statements (11%).

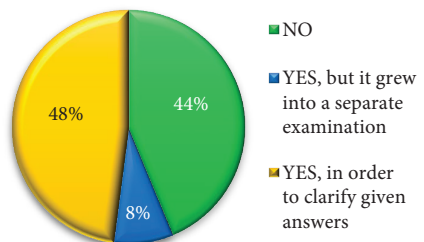
Graph no 27

(Were preliminary proceedings statements used in the examination)

The passive role of the court, as per the current Law on the Criminal Procedure, implies monitoring the proceedings, as well as controlling the manner and order of examination of witnesses and experts, as well as the presentation of evidence, by safeguarding the procedure's effectiveness and economy. Although in recent years we have seen a difficult transition in the role of the court from a complete controller of the proceedings to a relatively passive monitor, we can note that the court undertakes more appropriate actions in the type of thematic proceedings that were subject to monitoring, i.e. proceedings in the field of organized crime and corruption. Specifically, if we look at the statistics for the past years resulting from monitoring of proceedings within the courts' criminal departments dealing with adult perpetrators, we can see that the "new" role of the court (passive) is not properly applied (graph no. 28). In a large percentage of proceedings, the court still assumes an active and controlling role in the examination of witnesses. However, when it comes to cases of organized crime and corruption, we have noted a minimal, yet visible improvement, i.e. a better result with respect to this issue. Thus, last year we identified a situation of application of such actions by the court which are largely restricted by the law; with respect to 2018 adult related criminal cases, the level of additional examination performed by the court in order to clarify answers was at about 50%, slightly higher than the percentage in the organized crime cases (graph no. 29). However, we have identified a higher percentage of cases in which the examination grew into a separate examination (see graph no.29), unlike the percentage of last year's criminal acts, which was twice as low in comparison with 2019 organized crime cases.

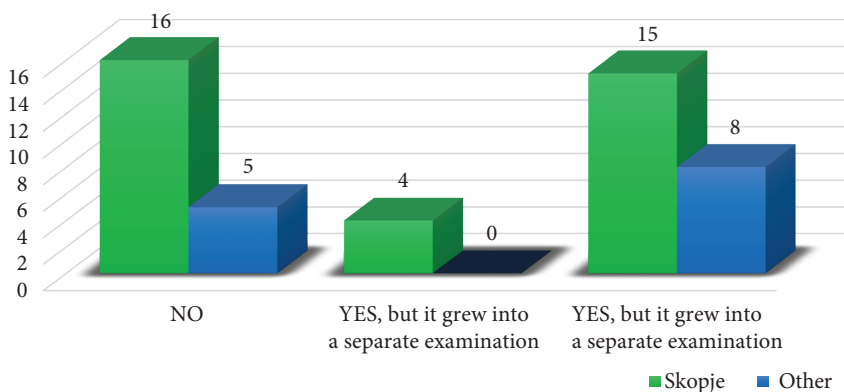
Graph no 28

Graph no 29

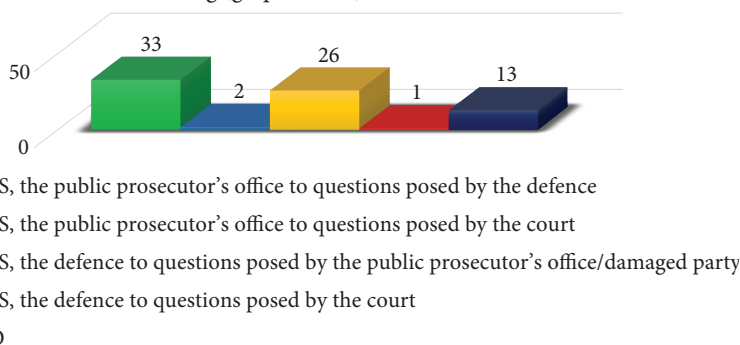
(Did the court use its right of paragraph 5 of Article 383 entitling it to pose questions to the witness/expert)

After a detailed analysis of the state of affairs per individual court, it can be seen that, in comparison with other courts, the Basic Criminal Court Skopje statistically has a “negative lead” in the practice of using the opportunity to get involved to a certain extent in the process of examining witnesses (graph no.30). This backs the conclusion that the quantitative approach applied with respect to collecting and processing case data mostly and dominantly comprises the Basic Criminal Court in Skopje.

Graph no. 30

An interesting novelty noted by our monitors is the fact that the application of raising objections takes on a slightly different dimension than usual. Namely, there were cases where the public prosecutor's office or the defence reacted or objected to questions posed by the court to witnesses or experts summoned at the main hearing (graph no. 31).

Graph no. 31

(Did the parties raise objections to the way the questions were posed during the examination)

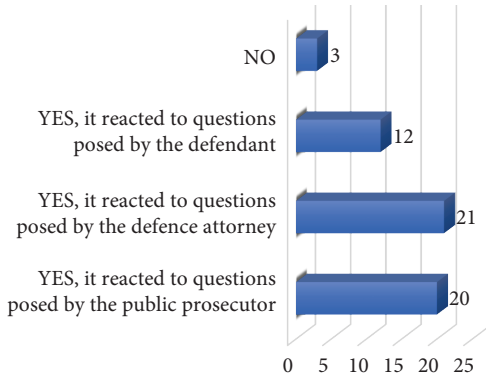
However, whether objections were raised by one or the other party to questions posed by the opposing party or to questions posed by the court, it is observed that the court, in a large percentage of 15%, failed to enter all of the objections in the record.

What is interesting, on the other hand, is how the court reacted, or decided to allow or disallow certain questions. The law envisages that in case the parties fail to raise an objection to a certain question, the presiding judge or the individual judge can react and prevent the posing of an irrelevant or inadmissible question. However, they are **obligatorily** bound to react upon parties' objections to certain

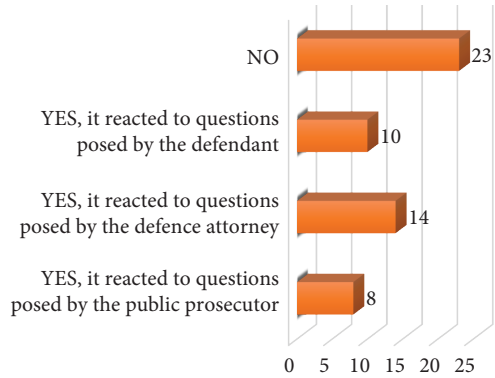

ANALYSIS of data obtained from trial monitoring in organized crime and corruption cases in 2019

questions posed in direct and cross-examination²⁸. According to available data, in all cases in which the parties failed to raise objections, the court had fewer reactions to the questions posed; even when the court reacted in conditions in which no objection had previously been raised, it did so more towards questions posed by the defence (defendant and defence attorney) than to questions posed by the public prosecutor (a comparative display in graphs 32 and 33).

Graph no. 32

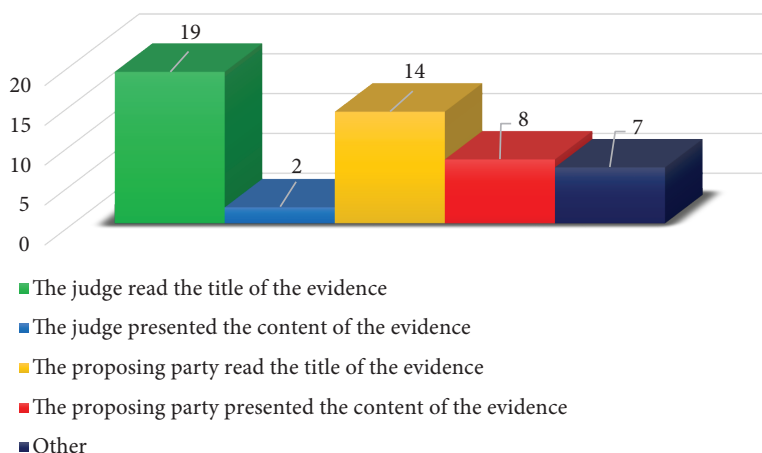
Graph no. 33

The court safeguarded the admissibility of questions and the fair examination:

AFTER the opposing party had raised an objection / WITHOUT objection raised by the opposing party

When it comes to the manner of presenting evidence in the proceedings, although the law envisages that the proposing party shall present the evidence in the order it has chosen to, to prove their theory of case and support their case management strategy, very often the parties did not present their evidence, but rather read, often only the title of the evidence indicating the type of evidence. Graph no.34 reflects this practice adopted by the court and the parties. Thus, instead of a transparent and direct presentation of evidence by the parties briefly presenting their content in order for both the parties and the public to be acquainted with a specific evidence in the proceedings, it has been noted that in a dominant part of cases, the judge was the one who read out the title of the evidence, meaning that the parties did not present any evidence. And even when the court does not read out the title of the evidence, the parties, identically to the court, do so. In a very small part of proceedings, the parties themselves presented the evidence by acquainting the court, the opposing party and the public with its contents. This is a practice that needs to be promoted and improved, in direction of practicing the principle of direct presentation of evidence in public proceedings. Regardless of the fact that the law promotes equality of arms and publicity, if these principles are not applied during all phases of the proceedings, including this one - the part in which evidence is presented, we could conclude that it might become as dangerous as a closed trial in which the presentation of evidence, and the procedure itself, is done behind "closed doors".

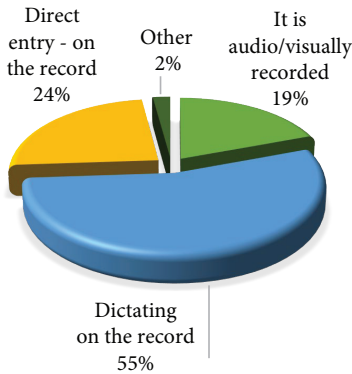

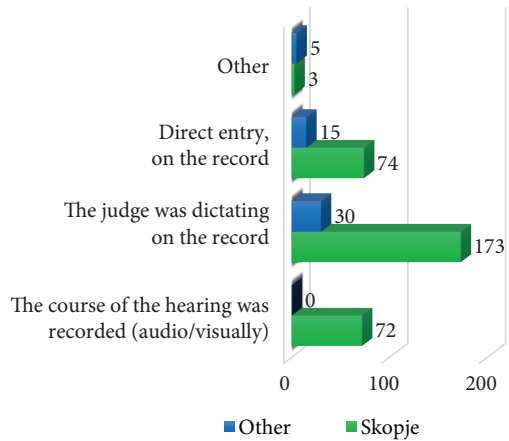
Graph no. 34
(How was written and material evidence presented)

Article 374 of the Law on the Criminal Procedure regulates the recording of the main hearing. It is envisaged that the main hearing shall be audio or audio-video recorded, and that at the beginning of the hearing the Presiding judge shall inform the present parties and the other participants in the proceedings that the hearing is being audio or audio/video recorded and that such records are considered audio or audio/video records of the hearing. As to this issue, an identical situation is observed each year, whether in adult related criminal cases or cases (this year) in the field of organized crime and corruption. The court has failed to make enough efforts to correct its practice of dictating word for word what has been presented at the main hearing, on the record. Moreover, it fails to audio or visually record the hearings. Last year, though the thematic area of interest was not identical to the one of this year, 2018 was observed to be the year with highest number of audio/video recorded hearings. However, in 2018, one of the detected state of affairs, that we are informed of, was the need to record hearings, because in that period none of the hearings were recorded. However, this year, according to graph no. 35, a (relatively) high percentage (19%) of hearings were audio/video recorded, but still, the high percentage of keeping records through dictation by the court instead of having the content being directly entered by the parties to the proceedings is clearly dominant. This further leads to a worryingly large number of hearings that are recorded in a way in which the president of the trial chamber dictates on the record.

ANALYSIS of data obtained from trial monitoring in organized crime and corruption cases in 2019

Graph no. 35

Graph no. 36

(How were the course and the presentation of evidence recorded at the main hearing)

When it comes to the comparative approach analysing the situation comprising the Basic Criminal Court Skopje and the other courts in the country, within the activities they undertake as to this issue, it is clear that only in this court (graph no.36) there are necessary means for audio-visual recording of hearings, which is practiced to some extent. But it is obviously necessary to provide such appropriate technical equipment to other courts so that they could perform audio-visual recordings of their hearings. In any case, in the other courts, the dominant approach to recording hearings is through court's dictation, on the record.

RIGHT TO FAIR TRIAL

The right to a fair trial is envisaged and protected by the European Convention on Human Rights. Identically, it is a subject to protection in the domestic regulation, both in the highest legislative act in the country: the Constitution, and in the procedural laws.

The Law on the Criminal Procedure envisages provisions that are closely correlated and apply to protection of the fair trial standards. Specifically, Article 5 of this law envisages and guarantees the right to a public and fair trial before an independent and impartial court in a contradictory procedure, in which the defendant can challenge the facts and evidence, i.e. the indictment filed against them, as well as to actively participate in the process of building their defence by presenting and proposing evidence. Article 6 of the LCP elaborates the temporal concept of the duration of the proceedings, so it envisages that any person should be brought before a court within a reasonable time, and that they should be tried without unjustified delays in the procedure.

EQUALITY OF ARMS

The equality of arms principle implies that during the trial and the decision-making period, the circumstances, i.e. the conditions have to be equal for all parties to the proceedings. The proper balance

between the parties to the proceedings implies that each of them should have the opportunity to present their case and that neither party should be in a privileged position over the other. This principle is inherent to the fair trial principle, being in correlation with the principle of equality before the court.

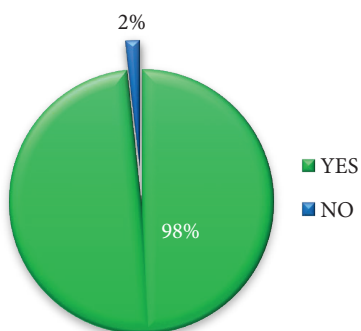
In other words, through the equality of arms principle, the court guarantees the right of both parties to have equal and sufficient time, opportunity and means to present their case to an independent arbitrator. In addition, according to the equality of arms principle, the defendant should be provided with sufficient time and means to be able to present their case theory, i.e. to be guaranteed sufficient means and time for preparation so that they could effectively challenge the prosecutor's case theory.

The Human Rights Commission has described this principle as a necessity for each party to be afforded the same procedural rights in the proceedings, aimed at preventing any substantial inconvenience to them, except if, of course, the differences are envisaged by law and justified. The European Commission of Human Rights, in the context of criminal proceedings, defines this principle as a procedural equality between the defendant and the prosecutor.

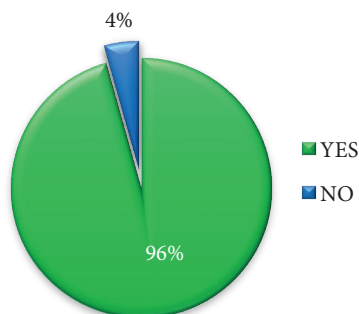
In order to determine the state of compliance with this key principle of the criminal procedure within the conducted field research, the questionnaire filled out by the monitors contained some questions that, in themselves, were indicators of applicability of this principle.

Thus, some key questions in the questionnaire used by the monitors and which answers suggest improvement is needed, revolve around the parties' opportunities to propose evidence, as well as their treatment by the court in relation to the objections.

According to the data collected, as to opportunities presented to defence to propose evidence, our monitors registered a situation similar to last year's data collected from hearings dealing with adult related crimes²⁹. We have a situation that has neither improved nor deteriorated for years, which is a concern to some extent, given the importance of this principle and the practitioners' lack of will to improve.

Graph no. 37
Did the defence have the same opportunities as the public prosecutor's office to propose evidence

Graph no. 38
Were the defence and the prosecutor treated equally by the judge in relation to objections

²⁹ Analysis of data obtained from court proceedings monitored in 2018, doc. Boban Misoski, Darko Avramovski, Natali Petrovska

ANALYSIS of data obtained from trial monitoring in organized crime and corruption cases in 2019

When it comes to the equal treatment of the parties in relation to objections, we can note an identical practice as in the past years. We have a minimal, but still significant percentage of 4% that points at unequal treatment (graph no. 38). This goes hand in hand with the situation noted above, in which courts treat the parties fairly unequally in terms of objections when they are raised in evidentiary proceedings. Specifically, this is a situation in which, although there are no objections raised, the court reacts more to questions posed by the defence than to those posed by the prosecution.

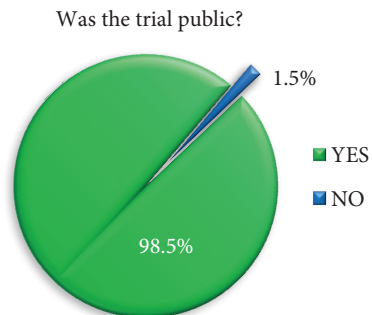
In general, it could be concluded that the impression of parties being equally treated by the court has improved. Only in a minimal 1% of the monitored trials our monitors noted that the judge was biased in the proceedings. Regarding the issue of ex parte communication between the court and the prosecution, although in a small percentage, it still persists.

RIGHT TO PUBLIC TRIAL

The right to public trial is based on the idea of openness and transparency of the work of judicial organs and is a kind of protective supervision of the interests of citizens and society, in general. This right allows the public to be present during court proceedings and it is a principle from which judicial monitors derive their legitimacy for the realization of their role to monitor court proceedings. Holding public hearings increases the degree of transparency, ensures integrity in the process of conducting court proceedings, but also provides protection against potential abuse of the proceedings. The exception to this rule applies to the exclusion of the public from the trial process in exceptional situations for reasons of morality, public order, national security and the interest to protect the privacy of a party to the proceedings. However, in accordance with paragraph 2 of Article 355 of the law, expert public can be present in proceedings from which the ordinary public has been excluded. Given the fact that the Coalition “All for Fair Trials” is recognized by the courts in the country as the only national organization that has been monitoring court proceedings for more than a decade, its representatives are often allowed to monitor court proceedings when the ordinary public is excluded. Through the prism of these several indicators, in the continuation of the text of this analysis, we will present our monitors’ impressions of the open court principle.

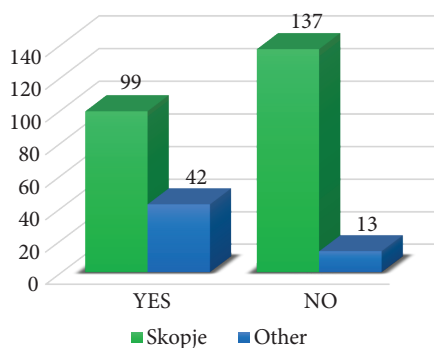
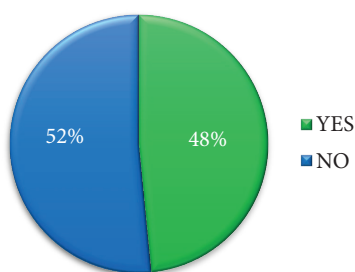
Of the total number of hearings monitored in 2019, only 1.5% were not public. Given the fact that the cases belong to a specific thematic area, often characterized with high security, classified information and protection of circumstances of the personal/private life of defendants who are usually current or former functionaries in the country, the court has a practice to exclude the public when necessary. However, taking into account the above, unlike the criminal proceedings that were subject to monitoring over the past 4-5 years, and in which a higher degree of excluded public was recorded (~ 2%), in these proceedings this percentage is lower (graph no.39). In 25% of cases in which the public was excluded, representatives of the Coalition were allowed to attend the hearings and follow them in the capacity of expert public.

As for the intimidation of representatives of the public by the court, two isolated cases were registered in the Basic Court Prilep and the Basic Criminal Court Skopje.

Графикон бр.39

With regards to the public announcement of the time and the courtroom in which trials are to be conducted, being an important element of the open court principle, we consider that not only there are no improvements as compared to last year but, on the contrary, the situation has deteriorated. Namely, the public announcement is largely important for increasing the public's confidence in the judiciary, as well as for the general impression of the functioning of the judiciary. The analyses that have been conducted so far show a trend of increase of courts' non-transparency, whereby this year's data have reached the highest "peak" ever. Namely, if the 2017 data indicated 21% of unannounced times and locations of trials, in 2018 these data increased to 36%, and in 2019, according to the monitored proceedings comprising cases of organized crime and corruption, these data amounted to 52% of cases in which the time and place of the trial were not publicly announced on a board outside the courtroom (graph no.40)

Graph no. 40

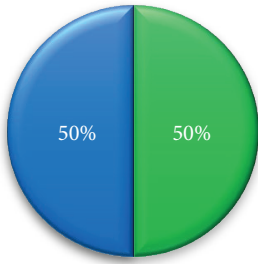
Graph no. 41

(Were the place and time of trial made public on the board outside the courtroom)

If we review these data by cities, i.e. if we draw a parallel between the Basic Criminal Court Skopje and the other courts that were subject to monitoring, we could see that the other courts in the country were more attentive to publicly announce their hearings on the boards outside the courtrooms. The Basic Criminal Court Skopje announced less such information, while in 75% of monitored cases in other courts such data were announced (graph no. 41).

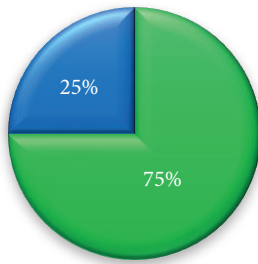
Following the statistics of the past years, this year we applied a more in-depth approach in relation to the circumstances when the public was excluded from trials. So, in 2019 we analyzed the courts' decisions to exclude the public in correlation to the provisions of LCP that oblige the court to adopt a formal decision when excluding the public. According to the data processed, it was concluded that in 50% of cases when the public was excluded (graph no.42), the court failed to adopt a decision on that. In addition, the representatives of the Coalition were present in the capacity of expert public when the court decided to exclude the public and noted that the court failed to give any kind of explanation as to the reasons for excluding the public from the proceedings.

ANALYSIS of data obtained from trial monitoring in organized crime and corruption cases in 2019

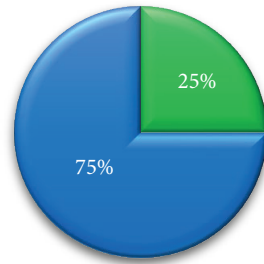
■ YES ■ NO

Graph no. 42
Was a decision on exclusion adopted

■ Keeping a military, official or business secret
■ Protection of the interests of a minor

Graph no. 42
Reasons for exclusion of the public

■ YES ■ NO

Graph no. 42
Presence of expert public in accordance with Art.355 par.2 of LCP

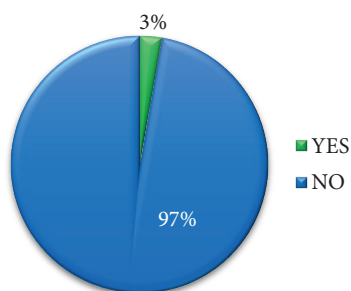
The most common reason for excluding the public from the proceedings was "Keeping a state, military, official or business secret" in 75% of monitored cases and "Protection of the interests of a minor" in 25% of cases (graph no. 43). The issue of granting presence to the expert public, which was mentioned above, is recorded in 25% of cases (graph no.44).

PRESUMPTION OF INNOCENCE

The presumption of innocence represents a fundamental principle in the protection of human rights and its practical application implies that: the court must not predetermine the outcome of the proceedings; the public prosecutor's office has to prove guilt beyond reasonable doubt; the manner in which the defendant is treated must not indicate that they are guilty; the media should be careful not to undermine the "presumption of innocence" and state officials should refrain from making statements that would have such an effect. Each person has the right to be treated as innocent, from the moment he/she becomes a suspect, and further when the indictment is filed, until a criminal verdict is reached. This is a mandatory principle for all stages of the procedure. Consequently, the European Court of Justice in *Matijašević v Serbia and Garycki v Poland*³⁰ states that although it was established that the applicant was guilty, that did not waive his fundamental right to presumption of innocence, for as long as he had not been found guilty in accordance with the law.

³⁰ *Matijašević v Serbia* [2006] ECHR 1161, paragraph 49; *Garycki v Poland* [2007] ECHR 112, paragraph 72.

According to the abovementioned, we can conclude that the court has to refrain from forming an opinion as to the defendant and their eventual guilt in the proceedings, at all stages of the proceedings. Moreover, even the defendant's option to defend by remaining silent should not be an indication of guilt for the court. In the process of collecting data about this issue, we came across the following data: in 93% of cases it did not seem that the trial chamber had already formed an opinion that might affect the decision-making process (graph no.45).

Graph no.45

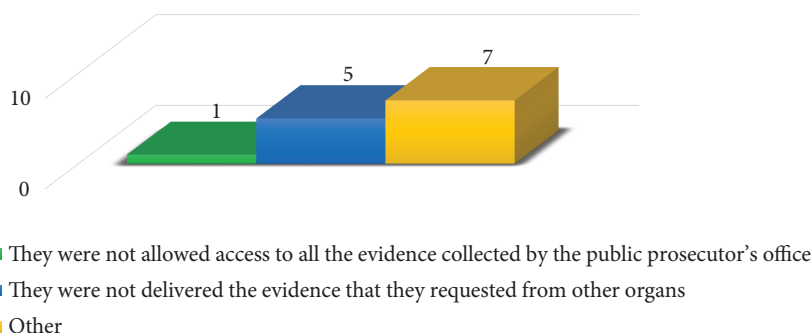
(Did it seem that the judge or the trial chamber members had already formed an opinion that might affect the decision-making process)

RIGHTS OF THE DEFENCE

The defendants' rights are part of the fair trial principle. The European Convention on Human Rights and Freedoms envisages and guarantees the following minimum rights and freedoms to the defendant: the person should be immediately informed in detail about the nature and grounds of the indictment in a language he understands; he should have sufficient time and adequate conditions for the preparation of his defence; he should have the right to defend himself alone or by a defence attorney of his choice or, if he does not have the means to hire a defence attorney, he should be provided with a defence attorney ex officio; he should be allowed to hear the witnesses; and he should be provided with an interpreter if he does not understand or speak the official language of the court.

We have already reviewed some of these procedural guarantees in the part of the analysis that refers to the rights of defendants before and during the initiation of the procedure. In this part we will cover only the access to evidence and the time interval that the defence attorney had for the preparation of the defence.

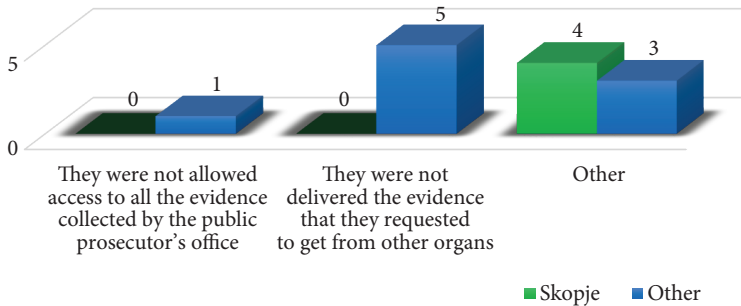
The most common reason for the defence's reaction was the inability to access the evidence collected and proposed by the public prosecutor's office, but also the failure of other state organs to deliver requested evidence (graph no. 46).

Graph no.46

ANALYSIS of data obtained from trial monitoring in organized crime and corruption cases in 2019

The comparative approach analysing this situation between the Basic Criminal Court Skopje and other courts in the country, as shown through graph no. 47, indicates that in none of the other courts did the defence raise any objections to the availability of evidence.

Graph no. 47

With regards to time that would be sufficient for the defence to be able to prepare its strategy in order to properly represent the defendant, as well as the possible existence of any restrictions in the communication, especially if the defendant was in detention, the statistics show that a reaction was noted in only 2% of the cases. The reactions pertained to the time needed for preparation, i.e. the defence attorney who was appointed (ex officio) to the specific case, was appointed one day prior to the hearing.

VERDICT

The law envisages that the verdict shall be publicly announced as soon as it has been passed. When the court, for objective reasons, is not able to pass the verdict the same day after the completion of the main hearing, it can postpone the announcement of the verdict for a maximum of three days, whereby it shall determine the time and place of announcement of the verdict. It is envisaged that the dispositive part of the verdict shall be publicly read by the presiding judge in the presence of the parties, their legal representatives, proxies and defence attorney. It is court's obligation to briefly state the reasons for passing such verdict, and advise the defendant on their right to appeal the verdict and the appellate procedure.

Although this is one of the most common recommendation from the past period (present in almost every analysis of criminal cases), we have now made the most progress in this specific thematic area. More precisely, in the past years it was noted that the court rarely applied the mandatory legal provisions related to the announcement of the verdict (graph no.48). If the percentage of publicly announced verdicts was at its highest "peak" in 2016³¹ this percentage decreased in 2017³², and in 2018³³ it was the lowest percentage ever registered.

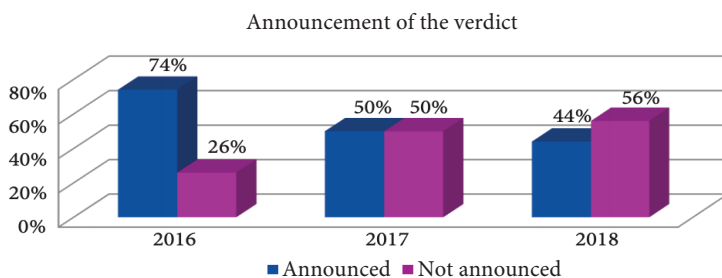
31 Petrovska N., Misoski B., Analysis of data obtained from court proceedings monitored in 2016, OSCE Mission to Skopje, 2016.

32 Misoski B., Avramovski D., Petrovska N., Analysis of data obtained from court proceedings monitored in 2017, OSCE Mission to Skopje, 2017.

33 Misoski B., Avramovski D., Petrovska N., Analysis of data obtained from court proceedings monitored in 2018, OSCE Mission to Skopje, 2018.

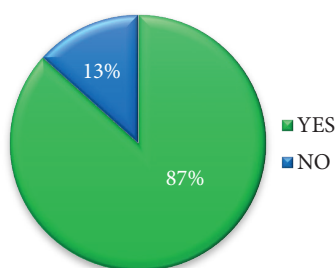

ANALYSIS of data obtained from trial monitoring in organized crime and corruption cases in 2019

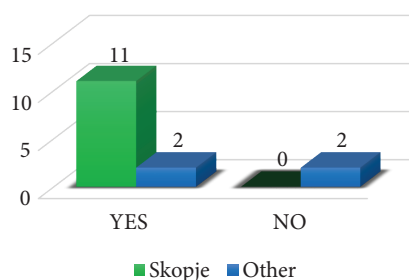

Graph no. 48

This year, as to cases in the field of organized crime and corruption, a high percentage (87%) of publicly announced verdicts (graph no. 49) has been registered; the Basic Criminal Court Skopje, i.e. the Department for Organized Crime and Corruption is directly responsible for this increased percentage and the abandonment of the practice of "conducting closed" trials, even when the matter in question is the announcement of verdicts (graph no. 50). Other cities in the country have statistics of 50% of publicly announced verdicts. These alarming data indicate that the situation in these courts has to improve by following the positive practice of the Basic Criminal Court Skopje.

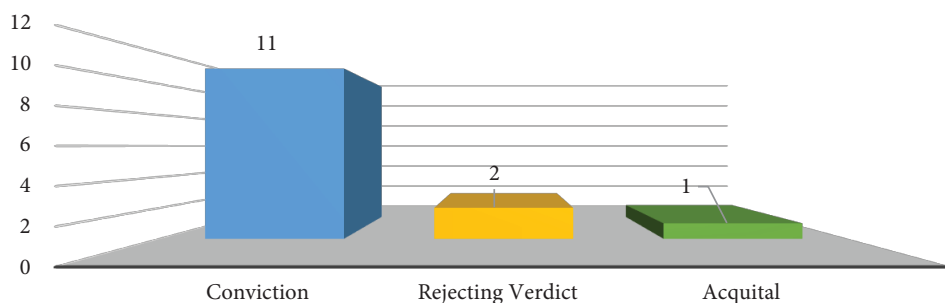
Graph no.49

Graph no.50

Publicly passed and announced verdict / Comparative presentation by cities

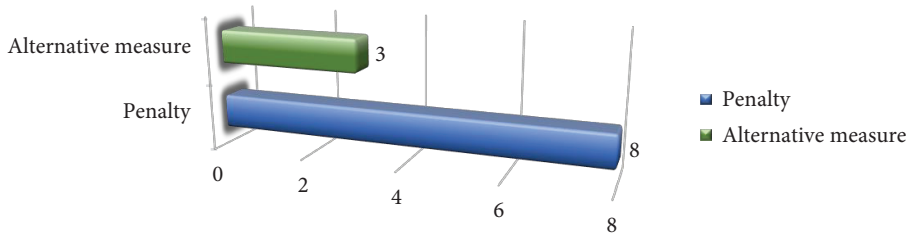
When it comes to the types of verdicts passed over the past year, which were subject to monitoring, statistically seen, the data point to a high percentage of convictions, followed by a certain number of rejecting verdicts and acquittals as well (graph no.51).

Graph no.51
(Types of verdicts)

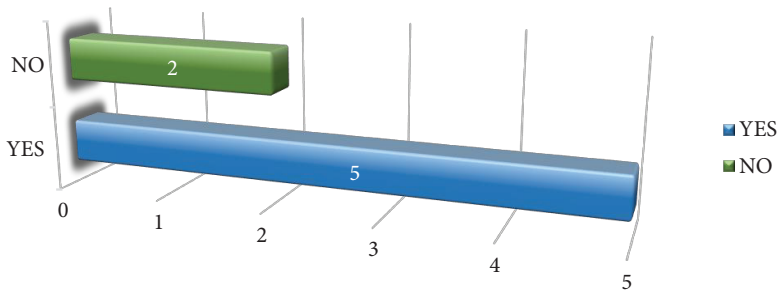
ANALYSIS of data obtained from trial monitoring in organized crime and corruption cases in 2019

With regards to the type of sanction, the data indicate that almost $\frac{3}{4}$ of the announced verdicts contain sanctions, while $\frac{1}{4}$ of them contain alternative sanctions (graph no.52). Unfortunately, the fact that the monitored cases were in relation to organized crime and corruption, with elements of financial crimes where crime proceeds have been gained by defendants, in the cases that were subject to monitoring the court did not make a single decision to order confiscation of property and crime proceeds.

Graph no. 52
(Types of sanctions)

As per the advice to the defendant on their right to appeal the court's decision and the conditions thereof, our monitors registered only 2 cases (graph no.53) in which the court failed to advise the defendant on this right. Judges usually assume that defendants, especially those in criminal cases, have their own defence attorneys who will have the opportunity to explain this right to them, being, in any case, a deviation from the rule envisaged by LCP.

Graph no. 53
(Did the court explain the appeal conditions to the defendant)

CONCLUSIONS AND RECOMMENDATIONS

- ❑ A high level of postponed hearings has been noted as a result of absence of several persons whose presence is mandatory. The absence of defence attorneys and public prosecutors is generally one of the key reasons for postponements, but more and more often the cause is the incomplete composition of the trial chamber.

RECOMMENDATION:

- ✓ It is necessary for the court to make more efforts in coordinating the scheduling of court hearings, especially in the part concerning the time management and the appointment of judges to trial chambers - in order for them to be able to improve their work with respect to this issue.
- ✓ It is necessary that the ACCMIS system be coordinated and harmonized with the activity schedules of all entities in the proceedings.
- ✓ The increased absenteeism rate of judges and prosecutors may be an indicator of insufficient human resources in courts and public prosecutors' offices, so it is necessary to conduct studies regarding the number of judges and prosecutors, as well as their professional services.
- ✓ As to the Department for Organized Crime and Corruption within the Basic Criminal Court Skopje, we have noted a trend of improvement in relation to the number of postponements of court hearings. Last year, in this Department our monitors recorded 12% fewer cases of postponed hearings as compared to the average percentage of cases postponed in other courts in the country.

- ❑ The court increasingly applies the detention measure instead of lighter measures for securing the presence of the defendant.

RECOMMENDATION:

- ✓ Detention is still the most commonly used measure to secure the presence of defendants, although the law allows for application of lighter measures. The public prosecutor's office is encouraged to seek the application of other envisaged measures to ensure the presence of the defendant, and the detention measure should be the last option.
- ✓ There is still practice in which the court fails to give appropriate explanations concerning the reasons for the detention imposed and fails to objectively assess and record the factors in the decisions ordering and continuing the detention measure.
- ✓ There is a need for a reform of the LCP and the Law on Probation to give the probation services the competence to control and monitor the effective application of the lighter presence securing measures.

- ❑ It is necessary that the court is more diligent when advising defendants and witnesses on their rights, this being especially the case in courts outside Skopje.

RECOMMENDATION:

- ✓ Consistent application of the LCP by judges in relation to the rights of the defendant during their examination, with complete and detailed advice on their rights as envisaged by the LCP.
- ✓ It is necessary to change the practice of interpreting the provisions of the LCP and implement them in practice in order to provide a guarantee for the fairness and objectivity of court proceedings.

- ❑ The open court principle is largely present, and when it comes to hearings that are closed to the public, the position of the Basic Criminal Court in Skopje to enable the presence of the expert public, as envisaged in paragraph 2 of Article 355 of LCP, is encouraging. However, given that some courts across the country are not yet fully open to the public, we consider that it is necessary to improve the court's action in relation to this issue.

ANALYSIS of data obtained from trial monitoring in organized crime and corruption cases in 2019

RECOMMENDATION:

- ✓ The positive practice implemented by the Basic Criminal Court Skopje to enable the presence of the expert public at trials should be followed by other courts, to the extent of their full openness.
- ❑ It is necessary to change the practice of presenting evidence by the courts. The court should abandon the system of presenting evidence by reading titles, at the expense of their content. Also, the order of presenting evidence should be respected.

RECOMMENDATION:

- ✓ It is necessary to harmonize the practice of judges when and to what extent they can change the legally envisaged order of presenting evidence due to various grounds. It is necessary that the court explains in detail its decisions to change the order of presenting evidence, in order to ensure that there is equality of arms and that the burden of proof is not transferred to the defence.
- ❑ There is a practice in which judges have active role in the course of the main hearing, giving public impression that they are biased judges.

RECOMMENDATION:

- ✓ Consistent application of LCP provisions with respect to the court's role in the course of the main hearing.
- ❑ Progress has been made with respect to the audio-visual recording of hearings, exclusively in the Basic Criminal Court in Skopje, but the practice of keeping records through dictating by judges still prevails.

RECOMMENDATION:

- ✓ It is necessary to immediately stop the practice of dictating, i.e. paraphrasing questions and statements by the judge. In this regard, it is necessary to allocate appropriate funds and resources to enable audio-visual recording of all hearings in order to strengthen the objectivity, reliability and fairness of the proceedings.
- ❑ The trend of violating the procedural rights of the defence by restricting or improperly applying the provisions of LCP regarding their access to the evidence available to the public prosecutor continues.

RECOMMENDATION:

- ✓ Consistent application of LCP provisions envisaging the defence's right to access and insight into the files of public prosecutors, and provision of timely access to all files, in other words evidence that is connected with the case.

- ❑ Promotion of the equality of arms principle in cases within organised crime and corruption.

RECOMMENDATION:

- ✓ The equal treatment of all parties to the proceedings is a key factor to the general impression of meeting the conditions for a fair and just trial, and that is most visible through the prism of this equality of arms institute. Hence, it is essential that the court safeguards the equal treatment of the parties to the proceedings in order to avoid negative public impression.
- ❑ Decrease in the level of transparency of the proceedings, especially in courts in the inner part of the country, due to several factors:

ANALYSIS of data obtained from trial monitoring
in organized crime and corruption cases in 2019

- ◆ Lack of functional electronic equipment for announcing the time and place of court hearings;
- ◆ The volume and quality of published data on the websites of the courts related to current cases has been reduced, especially with regard to the part concerning the "calendar" of trials, after the integration of the individual websites of the courts into the common integrated portal: sud.mk.

RECOMMENDATION:

- ✓ Allocating sufficient funds for technical maintenance of the electronic system for announcing the time and place of hearings, as well as improving the electronic system in which trial data are published.
- The confiscation measure has not been applied at all. The absence of the confiscation measure has been recorded both in its basic form and in the form of an extended confiscation.

RECOMMENDATION:

- ✓ It is necessary that the public prosecutor's office use the legal provisions that allow the confiscation measure be requested and ordered, especially since this type of cases in the field of organized crime and corruption are largely cases that render this measure applicable.
- It has been noticed that there is a decreased transparency in the announcement of verdicts, as well as an increased trend of failing to announce them in the courts in other cities in the country, as well as a practice of failing to explain the appeal conditions to the defendant. An exemption and a good example in relation to this issue is the Basic Criminal Court in Skopje.

RECOMMENDATION:

- ✓ Consistent compliance with the LCP provisions regarding the public announcement and passing of verdicts, as well as application of the well-established positive practice of the Basic Criminal Court in Skopje.
- This year in the same way as last year, our monitors did not note any use of discriminatory language and, in general, any discrimination on the basis of race or gender by the court, which could be noted as being a positive practice.
- We welcome the practice of judges to refrain themselves from generating a negative conclusion with respect to defendants who defend themselves in the proceedings by remaining silent.

Follow OSCE

 OSCE Mission to Skopje
Bulevar 8-mi Septemvri No. 16
1000 Skopje

e-mail: info-MK@osce.org
website: <http://www.osce.org/mission-to-skopje>